

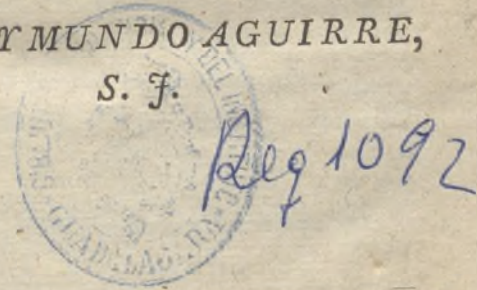
x-rite

colorchecker CLASSIC

QUINCTI CURTII
RUFII
DE REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI,
LIBRI VIII.

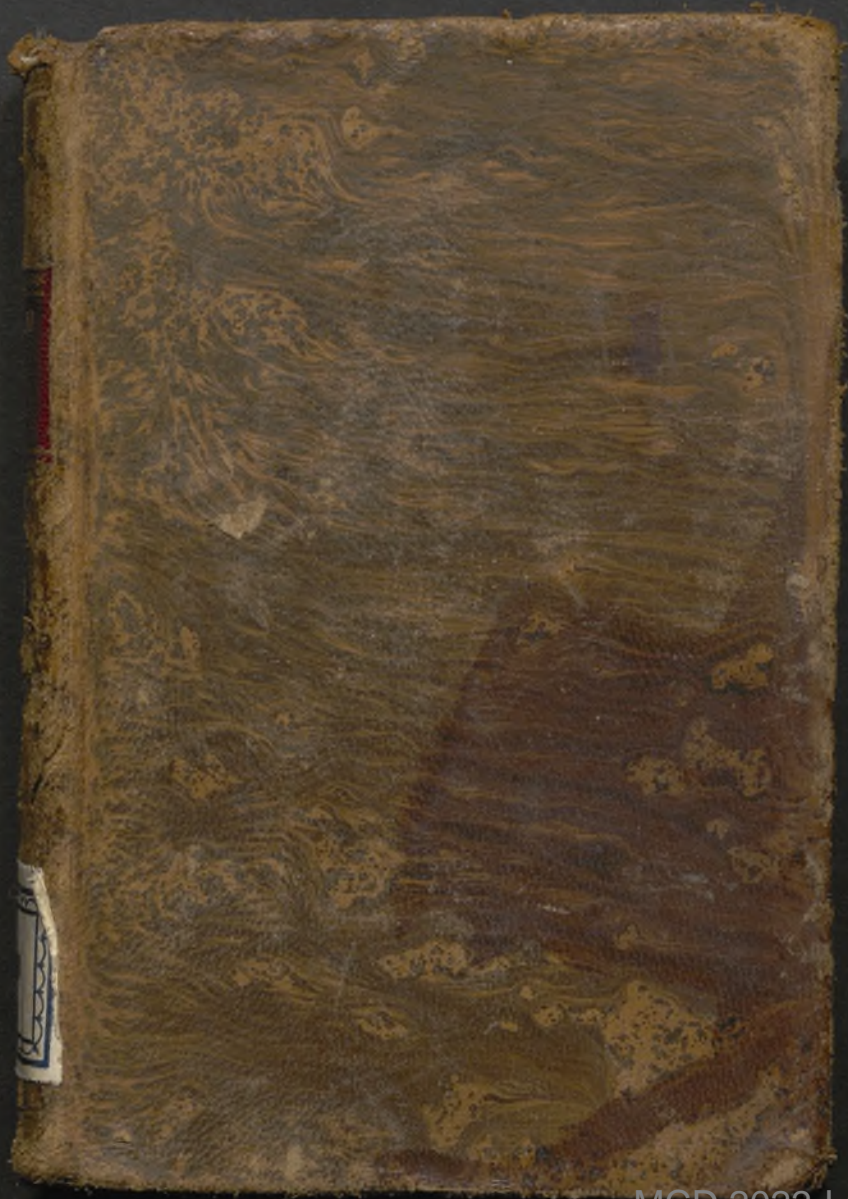
Breviariis, ac notis Hispanicis illustrati,
cum locupletissimo indice Urbium omnium,
Regionum, Fluminum &c., quæ apud
Auctorem frequentèr occurrunt,

A. P. RAYMUNDO AGUIRRE,
S. J.

MATRITI: 1819.
TYPIS VIDUÆ BARCO LOPEZ,
cujus operâ in lucem prodit.

100mm

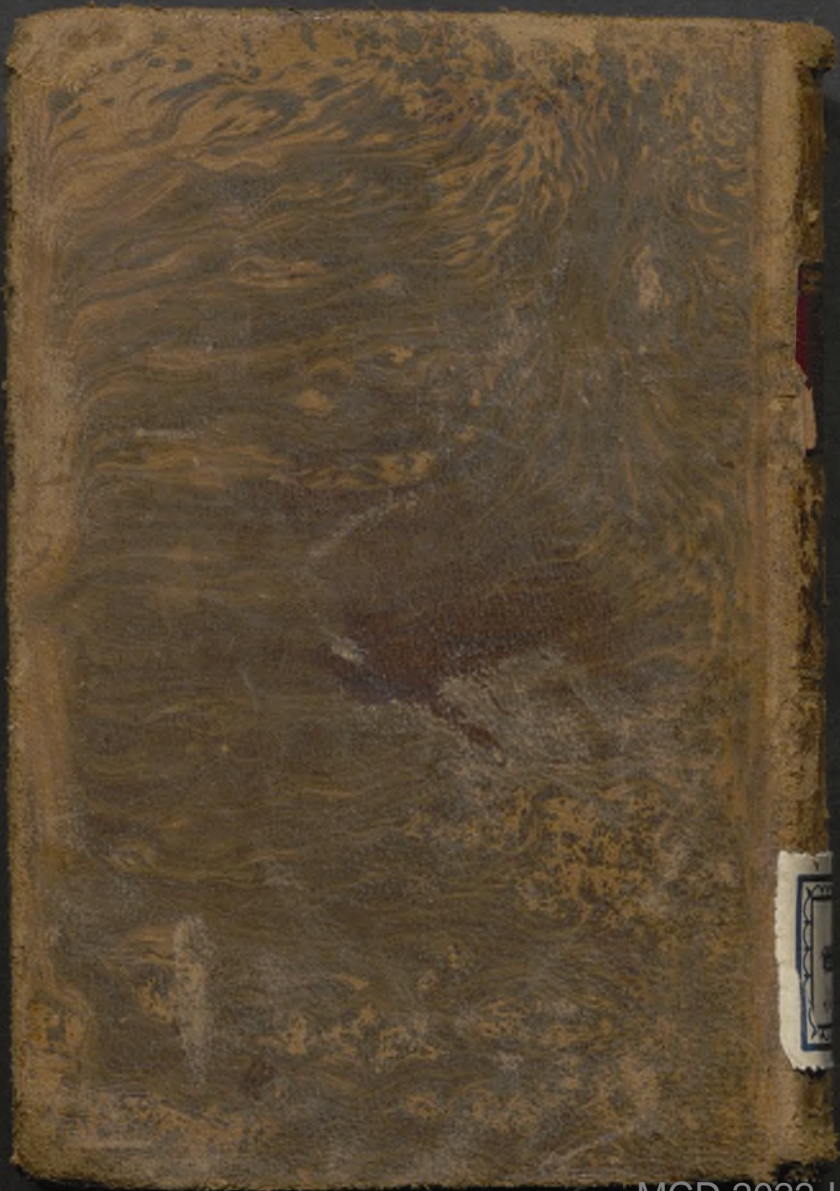

MCD 2022-L5

Q. CURCIO
CON
NOTAS

2.0/0

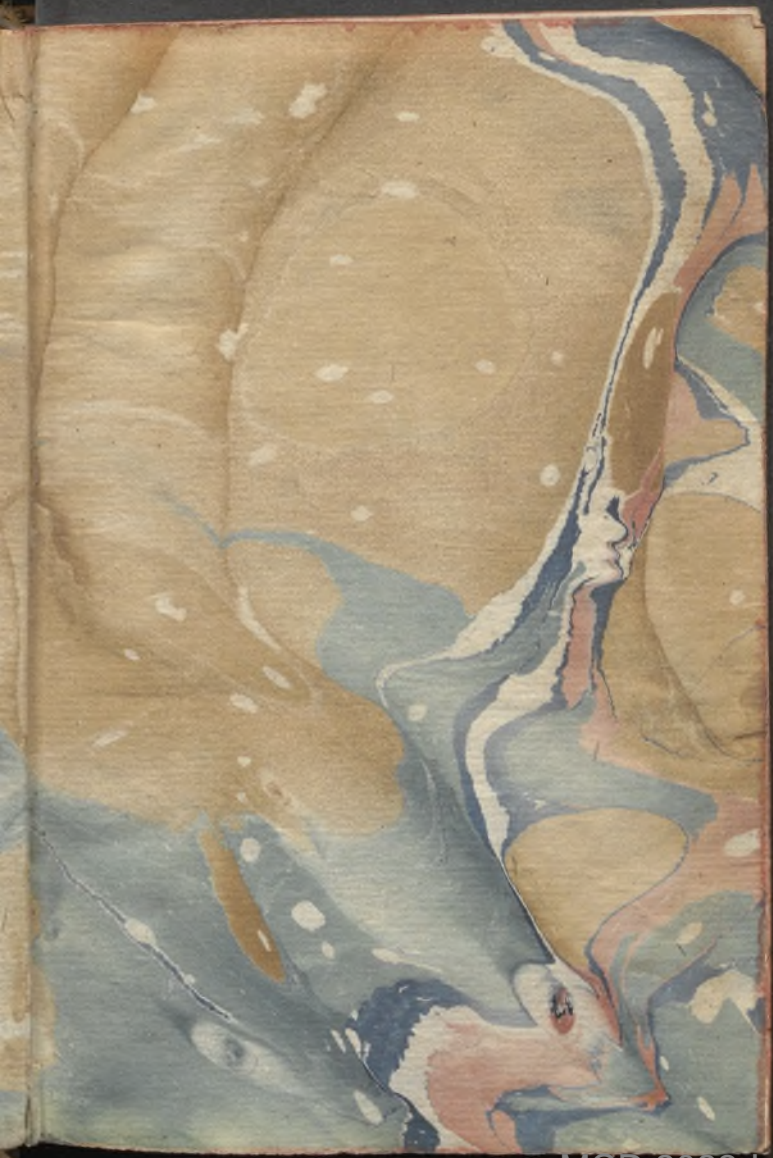

MCD 2022-L5

~~1669~~
3.010

12

*Est. 9

*Tab. 7

*No. 2.449

QUINCTI CURTII
RUFII
DE REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI,
LIBRI VIII.

Breviariis, ac notis Hispanicis illustrati,
cum locupletissimo indice Urbium omnium,
Regionum, Fluminum &c., quæ apud
Auctorem frequentè occurrunt,

A. P. RAYMUNDO AGUIRRE,
S. J.

MATRITI: 1819.
TYPIS VIDUÆ BARCO LOPEZ,
cujus operâ in lucem prodit.

QUINCY ILLINOIS

1851

DEAR SIR

YOUR LETTER OF THE 10TH INSTANT

IS RECEIVED

AND I AM PLEASSED TO

HEAR FROM YOU

AND TO LEARN THAT

YOU ARE WELL

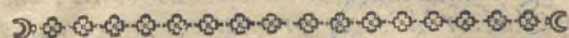
AND THAT YOU

ARE STILL IN

THE CITY OF

QUINCY

YOUR OBLIGED

Q. CURTII RUFI,
 DE REBUS GESTIS
 ALEXANDRI MAGNI,
 REGIS MACEDONUM.

Faltan los dos primeros libros de Q. Curcio sobre los hechos de Alejandro Magno. Nosotros suplirémos breve y compendiosamente este defecto de lo que hay escrito en los historiadores de su vida.

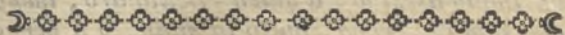
SUPLEMENTO AL LIBRO PRIMERO.

A los 398 años despues de la fundacion de Roma, y 359 antes de la venida de Cristo, nació Alejandro, de Olimpias, muger de Filipo, rey de Macedonia. Prece-

dieron á su nacimiento muchas cosas, que suelen ser á veces pronósticos y presagios de lo que despues ha de suceder. La noche que nació se quemó el templo de Diana en Efeso, tembló la tierra, y tronó el cielo. Por este mismo tiempo sujetó Filipo á Potidea, y Parmenion á los Ilirios; y se vieron por un dia entero sobre la casa donde nació dos hermosas águilas. Tuvo por maestro á Aristóteles, y salió bien instruido y aprovechado de su enseñanza, y ya desde sus primeros años daba muestras de lo que habia de ser despues. Su estatura era pequeña, el rostro agradable, los miembros á proporcion, el cuerpo robusto y vigoroso, de grandes pensamientos, y de igual corazon. En ausencia de su padre, y á los diez y seis años de su edad sujetó á los Medaros, pueblos de la Tracia, edificó á Andranópolis, y llamado de su padre fue á Bizancio, á quien acompañó en la expedicion contra los Scitas, y libró con su valor y esfuerzo de un grande peligro en que se vió de perder la vida. Sujetó á los Ilirios, que se habian rebelado, y tuvo mucha parte en la victoria que alcanzó Filipo contra los Atenienses. Pero despues por unas disensiones que tuvo con Atalo y con Filipo (quien tenia resuelto ya dar muerte á su hijo), se retiró á los Ilirios, y su vuelta fue causa de otras nuevas discordias. Al fin murió Filipo á manos de

un impio asesino , á quien *Alexandro* , luego
 que subió al trono , quitó la vida , y á otros
 muchos cómplices en el mismo delito. Des-
 pues de sosegadas varias revoluciones , que
 al principio de su reinado se ofrecieron , y
 reduxo á su obediencia á la *Tesalia* , venció
 á los *Getas* , que habitaban mas allá del *Is-
 tro* , ó *Danubio* : hizo paces con los *Tri-
 balos* : recibió embaxadores de los *Celtas* ,
 ó *Alemanes* , y de otros pueblos. Desbara-
 tado el exército de *Glaucia* , rey de los
Taulencios , volvió á la *Grecia* , de donde fue
 á sitiar á *Tebas*. No tardó mucho en to-
 marla y en demolerla , pasando á cuchillo
 sus habitantes , sin perdonar á edad ó se-
 xó , á excepcion de los que se reservaron y
 vendieron. Tan señalada victoria y tan exem-
 plar castigo bastó para hacer de su partido
 á los *Arcades* , *Eleos* , *Etolos* y *Megarenses* ,
 y para contener en su deber á otros muchos
 pueblos y naciones.

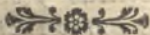
SUPLEMENTO
AL LIBRO SEGUNDO.

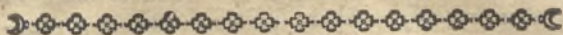
El imperio de los persas , que por espacio de 230 años habia estado tan floreciente , habia llegado ya al colmo de la felicidad. Darío , rey de la Persia (á quien pensaba Filipo hacer guerra , y estaba disponiendose para ella cuando le cogió la muerte) , no dudaba que llevaria adelante Alejandro , y querria llevar hasta el cabo los pensamientos y proyectos de su padre. No quiso pues , que le cogiese desprevenido el enemigo. Dispúsose quanto pudo para recibirle , y aun para buscarle. Envio delante de sí con cincuenta mil griegos á Memnon , natural de Rodas , y gran capitan , para divertir y retardar el ímpetu del enemigo ; y no perdonó á diligencia alguna para asegurarse mas. Unas prevenciones como estas en un enemigo tan poderoso hubieran acobardado otro corazon menor que el de Alejandro ; pero éste , lejos de caer de ánimo , dando orden á las cosas de Macedonia y de la Grecia , se puso en marcha contra Da-

*ro. Pasó el Helesponto: visitó el sepulcro de Aquiles, y el templo de Minerva en la antigua Troya, donde colgó sus armas, ar-
 mándose de otras que habia en el mismo templo: con ellas, despues de conquistadas varias ciudades, venció á orillas del rio Granico á los Persas en número de ciento y veinte mil, habiendo quedado en el campo veinte y dos mil Persas muertos, y otros tantos prisioneros. La noticia solo de esta victoria bastó para hacerle dueño sin oposicion alguna de toda aquella parte del Asia, que está mas allá del Tauro y del Eufrates, entró en Efeso, restauró á Esmirna, cogió á Mileto, sujetó á la Caria y todas las ciudades que están entre Mileto y Halicarnaso. La misma fortuna corrieron la Licia mayor y menor, los Faselitas y otros muchos pueblos, de los cuales parte fueron felices en haberse entregado, y parte conocieron muy á su costa el poder de las armas de Alexandro por haberle hecho resistencia. Pasó despues á Panfilia, entró en la Judea y en Jerusalem acompañado del sumo Sacerdote, y ofreció en el templo dones al verdadero Dios, mirando con respeto á los Hebreos, pueblo escogido del Señor. No se llenó el corazon de Alexandro con tantas conquistas. Pasó adelante en ellas: cogió á Side, Silio, y muchas ciudades muradas de la Pisidia. Tomó por fuerza á Telmiso, á la*

cual arrasó en castigo de su resistencia; y últimamente pasó á la Frigia, libre ya de Memnon, que era el enemigo que le daba mas cuidado, y el que ciertamente debia temer mas; el cual acababa de morir de enfermedad, despues de conquistadas varias ciudades, y cuando pensaba meterse en la Macedonia para quitar á Alexandro el reyno propio, mientras procuraba hacerse dueño de los que no eran suyos.

LIBER TERTIUS.

CAPÍTULO PRIMERO.

Entra Alexandro sin oposicion en Celene.

Cerca el castillo, y éste se le entrega.

Embaxada de los Atenenses.

Inter hæc Alexander, ad conducendum ex Pe-
loponneso militem Cleandro cum pecunia misso,
Lyciæ, Pamphiliæque rebus compositis, ad urbem
Cælenas exercitum admovit. Media, illa tempe-
state, mœnia interfluebat Marsyas amnis, fabulo-
sis Græcorum carminibus inclytus. Fons ex sum-
mo montis cacumine excurrens, in subjectam pe-
tram magno strepitu aquarum cadit: inde diffusus
circumjectos rigat campos, liquidus, et suas dum-
taxat undas trahens. Itaque color ejus placido ma-
ri similis locum poëtarum mendacio fecit. Quippe
traditum est, nymphas, amore amnis retentas, in
illa rupe considerare. Ceterum, quamdiu intra mu-
ros fluit, nomen suum retinet. At, cùm extra
munimenta se evoluit, majore vi, ac mole agen-
tem undas, Lycum appellant. Alexander quidem
urbem destitutam à suis intrat. Arcem verò, in
quam confugerant, oppugnare adortus caducea-
torem præmisit, qui denuntiaret, ni dederent,

ipsos ultima esse passuros. Illi caduceatorem in turrim et situ, et opere multum editam perductum, quanta esset altitudo, intueri jubent, ac nuntiare Alexandro: *non eâdem ipsum, et incolas æstimatione munimenta metiri: se scire inexpugnabiles esse, ad ultimum pro fide morituros.* Ceterùm, ut circumsideri arcem, et omnia sibi in dies arciora viderunt esse, sexaginta dierum inducias pacti, ut, nisi intra eos auxilium Darius ipsis misisset, dederent arcem, postquàm nihil inde præsidii mittebatur, ad præstitutam diem permisere se Regi. Superveniunt deinde legati Atheniensium petentes, ut capti apud Granicum annem redderentur sibi. Ille non hos modò, sed etiam ceteros Græcos restitui suis jussurum respondit, finito Persico bello,

NOTAS.

- Media mania.* Pasaba por medio de las murallas.
Suas dumtaxat. Sin mezcla de otras aguas.
Locum poëtarum. Dió lugar á las fábulas de los poetas.
Majore vi. Mas rápido y caudaloso.
Non eâdem. Que no conocia tan bien Alexandro, como ellos mismos, qué fortificacion era: que era muy diverso del suyo el juicio que habia hecho Alexandro de la fortaleza.
Ad ultimum. En conclusion, que moririan antes que dexar de ser fieles á su Rey.

CAPÍTULO II.

Pasa con todo su ejército á Gordio, cabeza de la Frigia: rompe el nudo Gordiano, y pasa á Capadocia en busca de Dario.

Ceterum Dario imminens, quem nondum Euphratem superasse cognoverat, undique omnes copias contrahit, totis viribus tanti belli discrimen aditurus. Phrygia erat, per quam ducebatur exercitus, pluribus vicis, quàm urbibus frequens. Tunc habebat quondam nobilem Midæ Regiam, Gordium nomen est urbi, quam Sangarius amnis interfluit, pari intervallo Pontico, et Cilicio mari distantem. Inter hæc maria angustissimum Asiæ spatium esse comperimus, utroque in arctas fauces compellente terram. Quæ, quia continenti adhæret, sed magna ex parte cingitur fluctibus, speciem insulæ præbet: ac nisi tenue discrimen objiceret, maria, quæ nunc dividit, committeret, Alexander, urbe in suam ditionem redacta, Jovis templum intrat. Vehiculum, quò Gordium Midæ patrem vectum esse constabat, adspexit, cultu haud sanè à vilioribus, vulgatisque usu, abhorrrens. Notabile erat vinculum adstrictum compluribus nodis in semetipsos implicatis, et celantibus nexus. Incolis deinde affirmantibus, editam esse oraculo sortem, Asiæ potiturum, qui inexplicabile vinculum solvisset, cupido incessit animo sortis ejus explendæ. Circa Regem erat et Phrygum turba, et Macedonum, illa expectatione suspensa, hæc sollicita ex temeraria Regis fiducia. Quippe series vinculorum erat ita astricta, ut, un-

de nexus inciperent, quove se conderent, nec ratione, nec visu percipi posset. Solvere aggressus injecerat curam, ne in omnem veteretur irritum inceptum. Ille nequicquam diu luctatus cum latentibus nodis: *Nihil*, inquit, *interest quomodo solvantur*: gladioque ruptis omnibus loris, Oraculi sortem vel elusit, vel implevit.

Cum deinde Darium, ubicumque esset occupare statuisset; ut à tergo tuta relinquerent, Amphoterum clasi ad oram Hellesponti, copiis autem præfecit Hegelochum, Lesbum, et Chium, et Coum præsidiis hostium liberaturos. His talenta ad bellum usum quingenta attributa. Ad Antipatrum, et eos, qui Græcas urbes tuebantur, sexcenta missa. Ex fœdere naves sociis imperatæ, quæ Hellesponto præsiderent, nondum enim Memnonem vita excessisse cognoverat, in quem omnes intenderat curas, satis gnarus, cuncta in expedito fore, si nihil ab eo moveretur. Jamque ad urbem Ancyram ventum erat, ubi numero copiarum inito, Paphlagoniam intrat. Huic juncti erant Eneti: unde quidam Venetos trahere originem credunt. Omnisque hæc regio parvit Regi. Datisque obsidibus, tributum, quod ne Persis quidem tulissent, pendere ne cogerentur, impetraverunt. Calas huic regioni præpositus est. Ipse assumptis, qui ex Macedonia nuper advenerant, Cappadociam petiit.

N O T A S.

Dario imminens. Dandose priesa para alcanzar á Dario.

Tunc habebat. Aun entonces existia el palacio de Midas, célebre en otro tiempo.

Angustis signum spatium. Un paso muy estrecho.
Compellente. Estrechando uno y otro mar la tierra, y haciendola Istmo.

Committeret. Juntaria los mares que separa, si no estuviera de por medio esta corta porcion de tierra.

Nexus. Los cabos y los nudos.

Editam esse. Se sabia por un oráculo.

Expectatione. Con expectation del suceso: esperando á ver en qué paraba.

Vel elusit. Si se habian de desatar con arte, no romperlos.

Vel implevit. Si bastaba desatarlos de cualquier modo.

Ex fœdere. En cumplimiento de los tratados se les encargó á los aliados aprontasen naves.

In expedito. No habria embarazo alguno.

CAPÍTULO III.

Muerto Memnon, restiuelve Darto mandar por sí su ejército: descripcion de sus tropas.

At Darius, nuntiata Memnonis morte, haud secus, quàm par erat, motus, ommissa omni alia spe, statuit ipse decernere. Quippe, quæ per duces suos acta erant, cuncta damnabat: ratus, pluribus curam, omnibus abfuisse fortunam. Igitur castris ad Babylonem positis, quo majore animo capesserent bellum, universas vires in conspectum dedit. Et circumdato vallo, quod, decem milium armatorum multitudinem caperet, Xerxis exemplo, numerum copiarum iniit. Orto sole, ad

noctem agmina, sicut descripta erant, intravere vallum: inde emissa occupaverunt Mesopotamiæ campos: equitum, peditumque propemodum innumerabilis turba, majorem, quam pro numero, speciem gerens. Persarum erant centum millia, in quibus eques triginta millia implebant. Medi decem equitum, quinquaginta millia peditum habebant. Barcanorum equitum duo millia fuere, armati bipennibus, levibusque scutis cetræ maximè speciem reddentibus: peditum decem millia pari armatura sequebantur. Armenii quadraginta millia miserant peditum, additis septem millibus equitum. Hyrcani egregii, ut inter illas gentes, sex millia expleverant, equis militatura. Derbices quadraginta millia peditum armaverant. Pluribus hærebant ferro præfixæ hastæ, quidam lignum igni duraverant. Hos quoque duo millia equitum ex eadem gente comitata sunt. A Caspio mari octo millium pedester exercitus venerat: ducenti equites cum his erant. Ignobiles Asiæ gentes duo millia peditum, equitum duplicem paraverant numerum. His copiis triginta millia Græcorum, mercede conducta, egregiæ juventutis, adjecta sunt. Nam Bactrianos, et Sogdianos, et Indos, ceterosque Rubri maris accolæ, ignota etiam ipsi gentium nomina, festinatio prohibebat acciri.

Necquicquam illi minùs, quam multitudo militum, defuit. Cujus tum universæ aspectu admodum lætus, Purpuratis solita vanitate spem ejus infantibus, conversus ad Charidemum Atheniensem, belli peritum, et ob exilium infestum Alexandro, quippe Athenis, jubente eo, fuerat expulsus, percontari cœpit: *Satis ne ei videretur instructus ad obterendum hostem.*

NOTAS.

Ómissa. Sin fiarse de nadie, ni poner en otro alguno sus esperanzas.

Statuit. Quiso hacer él mismo la guerra: mandar en jefe.

Circumdato vallo. Haciendo una circunvalacion.

Iniit. Hizo pasar muestra á su ejército.

Sicut descripta. Segun estaban alistadas.

Cetræ. Que se parecian mucho á las adargas y rodela.

Duraverant. Habian endurecido á fuego las puntas de los palos.

Ipsi. A Darío.

Purpuratis. Sus sátrapas y principales oficiales.

Infiantibus. Confirmando y promoviendo las esperanzas de Darío con la vanidad y adulacion que suelen.

CAPÍTULO IV.

Respuesta de Caridemo á una pregunta de Darío.
Manda Darío injustamente que le maten.

At ille et suæ sortis, et Regiæ superbiæ oblitus: *Verum, inquit, et tu forsam audire nolis, et ego nisi nunc dixero, aliàs nequidquam confitebor. Hic tantì apparatus exercitus, hæc tot gentium, et totius Orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis. Nitet purpura, auroque, fulget armis, et opulentia, quantam qui oculis non subjecere, animis concipere non posunt. Sed Mace-*

donum acies, torva sanè, et inculta, clypeis, hastisque immobiles cuneos, et conserta robora virorum tegit. Ipsi Phalangem vocant peditum stabile agmen. Vir viro, armis arma conserta sunt. Ad nuntium monentis intenti, sequi signa, ordines servare didicere. Quod imperatur omnes exaudiunt. Obsistere, circumire, discurrere, in cornu mutare pugnam, non duces, magis, quàm milites callent. Et, ne auri, argentique studio teneri putes, adhuc illa disciplina, paupertate magistrâ stetit. Fatigatis humus cubile est: cibus, quam occupant, satiat tempora somni arctiora, quàm noctis sunt. Jam Thessali equites, et Acarnanes, Ætolique, invicta bello manus, fundis, credo, et hastis igne duratis, repellentur. Pari robore opus est. In illa terra, quæ hos genuit, auxilia quærenda sunt. Argentum istud, atque aurum ad conducendum militem mitte. Erat Dario mite, ac tractabile ingenium, nisi suam naturam plerumque fortuna corrumpere. Itaque veritatis impatiens, hospitem, ac supplicem, tunc maximè utilia suadentem, abstrahi jussit ad capitale supplicium. Ille, ne tum quidem libertatis oblitus: *Habeo*, inquit, *paratum mortis meæ ultorem*. Expetet pœnas mei consilii sprete ipse, contra quem tibi suasi. Tu quidem licentia Regni subito mutatus, documentum eris posteris, homines, cum se permisere fortunæ, etiam naturam dediscere. Hæc vociferantem, quibus erat imperatum, jugulant. Sera deinde pœnitentia subiit Regem: ac vera dixisse confessus, eum sepeliri jussit.

NOTAS.

Confitebor. En vano sera decirtela despues.

Quanta qui. Tanta que no llegarian á hacer concep-

tode ella, ni á concebir tanto los que no la viesén.

Teget immobiles. Mantendrá firmes.

Conserta. Unidos.

Cibus quem. El bocado que hallan mas á mano los satisface.

Tempora noctis. Dan menos horas al sueño que tiene la noche : no duermen toda la noche.

Credo. En lugar de *non credo.* Es ironía, figura retórica, en que se da á entender todo lo contrario de lo que suenan las palabras.

Nisi. Si no fuera que.

Is ipse. Alexandro.

Licentia regni. Mudado de repente en otro hombre con la mucha licencia que se toman los reyes.

Cum se permisere. Cuando se dexan llevar de la fortuna.

CAPÍTULO V.

Sueños de Dario. Pronósticos de sus adivinos. Mueve sus reales ácia el Eufrates.

Thymodes erat Mentoris filius, impiger juvenis, cui præceptum est à Rege, ut omnes peregrinos milites, in quibus plurimum habebat spei, à Pharnabazo acciperet, opera eorum usurus in bello. Ipsi Pharnabazo tradit Imperium, quod ante Memnoni dederat. Anxius de instantibus curis, agitabant etiam per somnum species imminentium rerum, sive illas ægritudo, sive divinatio animi præscientis arcesseret. Castra Alexandri magno ignis fulgore collucere ei visa sunt, et paulò post Alexander adduci ad ipsum in eo vestis habitu, quo ip-

se fuisset; equo deinde per Babylonem vectus, subito cum ipso equo oculis esse subductus. Ad hæc Vates varia interpretatione curam distrinxerant. Alii lætum id Regi somnium esse dicebant, quòd castra hostium arsissent, quòd Alexandrum, deposita Regia veste, in Persico, et vulgari habitu perductum esse vidisset. Quidam non ita augurabantur, quippe illustria Macedonum castra visa fulgorem Alexandro portendere; quem Regnum Asiæ occupaturum esse, aud ambigerent, quoniam in eodem habitu Darius fuisset, cum appellatus est Rex. Vejera quoque omnia, ut fit, sollicitudo revocaverat. Recensebant Darium enim in principio Imperii vaginam acinacis Persicam jussisse mutari in eam formam, qua Græci uterentur, protinusque Chaldæos interpretatos, Imperium Persarum ad eos transiturum, quorum arma esse imitatus. Ceterum ipse et Vatum responso, quod edebatur in vulgus, et specie, quæ per somnium oblata erat, admodum lætus, castra ad Euphratem moveri jubet. Patrio more Persarum traditum est, orto sole, demum procedere. Die jam illustri signum è tabernaculo Regis buccina dabatur: super tabernaculum, unde ab omnibus conspici posset, imago Solis crystallo inclusa fulgebat.

N O T A S.

A Rexe. Dario.

Anxius. Solícito y cuidadoso por el estado presente de sus cosas.

Sive illas. O ya sea que las excitase la congoja del corazon, ó ya sea que presintiese este lo que habia de suceder.

Distrinxerant curam. Le habian dado mas en qué

pensar: le hacian cabilar, sin que en nada hiciese pie, ó le aquietase.

Illustria visa. Que vió arder y lucir con la llama.

Solicitud. Este mismo cuidado habia renovado la memoria.

Acinacis. De la cimitarra: alfange ancho de hoja, y con redoble en la punta.

Die jam illustri. De dia claro.

CAPÍTULO VI.

Pompa de los Reyes de Persia en campaña, y descripcion de ambos exércitos.

Ordo autem agminis erat talis. Ignis, quem ipsi sacrum, et æternum vocabant, argenteis altaribus præferebatur. Magi proximi patrium carmen canebant. Magos trecenti, et sexaginta quinque juvenes sequebantur, puniceis amictibus velati, diebus totius anni pares numero: quippe Persis quoque in totidem dies descriptus est annus. Currum deinde Jovi sacratum albentes vehabant equi. Hos eximia magnitudinis equus, quem Solis appellabant, sequebatur. Aureæ virgæ, et albæ vestes regentes equos adornabant. Haud procul erant vehicula decem, multo auro, argentoque cæcata. Sequebatur hæc equitatus duodecim gentium, variis armis, et moribus. Proximi ibant, quos Persæ *Immortales* vocant, ad decem millia. Cultus opulentiaë barbaræ non alios magis honestabat. Illi, aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatasque tunicas, gemmis etiam ador-

natas. Exiguo intervallo, quos Cognatos Regis appellant, decem, et quinque millia hominum. Hæc verò turba muliebriter propemodùm culta, luxu magis, quàm decoris armis conspicua erat. *Doryphori* vocabantur proximum his agmen, soliti vestem excipere Regalem. Hi currum Regis anteibant, quo ipse eminens vehebatur: utrumque currus latus Deorum simulacra ex auro, argentoque expressa decorabant. Distinguebant intermittentes gemmæ jugum, ex quo eminebant duo aurea simulacra cubitalia, quorum alterum Nini, alterum Belli gerebat effigiem. Inter hæc auream aquilam, pinnas extendenti similem, sacraverant. Cultus Regis, inter omnia, luxuriâ notabatur. Purpureæ tunicæ medium albo intextum erat: palam auro distinctam aurei accipitres, velut rostris inter se corruerent, adornabant; et zona aurea muliebriter cinctus, acinacem suspenderat, cui ex gemma erat vagina. *Cidarim* Persæ Regium capitis vocabant insigne: hoc cærulea fascia albo distincta circuibat. Currum decem millia hastatorum sequebantur: hastas argento exornatas, spicula auro prefixa gestabant. Dextera, lævaque Regem ducenti fermè nobilissimi propinquorum comitabantur. Horum agmen claudebatur triginta millibus peditum, quos equi Regis quadringenti sequebantur. Intervallo deinde unius stadii, matrem Darii *Sysigambin* currus vehebat, et in alio erat conjux. Turba fœminarum Reginas comitantium equis vectabatur. Quindecim inde, quas *Armamaxas* appellat, sequebantur. In his erant liberi Regis; et qui educabant eos, spadonumque grex, haud sanè illis gentibus vilis. Tum, Regiæ pellices trecentæ sexaginta vehebantur, et ipse Regali cul-

tu, ornatuque. Post quas pecuniam Regis sexcenti muli, et trecenti cameli vehebant, præsidio sagittariorum prosequente. Propinquorum, amicorumque conjuges huic agmini proximæ, lixarumque, et calonum greges vehebantur. Ultimi erant cum suis quinque ducibus, qui cogèrent agmen, leviter armati. Contrà, si quis aciem Macedonum intueretur, dispar acies erat, equis, virisque, non auro, non discolori veste, sed ferro, atque ære fulgentibus. Agmen et stare paratum, et sequi nec turba, nec sarcinis prægrave, intentum ad ducis non signum modò, sed etiam nutum: et castris locus, et exercitui commeatus suppetebant. Ergo Alexandro in acie miles non defuit. Darius autem tantæ multitudinis Rex loci, in quo pugnavit, angustiis redactus est ad paucitatem, quam in hoste contempserat.

NOTAS.

Sacrum, et æternum. Dicese sagrado y eterno, porque estaba á cargo de los magos sus sacerdotes conservarlo encendido siempre, y solo se apagaba muerto el Rey.

Immortales. Asi dichos, porque si morian unos, luego les sucedian otros, y asi nunca se disminuian los diez mil.

Cognatos Regis. Honraban con este nombre á los mas señalados, y de mas distincion. Ni era posible tanto número de parientes.

Doryphori. Palabra griega que equivale en latin á hastigeri, hastati: *Alabarderos.*

Luxuria. Dexábase conocer por su ostentacion y profanidad.

Albo intextum erat. Tenia flores, y bordaduras blancas.

Ex gemma. De pedrería.

Cidarim. Especie de tiara, de que usaban los Reyes de Persia, y con alguna diferencia tambien los Persas.

Armamaxas. Género de litera ó carroza, de que usaban las mugeres Persas, y gente mas delicada.

Qui cogere agmen. Quienes reuniesen las tropas: ó para que las reuniesen.

Non defuit. Porque tenian todos las partidas de buenos soldados.

CAPÍTULO VII.

Destruye Arsanes á fuego y hierro la Cilicia. Descripcion y paso estrecho por donde se entra en ella.

Interea Alexander, Abistamene Cappadociæ præposito, Ciliciam petens, cum omnibus copiis in regionem, quæ *castra Cyri* appellatur, pervenerat. Stativa illic habuerat Cyrus, cum adversus Croesum in Lydiam exercitum duceret. Ab erat ea regio quinquaginta stadia ab aditu, quo Ciliciam intramus. *Pylas* incolæ dicunt arcissimas fauces, munimenta, quæ manu ponimus, naturali situ imitante. Igitur Arsanes, qui Ciliciæ præerat, reputans, quid initio belli Memnon suasisset, quondam salubrem consilium serò exequi statuit. Igne, ferroque Ciliciam vastat, ut hosti solitudinem fa-

ciat; quicquid usui esse potest, corrumpit, sterile, ac nudum solum, quod tueri nequibat, relicturus. Sed longè utilius fuit angustias aditus, qui Ciliciam aperit, valido occupare præsidio, jugumque opportunè itineri imminens obtinere, unde inultus subeuntem hostem aut prohibere, aut opprimere potuisset. Nunc paucis, qui callibus præsiderent, relictis, retrò ipse concessit; populator terræ, quam à populationibus vindicare debuerat. Ergo qui relictis erant, proditos se rati, ne aspectum quidem hostis sustinere voluerunt, cum vel pauciores locum obtinere potuissent. Namque perpetuo jugo montis asperi, ac prærupti Cilicia includitur: quod cum à mari surgat, velut sinu quodam, flexuque curvatum, rursus altero cornu in diversum litus excurrit. Per hoc dorsum, quæ maximè introrsum mari cedit, asperi tres aditus, et perangusti sunt. Quorum uno Cilicia intranda est, campestris eadem, qua vergit ad mare, planitiem ejus crebris distinguuntibus rivis. Pyramus, et Cyd nus inclyti amnes fluunt. Cyd nus non spatio aquarum, sed liquore memorabilis: quippe leni tractu è fontibus labens, puro solo excipitur. Nec torrentes incurrunt, qui placidè manantis alveum turbent. Itaque incorruptus, idemque frigidissimus, quippe multa riparum amœnitate inumbratus, ubique fontibus suis similis in mare evadit. Multa in ea regione monumenta vulgata carminibus vetustas exederat. Monstrabantur urbium sedes Lyrnessi, et Thebes; Typhoni quoque specus, et Corycium nemus, ubi crocum gignitur, ceteraque, in quibus nihil præter famam duraverat.

N O T A S.

Munimenta. Cuya situacion natural parece una fortificacion hecha de mano.

Quid Memnon. Es á saber arrasar la Cilicia, y retirarse.

Quondam. En el tiempo en que quiso hacerlo Memnon, pero ya era tarde.

Obtinere. Y apoderarse de la altura y cordillera del monte.

Inultus. Sin peligro: sin que pudiese vengarse, y desquitarse el enemigo.

Locum obtinere. Defender el sitio.

Rursus altero. El cual teniendo su principio á orillas del mar, y haciendo como una media luna, se extiende, y llega á tocar con la otra punta otra playa bien distante.

Qua maxime. Por la parte que está mas tierra adentro.

Non spatio aquarum. No por lo capaz de la madre.

Ubique. Entra en el mar tan cristalino siempre, y tan tranquilo en su curso, como lo es al nacer.

CAPÍTULO VIII.

Apodérase Alexandro de estos pasos estrechos. Describense. Libra á Tarso del fuego, y entra en ella.

Alexander fauces jugi, quæ Pylæ appellantur, intravit. Contemplatus locorum situm, non aliàs magis dicitur admiratus esse felicitatem suam. Obrui potuisse vel saxis confitebatur, si fuissent, qui in subeuntes propellerent. Iter vix quaternos capiebat armatos. Dorsum montis imminebat viæ, non angustæ modò, sed plerumque præruptæ, crebris oberrantibus rivis, qui ex radicibus montium manant. Thracas tamen leviter armatos præcedere jusserat, scrutarique calles, ne occultus hostis in subeuntes erumperet. Sagittariorum quoque manus occupaverat jugum. Intentos arcus habebant, moniti, non iter ipsos inire, sed prælium. Hoc modo agmen pervenit ad urbem Tarson, cui tum maximè Persæ subiciebant ignem, ne opulentum oppidum hostis invaderet. At ille, Parmenione ad inhibendum incendium cum expedita manu præmisso, posteaquam Barbaros adventu suorum fugatos esse cognovit, urbem à se conservatam intrat.

CAPÍTULO IX.

Báñase Alexandro intempestivamente en un río, de lo que le sobreviene una enfermedad. Razonamiento que hizo á los suyos.

Mediam Cydnus amnis, de quo paulò antè dictum est, interfluit. Et tunc ætas erat, cujus calor non aliam magis, quam Ciliciæ oram vapore Solis accendit; et diei fervidissimum tempus ceperat. Pulvere, ac sudore simul perfusum Regem invitavit liquor fluminis, ut callidum adhuc corpus ablueret. Itaque veste deposita, in conspectu agminis decorum quoque futurum ratus, si ostendisset suis, levi, ac parabili cultu corporis se esse contentum, descendit in flumen. Vixque ingressi subito horrore artus rigere cœperunt: calor deinde suffusus est, et totum propemodùm corpus vitalis calor reliquit. Expiranti similem, ministri manu excipiunt, nec satis compotem mentis in tabernaculum deferunt. Ingens sollicitudo, et penè jam luctus in castris erat. Flentes querebantur, in tanto impetu, cursuque rerum, omnis ætatis, ac memoriæ clarissimum Regem, non in acie saltem, non ab hoste dejectum, sed abluentem aqua corpus, ereptum esse, et extinctum. Instare Darium, victorem, antequàm vidisset hostem. Sibi easdem terras, quas victores peragrasent, repetendas, omnia aut ipsos, aut hostes populos, per vastas solitudines etiamsi nemo insequi velit, euntes, fame, atque inopia debellari posse. Quem signum daturum fugientibus? quem ausurum Alexandro succedere? Jam ut ad Hel-

lespontum fuga penetrarent, classem, qua trans-
 eat, quem præparaturum? Rursus in ipsum Re-
 gem misericordia versa, illum florem juventæ,
 illam vim animi, eundem Regem, et commili-
 tonem divelli à se et abripi, immemores sui que-
 rebantur. Inter hæc liberius meare spiritus cœpe-
 rat; allevabat Rex oculos, et paulatim redeun-
 te animo, circumstantes amicos agnoverat. Laxa-
 taque vix morbi ob hoc solùm videbatur, quia
 magnitudinem mali sentiebat. Animum autem ægri-
 tudo corporis urgebat, quippe Darium quinto die
 in Ciliciam fore nuntiabatur. Vinctum ergo se tra-
 di, et tantam victoriàm eripi sibi è manibus, obs-
 curaque, et ignobili morte in tabernaculo extin-
 gui se querebatur. Admissisque amicis pariter et
 medicis: *In quo me, inquit, articulo rerum mearum
 fortuna deprehenderit, cernitis. Strepitum hosti-
 lium armorum exaudire mihi videor, et qui ultro
 intuli bellum, jam provocor: Darius ergo cùm tam
 superbas litteras scriberet, fortunam meam in con-
 silio habuit: sed nequicquam, si mihi arbitrio meo
 curari licet. Lenta remedia, et segnes medicos non
 expetunt tempora mea. Vel mori strenuè, quàm tar-
 dè convalescere, mihi melius est. Proinde, si quid
 opis, si quid artis in medicis est, sciant, me non
 tam mortis, quàm belli remedium quærere.* Ingentem
 omnibus incusserat curam tam præceps temeritas
 ejus. Ergo pro se quisque precari cœpere, ne fes-
 tinatione periculum auget, sed esset in potestate
 medentium. Inexperta remedia haud injuria ipsis
 esse suspecta, cùm ad perniciem ejus etiam à la-
 tere ipsius pecunia sollicitaret hostis. Quippe Da-
 rius mille talenta interfectori Alexandri daturum
 se pronuntiari jusserat. Itaque ne ausurum quidem

quemquam arbitrabantur experiri remedium, quod propter novitatem posset esse suspectum.

N O T A S.

Levi, ac parabili. Que cuidaba poco de su cuerpo. *In tanto impetu.* Cuando iban tan viento en popa sus cosas.

Dejectum. Muerto.

Victorem antequam. Ya vencedor aun antes de haber presentado la batalla, y avistado al enemigo.

Jam, ut. Y en caso que: y dado que.

Liberius. Iba cobrando espíritu, aliento.

Laxataque. Y solo parecia que habia aflojado la fuerza del mal, y solo daba muestras de que el mal aflojaba ya, en que.

In quo me. Bien veis el aprieto en que me ha puesto mi mala fortuna.

In consilio habuit. Parece que adivinaba Darío, y que le estaba diciendo mi mala fortuna lo que habia de escribirse, cuando.

Sed nequiquam. Pero no es del caso cuanto digo, si: pero no será asi, si.

Tempora mea. El estado en que me hallo.

Etiám d. Aun de sus familiares y mas allegados.

CAPÍTULO X.

Promete Filipo, médico, sanar á Alexandro. Cartas de Parmenion á Alexandro contra Filipo. Perplexidad de Alexandro.

Erat inter nobiles medicus è Macedonia Regem sequutus, Philippus, natione Acarnam, fidus admodum Regi, puero comes, et custos salutis datus, qui non ut Regem modò, sed etiam ut alumnus eximia charitate diligebat. Is non præceps se, sed strenuum remedium afferre, tantamque vim morbi potionem medicatam levaturum esse, promisit. Nulli promissum ejus placebat, præter ipsum, cuius periculo pollicebatur. Omnia quippe facilius, quam moram perpeti poterat. Arma, et acies in oculis erant, et victoriam in eo positam esse arbitrabatur, si tantum ante signa stare potuisset: id ipsum, quòd post diem tertium medicamentum sumpturus esset (ita enim medicus prædixerat) ægre ferens. Inter hæc à Parmenione fidissimo purpuratorum litteras accipit, quibus ei denunciabat, ne salutem suam Philippo committeret: mille talentis à Datio, et spe nuptiarum sororis ejus esse corruptum. Ingentem animo sollicitudinem litteræ incusserant, et quicquid in utramque partem aut metus, aut spes subjecerat, secreta æstimatione pensabat. Bibere perseverem? ut, si venenum datum fuerit, ne immeritò quidem, quicquid acciderit, evenisse videatur? Damnemne medici fidem? in tabernaculo ergo me opprimi patiar? An satius est, alieno me mori scelere, quam metu nostro. Diu animo in diversa versato, nulli, quid scriptum esset, enun-

tat; epistolamque sigillo annuli sui impresso, pulvino, cui incubabat, subjecit.

N O T A S.

Custos salutis. Por médico suyo.

Strenuum. Eficacísimo, y ejecutivo.

Præter ipsum. Sino á Alexandro.

Arma, et acies. La gente armada y ejército de los enemigos.

Id ipsum. Y solo lleva á mal haber de esperar tres dias para tomar la bebida.

Ne committeret. Que no fiase su vida.

Corruptum. Sobornado.

Perseverem? Aun ahora me resolveré á beberla, para que si se me diere veneno juzguen todos que bien merecido tengo lo que sucediere?

Satius est. Mas quiero se atribuya mi muerte á la maldad agena, que á cobardía propia.

CAPÍTULO XI.

Hace el Rey prueba de la fidelidad de su médico con la carta de Parmenion; y toma la bebida.

Inter has cogitationes, biduo assumpto, illuxit à medico destinatus dies. Et ille cum poculo, in quo medicamentum diluerat, intravit. Quo viso Alexander, levato corpore in cubitum, epistolam à Parmenione missam sinistra manu tenens, accipit poculum, et haurit interritus. Tum epistolam Philippum legere jubet, nec á vultu legentis mo-

vit oculos, ratus aliquas conscientiæ notas in ipso ore se posse deprehendere. Ille epistola perlecta, plus indignationis, quàm pavoris ostendit. Projectisque amiculo, et litteris ante lectum: *Rex*, inquit: *semper quidem spiritus meus ex te pependit: sed nunc verè arbitror, sacro, et venerabili ore trahitur. Crimen parricidii, quod mihi objectum est, tua salus diluet. Servatus à me vitam mihi dederis. Oro, quæsoque, omisso metu, patere medicamentum concipi venis. Laxa paulisper animum, quem solitudine intempestiva amici sanè fideles, sed molestè seduli, turbant. Non securum modò hæc vox, sed etiam lætum Regem, ac plenum bonæ spei fecit. Itaque: Si dii, inquit, Philippe, tibi permisissent, quo maxime modo animum velles experiri meum, aliò profecto voluisses, sed certiore, quàm expertus es, ne optares quidem. Hac epistola accepta, tamen, quod dilueras, bibi. Et nunc credo, te non minus pro tua fide, quam pro mea salute esse sollicitum.* Hæc loquutus, dexteram Philippo offert.

N O T A S.

Levato corpore. Incorporándose en la cama.

Ratus. Creyendo que podria notar y conocer por el semblante si le remordia en algo la conciencia, y lo que ocultaba el corazon.

Sed nunc. Mas ahora sí que me persuado que el aliento que respiras me da á mí aliento y vida. Esto es: mi vida depende de la tuya.

Servatus. Dándote yo la vida y la salud, tú me la darás á mí.

Laxa. Divierte un poco la imaginacion.

Aliò profecto. Ciertamente que hubieras querido tú que fuera de otro modo: y no por un medio tan expuesto y peligroso.

Sed certiore. Pero no podrás buscar de mi parte otro mas seguro. Por lo mismo que fié de ti mi vida.

CAPÍTULO XII.

Efecto ejecutivo de la bebida. Salud restablecida del Rey. Aclamaciones del ejército á Alexandro y Filipo.

Ceterum tanta vis medicaminis fuit, ut quæ sequuta sunt, criminationem Parmenionis adjuverint. Interclusus spiritus arctè meabat. Nec Philippus quidquam inexpertum omisit. Ille fomenta corpori admovit, ille torpentem nunc cibi, nunc vini odore excitavit. Atque, ut primùm mentis competentem esse sensit, modò matris, sororumque, modò tantæ victoriæ appropinquantis admonere non destitit. Ut verò medicamentum se diffudit in venas, et sensim toto corpore salubritas percipi potuit; primò animus vigorem suum, deinde corpus quoque expectatione maturiùs recuperavit. Quippe post tertium diem, quam in hoc statu fuerat, in conspectum militum venit. Nec avidiùs ipsum Regem, quàm Philippum intuebatur exercitus. Pro se quisque dexteram ejus amplexi grates habebant, vel ut præsentì Deo. Namque haud facile dictu est, præter ingenitam illi genti erga Reges suos venerationem, quantum hujus utique Regis vel admirationi dediti fuerint, vel charitate flagraverint. Jam

primum nihil nisi divina ope, aggredi videbatur. Nam cum esset præsto ubique fortuna, temeritas in gloriam cesserat. Ætas quoque vix tantis matura rebus, sed abundè sufficiens, omnia etiam ejus opera honestabat. Et quæ leviora haberi solent, plerumque in re militari gratiora vulgo sunt, exercitatio corporis inter ipsos, cultus, habitusque paululùm à privato abhorrens, militaris vigor; queis ille vel ingenii dotibus, vel animi artibus, ut pariter charus, ac venerandus esset, effecerat.

NOTAS.

Interclusus. Casi le faltaba la respiracion.

Torpentem. A Alexandro, que estaba entorpecido.

Expectatione. Antes de lo que esperaba.

Pro se quisque. Cada uno por sí, y en particular.

Vix matura. Apenas en sazón para tantas cosas.

CAPÍTULO XIII.

Acelera Darío su marcha. Continúa Alexandro la suya. Celebra juegos en cumplimiento de sus votos.

Se hace dueño de varias ciudades.

At Darius, nuntio de adversa valetudine ejus accepto, celeritate, quanta poterat, tam grave agmen ad Euphratem contendit, junctoque eo pontibus, quinque tamen diebus trajecit exercitum Ciliciam occupare festinans. Jamque Alexander viribus corporis receptis, ad urbem Solos pervenerat, cujus potitus, ducentis talentis, nomine mul-

ctæ, exactis, arci præsidium militum imposuit. Vota deinde pro salute suscepta per ludum, atque otium reddens, ostendit, quanta fiducia Barbaros sperneret. Quippe Æsculapio, et Minervæ ludos celebravit. Spectanti nuntius latus affertur ex Halicarnasso, Persas acie à suis esse superatos, Myndios quoque et Caunios, et pleraque tractus ejus suæ facta ditionis. Igitur edito spectaculo, castrisque motis, et Pyramo amne ponte juncto, ad urbem Mallon pervenit: inde alteris castris ad oppidum Castabalum. Ibi Parmenio Regi occurrit, quem præmisserat ad explorandum iter saltus, per quem ad urbem Isson nomine, penetrandum erat. Atque ille, angustiis ejus occupatis, et præsidio modico relicto, Isson quoque desertam à Barbaris ceperat. Inde progressus deturbatis, qui interiora montium obsidebant, præsidiiis cuncta firmavit. Occupatoque itinere, sicut paulò ante dictum est, idem et auctor, et nuntius venit, Isson deinde Rex copias admovit. Ubi consilio habito, utrum ne ultrà progrediendum foret, an ibi opperendi essent novi milites, quos ex Macedonia adventare constabat; Parmenio non alium locum prælio aptiorem esse censebat; quippe illic utriusque Regis copias numero futuras pares, cùm angustiarum multitudinem non caperent. Planitiem ipsis, camposque esse vitandos, ubi circumiri, ubi ancipiti acie opprimi possent. Timere, ne non virtute hostium, sed lassitudine sua vincerentur, Persas recentes subinde successuros, si laxiùs stare potuissent. Facile ratio tam salubris consilii accepta est. Itaque inter angustias saltus hostem opperiri statuit.

NOTAS.

Junctoque eo. Y haciendo en él puentes.

Vota deinde. Cumpliendo como por diversion, y no estar ocioso, los votos hechos para recobrar su salud.

Tractus ejus. De aquella region.

Alteris castris. El dia siguiente: á la primera marcha.

Idem est. El mismo Parmenion, á quien todo esto se debia, fue el que vino á darle la noticia.

Ancipiti acie. Por todas partes. Por los costados, vanguardia y retaguardia.

Successuros. Que á cada instante entrarian de refresco Persas en la batalla.

Laxius. En campo raso.

CAPÍTULO XIV.

Muerte de Sisines, Persa.

Erat in exercitu Regis Sisines Perses, quondam à Prætore Ægypti missus ad Philippum: donisque, et omni honore cultus, exilium patria sede mutaverat. Sequutus deinde in Asiam Alexandrum, inter fideles socios habebatur. Huic epistolam Creten-sis miles obsignatam annulo, cujus signum haud sanè notum erat, tradidit. Nabarzanes Prætor Darii miserat eam, hortabaturque Sisinem, ut dignum aliquid nobilitate, ac moribus suis ederet: magno id ei apud Regem honori fore. Has litteras

Sisines, utpote innoxius, ad Alexandrum sæpe deferre tentavit. Sed cum tot curis, apparatuque belli Regem videret urgeri, aptius subindè tempus expectans, suspicionem inìti scelesti consilii præbuit. Namque epistola, priusquàm ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam, ignoti annuli sigillo impresso, Sisini dari jusserat, ad æstimandam fidem Barbari. Qui, quia per complures dies non adierat Regem, scelesto consilio eam visus est suppressisse, et in agmine à Cretensibus haud dubiè jussu Regis occisus est.

N O T A S.

Donisque. Y á quien habia hecho grandes mercedes y muchas honras.

Exilium. Quiso mas desterrarse de su tierra en Macedonia, que vivir en su propia patria.

Dignum aliquid. El que matase á Alexandro.

Suspicionem. Dió que sospechar, en que era cómplice en el delito.

Ad æstimandam. Para probar y hacer juicio de la fidelidad que le guardaba este extrangero.

CAPÍTULO XV.

Consejo de Guerra de Darío. Parecer de los Griegos. Dictámen contrario de los capitanes Persas. Determinacion del Rey.

Jamque Græci milites, quos Thymondas à Pharnabazo acceperat, præcipua spes, et propemodum unica, ad Darium pervenerant. Hi magnopere suadebant, ut retrò abiret, spatiososque Mesopotamiæ campos repeteret. Si id consilium damnaret, at ille divideret saltem copias innumera- biles, neu sub unum fortunæ ictum totas vires Regni cadere pateretur. Minus hoc consilium Regi, quàm Purpuratis ejus displicebat. Ancipitem fidem, et mercede venalem proditionem imminere, et dividi non ob aliud copias velle, quàm ut ipsi in diversa digressi, si quid commissum esset, traderent Alexandro. Nihil tutius fore, quàm circumdato eos exercitu toto obrui telis; documentum non inultæ perfidiæ futuros. At Darius, ut erat sanctus, et mitis, *se verò tantum facinus negat esse facturum, ut suam sequutus fidem suos milites jubeat trucidari. Quem deinde amplius nationum exterarum salutem suam crediturum sibi, si tot militum sanguine imbuisset manus? Neminem stolidum consilium capite luere debere. De futuros eos, qui suaderent, si suasisse periculum esset. Denique ipsos quotidie ad se vocari in consilium, variasque sententias dicere; nec tamen melioris fidei haberi, qui prudentiùs suaserint. Itaque Græcis nuntiare jubet, ipsum quidem benevolentia illorum gratias agere, ceterum, si retrò ire pergat, haud*

dubiè Regnum hostibus traditurum. Famà bella stare, et eum, qui recedat, fugere credi. Trahendi verò belli vix ullam esse rationem. Tantæ enim multitudini, utique cum jam hyems instaret, in regione vasta, et invicem à suis, atque hoste vexata, non suffectura alimenta. Nec dividi quidem copias posse, servato more majorum, qui universas vires semper discrimini bellorum obtulerant. Et herculè terribilem antea Regem, et absentia sua ad vanam fiduciam elatum, posteaquàm adventare se senserit, cautum pro temerario factum, delituisse inter angustias saltus, ritu ignobilium ferarum, quæ, strepitu prætereuntium audito, sylvarum latebris se occuluerunt. Jam etiam valetudinis simulatione frustrari suos milites. Sed non amplius se esse passurum ipsum detrectare certamen. In illo specu, in quem pavidì recessissent, oppressurum esse cunctantes. Hæc magnificentius jactata, quàm verius.

N O T A S.

- Neu sub.* Que no quisiese exponer y aventurar todas las fuerzas de su reyno y todo su exército á un revés de la fortuna, y en una sola batalla.
- Ancipitem.* Que la fe dudosa y venal de los Griegos amenazaba traicion.
- Documentum.* Que serviria de escarmiento á los demas el castigo de su infidelidad.
- Sanctus.* Bueno, recto, justiciero.
- Si quid.* Si algo se diese á su custodia, y estuviese á su cargo.
- Defuturos.* No habria quienes quisiesen darle consejo, si el darlo fuera cosa de peligro, y expuesta.
- Trahendi.* Para dar largas, y dilatar la guerra.

Invicem. A un mismo tiempo.

Jam etiam Y aun con pretexto de una enfermedad fingida engaña Alexandro á sus soldados.

CAPÍTULO XVI.

Crueldad de los Persas con unos Macedonios. Acércase Dario con su ejército al del enemigo.

Ceterum pecunia omni, rebusque pretiosissimis Damascum Syriæ cum modico præsidio militum missis, reliquas copias in Ciliciam duxit, insequentibus more patrio agmen conjuge, et matre. Virgines quoque cum parvo filio comitabantur patrem.

Fortè eadem nocte et Alexander ad fauces, quibus Syria additur, et Darius ad eum locum, quem Amanicas Pylas vocant, pervenit. Nec dubitavere Persæ, quin, Isso relicta, quam ceperant, Macedones fugerent. Nam etiam saucii quidam, et invalidi, qui agmen non poterant persequi, excepti erant. Quos omnes, instinctu Purpuratorum barbara feritate sævientium, præcisis, adustisque manibus, circumduci, ut copias suas noscerent, satisque omnibus spectatis, nuntiare, quæ vidissent, Regi suo jussit. Motis ergo castris, superat Pyramum amnem, in tergis, ut credebat, fugientium hæsurus. At illi, quorum amputaverat manus, ad castra Macedonum penetrant, Darium, quam maximo cursu posset, sequi nuntiantes. Vix fides habebatur. Itaque speculatores in maritimas regiones præmissos Alexander explorare jubet, ipsene ades-

set, an Præfactorum aliquis speciem præbuisset universi venientis exercitus. Sed, cum speculatores reverterentur, procul ingens multitudo conspecta est. Ignes deinde totius campi collucere cœperunt, omniaque velut continenti incendio ardere visa, cùm incondita multitudo, maximè propter jumenta, laxiùs tenderet. Itaque eo ipso loco metari suos castra jusserat, lætus, quòd omni expetiverat votò, in illis potissimùm angustiis discernendum esse.

NOTAS.

Invalidi. Unos Macedonios inválidos, que no podían seguir al ejército.

In tergis. Para dar sobre la retaguardia de los que tenia él por fugitivos. *Tambien.* Para derrotar, como tenia por cierto, la retaguardia de los que huían.

Máximo cursu. A largas jornadas; á marchas forzadas.

Continenti. Continuado.

Incondita. Desordenada.

Laxius tenderet. Ocupando mas terreno.

CAPÍTULO XVII.

Pensamientos varios , y sacrificios de Alexandro. Consternacion de los Persas. Disposiciones prudentes de Darío , pero inútiles , y en vano.

Ceterum, ut solet fieri, cùm ultimi discriminis tempus adventat, in sollicitudinem versa, fiducia est. Illam ipsam fortunam, qua aspirante res tam prosperè gesserat, verebatur. Nec injuria ex his, quæ tribuisset sibi, quàm mutabilis esset, reputabat. Unam superesse noctem, quæ tanti discriminis moraretur eventum. Rursus occurrebant majora periculis præmia; et, sicut dubium esset, an vinceret, ita illud utique certum esse, honestè, et cum magna laude moriturum. Itaque corpora milites curare jussit, ac deinde tertia vigilia instructos, et armatos esse. Ipse in jugum editi montis ascendit, multisque collucentibus facibus, patrio more sacrificium Diis præsidibus loci fecit. Jamque tertium, sicut præceptum erat, signum tuba miles acceperat, itineri simul paratus, et prælio. Strenuèque jussit procedere, oriente luce pervenerunt ad angustias, quas occupare decreverant. Darium triginta inde stadia abesse, præmissi indicabant. Tunc consistere agmen jubet, armisque ipse sumptis aciem ordinat.

Dario adventum hostium pavidi agrestes nuntiaverunt, vix credenti, occurrere etiam, quos ut fugientes sequebatur. Ergo non mediocri omnium animos formido inceserat: quippe itineri, quàm prælio aptiores erant, raptimque arma capiebant. Sed ipsa festinatio discurrentium, suosque ad arma vocantium, majorem metum incussit. Alii in ju-

gum montis evaserant, ut hostium agmen inde prospicerent: equos plerique frænabant. Discors exercitus, nec ad unum intentus imperium, vario tumultu cuncta turbaverat. Darius initio montis jugum cum parte copiarum occupare statuit, et à fronte, et à tergo circumiturus hostem: à mari quoque, quo dextrum ejus cornu tegebatur, alios objecturus, ut undique urgeret. Præter hæc viginti millia præmissa cum sagittariorum manu, Pinarum amnem, qui duo agmina interfluebat, transire, et objicere sese Macedonum copiis jusserat: si id præstare non possent, retrocedere in montes, et occultè circumire ultimos hostium. Ceterum destinata salubriter omni ratione potentior fortuna discussit. Quippe alii præ metu imperium exequi non audebant, alii frustra exquebantur; quia ubi partes labant, summa turbatur.

N O T A S.

Nec injuria. Y prudentemente inferia de lo mucho que le habia favorecido la fortuna, cuán inconstante será y voluble su rueda.

Itaque corpora. Y asi mandó á sus soldados tomasen algun refresco y descanso.

Tertia vigilia. A media noche. Los antiguos dividian la noche en quatro partes iguales, mayores ó menores, segun eran mas ó menos largas las noches. La 1. y 2. vigilia eran antes de media noche, en que empezaba la 3., y proseguia la 4.

Præsidibus. Creian los antiguos que en cada lugar presidia alguna deidad.

Vix credenti. Que apenas podia creer tendrian valor para hacerle frente los que perseguia él como á fugitivos.

Aptiores. Mas como quien está de marcha, que para dar batalla.

Ubi partes. Cuando flaquean las partes el todo titubea: falta todo.

CAPÍTULO XVIII.

Disposicion y orden del ejército de Darío.

Acies autem hoc modo stetit. Nabarzanes equitatum dextrum cornu tuebatur, additis funditorum, sagittariorumque viginti ferme millibus. In eodem Thymodes erat, Græcis peditibus mercede conductis triginta millibus præpositus. Hoc erat haud dubium robur exercitus, par Macedoniæ phalangi acies. In lævo cornu Aristomedes Thesalus viginti millia Barbarorum peditum habebat. In subsidiis pugnacissimas locaverat gentes. Ipsum Regem in eodem cornu dimicaturum tria millia delectorum equitum, assueta corporis custodiæ, et pedestris acies quadraginta millia sequebantur. Hyrcani deinde, Medique equites. His proximi ceterarum gentium equites dextra, lævaque dispositi. Hoc agmen, sicut dictum est, instructum, sex millia jaculatorum, funditorumque antecederant. Quidquid in illis angustiis adiri poterat, impleverant copiæ: cornuaque hinc à jugo, illinc à mari stabant. Uxorem, matremque Regis; et aliam fœminarum gregem in medium agmen acceperant.

Hoc modo. Estaba puesto en este orden.

Haud dubium. Sin duda alguna la única y segura fuerza del ejército.

In subsidiis. Habia puesto de reten ó reserva las tropas mas guerreras.

Assueta. Guardias de Corps suyos.

Antecedebant. Iban delante de todo este escuádrón.

Cornuaque. Y se extendian las dos álas de un lado hasta el monte; de otro hasta el mar.

CAPÍTULO XIX.

Disposicion y orden del ejército de Alejandro.

Alexander phalangem, qua nihil apud Macedonas validius erat, in fronte constituit. Dextrum cornu Nicanor Parmenionis filius tuebatur: huic proximi stabant Cœnos, et Perdicas, et Meleager, et Ptolomæus, et Amyntas, sui quisque agminis duces. In lævo, quod ad mare pertinebat, Craterus, et Parmenio erant, sed Craterus Parmenioni parere jussus. Equites ab utroque cornu locati, dextrum Macedones Thessalis adjunctis, lævum Peloponnenses tuebantur. Ante hanc aciem posuerat funditorum manum, sagittariis admixtis. Thraces quoque, et Cretenses ante agmen ibant, et ipsi leviter armati. At iis, qui præmissi à Dario jugum montis insederant, Agrianos opposuit, ex Græcia nuper advectos. Parmenioni autem præce-

perat, ut, quantum posset, agmen ad mare extenderet, quò longiùs abesset à montibus, quos occupaverant Barbari. At illi neque obstare venientibus, nec circumire prætergressos ausi, funditorum maximè aspectu territi, profugerant. Eaque res tutum Alexandro agminis latus, quod ne supernè incesseretur timuerat, præstitit. Triginta, et duo armatorum ordines ibant. Neque enim latiùs extendi aciem patiebantur angustia. Paulatim deinde se laxare sinus montium, et majus spatium aperire cœperant, ita, ut non pedites solùm pluribus ordinibus incedere, sed etiam à lateribus circumfundi posset equitatus.

NOTAS.

In fronte. En la frente de su ejército, en la vanguardia.

Quoad. Que miraba al mar.

Illi. Los Bárbaros.

Eaque res. Y esto mismo libró de todo peligro el costado ó flanco del ejército de Alexandro.

Triginta et duo. Iban treinta y dos soldados por fila.

Se laxare. Iban ensanchándose los montes, y abriendo mas campo.

CAPÍTULO XX.

Oracion de Alexandro á sus soldados.

Jam in conspectu, sed extra teli jactum utraque acies erat, cum priores Persæ inconditum, et trucem sustulere clamorem. Redditur et à Macedonibus major, exercitus impar numero, sed jugis montium, vastisque saltibus repercusus. Quippe semper circumjecta nemora, petræque, quantamcumque acceperere vocem, multiplicato sono, referunt. Alexander ante prima signa ibat; idemtidem manu suos inhibens, ne impensius ob nimiam festinationem concitato spiritu capesserent prælium. Cumque agmini obequitaret, varia oratione, ut cujusque animis aptum erat, milites alloquebatur: *Macedones tot bellorum in Europa victores, ad subigendam Asiam, atque ultima Orientis, non ipsius magis, quam suo ductu profectos, inveteratæ virtutis admonebat. Illos terrarum orbis liberatores, emensosque olim Herculis, et Liberi patris terminos, non Persis modò, sed etiam omnibus gentibus imposituros jugum. Macedonum Bactra, et Indos fore. Minima esse, quæ nunc intuerentur, sed omnia victoriæ parari. Non in præruptis petris Illyriorum, et Thraciæ saxis sterilem laborem fore; spolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus. Totam aciem suo pavore fluctuantem umbonibus posse propelli. Victor ad hæc Atheniensium Philippus pater invocabatur. Domitiæque nuper Bæotiæ, et urbis in ea nobilissimæ ad solum dirutæ, species representabatur animis. Jam Granicum amnem, jam tot urbes aut expugnatas, aut in fidem acceptas, omniaque,*

que post tergum erant, strata, et pedibus ipsorum subjecta memorabat. Cum adierat Græcos, admonerat, ab iis gentibus illata Græciæ bella, Darii, prius, deinde Xerxis insolentia, aquam ipsam, terramque populantium, ut neque fontium haustum, nec solitos cibos relinquerent. Dedicata Diis templa ruinis, et ignibus esse delecta, urbes eorum expugnatas, fœdera humani, Divinique juris violata, referebat. Illyrios verò, et Tracas, raptò vivere assuetos, aciem hostium, auro, purpuraque fulgentem, intueri jubebat, prædam, non arma gestantem. Irent, et imbellibus fœminis aurum viri eriperent, aspera montium suorum juga, nudosque colles, et perpetua rigentes gelu, ditibus Persarum campis, agrisque mutarent.

NOTAS.

Inconditum. Descompasado.

Repercusus. Haciendo eco.

Quantamcumque. Cuantas voces reciben ó llegan á ellos, vuelven á repetir las con el eco.

Suspensi. Sofocados, y faltos de respiracion y aliento.

Non ipsius. No mas por consejo suyo, que por el propio de ellos.

Emensos olim. Pasando despues. Por razon del olim es lo mismo que *emensuros*.

Ut neque fontibus. Para agotar las fuentes, y consumir los alimentos mas comunes.

Raptu vivere. A vivir del pillage y la rapiña.

Irent, et. Fuesen en hora buena ya aquellos afeminados.

CAPÍTULO XXI.

*Dáse la batalla. Pelean valerosamente Persas
y Macedonios.*

Jam ad teli jactum pervenerat, cum Persarum equites ferociter in lævum cornu hostium invecti sunt. Quippe Darius equestri prælio decernere optabat, phalangem Macedonici exercitus robur esse conjectans. Jamque etiam dextrum Alexandri cornu circuibatur. Quod ubi Macedo conspexit, duabus alis equitum ad jugum montis jussis subsistere, ceteros in medium belli discrimen strenuè transfert. Subductis deinde ex acie Thessalis equitibus, Præfectum eorum occultè circumire tergum suorum jubet, Parmenionique conjugii, et quòd is imperasset, impigrè exequi. Jamque ipsi in medium Persarum undique circumfusi, egregie se tuebantur. Sed conserti, et quasi cohærentes, tela vibrare non poterant. Simul ut erant emissa, in eosdem concurrentia implicabantur, levique, et vano ictu pauca in hostem, plura in humum innoxia cadebant. Ergo cominùs pugnam coacti conserere, gladios impigrè stringunt. Tum verò multum sanguinis fusum est. Duæ quippe acies ita cohærebant, ut armis arma pulsarent, mucrones in ora dirigerent. Non timido, non ignavo cessare tum licuit. Collato pede, quasi singuli inter se dimicarent, in eodem vestigio stabant, donec vincendo locum sibi facerent. Tum demum ergo promovebant gradum, cum hostem prostraverant. At illos novus excipiebat adversarius fatigatos; nec vulnerati (ut aliàs solent) acie poterant excedere, cum hostis instaret à fronte, à tergo sui urgerent.

NOTAS.

Jamque ipsi. Y ya Alexandro y los Macedonios.

Collato pede. A pie quieto, á pie firme.

At illos. Pero entraban de refresco en la batalla nuevas tropas contra los Macedonios cansados y rendidos.

CAPÍTULO XXII.

Valor de Alexandro , y á su exemplo de los Macedonios. Defiéndose varonilmente Oxatres. Fuga de Darto. Victoria de Alexandro.

Alexander , non Ducis magis , quam militis munera exequabatur , opimum decus cæso Rege experens. Quippe Darius curru sublimis eminebat , et suis ad se tuendum , et hostibus ad incessendum , ingens incitamentum. Ergo frater ejus Oxatres , cum Alexandrum instare ei cerneret , equites , quibus præerat , ante ipsum currum Regis abjecit , armis , et robore corporis multum super ceteros emicens , animo verò , et pietate in paucissimis. Illo utique prælio clarus , alios improvidè instantes prostravit , alios in fugam avertit. At Macedones , ut circa Regem erant , mutua adhortatione firmati , cum ipso in equitum agmen irrumpunt. Tum verò similis ruinæ strages erat , Circa currum Darii jacebant nobilissimi Duces , ante oculos Regis egregia morte defuncti , omnes in ora proni , sicut dimicantes procubuerant , adverso corpore vulneri-

bus acceptis. Inter hos Aticies, et Trountes, et Sabaces Prætor Ægypti, magnorum exercituum Præfecti noscitantur. Circa eos cumulata erat pedum, equitumque obscurior turba. Macedonum quoque, non quidem multi, sed promptissimi tamen, cæsi sunt. Inter quos Alexandri dexterum femur leviter mucrone perstrictum est. Jamque, qui Darium vehebant equi confossi hastis, et dolore efferati, jugum quatere, et Regem curru excutere cœperant: cùm ille veritus, ne vivus veniret in hostium potestatem, desilit, et in equum, qui ad hoc ipsum sequebatur, imponitur, insignibus quoque Imperii, ne fugam proderent, indecorè abjectis. Tum verò ceteri dissipantur metu, et qua cuique patebat ad fugam via erumpunt, arma jacentes, quæ paulò ante ad tutelam corporum sumpserant. Adeò pavor etiam auxilia formidabat. Instabat fugientibus eques à Parmenione missus, et forte in id cornu omnes fuga abstulerat. At in dextro Persæ Thessalos equites vehementer urgebant. Jamque una ala ipso impetu proculcata erat, cùm Thessali strenuè circumactis equis dilapsi, rursus in prælium redeunt, et sparsos, incompositosque victoriæ fiducia Barbaros ingenti cæde prosternunt. Equi pariter, equitesque Persarum, serie laminarum graves, agmen, quod celeritate maximè constat, ægrè moliebantur. Quippe in circumagendis equis suis Thessali multos occupaverant.

N O T A S.

Opimum decus. Teniendo por mucha honra el matar á Darío. Deseando con la muerte del Rey un despojo de mucha substancia y de mucho honor.

Adverso corpore. Recibidas las heridas cara á cara. Este es argumento de que no volvieron ignominiosamente las espaldas.

Adeo pavor. Su pavor y terror pánico les hacia temer de sus mismas armas, que podian servirles de defensa.

Abstulerat. Huyendo habian venido á dar y juntarse en el ala izquierda.

Serie laminarum. Por las cotas de malla. En latin se llaman *cataphracti* los soldados y caballos asi armados.

Circumactis equis. Volviendo la rienda. Volviendo grupa.

Ægrè moliebantur. Apenas podian formarse.

CAPÍTULO XXIII.

Sigue Alexandro la victoria. Despojos del enemigo en poder del vencedor.

Hac tam prospera pugna nuntiata Alexander non antè ausus persequi Barbaros, utrimque jam victor instare fugientibus cœpit. Haud ampliùs Regem, quam mille equites sequebantur, cùm ingens multitudo hostium caderet. Sed quis aut in victoria, aut in fuga copias numerat? Agebantur ergo à tam paucis pecorum modo: et idem metus, qui cogebat fugere, fugientes morabatur. At Græci, qui in Darii partibus steterant, Amynta duce (Prætor hic Alexandri fuit, nunc transfuga) abrupti à ceteris, haud sanè fugientibus similes evaserant. Barbari longè diversam fugam intende-

runt, alii, quâ rectum iter in Persidem ducebat, quidam circuitu rupes, saltusque montium occultos petivere pauci castra Darii. Sed jam illa quoque hostis victor intraverat, omni quidem opulentia ditia. Ingens auri, argentique pondus, non belli, sed luxuriæ apparatus, diripuerant milites. Cùmque plus raperent, passim strata erant itinera vilioribus sarcinis, quas in comparatione meliorum avaritiâ contempserat.

NOTAS.

Utrimque. En las dos alas; en una y otra parte.

Idem metus. El miedo mismo que les hacia huir les embargaba los pasos, no les dexaba andar.

Abrupti. Apartados, separados.

Haud sane. Se retiraron en órden, sin volver las espaldas.

Quas in. Las cuales dexaba su avaricia por coger y llevar otras mejores.

CAPÍTULO XXIV.

*Quedan cautivas la madre, muger é hijo de Darío.
Mortandad de ambos exércitos.*

Jamque ad fœminas perventum erat, quibus, quo chariora ornamenta sunt, violentiùs detrahebantur. Nec corporibus quidem vis, ac libido parcebat. Omnia planctu, tumultuque, prout cuique fortuna erat, castra repleverant. Nec ulla facies mali deerat, cùm per omnes ordines, ætatesque

victoris crudelitas, ac licentia vagaretur. Tunc verò impotentis fortunæ species conspici potuit, cum ii, qui tum Dario tabernaculum exornaverant, omni luxu, et opulentia instructum, eadem illa Alexandro, quasi veteri domino, reservabant. Namque id solum intactum omiserant milites; ita tradito more, ut victorem victi Regis tabernaculo exciperent. Sed omnium oculos, animosque in semet converterant captiva mater, conjuxque Darii, illa non majestate solùm, sed etiam ætate venerabilis, hæc formæ pulcritudine, ne illa quidem sorte corrupta. Acceperat in sinum filium, nondum sextum ætatis annum egressum, in spem tantæ fortunæ, quantam paulò ante pater ejus amiserat, genitum. At in gremio anus aviæ jacebant adultæ duæ virgines, non suo tantùm, sed illius mœrore etiam confectæ. Ingens circa eam nobilium fœminarum turba constiterat, laceratis crinibus, abscissaque veste; pristini decoris immemores: Reginas, Dominasque, veris quondam, tunc alienis nominibus vocantes. Illæ suæ calamitatis oblitæ, utro cornu Darius stetisset, quæ fortuna discriminis fuisset, requirebant. Negabant, se captas, si viveret Rex. Sed illum equos subindè mutantem, longiùs fuga abstulerat. In acie autem cæsa sunt Persarum peditum centum millia, decem verò millia interfecta equitum. At ex parte Alexandri quatuor, et quingenti saucii fuere, triginta omninò, et duo ex peditibus desiderati sunt, equitum centum quinquaginta interfecti. Tantulo impendio ingens victòria stetit. Rex, qui diu Darium persequendo fatigatus erat, posteaquam et nox appetebat, et eum assequendi spes non erat, in castra paulò ante à suis capta pervenit.

Ornamenta. Sus joyas y demas adornos mugeriles.

Prout cuique. A medida de su desgracia ó su dicha.

Nec ulla facies. Todo era un triste espectáculo.

Impotentis. Inconstante, voluble, insolente.

Tantæ fortunæ. De un reino tan rico y dilatado como el de Darío.

Illa sorte. Sin perderla en medio de tanto susto y de tan grande pesadumbre.

Utro cornu. Acia qué parte; en qué ala.

Quæ fortuna. En qué habia parado la batalla; qué fin habia tenido.

Tantulo imperio. Tan poco costó una victoria tan señalada.

CAPÍTULO XXV.

Vuelve Alexandro á los suyos, y entra en los reales de Darío. Alharidos de la madre y muger de Darío. Atencion de que usó con ellas Alexandro.

Invitari deinde amicos, quibus maximè assueverat, jussit. Quippe summa dumtaxat cutis in femore perstricta non prohibebat interesse convivio. Tum repentè è proximo tabernaculo lugubris clamor, barbaro ululatu, planctuque permixtus, epulantes conterruit. Cohors quoque, quæ excubabat ad tabernaculum Regis, verita, ne majoris motus

principium esset, armare se cœperat. Causa subitii pavoris fuit, quòd mater, uxorque Darii, cum captivis mulieribus nobilibus Regem, quem interfectum esse credebant, ingenti gemitu ejulatuque deslebant. Unus namque è captivis spadonibus, qui fortè antè ipsarum tabernaculum steterat, amiculum, quod Darius (sicut paulò ante dictum est) ne cultu proderetur, abjecerat, in manibus ejus, qui repertum ferebat, agnovit, ratusque, interfecto detractum esse, falsum nuntium mortis ejus attulerat. Hoc mulierum errore comperto, Alexander fortunæ Darii, et pietati earum illacrymasse fertur. Ac primò Mithrenem, qui Sardes prodiderat, peritum Persicæ linguæ, ire ad consolandas eas jusserat. Veritus deinde, ne proditor captivarum iram, doloremque gravaret, Leonnatum ex purpuratis suis misit, jussum indicare, falsò lamentari eas Darium vivum. Illæ cum paucis armigeris in tabernaculum, in quo captivæ erant, pervenit, missumque se à Rege, nuntiare jubet. At ii, qui in vestibulo erant, ut armatos conspexere, rati actum esse de dominis, in tabernaculum currunt, vociferantes, adesse supremam horam, missosque, qui occiderent captas. Itaque, ut quæ nec prohibere possent, nec admittere auderent, nullo responso dato, tacitè operiebantur victoris arbitrium. Leonnatus, expectato diu, qui se introduceret, posteaquàm nemo procedere audebat, relictis in vestibulo satellitibus, intrat in tabernaculum. Ea ipsa res turbaverat fœminas, quòd irrupisse non admissus videbatur. Itaque mater, et conjux provolutæ ad pedes orare cœperunt, ut priùs quam interficerentur, Darii corpus ipsis patrio more sepelire permetteret,

functas supremo in Regem officio se impigrè morituras. Leonnatus et vivere Darium, et ipsas non incolumes modò, sed etiam apparatu pristinae fortunæ Reginas fore. Tum demum mater Darii allevari se passa est.

N O T A S.

Quibus maximè. Con quienes mas familiarmente trataba.

Nec cultu proderetur. Para no ser conocido por las insignias reales.

Interfecto. A Darío muerto.

Fortunæ Davii. De la desgracia de Darío.

Darium vivum. A Darío, que aún vivia.

Actum esse. Que se habia fallado ya contra sus señoras la última sentencia.

Functas supremo. Que despues de hecha esta última honra al Rey.

CAPÍTULO XXVI.

Hace Alexandro los funerales á los soldados muertos. Visita á la madre y muger de Darío.

Alexander postero die, cùm curàm sepeliendis militibus impenderet, quorum corpora invenerat, Persarum quoque nobilissimis eundem honorem haberi jubet. Matrique Darii permittit, quos vellet, patrio more sepeliret. Illa paucos arcta propinquitate conjunctos pro habitu præsentis fortunæ humari jussit, apparatus funerum, quo Per-

sæ suprema officia celebrarent, invidiosum fore existimans, cum victores haud pretiosè cremarentur. Jamque justis defunctorum corporibus solutis, præmittit ad captivas, qui nuntiarent, ipsum venire. Inhibitaque comitantium turba, tabernaculum cum Hephæstione intrat. Is longè omnium amicorum charissimus erat Regi; cum ipso pariter educatus, secretorum omnium arbiter. Libertatis quoque in admonendo eo non alius jus habebat. Quod tamen ita usurpabat, ut magis à Rege permissum, quàm vindicatum ab eo videretur. Et sicut ætate par erat Regi, ita corporis habitu præstabat. Ergo Reginæ illum Regem esse ratæ, suo more veneratæ sunt. Inde ex spadonibus captivis, quis Alexander esset, monstrantibus, Sysigambis advoluta est pedibus ejus, ignorationem nunquam antea visi Regis excusans. Quam manu allevans Rex, *non errasti, inquit, mater, nam et hic Alexander est.*

NOTAS.

Pro habitu. Con la moderacion que pedia el estado en que se hallaba de cautiva; segun lo permitian las circunstancias y estado de cautiva.

Invidiosum. Odioso.

Cremarentur. Antiguamente quemaban los cuerpos de los difuntos.

Justis defunctorum. Acabadas las exéquias, las honras.

Inhibitaque. Y dexando á fuera la comitiva.

Arbiter. Confidente.

Libertatisque. Y ninguno tenia autoridad para hablarle con la libertad que Hefestion.

Ab eo. Hefestion.

Ignoracionem. Dando por excusa, el que como no habia visto antes al Rey, no le conocia.

CAPÍTULO XXVII.

Digresion elegante de Curcio. Moderacion de Alejandro con las cautivas. Hace sacrificios á los dioses. Envia á Parmenion á Damasco, y él va á la Siria.

Equidem, si hac continentia animi ad ultimum vitæ perseverare potuisset, feliciorẽ fuisse crederem, quàm visus est esse, cum Liberi Patris imitaretur triumphum, ab Hellesponto usque ad Oceanum omnes gentes victoria emensus: si vicisset profectò superbiam, atque iram, mala invicta; si abstinuisset inter epulas cædibus amicorum, egregiosque bello viros, et tot gentium secum domitores, indicta causa, veritus esset occidere. Sed nondum fortuna se animo ejus superfuderat. Itaque orientem eam moderatè, et prudenter tulit; ad ultimum magnitudinem ejus non cepit. Tum quidem ita se gessit, ut omnes ante eum Reges et continentia, et clementia vincerentur. Virgines Regias excellentis formæ tam sanctè habuit, quàm si eodem, quo ipse, parente genitæ forent. Conjugem ejusdem, quam nulla ætatis suæ pulcritudine corporis vicit, adeò ipse non violavit, ut summam adhibuerit curam, ne quis captivo corpori illuderet. Omnem cultum reddi fœminis jussit, nec quicquam ex pristina

fortunæ magnificentia captivis, præter fiduciam, defuit. Itaque Sysigambis, Rex, inquit, mereris, ut ea precemur tibi, quæ Dario nostro quondam precatæ sumus: et ut video, dignus es, qui tantum Regem non felicitate solum, sed etiam æquitate superaveris. Tu quidem matrem me, et Reginam vocas, sed ego me tuam famulam esse confiteor. Et præteritæ fortunæ fastigium capio, et præsentis jugum pati possum. Tua interest, quantum in nos licuerit, si id potiùs clementia, quàm savitia, vis esse testatum. Rex bonum animum habere eas jussit. Darii deinde filium collo suo admovit. Atque nihil ille conspectu tunc primùm à se vissi conterritus, cervicem ejus manibus amplectitur. Motus ergo Rex constantia pueri, Hephæstionem intuens: Quàm vellem, inquit, Darius aliquid ex hac indole hausisset! Tum tabernaculo egressus, tribus aris in ripa Pyrami amnis, Jovi, atque Herculi, Minervæque sacratis, Syriam petit, Damascum (ubi Regis gaza erat) Parmenione præmisso.

N O T A S.

- Mala invicta.* Vicios que jamás venció.
Superfuderat. Le habia cegado y dementado.
Orientem. El principio de su fortuna.
Ad ultimum. No supo usar de ella con moderacion hasta el cabo.
Præter fiduciam. Porque no sabian cuánto duraria la atencion y clemencia de Alexandro.
Tua interest. A ti te importa dar mas á conocer con la clemencia, que con el rigor, lo que podias hacer de nosotras.
Gaza. El erario Real.

CAPÍTULO XXVIII.

*Traicion del gobernador de Damasco. Hácese dueño
Parmenion del erario Real y de otros muchos
tesoros y alhajas.*

Atque is, cùm præcessisse Darii Satrapam comperisset, veritus, ne paucitas suorum sperneretur, accersere majorem manum statuit. Sed fortè in exploratores ab eo præmissos incidi nomine Mardus, qui ad Parmenionem perductus, litteras ad Alexandrum à Præfecto Damasci missas tradit ei: nec dubitare eum, quin omnem Regiam supellectilem cum pecunia traderet, adjecit. Parmenio, asservari eo jusso, litteras aperit, in queis erat scriptum, ut maturè Alexander aliquem ex ducebuis suis mitteret cum manu exigua. Itaque, re cognita, Mardum datis comitibus, ad proditorem remittit. Ille è manibus custodientium lapsus, Damascum ante lucem intrat. Turbaverat ea res Parmenionis animum insidias timentis; et ignotum iter sine duce non audebat ingredi. Felicitati tamen Regis sui confisus, agrestes, qui duces itineris essent, excipi jussit. Quibus celeriter repertis, quarto die ad urbem pervenit, jam metuente Præfecto, ne sibi fides habita non esset. Igitur quasi parùm munimentis oppidi fidens, ante Solis ortum pecuniam Regiam (quam gazam Persæ vocant) cum pretiosissimis rerum efferi jubet, fugam simulans, re vera ut prædam hosti offerret. Multa millia virorum, fœminarumque excedentem oppido sequebantur, omnibus miserabilis turba præter eum, cujus fidei commissa fuerat.

Quippe quò major proditiōnis merces foret, obijcere hosti parabat gratiorem omni pecunia prædam, nobilium virorum, Pratorum Darii conjuges, liberosque, præter hos urbium Græcarum legatos, quos Darius, velut in arce tutissima, in proditoria reliquerat manibus. *Gangabus* Persæ vocant humeris onera portantes. Hi, cum frigus tolerare non possent (quippe et procella subito nivem effuderat, et humus rigebat gelu tum astricta), vestes, quas cum pecunia portabant, auro et purpura insignes induunt, nullo prohibere auso, cum fortuna Regis etiam humillimis in ipsum licentiam faceret. Præbuere ergo Parmenioni non spernendi agminis speciem. Qui intentiore cura suos, quasi ad justum prælium paucis adhortatus, equis calcaria subdere jubet, et acri impetu in hostem invehit. At illi, qui sub oneribus erant, omissis illis, per metum capessunt fugam. Armati quoque, qui eos prosequerentur, eodem metu arma jactare, ac nota diverticula petere cœperunt. Præfectus quasi et ipse conterritus, cuncta pavore compleverat. Jacebant totis campis opes Regiæ: illa pecunia stipendio ingenti militum præparata, ille cultus tot nobilium virorum, tot illustrium fœminarum, aurea vasa, aurei fræni, tabernacula Regali magnificentia ornata, vehicula quoque à suis destituta ingentis opulentia plena, facies etiam prædantibus tristis, si qua res avaritiam moraretur. Quippe tot annorum incredibili, et fidem excedente fortuna cumulata, tunc alia stirpibus dilacerata, alia in cœnum demersa eruebantur. Non sufficiebant prædantium manus prædæ.

N O T A S.

Is. Parmenion.

Proditorem. Al gobernador de Damasco.

Sine duce. Sin guia.

Regis sui. De Alexandro.

Excipi. Coger.

Præter cum. Menos al gobernador.

Quo major. Para que fuese mayor el premio que esperaba por su traicion; para que fuese de mayor importancia su traicion puso á los ojos y manos del enemigo una presa mas de su agrado que todos los tesoros; es á saber, las mugeres de los hombres mas distinguidos.

Cum fortuna. Siendo causa la infelicidad de Darío, de que aun los hombres mas baxos no tuviesen respeto á su persona.

Quasi ad justum. Como si fuera para una accion en que no se reconoce ventaja de una parte ni de otra; en que son iguales las fuerzas de ambas partes.

Facies tristis. Espectáculo triste: vista lastimosa.

CAPÍTULO XXIX.

Queda cautiva mucha de la nobleza de los Persas y extrangeros. Suma del oro y plata cogida. Muerte alevosa del traidor.

Jamque etiam ad eos, qui primi fugerant, ventum erat. Fœminæ pleræque parvos trahentes liberos ibant, inter quas tres fuere virgines, Ochi (qui ante Dariûm regnaverat) filiæ, olim quidem ex fastigio paterno rerum mutatione detractæ, sed tum sortem earum crudelius aggravante fortuna. In eodem grege uxor quoque ejusdem Ochi fuit, Oxathrisque (frater hic erat Darii) filia, et conjux Artabazi Principis Purpuratorum, et filius, cui Ilioneo fuit nomen. Pharnabazi quoque, cui summum Imperium maritimæ oræ Rex dederat, uxor cum filio excepta est; Mentoris filiæ tres, ac nobilissimi ducis Memnonis conjux, et filius. Vixque ulla domus purpurati fuit tantæ cladis expers. Lacedæmonii quoque, et Athenienses, societatis fide violata, Persas sequuti, Aristogiton, Dropides, et Eleuterius, inter Athenienses genere, fama que longè clarissimi: Lacedæmonii, Perisippus, et Onomastorides, cum Omajo, et Callicratide, ii quoque domi nobiles. Summa pecuniæ signatæ fuit, talentorum duo millia, et sexaginta: facti argenti pondus quingenta æquabat. Præterea triginta millia hominum, cum septem millibus jumentorum, dorso onera portantium, capta sunt. Ceterum Dii tantæ fortunæ proditorem celeriter debita pœna persequuti sunt. Namque unus è consciis ejus, credo, Regis vicem etiam

in illa sorte reveritus, interfecti proditoris caput ad Darium tulit, opportunum solatium prodito: quippe et ultus inimicum erat, et nondum in omnium animis memoriam majestatis suæ exolevisse cernebat.

N O T A S.

Olim quidem. Que habian caído mucho antes del trono Real de su padre por la mudanza é inestabilidad de las cosas humanas.

Pecuniæ signatæ. De moneda acuñada.

Facti argenti. De plata labrada.

Regis vicem. Respetando al Rey, aun en el estado en que se hallaba.

Nondum etiam. Que aún no se habian olvidado todos de la Magestad Real.

LIBER QUARTUS.

CAPÍTULO PRIMERO.

Fuga de Dario. Parmenion Prefecto de la Siria.

Carta de Dario á Alexandro.

Darius tanti modò exercitus Rex, qui triumphantis magis, quàm dimicantis more, curru sublimis inierat prælium, per loca, quæ propè immensis agminibus compleverat, jam inania, et ingenti solitudine vasta; fugiebat. Pauci Regem sequebantur. Nam nec eodem omnes fugam intenderant, et deficientibus equis, cursum eorum, quos Rex subinde mutabat, æquare non poterant. Unchas deinde pervenit, ubi extepere eum Græcorum quator millia, cum quibus ad Euphratem contendit: id demùm credens fore ipsius, quod celeritate præripere potuisset. At Alexander Parmenionem, per quem apud Damascum recepta erat præda, jussum eam ipsam, et captivos diligenti asservare custodia, Syriæ, quam Cœlen vocant, præfecit. Novum Imperium Syri, nondum belli cladibus satis domiti, aspernabantur: sed celeriter subacti, obedienter imperata fecerunt. Aradus quoque insula deditur Regi. Maritimam tum oram, et pleraque longius etiam à mari recedentia, Rex ejus insulæ Strato possidebat: quò in fidem accepto, castra movit ad urbem Marathon. Ibi illi litteræ à Dario redduntur; quibus,

ut superbè scriptis, vehementer offensus est. Præcipuè eum movit, quòd Darius sibi Regis titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Postulabat autem magis, quàm petebat, ut accepta pecunia, quantamcumque tota Macedonia caperet, matrem sibi ac conjugem, liberosque restitueret. De Regno æquo, si vellet, Marte contenderet. Si saniora consilia tandem pati potuisset, contentus patriò, cederet alieni Imperii finibus; socius amicusque esset; in eà se fidem et dare paratum, et accipere.

N O T A S.

Deficientibus. Cansados.

Fore ipsius. Que seria suyo, de Darío.

Nec eundem. El que Darío se llamaba Rey, sin darle este título á Alexandro.

Postulabat autem. Y venia mas á mandarle, que á pedirle, el que.

Æquo Marte. En justa guerra.

Si saniora. Y que si queria oír consejos mas saludables y provechosos para él, contento con la Macedonia, saliesè de los términos adonde no llegaba su imperio.

In ea. Para esto,

CAPÍTULO II.

Respuësta de Alexandro á la carta de Darío. Va á la Francia. Entrégasele Biblon.

Contra Alexander in hunc maximè modum rescripsit: REX ALEXANDER DARIO. Ille, cujus nomèn sumpsisti, Darius, Græcos, qui oram, Hellesponti tenent, coloniasque Græcorum Jonas, omnide vastavit. Cum magno deinde exercitu mare trajecit, illato Macedoniae et Græciæ bello. Rursus Rex Xerxes gentis ejusdem, ad oppugnandos nos cum immanium Barbarorum copiis venit: qui navali prælio victus, Mardonium tamen reliquit in Græcia, ut absens quoque popularetur urbes, agros ureret. Philip-pum verò parentem meum quis ignorat ab his interfectum esse, quos ingentis pecuniæ spe sollicitaverant vestri? Impia enim bella suscipitis, et cum habeatis arma, licitamini hostium capita: sicut tu proximè talentis mille, tanti exercitus Rex, percussorem in me emere voluisti. Repello igitur bellum, non infero. Et Diis quoque pro meliore stantibus causa, magnam partem Asiæ in ditionem redegei meam: te ipsum acie vici. Quem et si nihil à me impetrare oportebat, quod petieras, ut pote qui ne belli quidem in me jura servaveris; tamen, si veneris supplex, et matrem, et conjugem, et liberos sine pretio recepturum te esse prmitto. Et vincere, et consulere victis scio. Quod si te nobis committere times, dabimus fidem impunè venturum. De cetero, cum mihi scribes, memento non solum Regi te, sed etiam tuo scribere. Ad hanc perfe-rendam Thersippus missus. Ipse in Phœnicem dein-de descendit, et oppidum Biblon traditum recepit.

Ille cujus. Aquel Darío, de quien tomaste el nombre.

Ut absens. Para que aun estando ausente; aun en ausencia suya.

Solicitaverant. Habian sobornado los vuestros, prometiéndoles mucho dinero.

Licitamini. Vendéis las vidas de los enemigos.

Stantibus. Favoreciendo á la mejor parte.

Dabimus fidem. Te daremos salvoconducto.

CAPÍTULO III.

Depone á Estraton del reyno; y eleva al trono á Abdalomino.

Indè ad Sidona ventum est, urbem vetustate, fama que conditorum inclitam. Regnabat in ea Strato Darii opibus adjutus: sed quia deditio nem, magis popularium, quàm sua sponte fecerat, Regno visus indignus: Hephæstionique permissum, ut quem eo fastigio è Sidonis dignissimum arbitrareretur, constitueret Regem. Erant Hephæstioni hospites, clari inter suos juvenes; qui facta ipsis potestate regnandi, negaverunt quemquam patrio more in id fastigium recipi, nisi regia stirpe ortum. Admiratus Hephæstion, magnitudinem animi spernentis, quod alii per ignes, ferrumque peterent: Vos quidem macti virtute, inquit, estote, qui primi intellexistis, quanto majus esset Regnum fastidire,

quàm accipere. Ceterum date aliquem Regiæ stirpis, qui meminerit à vobis acceptum habere se Regnum. At illi, cùm multos imminere tantæ spei cernebant, singulis amicorum Alexandri ob nimiam Regni cupiditatem adulantes, statuunt, neminem esse potioem, quàm Abdalomium quemdam, longa quidem cognatione stirpi Regiæ annexum, sed ob inopiam suburbanum hortum exigua colentem stirpe. Causa ei paupertatis, sicut plerisque, probitas erat: intentusque operi diurno, strepitum armorum, qui totam Asiam concusserat, non exaudiebat. Subitò deinde, de quibus ante dictum est, cùm Regiæ vestis insignibus hortum intrant, quem forte steriles herbas eligens Abdalomius repurgabat. Tunc Rege eo salutato, alter ex his: *Habitus, inquit, hic, quem cernis in meis manibus, cum isto squalore permutandus tibi est: ablue corpus, illuvie, æternisque sordibus squalidum: cape Regis animum, et in eam fortunam, quæ dignus es, istam continentiam profer: et cum in Regali solio residebis, vitæ, necisque omnium civium dominus, cave obliviscaris hujus status, in quo recipis Regnum: imò herculè, propter quem.* Somnio similis res Abdalomino videbatur. Interdum satis ne sani essent, qui tam protervè sibi illuderent, percontabatur. Sed ut cunctanti squalor ablutus est, et injecta vestis purpura auroque distincta, et fides à jurantibus facta; seriò jam Rex iisdem comitantibus in Regiam pervenit. Fama (ut solet) strenuè tota urbe discurrit. Aliorum studium, aliorum indignatio eminebat. Ditissimus quisque humilitatem, inopiamque ejus apud amicos Alexandri criminabatur. Admitti eum Rex protinus jussit, diuque contemplatus: *Corporis, inquit, habi-*

tus famæ generis non repugnat: Sed libet scire inopiam qua patientia tuleris. Tum ille: Utinam, inquit, eodem animo Regnum pati possim. Hæ manus, sufficere desiderio meo: nihil habenti, nihil defuit. Magnæ indolis specimen ex hoc sermone Abdalomini cepit. Itaque non Stratonis modò regiam suppellectilem attribui ei jussit, sed pleraque etiam ex Persica præda: regionem quoque urbi appositam, ditioni ejus adjecit.

NOTAS.

Magis popularium. Mas por voluntad del pueblo que por la suya.

Cum multos. Viendo que la ambicion de muchos tenia puesta la mira.

Longa quidem. Descendiente, aunque muy remoto; que descendia de la familia Real por una larga série de abuelos.

Steriles. Arrancando la mala yerba; escardando.

Æternis. Continuas.

Exigua stirpe. Con poco fruto y ganancia.

Imo hercule. Y mucho mas por quien, ó quienes son la causa de que tú seas Rey.

Satis ne. Si estaban en su juicio.

Corporis habitus. El talle y buena disposicion de tu cuerpo.

Appositam. Inmediata, junta.

CAPÍTULO IV.

Derrota de la tropa de Amyntas, y muerte de este traidor.

Interea Amyntas, quem ad Persas ab Alexandro transfugisse diximus, cum quatuor millibus Græcorum ipsum ex acie persecutus, fuga Tripolim pervenit. Inde, in naves militibus impositis, Cyprum transmisit: et cum in illo statu rerum id quemque, quod occupasset, habiturum arbitraretur; velut certo jure possessum; Ægyptum petere decrevit, utrique Regi hostis, et semper ex anticipati mutatione temporum pendens: hortatusque milites ad spem tantæ rei, docet, Sabacem Prætorum Ægypti cecidisse in acie: Persarum præsidium et sine duce esse, et invalidum; Ægyptios semper Prætoribus eorum infensos, pro sociis ipsos, non pro hostibus æstimaturos. Omnia experiri necessitas cogebat: quippe cum primas spes fortuna destituit, futura præsentibus videntur esse potiora. Igitur conclamant, *duceret, quò videretur.* Atque ille utendum animis, dum spe calerent, ratus, ad Pelusii ostium penetrat, simulans à Dario se esse præmissum. Potitus ergo Pelusii, Memphim copias promovit: ad cujus famam Ægyptii vana gens, et novandis quàm gerendis aptior rebus, ex suis quisque vicis, urbibusque ad hoc ipsum concurrunt, ad delenda præsidia Persarum: qui territi tamen spem obtinendi Ægyptum non amiserunt. Sed eos Amyntas prælio superatos in urbem compellit, castrisque positus, victores ad populandos agros eduxit, ac velut in medio positis omnibus, hostium cuncta

agebantur. Itaque Mazeces quamquam infelici prælio suorum animos territos esse cognoverat, tamen palantes, et victoriae fiducia incautos, ostentans, perpulit, ne dubitarent ex urbe erumpere, et res amissas recuperare. Id consilium non ratione prudentius, quam eventu feliciter fuit. Ad unum omnes cum ipso duce occisi sunt. Has poenas Amyntas utrique Regi dedit, nihilò magis ei, ad quem transfugerat, fidus, quam illi, quem deseruerat.

N O T A S.

Velut certo. Como por derecho ineoncusó ; justo título.

Utrique Regi. A Alexandro y Darío.

Pendens. Y que se acomodaba al tiempo para sus intereses.

Invalidum. Y con pocas fuerzas.

Ipsos. A Amintas y sus soldados.

Utendum animis. Que debía aprovecharse del ardor y disposicion de su gente.

Velut in medio. Como si solamente faltase la rapiña y el pillage.

Omnes ad unum. Todos, todos. Ni uno solo salvó la vida.

Ei. Darío.

Illi. Alexandro.

CAPÍTULO V.

Sátrapas de Darío vencidos por Antígono. Refriegas entre los capitanes de ambos Reyes.

Darii Prætores, qui prælio apud Isson super- fuerant, cum omni manu, quæ fugientes secuta erat, assumpta etiam Cappadocum et Paphlago- num juventute, Lydiam recuperare tentabant. An- tigonus Prætor Alexandri Lydiæ præerat: qui quam- quam plerosque militum ex præsiidiis ad Regem dimiserat, tamen Barbaris spretis, in aciem suos eduxit. Eadem illic quoque fortuna partium fuit. Tribus præliis alia, atque alia regione commissis, Persæ funduntur. Eodem tempore classis Macedo- num ex Græcia accita, Aristomenem, qui ad Hel- lesponti oram recuperandam à Darío erat missus, captis ejus, aut demersis navibus, superat. A Mi- lesiis deinde Pharnabazus Præfectus Persicæ classis pecunia exacta, et præsidio in urbem Chium intro- ducto, centum navibus Andrum, et inde Syphnum petit. Is quoque insulas præsiidiis occupat, pecuniæ mulctat. Magnitudo belli, quod ab opulentissimis Europæ Asiæque Regibus in spem totius orbis oc- cupandi gerebatur, Græciæ quoque, et Cretæ ar- ma commoverat. Agis Lacedæmoniorum Rex, octo millibus Græcorum, qui ex Cilicia profugi domos repetierant, contractis, bellum Antipatro Macedoniæ Præfecto moliebatur. Cretenses has, aut il- las partes secuti, nunc Spartanorum, nunc Mace- donum præsiidiis occupabantur. Sed leviora inter illos fuere discrimina, unum certamen, ex quo cetera pendebant, intuente fortuna.

Alia, atque alia. En diversas partes.

Pecunia exacta. Echándoles una contribucion de dinero.

Moliebatur. Intentaba hacer.

Has, aut illas. Haciéndose ya de éste, ya del otro partido.

CAPÍTULO VI.

Presentes de los Tirios á Alexandro: no le dan entrada: descripcion de la ciudad.

Jam tota Syria, jam Phœnice quoque, excepta Tyro, Macedonum erant: habebatque Rex castra in continenti; à quo urbem angustum fretum dirimit. Tyrus et claritate et magnitudine ante omnes urbes Syriæ Phœnicesque memorabilis, faciliùs societatem Alexandri acceptura videbatur, quàm Imperium. Coronam igitur auream legati donum afferebant, commeatusque largè et hospitaliter ex oppido adduxerant. Ille dona, ut ab amicis, accipi jussit, benignèque legatos allocutus, *Herculi* (quem præcipuè Tyrii colerent) *sacrificare velle se dixit: Macedonum Reges credere, ab illo Deo ipsos genus ducere: se verò ut id faceret, etiam Oraculo monitum.* Legati respondent, *esse templum Herculis extra urbem, in ea sede, quam Palætyron ipsi vocant: ibi Regem Deo sacrum rite factarum.* Non tenuit iram Alexander,

cujus alioquin potens non erat, itaque: *Vos quidem: inquit, fiducia loci, quòd insulam incolitis, pedestrem hunc exercitum spernitis: sed brevi ostendam, in continenti vos esse. Proinde sciatis licet, aut intraturum me urbem, aut oppugnaturum.* Cum hoc responso dimissos monere amici cœperunt, ut Regem, quem Syria, quem Phœnice recepisset, ipsi quoque intrare paterentur. At illi loco satis fisi, obsidionem ferre decreverunt. Namque urbem à continenti quatuor stadiorum fretum dividit, Africo maximè objectum, crebros ex alto fluctus in litus evolvens: nec accipiendo operi, quo Macedones continenti insulam jungere parabant, quidquam magis, quàm ille ventus, obstabat. Quippe vix leni et tranquillo mari moles agi possunt: Africus verò prima quæque congesta pulsu illisa mari subruit: nec ulla tam firma moles est, quam non exedant undæ per nexus operum manantes, et ubi acrior flatus exstitit, summi operis fastigio superfusæ. Præter hanc difficultatem, hæud minor aliâ erat: muros turresque urbis præaltum mare ambiebat. Non tormenta, nisi è navibus procul excussa, emitti non scalæ mœnibus applicari poterant. Præceps in salum murus, pedestre interceperat iter. Naves nec habebat Rex, et si admovisset, pendentes et instabiles missilibus arceri poterant.

NOTAS.

A quo. Por la parte que.

Palætyron. Palabra griega, que en latin quiere decir la antigua Tiro.

Quod insulam. Porque estais aislados.

Stadiorum. Cada estadio tenia 125 pasos; 625 pies.

Africo maximè. Muy opuesto al viento áfrico.

Nec accipiendo. Ni para emprender la obra, y proseguirla.

Exedant. Consuman; coman poco á poco destrabándola.

Per nexus. Por las juntas, ó trabazon de la obra.

Et si admovisset. Y aunque arrimasen las naves, los forzarían á que las retirasen, no pudiendo echar áncoras, ni mantenerse firmes contra las olas.

CAPÍTULO VII.

Confirman los Cartagineses á los Tirios en la resolución de sufrir el sitio; portentos y presagios de su ruina.

Inter quæ haud parva dictu res Tyriorum fiduciam accendit. Carthaginensium legati ad celebrandum anniversarium sacrum more patrio tunc venerant. Quippe Carthaginem Tyrii condiderunt, semper parentum loco culti. Hortari ergo Pœni cœperunt, ut obsidionem forti animo paterentur; brevi Carthagine auxilia ventura. Namque ea tempestate magna ex parte Punicis classibus maria obsidebantur. Igitur bello decreto, per muros turresque tormenta disponunt, arma junioribus dividunt, opificesque, quorum copia urbs abundabat, in officinas distribuunt: omnia belli apparatus strepunt. Ferræ quoque manus (harpagonas vocant) quas operibus hostium injicerent, corvi-

que, et alia tuendis urbibus, excogitata, præparabantur. Sed cum fornacibus ferrum, quod excudi oportebat, impositum esset, admotisque folli-
bus ignem flatu accenderent, sanguinis rivi sub ipsius flammis exitisse dicuntur: idque omnem in Macedonum metum verterunt Tyrii apud Macedonas quoque, cum fortè panem quidam militum frangeret, manantis sanguinis guttas notaverunt: territoque Rege, Aristander peritissimus Varum respondit, si extrinsecus cruor fluxisset, Macedonibus id triste futurum: contra, cum ab interiore parte manaverit, urbi, quàm obsidere destinassent, exitium portendere.

N O T A S.

Haud parva dictu. Digna de contarse.

Culti. A los cuales Tirios respetaron y honraron siempre como á padres y fundadores.

Ferreæ. Dichas así, porque tenían la figura de una mano comba.

Corvique. Tomaron el nombre de cuervos, al pico de los cuales se parecen en la figura. Estos dos instrumentos sirven para agarrar con sus garfios las naves, y apresarlas.

Quod excudi. Del cual habian de forjar las armas.

CAPÍTULO VIII.

*Matan los Tirios á los embaxadores de Alexandro:
ánima éste á los suyos para la conquista.*

Alexander cùm et classem procul haberet, et longam obsidionem magno sibi ad cetera impedimento videret fore; caduceatores, qui ad pacem eos compellerent, misit: quos Tyrii contra jus gentium occisos præcipitaverunt in altum. Atque ille suorum tam indigna nece commotus, urbem obsidere statuit. Sed antè jacienda moles erat, quæ urbem continenti committeret. Ingens ergo animos militum desperatio incessit, cernentium profundum mare, quod vix Divina ope posset impleri: *Quæ saxa tam vasta, quas tam proceras arbores posse reperiri? exhauriendas esse regiones, ut illud spatium aggeraretur: ævestuare semper fretum, quòque arctiùs volutetur inter insulam et continentem, hoc acriùs furere.* At ille haud quamquam rudis tractandi militares animos, *speciem sibi Herculis in somno oblatam esse pronunciat, dexteram porrigentis: illo duce, illo aperiente, in urbem intrare se visum.* Inter hæc caduceatores interfectos, *gentium jura violata referebat.* Unam esse urbem, *quæ cursum victoris morari ausa esset.* Ducibus deinde negotium datur, ut suos quisque castiget, satisque omnibus stimulis, opus orsus est.

NOTAS.

Contra jus. Contra el derecho de las gentes y leyes de la guerra.

Moles quæ. El muelle, que uniese la ciudad á tierra firme.

Ut aggeraretur. Para llenar de fagina.

Quoque arctius. Y cuanto mas se estrecha el mar.

Hoc acrior. Tanto mas alborotado estaba, y azotaba mas.

CAPÍTULO IX.

Emprende Alexandro dividir con un muelle el mar; resistencia de los Tirios; marcha del Rey á los Arabes.

Magna vix saxorum ad manum erat, Tyro veterere præbente: materies ex Libano monte ratibus et turribus faciendis vehebatur. Jamque à fondo maris in altitudinem montis opus excreverat, nondum tamen aquæ fastigium æquabat: et quò longius moles agebatur à litore, hòc magis quidquid ingerebatur, præaltum absorbebat mare: cùm Tyrii parvis navigiis admotis, per ludibrium exprobrabant, illos armis inclytos, dorso, sicut jumenta, onera gestare: interrogabant etiam: *Num majore Neptuno esset Alexander?* Hæc ipsa insectatio alacritatem militum accendit. Jamque paululùm moles aquam eminebat, et simul aggeris latitudo crescebat, ubique admovebatur; cum Tyrii magni-

tudine molis, cujus incrementum eos antè fefellerat, conspecta, levibus navigiis nondum commissum opus circumire cœperunt: missilibus eos quoque qui pro opere stabant, incessere. Multis ergo impunè vulneratis, cùm et remove, et appellere scaphas in expedito esset, ad curam semetipsos tuendi ab opere converterant. Igitur ex jumentis coria velaque jussit obtendi, ut extra teli jactum essent: duasque turres ex capite molis erexit, è quibus in subeuntes scaphas tela ingeri possent. Contra Tyrii navigia procul à conspectu hostium litori appellunt, expositisque militibus, eos, qui saxa gestabant, obruncant. In Libano quoque Arabum agrestes, incompositos Macedonas aggressi, triginta ferè interficiunt, paucioribus captis. Ea res Alexandrum dividere copias coegit. Et ne segniter assidere uni urbi videretur, opèri Perdiccam, Craterumque præfecit, ipse cum expedita manu Arabiam petit.

N O T A S.

Tyro veterè. Dando mucha piedra las ruinas de la antigua Tiro.

Quò longius ... à litore. Quanto mas mar á dentro.

Neptuno. Dios del mar.

Eos ante. No habian conocido hasta entonces.

Nondum commissum. Que aun no habia hecho asiento, ni trabádose bien.

Pro opere. Que estaban trabajando.

Cùm et. Acercando, y retirando los Tirios sus esquifes sin dificultad alguna, dexaron los Macedonios la obra para defenderse.

Obtendi. Cubrir y poner delante de los obreros.

CAPÍTULO X.

Extratagema de los Tirios: llévase el mar la obra: vuelve á elevarla Alexandro: varias industrias de los Tirios.

Inter hæc Tyrii navem magnitudine eximia, saxis arenaque à puppi oneratam, ita ut multum prora emerret, bitumine ac sulphure illatam, remis concitaverunt: et cum magnam vim venti vela quoque concepissent, celeriter ad molem successit. Tunc, prora ejus accensa, remiges desiliere in scaphas, quæ ad hoc ipsam præparatæ sequebantur. Navis autem, igne concepto, latius fundere incendium cœpit; quod, priusquam posset occurrì, turres et cetera opera in capite molis posita comprehendit. At qui desilierant in parva navigia, faces, et quidquid alendo igni aptum erat, in eadem opera ingerunt. Jamque non modo Macedonum turres, sed etiam summa tabulata concepserant ignem: cum ii, qui in turribus erant, partim haurirentur incendio, partim armis omissis, in mare semetipsi immitterent. At Tyrii, qui capere eos quàm interficere mallent, natantium manus stipitibus, saxisque lacerabant, donec debilitati impunè navigiis excipi possent. Nec incendio solum opera consumpta, sed fortè eodem die vehementior ventus motum ex profundo mare illisit in molem, crebrisque fluctibus compages operis verberatæ se laxavere, saxaque interfluens unda medium opus rupit. Proruptis igitur lapidum cumulis, quibus injecta terra sustinebatur, præceps in profundum ruit, tantæque molis vix ulla vestigia in-

venit ab Arabia rediens Alexander. Hic (quod in adversis rebus solet fieri) alius in alium culpam referebat, cum omnes veriùs de sævitia maris queri possent. Rex novi operis molem orsus, in adversum ventum non latere, sed recta fronte dilexit, quod cetera opera velut sub ipso latentia tuebatur. Latitudinem quoque aggeri adjecit, ut turres in medio erectæ procul teli jactu abessent. Totas autem arbores cum ingentibus ramis in altum jaciebant: deinde saxis onerabant, rursusque cumulo eorum alias arbores injiciebant. Tum humus aggregabatur; super quæ alia strue saxorum arborumque cumulata, velut quodam nexu continens opus junxerant. Nec Tyrii, quidquid ad impediendam molem excogitari poterat, segniter exequabantur. Præcipuum auxilium erat, qui procul hostium conspectu subibant aquam, occultoque lapsu ad molem usque penetrabant, falcibus palmites arborum eminentium ad se trahentes: quæ ubi secutæ erant, pleaque secum in profundo dabant: tum levatos onere stipites truncosque arborum haud ægrè moliebantur. Deinde totum opus, quod stipitibus fuerat innixum fundamento lapso sequebatur.

N O T A S.

Bitumine. Carenada de betun y azufre.

Et cum. E hinchadas las velas.

Summa tabulata. Se habia pegado ó comunicado el fuego al techo, á lo mas alto de las torres.

Motum ex. Estrelló contra el muelle el mar revuelto de arriba abaxo.

Saxaque. Y penetrando el agua por entre las piedras, rompió por medio de la obra.

Velut quodam. Venian como á unir la obra , continuándola sin division de las partes.

Oculoque. Y por debaxo de tierra.

Haud agré moliebantur. Facilmente movian y traian ácia sí.

Fundamento. Faltándole cimientos venia á arruinarse.

CAPÍTULO XI.

*Armada de Alexandro para la conquista de Tiro :
padece tormenta.*

Egro animi Alexandro, et utrùm perseveraret, an abiret, satis incerto, classis Cypro advenit: eodemque tempore Cleander cum Græcis militibus in Asiam nuper advectus, centum et nonaginta navium classem in duo dividit cornua, lævum Pythagoras Rex Cypriorum cum Cratero tuebatur: Alexandrum in dextero quinquereimis Regia vehebant. Nec Tyrii, quamquam classem habebant, ausi navale inire certamen, triremes omnes ante ipsa mœnia opposuerunt, quibus Rex inventus, ipsas demersit. Postera die classe ad mœnia admotâ, undique tormentis, et maximè arietum pulsu muros quatit. Quos Tyrii, raptim obstructis saxis, refecerunt: interiorum quoque murum, ut si prior fefellisset, illo se tuerentur, undique oris. Sed undique vis mali urgebat: moles intra teli jactum erat: classis mœnia circuibat: terrestri simul, navalique clade obruebantur: quippè binas quadriremes Macedones inter se ita

junxerant, ut proræ cohærent, puppes intervallo, quantum capere poterant, distarent. Hoc puppiam intervallum antennis, asseribusque validis deligatis, superque eos pontibus stratis, qui militem sustinerent, impleverant. Sic instructas quadriremes ad urbem agebant. Inde missilia in propugnantes ingerebantur tutò, quia prioris miles tegebatur. Media nox erat, cùm classem (sicuti dictum est) paratam circumire urbem jubet: jamque naves urbi undique admovebantur, et Tyrii desperatione torpebant, cùm subito spissæ nubes intendere se cœlo, et quidquid lucis internitebat, effusa caligine extinctum est. Tum inhorrescens mare paulatim levare, deinde acriori vento concitatum fluctus cedere, et inter se navigia collidere. Jamque scindi cœperant vincula, quibus connexæ quadriremes erant, ruereque tabulata, et cum ingenti fragore in profundum secum milites trahere. Neque enim conferta navigia ulla ope in turbido regi poterant. Miles ministeria nautarum, remiges militis officia turbabant; et quod in hujusmodi casu accidit, periti ignavis parebant: quippè gubernatores aliàs imperare soliti, tum metu mortis, jussa exequabantur. Tandem remis pertinaciùs everberatum mare, veluti eripientibus navigia classicis cessit, appulsaque sunt litore lacerata pleraque.

N O T A S.

Ægro animi. Afligido Alexandro, y bastante dudoso.

Arietum. Era el ariete una biga con un hierro en la punta en figura de cabeza de carnero, de quien tomó el nombre.

Si prior. Si faltase el primero, ó viniese á tierra.

Intervallo. Distaban quanto podian.

Prioris tegebantur. Servíanles las proas de parapeto.

In turbido. En tormenta tan furiosa.

Gubernatores. Los pilotos.

Classicis. A los marineros y soldados de la armada.

CAPÍTULO XII.

Embaxada de los Cartaginenses: prodigio de Apolo descubierto: parecer de los embaxadores.

Iisdem diebus fortè Carthaginensium Legati triginta superveniunt, magis obsessis solatium, quam auxilium; quippè domestico bello Pœnos impediri, nec de Imperio, sed pro salute dimicare nuntiabant. Syracusani tunc Africam urebant, et haud procul Carthaginis muris locaverant castra. Non tamen defecere animis Tyri, quamquam ab ingenti spe destituti erant: sed conjuges, liberosque devehendos Carthaginem tradiderunt, fortius, quidquid accideret, laturi, si charissimam sui partem extra communis periculi sortem habuissent. Cùmque unus è civibus in concione indicasset, oblatam esse per somnum sibi speciem Apollinis, quem eximia religione colerent, urbem deserentis; molemque à Macedonibus in salo jactam, in sylvestrem salutem esse mutatam: quamquam auctor levis erat, tamen ad deteriora credenda prò metu aurea catena devinxere simulacrum, aræque Herculis, cujus numini urbem di-

caverant, inseruere vinculum, quasi illo Deo Apollinem retenturi. Syracusis id simulacrum devexerant Pœni, et in majore locaverant patria; multisque aliis spoliis urbium à semet captarum non Carthaginem magis, quàm Tyrum ornaverant. Sacrum quoque, quod quidem Diis minimè cordi esse crediderim, multis sæculis intermissum repetendi auctores quidam erant, ut ingenuus puer Saturno immolaretur: quod sacrilegium veriùs, quàm sacrum, Carthaginenses à conditoribus traditum, usque ad excidium urbis suæ fecisse dicuntur: ac, nisi seniores obstitissent, quorum consilio cuncta agebantur, humanitatem dira superstitione vicisset.

Ceterùm efficacior omni arte imminens necessitas, non usitata modò præsidia, sed quædam etiam nova admovit. Namque ad implicanda navigia, quæ muros subibant, validis asseribus corvos et ferras manus cum uncis, ac falcibus illigaverant, ut cùm tormento asseres promovissent, subito laxatis funibus, injicerent. Unci quoque et falces ex iisdem asseribus dependentes, aut propugnatores, aut ipsa navigia lacerabant. Clypeos verò æneos multo igne torrebant, quos repletos fervida arena, cœnoque decocto, et muris subito devolvebant: nec ulla pestis magis timebatur: quippè ubi loricam corpusque fervens arena penetraverat, nec ulla vi excuti poterat, et quidquid attigerat, perurebat, jacentesque arma, laceratis omnibus, queis protegi poterant, vulneribus inulti patebant. Corvi verò et ferreæ manus tormentis emissæ, plerosque rapiebant.

NOTAS.

Africam urebant. Llevaban, - ó pasaban á fuego el Africa.

Charissimam. Sus mugeres é hijos.

Levis erat. No era hombre que hiciese fé.

Quasi illo. Como si hubiesen de detener con la ayuda del dios Hércules.

Ad implicanda. Para apresar los navíos.

Admonuit. Les sugirió.

Ut cùm. Para que puestos ya en la máquina y hecha la puntería, los disparasen, dándoles cuerda prontamente.

Nec ulla pestis. Ningun mal; ningun género de heridas.

CAPÍTULO XIII.

Nueva perplexidad del Rey: dexase ver en la mar una disforme bestia: tiénelo unos y otros por agüero feltz.

Hic Rex fatigatus, statuerat, soluta obsidione, Ægyptum petere, quippè, cùm Asiam ingenti celeritate percurrisset, circa muros unius urbis hærebat, tot maximarum rerum opportunitate dimissa. Ceterùm tam discedere irritum, quàm morari pudebat: famam quoque, quæ plura quàm armis everterat, ratus leviolem fore, si Tyrum, quasi testem se posse vinci, reliquisset. Igitur ne quid inexpertum omitteret, plures naves admoveri

jubet, delectosque militum imponi.

Et fortè bellua inusitatæ magnitudinis super ipsos fluctus dorso eminens ad molem, quam Macedones jecerant, ingens corpus applicuit, diverberatisque fluctibus allevans semet, utrinque conspecta est. Deindè à capite molis rursus alto se immersit, ac modò super undas eminens magna sui parte; modò superfusis fluctibus condita, aud procul munimentis urbis emersit. Utrisque lætus fuit belluæ aspectus. Macedones iter jaciendo operi monstrasse eam augurabantur: Tyrii, Neptunum occupati maris vindicem, abripuisse belluam, ac molem brevi profectò ruituram: lætique omine eo, ad epulas dilapsi, oneravere se vino: quo graves, orto Sole navigia conscendunt redimita coronis floribusque: adeò victoriæ non omen modò, sed etiam gratulationem præceperant.

NOTAS.

Dimissa. Malogrando, perdiendo.

Irritum. Sin salir con su intento; sin ganar á Tyro.

Leviorem. Que perderia de su reputacion.

Bellua. Nombre genérico é indiferente para las de tierra y mar; aunque á estas últimas suele ya llamárselas con el nombre de ballenas.

A capite. Desde la extremidad ó último del muelle, que aún no habian acabado.

Alto. Se zambulló en el mar.

Faciendo. Para, y por donde habia de continuarse la obra.

Præceperat. Habian anticipado.

CAPÍTULO XIV.

Batalla naval : acciones heróicas , y victoria de Alexandro.

Fortè Rex classem in diversam partem agi jussert, triginta minoribus navigiis relictis in litore : è quibus Tyrii duobus captis, cetera ingenti terruerant metu, donec suorum clamore audito, Alexander classem litori, à quo fræmitus acciderat, admovit. Prima è Macedonum navibus quinqueremis velocitate inter ceteras eminens occurrit: quam ut conspexere Tyrii, duæ è diverso in lattera ejus invectæ sunt, in quarum alteram quinqueremis eadem concitata et ipsa rostro icta est, et illa invicem tenuit. Jamque ea, quæ non cohærebat, libero impetu evecta, in aliud quinqueremis latus invehebatur, cùm opportunitate mira trimis è classe Alexandri in eam ipsam, quæ quinqueremi imminebat, tanta vi impulsæ est, ut Tyrius gubernator in mare excuteretur è puppi. Plures deinde Macedonum naves superveniunt, et Rex quoque aderat, cùm Tyrii inhibentes remis ægré evellerunt navem, quæ hærebat, portumque omnia simul navigia repetunt. Confestim Rex insectus, portum quidem intrare non potuit, cùm procùl è muris missilibus submoveretur: naves autem omnes ferè aut demersit, aut cepit.

A quo fremitus. De donde venia la gritería.

Et ipsa. En la de Alexandro dió con su espolon ó proa la galera de los Tirios, aunque ésta á un mismo tiempo quedó apresada.

Inhibentes. Volviendo los remos á la otra parte, con dificultad desprendieron la nave que estaba presa de los garfios.

CAPÍTULO XV.

Tyro cogida: perdónase á pocos: muchos escapan: destruccion de Tyro.

Biduo deinde ad quietem dato militibus, jus-
sisque et classem et machinas pariter admovere,
utrinque territis instare, ipse in altissimam turrim
ascendit ingenti animo, periculo majore: quippè
regio insigni et armis fulgentibus conspicuus, unus
præcipuè tellis petebatur: et digna prorsus spe-
taculo edidit. Multos è muris propugnantes has-
ta transfixit: quosdam etiam cominùs gladio, cly-
peoque impulsos præcipitavit: quippè turris, ex
qua dimicabat, muris hostium propemodùm co-
hærebat. Jamque crebris arietibus saxorum com-
page laxatâ munimenta defecerant, et classis in-
traverat portum, et quidam Macedonum in tur-
res hostium desertas evaserant: cùm Tyrii tot si-
mul malis victi, alii supplices in templa confu-
giunt, alii foribus ædium obseratis, occupant li-

berum mortis arbitrium, nonnulli ruunt in hostem, haud inulti tamen perituri. Magna pars summa tectorum obtinebat, saxa, et quidquid manibus fors dederat, ingerentes subeuntibus. Alexander, exceptis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemque tectis injici jubet. His per præcones pronuntiatis, nemo tamen armatus opem à Diis petere sustinuit. Pueri, virginesque templa compleverant: viri in vestibulo suarum quisque ædium stabant, parata sævientibus turba. Multis tamen saluti fuere Sidonii, qui intra Macedonum præsidia erant. Hi urbem quidem inter victores intraverant, sed cognationis cum Tyriis memores (quippè utramque urbem Agenorem condidisse credebant) multos Tyrriorum etiam protegentes ad sua perduxere navigia, quibus occultatis, Sidona devecti sunt. Quindecim millia hoc furto subducta sævitæ sunt: quantumque sanguinis fuscum sit vel ex hoc æstimari potest, quòd intra munimenta urbis sex millia armatorum trucidata sunt. Triste deinde spectaculum victoribus ira præbuit Regis: duo millia, in quibus occidendis defecerat rabies, crucibus affixa per ingens littoris spatium pependerit. Carthaginensium Legatis pepercit, addita denuntiatione belli, quod præsentium rerum necessitas moraretur.

NOTAS.

Occupant. Se dieron voluntariamente la muerte.

Haud inulti. Vendiendo por lo menos caras sus vidas.

Nemo tamen. Ninguno de los que estaban armados quiso refugiarse en el templo.

Qui intra. Que estaban en el ejército de los Macedonios.

In quibus. En quienes no se habia ensangrentado su furor y rabia, harta ya de sangre humana.

Commeantes. Corriendo los mares sin embarazo alguno.

Denuntiatione. Declarándoles desde luego la guerra, que diferia por los negocios ocurrentes.

CAPÍTULO XVI.

ELOGIO DE TYRO.

Tyrus septimo mense, quàm oppugnari cœpta erat, capta est. Urbs et vetustate originis, et crebra fortunæ varietate ad memoriam posteritatis insignis, condita ab Agenore, diu mare non vicinum modò, sed quodcumque classes ejus adierunt, ditionis suæ fecit: et, si famæ libet credere, hæc gens litteras prima aut docuit, aut didicit. Colonia certè ejus penè toto orbe diffusæ sunt. Carthago in Africa, in Bœotia Thebæ, Gades in Oceano. Credo, libero commeantes mari, sæpiùsque adeundo ceteris incognitas terras, elegisse sedes juventuti, qua tunc abundabant: seu quia crebris motibus terræ (nam hoc quoque traditur) cultores ejus fatigati, nova et externa domicilia armis sibimet quærere cogebantur. Multis ergo casibus defuncta, et post excidium renata, nunc tamen longa pace cuncta refovente, sub tutela Romanæ mansuetudinis acquiescit.

NOTAS.

Quàm. En lugar de *Postquam.* Despues que.

Hæc gens. Los Tyrios.

Commeantes. Corriendo los mares sin embarazo alguno.

Multis ergo. Despues de muchos altos y baxos de la fortuna.

CAPÍTULO XVII.

Carta de Darío á Alexandro.

Iisdem fermè diebus Darii litteræ allatæ sunt, tandem ut Regi scriptæ. Petebat, uti filiam suam (*Statyræ* erat nomen) nuptiis *Alexander* sibi adjungeret. Dotem fore omnem regionem inter *Helespontum* et *Halyn* amnem sitam; inde *Orientem* spectantibus terris contentum se fore. Si fortè dubitaret, quod offerretur, accipere, nunquam diu eodem vestigio stare fortunam, semperque homines, quantamcumque felicitatem habeant, invidiam tamen sentire majorem. Vereri, ne se avium modo, quas naturalis levitas ageret ad sidera, inani ac puerili mentis affectu offerret. Nihil difficilius esse, quàm in illa ætate tantam capere fortunam: multas se adhuc reliquias habere, nec semper in angustiis posse deprehendi. Transeundum esse *Alexandro* *Euphratem*, *Tigrimque* et *Araxem*, et *Hydaspen*, magna munimenta Regni sui. Veniendum in campos, ubi paucitate suorum erubescendum sit. *Mediam*, *Hyrca-*

*niam, Bactra, et Indos Oceani accolas, quando adi-
turum? Vel Sogdianos, et Arachosios nomine tan-
tium notos, ceterasque gentes ad Caucasum et Tanaim
pertinentes? Senescendum fore tantum terrarum vel
sine praelio obeunti. Se verò ad ipsum vocare desi-
neret: namque illius exito se esse venturum.*

N O T A S.

Tandem ut. En que ya venia á tratarle de Rey.

Inde Orientem. Con las tierras, que de alli mira-
ban al oriente.

Eodem vestigio. En el mismo ser y estado.

Multas se. Que poseia aún gran parte de su dila-
tado imperio.

Rediturum? Cuándo habria de tener tiempo, ó
podria ir?

Se ad ipsum. Y que dexase de llamarle. *Se.* Darío.

Ad ipsum. *Alexandro.*

CAPÍTULO XXIV.

Respuesta de Alexandro á Darío.

Alexander his illis, qui litteras attulerant, respondit: *Darium sibi aliena promittere, quod totum amiserat, velle partiri. Doti sibi dari Lydiam, Joniam, Æolidem, Hellesponti oram, victoriae suae præmia: leges autem à victoribus dici, accipi à victis. In utro statu ambo essent, si solus ignoraret, quàm primùm Marte decerneret: se quoque cum transisset mare, non Ciliciam, aut Lydiam (quippe*

tanti belli exiguam hanc esse mercedem) sed Persepolim caput Regni ejus, Bactra deinde, Ebactana, ultimique Orientis oram Imperium suo destinasse. Quocumque ille fugere potuisset, ipsum sequi posse. Desineret terrere fluminibus, quem sciret maria transiisse.

NOTAS.

Leges autem. Y que las condiciones de la paz las daban los vencedores.

In utro. En qué estado se hallaban los dos: cuál era el estado de cada uno.

Quàm primùm. Lo decidiese cuanto antes en una batalla.

Destinasse. Habia puesto la mira en hacerse dueño y señor.

CAPÍTULO XIX.

Cerca á Gaza: corona de los Griegos á Alexandro como á vencedor: nobles acciones de sus capitanes.

Reges quidem invicem hæc scripserant. Sed Rhodii urbem suam, portusque dedebant Alexandro. Ille Ciliciam Socrati tradiderat, Philota regioni circa Tyrum jusso præsidere. Syriam, quæ Cælo appellatur, Andromacho Parmenio tradiderat: bello, quod supererat, interfuturus. Rex; Hephæstione Phœnicis oram classe prætervehi jussu, ad urbem Gazam cum omnibus copiis venit. Iisdem ferè diebus solemne erat ludicrum Isthmio-

rum, quod conventu totius Græciæ celebratur. In eo concilio, ut sunt Græcorum temporaria ingenia, decernunt, ut duodecim legarentur ad Regem, qui ob res pro salute Græciæ ac libertate gestas, coronam auream donum victoriæ ferrent. Idem paulò ante incertæ famæ captaverant auram, ut quocumque pendentes animos tulisset fortuna, sequerentur. Ceterùm non ipse modo Rex obibat urbes Imperii jugum adhuc recusantes; sed Prætores quoque ipsius ægregii duces pleraque invaserant. Calas Paphlagoniam: Antigonus Lycaoniam: Balacrus Idarne Prætorè Darii superato, Miletum cepit: Amphoterus, et Hegilocho centum sexaginta navium classe insulas inter Achajam atque Asiam in ditionem Alexandri redegerunt. Tenedo quoque recepta incolis ultrò vocantibus statuerant et Chium occuparet; sed Pharnabazus Darii Prætor, comprehensus qui res ad Macedonas trahebant; rursus Appollonidi, et Athenagoræ suarum partium viris, urbem cum modicum præsidio militum tradit. Præfecti Alexandri in obsidione urbis perseveraverant; non tam suis viribus, quàm ipsorum qui obsidebantur voluntate. Nec fefellit opinio. Namque inter Apollonidem, et duces militum orta seditio, irrumpendi in urbem occasionem dedit. Cùmque porta effracta cohors Macedonum intrasset; oppidani, olim consilio proditionis agitato, aggregant se Amphotero et Hegilocho, Persarumque præsidio cæso, Pharnabazus cum Apollonide et Athenagora vincti traduntur: duodecim triremes cum suo milite ac remige, præter eas triginta naves et piratici lembi, Græcorumque tria millia à Persis mercede conducta. His in supplementum copiarum

suarum distributis, piratisque supplicio affectis, captivos remiges adjecere classi suæ.

NOTAS.

Ludicrum Isthmiorum. Juegos que instituyó Glauco en honra del jóven Melicerta.

Temporaria. Inconstantes, que se mudan á cualquier aire, y se acomodan al tiempo.

Captaverant. Habian dado oidos á un vago rumor; es á saber, á que.

Qui res. A los que procuraban hacer á otros del partido de los Macedonios; tambien á los que se inclinaban á la faccion y partido de los Macedonios.

Cum suo milite. Con sus soldados y remeros.

Lembi. Vasos de corsarios; navichuelos velocísimos de piratas.

CAPÍTULO XX.

Es preso Aristónico tirano con todos los suyos.

Fortè Aristonicus Methymnæorum Tyrannus, cum piraticis navibus, ignarus omnium, quæ ad Chium acta erant, prima vigilia ad portus claustra successit; interrogatusque à custodibus quis esset? Aristonicum ad Pharnabazum venire respondit. Illi Pharnabazum quidem jam quiescere, et non posse tum adiri; ceterum patere socio atque hospiti portum, et postero die Pharnabazi

copiam fore affirmant. Nec dubitavit Aristonicus primus intrare: secuti sunt duces piratici lembi. Ac dum applicant navigia crepidini portus, obicitur à vigilibus claustrum: et qui proximi excubabant, ab iisdem excitantur, nulloque ex his auso repugnare, omnibus catenæ injectæ sunt. Amphotero deinde Hegilochoque traduntur. Hinc Macedones transiere Mitylenem, quam Chæres Atheniensis nuper occupatam, duorum millium Persarum præsidio tenebat: sed, cùm obsidionem tolerare non posset; urbe tradita, pactus ut incolumi abire liceret, Imbrum petit. Deditis Macedones pepercerunt.

NOTAS.

Prima vigilia. Entre las seis y las nueve de la noche.

Copiam fore. Que podría estar con Farnabazo.

Applicant. Arriman los navichuelos á tierra, á la orilla.

CAPÍTULO XXI.

Repara Darfo sus fuerzas y la guerra; llama á los Bactores y á Beso, hombre sospechoso.

Darius desperata pace, quam per litteras Legatosque impetrari posse crediderat; ad reparandas vires, bellumque impigrè renovandum intendit animum. Duces ergo copiarum Babylo-

niam convenire; Bessum quoque Bactrianorum du-
cem perquam máximo posset exercitu coacto, de-
scendere ad se jubet. Sunt autem Bactriani inter
illas gentes promptissimi, horridis ingeniis, mul-
tumque à Persarum luxu abhorrentibus, siti haud
procul Scytharum bellicosissima gente, et raptò
vivere assueta, semperque in armis errant. Sed
Bessus suspecta perfidia, haud sanè æquo animo
in secundo se continens gradu, Regem terrebat.
Nam cùm Regnum affectaret, proditio, qua sola
id assequi poterat, timebatur.

NOTAS.

- Promptissimi.* Los mas valientes y osados.
Horridis ingeniis. De genios feroces, bárbaros.
Rapto vivere. Hechos á vivir de rapia.
Errant. Y siempre estan en armas de una para otra
 parte.
In secundo. Daba que temer al Rey por no estar
 contento Besso con ser su primer ministro, ó la
 primera persona despues del rey Darío.

CAPÍTULO XXII.

*Sitio de Gaza; mal agüero de un cuervo; retira
Alexander sus tropas.*

Ceterum Alexander, quam Regionem Darius petiisset omni cura vestigans, tamen explorare non poterat; more quodam Persarum arcana Regum mira celantium fide. Non metus, non spes elicit vocem qua prodantur occulta. Vetus disciplina Regum silentium vitæ periculo sanxerat. Lingua gravius castigatur quàm ullum probrum: nec magnam rem sustineri posse credunt ab eo, cui tacere grave sit; quod homini facillimum voluerit esse natura. Ob hanc causam Alexander omnium, quæ apud hostem gererentur, ignarus, urbem Gazam obsidebat. Præerat ei Betis eximie in Regem suum fidei; modicoque præsidio muros ingentis operis tuebatur. Alexander, æstimato locorum situ, agi cuniculos jussit; facili ac levi humo acceptante occultum opus: quippè multam arenam vicinum mare emovit: nec saxa cotesque, quæ interpellent specus, obstabant. Igitur ab ea parte, quam oppidani conspiceri non possent, opus orsus; ut à sensu ejus averteret, turres muris admo- veri jubet. Sed eadem humus admovendis inutilis turribus, desidente sabulo, agilitatem rotarum morabatur, et tabulata turrium perfringebat; multique vulnerabantur impunè, cùm idem recipien- dis, qui admovendis turribus labor eos fatigaret. Ergo receptui signo dato, postero die muros corona circumdari jussit. Ortoque Sole, priusquàm admoveret exercitum, opem Deum exposcens, sa-

crum patrio more faciebat. Fortè prætervolans corvus glebam, quam unguibus ferebat, subito amisit; quæ cùm Regis capiti incidisset, resoluta defluxit: ipsa autem avis in proxima turre consedit. Illita erat turris bitumine ac sulphure, in qua alis hærentibus frustra se allevare conatus, à circumstantibus capitur. Digna res visa, de qua Vates consulerentur. Et erat Rex non intactus ea superstitione mentis. Ergo Aristander, cui maxima fides habebatur, urbis quidem excidium augurio illo portendi ceterum periculum esse, inquit, ne Rex vulnus acciperet. Itaque monuit, ne quid eo die inciperet. Ille quamquam unam urbem sibi, quominùs securus Ægyptum intraret, obstare ægrè ferebat; tamen paruit Vati, signumque receptui dedit.

NOTAS.

Vitæ periculo. Con pena de la vida.

Nec magnam. Ni juzgan que se puede fiar negocio de importancia del que.

Cuniculos. Hizo minar; abrir camino por debaxo de tierra.

Quæ interpellent. Que impidan y corten el secreto conducto de la mina.

Ut à sensu. Para que no diesen en lo que se hacía; para que no cayesen en la cuenta.

Desidente sabulo. Cediendo la arena, y sin resistencia para mantener tanto peso, se encallaban en ella las ruedas, y no podian andar.

Amisit. Dexó caer.

Receptui. Tocando á retirarse.

CAPÍTULO XXIII.

Salida de los sitiados: traicion de un Árabe: Alexandro herido, y retirado.

Hinc animus crevit obsessis: egressique porta, recedentibus inferunt signa; cunctationem hostium fore suam occasionem rati: sed acrius, quam constantius prælium interunt quippe, ut Macedonum signa circumagi videret repente sistunt gradum. Jamque ad Regem præliantium clamor pervenerat; cum denuntiati periculi haud sanè memor, lorica tamen, quam rarò induebat, amicis orantibus sumpsit; et ad prima signa pervenit. Quo conspecto Arabs quidam Darii miles, majus fortuna sua facinus ausus, clypeo gladium tegens, quasi transfuga genibus Regis advolvitur. Ille assurgere supplicem, recipique inter suos jussit. At gladio Barbarus strenuè in dextram translato cervicem appetit Regis: qui exigua corporis declinatione evitato ictu, in vanum manum Barbari lapsam amputat gladio; denuntiato in illum diem periculo, ut arbitrabatur ipse, defunctus. Sed ut opinor, inevitabile est fatum. Quippe cum inter primores promptius dimicat, sagitta ictus est: quam per lorica adactam, stantem in humero, medicus ejus Philippus evellit. Plurimus deinde sanguis manare cœpit; omnibus territis, quia nunquam tam altè penetrasse telum, lorica obstante, cognoverant. Ipse ne oris quidem colore mutato, suppressi sanguinem, et vulnus obligari jussit. Diu ante ipsa signa vel dissimulato, vel victo dolore perstiterat; cum suppressus paulò ante sanguis medica-

mento, manare latius cœpit: et vulnus, quod recens adhuc dolorem non moverat, frigente sanguine intumuit. Linqui deinde animo, et subniti genu cœpit: quem proximi exceptum in castra receperunt. Et Betis interfectum ratus, urbem ovans victoria repetit.

NOTAS.

Inferunt signa. Acometen en órden para cargar al enemigo por las espaldas: porque cuando iban en órden solian llevar delante las banderas.

Circumagi. Que se volvian á ellos, que les hacian cara.

Fortuna sua. Que lo que llevaba correspondia á su estado y baxa condicion.

In vanum manum. La mano del bárbaro que dió el golpe al aire.

Denuntiato. Saliendo libre del peligro que le habian pronosticado.

CAPÍTULO XXIV.

Conquista á Gaza: es herido otra vez: crueldad de que usó con Betis.

At Alexander nondum percurato vulnere, aggerem quo mœnium altitudinem æquaret, extruxit, et pluribus cuniculis muros subrujussit. Opidani ad pristinum fastigium mœnium novum, extruxere munimentum: sed ne id quidem turres aggeri impositas æquare poterat. Itaque interiora

quoque urbis infesta telis erant. Ultima pestis urbis fuit cuniculo subrutus murus, per cujus ruinas hostis intravit. Ducebat ipse Rex antesignanos; et dum incautiùs subit, saxo crus ejus affligitur. Innixus tamen telo, nondum prioris vulneris obducta cicatrice, inter primores dimicat; ira quoque accensus, quod duo in obsidione urbis ejus acceperat vulnera. Betim egregia edita pugna, multisque vulneribus confectum deseruerant sui: nec tamen segniùs prælium capessebat, lubricis armis suo pariter atque hostium sanguine. Sed cum undique... insolenti gaudio juvenis elatus, aliàs virtutis etiam in hoste mirator. *Non, ut voluisti, inquit, morieris Beti; sed quidquid tormentorum in captivum inveniri potest, passurum esse te cogita.* Ille non interrito modò, sed contumaci quoque vultu intuens Regem, nullam ad minas ejus reddidit vocem. Tum Alexander: *Videtisne obstinatum ad tacendum?* inquit: *num genu posuit? num supplicem vocem misit? Vincam tamen silentium; et si nihil aliud, certe gemitu interpollabo.* Iram deinde vertit in rabiem, jam tum peregrinos ritus nova subeunte fortuna. Per talos enim spirantis lora trajecta sunt; religatumque ad currum, traxere circa urbem equi: gloriante Rege, Achillem, à quo genus ipse deduceret, imitatum se esse poena in hostem capienda. Cecidere Persarum, Arabumque circa decem millia: nec Macedonibus incruenta victoria fuit. Obsidio certè non tam claritate urbis nobilitata est, quam geminato periculo Regis. Qui Ægyptum adire festinans, Amyntam cum decem triremibus in Macedoniam ad inquisitionem novorum militum misit. Namque præliis etiam secundis atterebantur copiae, devictarumque gen-

tium militi minor, quàm domestico fides habebatur.

NOTAS.

Interiora. Aun lo mas interior de la ciudad no estaba libre de las flechas enemigas.

Sed cum undique... Las palabras que faltaban aqui de Curcio, suple asi Freisemio. *Cum undique* unus omnium telis peteretur ad postremum exhaustis viribus, vivus in potestatem hostium venit. Quo ad Regem adducto, &c.

Ille. Betis.

Et si nihil. Y ya que no pueda otra cosa, ni de otro modo, haré á lo menos que interrumpa su silencio.

Jam tum. Debe regirse asi: *Jam tum novâ (Alexandri) fortunâ subeunte peregrinos mores: ó sino: jam tum subeunte (Alexandro) peregrinos mores novâ fortunâ.*

Achillem. El cual hizo lo mismo en Troya con Hector.

Ad inquisitionem. A recluta.

CAPÍTULO XXV.

*Entra en Egipto: entrégasele Menfis, piensa en
 entrar al templo de Júpiter Hamón: dificultades
 del camino.*

Ægyptii olim Persarum opibus infensi (quip-
 pè avarè et superbè imperitatum sibi esse crede-
 bant) ad spem adventus ejus erexerant animos:
 utpotè qui Amyntam quoque transfugam, et cum
 precario Imperio venientem læti recepissent. Igi-
 tur ingens multitudo Pelusium, qua intraturus
 Rex videbatur, convenerat. Atque ille septimo
 die postquàm à Gaza copias moverat, in regio-
 nem Ægypti, quam nunc *Castra Alexandri* vo-
 cant, pervenit. Deinde pedestribus copiis *Pelu-
 sium petere* jussis; ipse cum expedita delectorum
 manu Nilo amne vectus est. Nec sustinere ad-
 ventum ejus Persæ, defectione quoque perterriti.
 Jamque haud procul Memphi erat, in cujus præ-
 sidio Mazeces Prætor Darii relictus, Oxio amne
 superato, octingenta talenta Alexandro, omnem-
 que Regiam supellectilem tradidit. A Memphi
 eodem flumine vectus ad interiora Ægypti pene-
 trat: compositisque rebus, ita ut nihil ex patrio
 Ægyptiorum more mutaret; adire Jovis Hammonis
 Oraculum statuit. Iter expeditis quoque et paucis
 vix tolerabile ingrediendum erat: terra, cœloque
 aquarum penuria est: steriles arenæ jacent; quas
 ubi vapor solis accendit, fervido solo exurente
 vestigia, intolerabilis æstus existit. Luctandum-
 que est non tantum cum ardore, et siccitate re-
 gionis; sed etiam cum tenacissimo sabulo, quod

præaltum, et vestigio cedens, egrè moliuntur pedes.

N O T A S.

Olim Persarum. Enfadados tiempo habia del poder y tiranía de los Persas.

Ejus. De Alexandro.

Precario imperio. Con un poder dependiente.

Defectione. Por la rebelion y levantamiento de los Egipcios.

Hammonis. Qué Oráculo fuese este, consta bastante de lo que luego dirá Curcio.

Quod præaltum. De la cual, siendo tanta, y metiéndose al andar los pies en ella, con dificultad se sacan.

CAPÍTULO XXVI.

Embaxada de los Cirenenses: descripcion y trabajos del camino.

Hæc Ægyptii vero majora jactabant. Sed ingens cupido animum stimulabat adeundi Jovem, quem generis sui auctorem, haud contentus mortali fastigio, aut credebat esse, aut credi volebat. Ergo cum iis, quos ducere secum statuerat, secundo amne descendit ad Mareotim paludem. Eò Legati Cyrenensium dona attulere; *pacem, et, ut adiret urbes suas,* petentes. Ille donis acceptis, amicitiaque conjuncta, destinata exequi pergit. Ac primo quidem, et sequenti die tolerabilis labor visus: nondum tam vastis, nudisque solitudinibus

aditis; jam tamen sterili, et emoriente terra. Sed, ut aperuere se campi alto obruti sabulo, haud secus quàm profundum æquor ingressi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti soli occurrebat vestigium. Aqua etiam defecerat, quam utribus cameli devexerant; et in arido solo, ac fervido sabulo nulla erat. Ad hæc Sol omnia incenderat, siccaque et adusta erant omnia: cùm repentè sive illud Deorum munus, sive casus fuit, obductæ cælo nubes condidere Solem, ingens æstu fatigatis, etiamsi aqua deficeret, auxilium. Enim verò ut largum quoque imbrem excusserunt procellæ, pro se quisque excipere eum, quidam ob sitim impotentes sui, ore quoque hianti captare cœperunt. Quatriduum per vastas solitudines absumptum est. Jamque haud procul Oraculi sede aberant, cùm complures corvi agmini occurrunt, modico volatu prima signa antecedentes: et modò humi residebant, cùm lentiùs agmen incederet; modò se pennis levabant, antecedentium, iterque monstrantium ritu.

NOTAS.

Vero majora. Las abultaban y ponderaban mas de lo que eran en realidad.

Auctorem. El tronco de su linage, y padre suyo.

Secundo amne. Rio abaxo, siguiendo la corriente.

Sterili. Por tierra estéril, y yermo.

Etiamsi. Aunque no lloviese, porque las nubes los defendian de los ardientes rayos del Sol.

Ore quoque. Abierta la boca recibian en ella el agua que caía.

Antecedentium... ritu. Como quienes iban delante.

CAPÍTULO XXVII.

Llega Alexandro al templo: descripcion de él y del lugar, y de una fuente especial.

Tandem ad sedem consecratam Deo ventum est. Incredibile dictu, inter vastas solitudines sita, undique ambientibus ramis, vix in densam umbram cadente Sole, contacta est: multique fontes dulcibus aquis passim manantibus alunt sylvas. Cœli quoque mira temperies, verno tempori maximè similis, omnes anni partes pari salubritate percurrit. Accolæ sedis sunt ab Oriente proximi Æthiopum: meridiem versùs Arabes spectat: *Troglodytis* cognomen est, quorum regio usque ad rubrum mare excurrit. At quâ vergit ad Occidentem, alii Æthiopes colunt, quos Scenitas vocant: à Septentrione Nasamones sunt, gens Syrtica, navigatorum spoliis quæstuosa. Quippe obsident litora, et æstu destituta navigia notis sibi vadis occupant. Incolæ nemoris, quos *Hammonios* vocant, dispersis tuguriis habitant: medium nemus pro arce habent, triplici muro circumdatum. Prima munitione Tyrannorum veterem Regiam clausit: in proxima conjuges eorum cum liberis et pellicibus habitant; hic quoque Dei Oraculum est: ultima munimenta satellitum, armigerorumque sedes erant. Est etiam aliud Hammonis nemus: in medio habet fontem: *aquam Solis vocant*. Sub lucis ortum tepida manat, medio die, cùm vehementissimus est calor, frigida eadem fluit; inclinato in vesperam, calescit; media nocte fervida exæstuat, quoque propriùs nox vergit ad lucem, multum ex

nocturno calore decrescit; donec sub ipsum diei ortum assueto tempore languescat. Id quod pro Deo colitur, non eandem effigiem habet, quam vulgò Diis artifices accommodaverunt. Umbriculo maximè similis est habitus, smaragdo et gemmis coagmentatus. Hunc cùm responsum petitur, navigio aurato gestant Sacerdotes, multis argenteis pateris ab utroque navigii latere pendentibus. Sequuntur matronæ, virginesque patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo propitiari Jovem credunt, ut certum edat Oraculum.

N O T A S.

Sita. Súplase: *sedes Hammonia.*

Vix cadente. Sin que apenas pueda penetrar.

Percurrit. Hace igualmente saludables.

Questuosa. Que hace su ganancia de los navíos que apresada.

Destituta æstu, Faltos de agua en la baxa marea.

Dei Oraculum. Un templo del Dios Hamon.

Umbriculo. Especie de carnero de la Libia, ó Africa.

Habitus. La figura.

CAPÍTULO XXVIII.

Preguntas de Alexandro al Oráculo, y sus respuestas; consultan tambien los mas principales: justo resentimiento de los Macedonios.

At tum quidem Regem proprius adeuntem maximus natu è Sacerdotibus filium appellat; hoc nomen illi parentem Jovem reddere affirmans. Ille verò et accipere se ait, et agnoscere; humanæ sortis oblitus. Consuluit deinde, at totius orbis Imperium fati sibi destinaret Pater. Vates æquè in adulationem compositus, terrarum omnium rectorem fore ostendit. Post hæc institit quærere, an omnes parentis sui interfectores pœnas dedissent? Sacerdos parentem ejus negat ullius scelere posse violari: Philippi autem omnes interfectores luisse supplicia: adjecit, invictum fore, donec excederet ad Deos. Sacrificio deinde facto, dona et Sacerdotibus, et Deo data sunt, permissumque amicis, ut ipsi quoque consulerent Jovem. Nihil ampliùs quæsiverunt, quàm an auctor esset sibi divinis honoribus colendi suum Regem? Hoc quoque acceptum fore Jovi Vates respondit; ut ipsi victorem Regem divino honore colerent. Verè et salubritèr æstimanti fidem Oraculi, vana profectò responsa videri potuissent: sed fortuna, quos uni sibi credere coegit, magna ex parte avidos gloriæ magis, quàm capaces facit. Jovis igitur filium se non solum appellari passus est, sed etiam justit: rerumque gestarum famam dum augere vult tali appellatione corrumpit. Et Macedones assueti

quidem Regio Imperio, sed majore libertatis umbra, quàm ceteræ gentes, immortalitatem affectantem contumaciùs, quàm aut ipsis expediebat, aut Regi, aversati sunt. Sed hæc suo quæque tempore reserventur: nunc cetera exequi pergam.

N O T A S.

Maximus El mas anciano de los Sacerdotes le llamó hijo de Júpiter, asegurándole que este nombre le daba Júpiter su padre.

Compositus. Adulándole de industria y convenio.

Parentem ejus. Que su padre Júpiter.

Verè, et salubriter. Por frívolas y de ningun crédito tendrá estas respuestas el que sábia y maduramente piense la fe y asenso que debe darse al oráculo. Pero la facilidad y fortuna hace comunmente mas deseosos de gloria, que moderados en ella, á los que se fian de ella sola y la dan crédito.

Umbra. Apariencia.

CAPÍTULO XXIX.

Edifica á Alexandría: Prefectos del Egipto y de la Africa: muerte de Hector.

Alexander ab Hammone rediens, ut ad Mareotim paludem, haud procul insula Pharo sitam, venit, contemplatus loci naturam, primum in ipsa insula statuerat urbem novam condere. Inde, ut apparuit, magnæ sedis insulam haud capacem elegit, urbi locum, ubi nunc est Alexandria, appellationem trahens ex nomine auctoris. Complexus, quidquid loci est inter paludem, et mare, octoginta stadiorum muris ambitum destinat. Et, qui ædificandæ urbi præessent, relictis, Memphim petit. Cupido haud injusta quidem, ceterum intempestiva inceserat, non interiora modò Ægypti, sed etiam Æthiopiam invisere. Memnonis Tithonique celebrata Regia cognoscendæ vetustatis avidum trahebat penè extra terminos Solis. Sed imminens bellum, cujus multò major supererat moles, otiosæ peregrinationi tempora exemerat. Itaque Ægypto præfecit Æschylum Rhodium, et Peucestem, Macedonem, quatuor millibus militum in præsidium regionis ejus datis. Claustra Nili fluminis Polemonem tueri jubet; triginta ad hoc triremes datæ. Africæ deindè, quæ Ægypto juncta est, præpositus Apollonius; vectigalibus ejusdem Africæ, Ægyptique Cleomenes. Ex finitimis urbibus commigrare Alexandriam jussis, novam urbem magna multitudine implevit. Fama est: *cum Rex urbis futuræ muris polentam, ut Macedonum mors est, destinasset, avium greges advolasse, et po-*

*lentæ esse pastas: cumque id omen pro tristi á ple-
risque esset acceptum; respondisse Vates, magnam
illam urbem advenarum frequentiam culturam, mul-
tisque eam terris alimenta præbituram.* Regem cum
secundo amne deflueret assequi cupiens Hector Par-
menionis filius, eximio ætatis flore in paucis Ale-
xandro charus, parvum navigium conscendit, plu-
ribus quam capere posset, impositis. Itaque mersa
navis omnes destituit. Hector diu flumini oblucta-
tus, cum madens vestis, et adstricti crepidis pe-
des natare prohiberent, in ripam tamen semiani-
mis evasit; et ut primùm fatigatus spiritum laxa-
vit, quem metus et periculum intenderant, nullo
adjuvante (quippe in diversum evaserant alii) ex-
animatus est. Rex amissi ejus desiderio vehemen-
tè afflicto est; repertumque corpus magnifico
extulit funere.

N O T A S.

Auctoris. De su fundador.

Octoginta. Tenian en circuito casi tres leguas y media. Cada estadio tenia ciento veinte y cinco pasos; y asi ochenta estadios son diez mil pasos, y tres mil pasos hacen un legua.

Anxium. A Alexandro deseoso de ver monumen-
tos de la antigüedad.

Penè extra. Aun casi mas allá de donde el Sol se pone: aun á aquellas partes que el Sol no alumbrá.

Claustra. Las entradas del Nilo: aquellas bocas por donde se entra en el Egipto.

Spiritus laxavit. Dió lugar al aliento y respiracion que el miedo y el peligro le habian embargado.

CAPÍTULO XXX.

Muerte de Andrómaco: castigo de los Samaritanos: embajadores á Alexandro: Anfotero enviado contra los Persas y piratas: marcha de Alexandro al Eufrates.

Oneravit hunc dolorem nuntius mortis Andromachi, quem præfecerat Syriæ. Vivum Samaritæ cremaverant. Ad cuius interitum vindicandum, quanta maxima celeritate potuit, contendit, advenientique sunt traditi tanti sceleris auctores. Andromacho deinde Memnona substituit; affectis supplicio, qui Prætorem interemerant. Tyrannos, inter eos Methymnæorum Aristonicum, et Chrysolæum popularibus suis tradidit: quos illi è muris ob injurias tortos necaverunt. Atheniensium deinde, Rhodiorumque et Chiorum Legatos audit. Athenienses victoriam gratulabantur, et, ut captivi Græcorum suis restituerentur, orabant: Rhodii et Chii de præsidio querebantur. Omnes æqua desiderare visi, impetraverunt. Mitylenæis quoque ob egregiam in partes suas fidem et pecuniam, quam in bellum impenderant, obsides reddidit; et magnam regionem finibus eorum adjecit. Cypriorum quoque Regibus, qui et à Dario defecerant ad ipsum; et oppugnanti Tyrum miserant classem, pro merito hōnos habitus est. Amphoterus deinde classis Præfectus, ad liberandam Cretam missus (namque et Persarum, et Spartanorum armis pleraque ejus insulæ obsidebantur) ante omnia mare à piraticis classibus vindicare jussus: quippè obnoxium prædonibus erat; in bellum

utroque Rege converso. His compositis, Herculi Tyrio ex auro crateram cum triginta pateris dicavit: imminensque Dario, iter ad Euphratem pronuntiari jussit.

N O T A S.

Oneravit. Agravó, aumentó.

Substituit. Puso é hizo Prefecto á Memnon en lugar de Andrómaco.

In partes suas. Para con los Macedonios y sus partidarios.

Pro merito. Honrólos segun sus méritos.

Mare.... vindicare. Librar el mar.

Utroque Rege. Alexandro y Darío.

Imminensque Dario. Y dándose priesa en perseguir á Darío; en ir en busca de Darío.

CAPÍTULO XXXI.

Exército de Darío en marcha: tala, y abrasa Maceo el país por donde habia de pasar Alexandro.

At Darius, cum ab Ægypto divertisse in Africam hostem comperisset, dubitaverat, utrum ne circa Mesopotamiam subsisteret, an interiora Regni sui peteret, haud dubiè potentior auctor præsens futurus ultimis gentibus impigrè bellum capessendi, quas ægrè per Præfectos suos moliebatur. Sed ut idoneis auctoribus fama vulgavit, Alexandrum cum omnibus copiis, quamcumque

ipse adisset regionem, petiturum, haud ignarus, quàm cum strenuo res esset, omnia longin quarum gentium auxilia Babylonem contrahi jussit. Bactriani, Scythæque, et Indi convenerant. Nam et ceterarum gentium copiæ partibus simul adfuerunt. Ceterum, cum dimidio fermè major esset exercitus, quam in Cilicia fuerat, multis arma deerant, quæ summa cura comparabantur. Equitibus, equisque tegumenta erant ex ferreis laminis, serie inter se connexis. Queis antea præter jacula nihil dederat, scuta, gladiique adjiciebantur. Equorum domandi greges peditibus distributi sunt, ut major pristino esset equitatus. Ingensque (ut crediderat) terror hostium, ducentæ falcatae quadrigæ, unicum illarum gentium auxilium, sequuntæ sunt. Ex summo temone hastæ præfixæ ferro eminebant. Utrinque à jugo ternos direxerant gladios: et inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum. Aliæ deinde falces summis rotarum orbibus hærebant, et aliæ in terram demissæ, quidquid obvium concitatis equis fuisset, amputaturæ. Hoc modo instructo exercitu, ac perarmato, Babylone copias movit. A parte dextera erat Tigris, nobilis fluvius, lævam tangebatur Euphrates. Agmen Mesopotamiæ campos impleverat. Tigri deinde superato, cum audisset haud procul abesse hostem; Satropacem Equitum Præfectum cum mille delectis præmisit. Mazæo Prætori sex millia data, quibus hostem transitu amnis arceret: eidem mandatum, ut regionem, quam Alexander esset aditurus, popularetur, atque ureret. Quippè credebat, inopia debellari posse, nihil habentem, nisi quod rapiendo occupasset, ipsi autem commeatus alii terra, alii Ti-

gri amne subvehebantur. Jam pervenerat ad Arbellam vicum, nobilem sua clade facturus. Hic comneatum, sarcinarumque majore parte deposita, Lycum amnem ponte junxit, et per dies quinque, sicut antè Euphratem, trajecit exercitum. Inde octoginta ferè stadia progressus, ad alterum amnem (*Bumello* nomen est) castra posuit. Opportuna explicandis copiis regio erat, equitabilis, et vasta planities. Ne stirpes quidem et brevia virgulta operiunt solum; liberque prospectus oculorum, etiam quæ procul recessere, permetitur. Itaque si, qua campi eminebant, jussit æquari, totumque fastigium extendi.

NOTAS.

Potentior. Porque su presencia seria medio mas oportuno.

Idoneis auctoribus. Se supo de hombres fidedignos.

Quam cum strenuo. Con qué hombre tan pronto y valeroso.

Partibus. Se juntaron á aquellos trozos ó partes de ejército que salvó en la primera batalla.

Falcata quadrigæ. Carros armados de hoces y guadañas.

Ex summo. De la punta del timon ó lanza salian unas lanzas de hierro en punta; y en el yugo que cruza la lanza ó timon tres espadas de punta ácia la parte anterior.

Transitu. Les embarazase pasar el rio.

Nihil habentem. A Alexandro, que nada tenia, sino lo que podia haber á las manos.

Liberque. Y la vista, no habiendo de por medio

cosa que lo estorbe , se extiende y alcanza.

Tutumque fastigium. Igualar y allanar todas las
cuestas.

CAPÍTULO XXXII.

*Marcha de Alexandro al Eufrates ; pasa el Tigris :
muerte de Satropaces.*

Alexandro, qui numerum copiarum ejus, quantum procul conjectari poterat, æstimabant, vix fecerunt fidem, tot millibus cæsis majores copias esse reparatas. Ceterùm omnis periculi, et maxime multitudinis contemptor, undecimis castris pervenit ad Euphratem. Quo pontibus juncto, equites primos ire, phalangem sequi jubet. Mazæo, qui ad inhibendum transitum cum sex millibus equitum occurrerat, non auso periculum sui facere. Paucis deinde non ad quietem, sed ad reparandos animos, diebus datis militi, strenuè hostem insequi cœpit, metuens, ne interiora Regni sui peteret, sequendusque esset per loca omni solitudine, atque inopia vasta. Igitur quarto die penetrat ad Tigrim. Tota regio ultra amnem recenti fumabat incendio. Quippè Mazæus, quæcumque adierat, haud secus, quàm hostis urebat. Ac primò caligine, quàm fumus effuderat, obscurante lucem, insidiarum metu substitit. Deinde, ut speculatores præmissi tuta omnia nuntiaverunt, paucos equitum ad tentandum vadum fluminis præmisit. Cujus altitudo primò summa equorum pectora, mox, ut in medium alveum

ventum est cervices quoque æquabat. Nec sanè alius ad Orientis plagam tam violentus invehitur, multorum torrentium non aquas solum, sed etiam saxa secum trahens. Itaque à celeritate, qua defluit, *Tigris* nomen est inditum, quia Persica lingua *Trigim* sagittam appellant. Igitur pedes, velut divisus in cornua, circumdato equitatu, levatis super capita armis, haud ægrè ad ipsum alveum penetrat. Primus inter pedites Rex egressus in ripam, vadum militibus manu, quando vox exaudiri non poterat ostendit. Sed gradum firmare vix poterant, cùm modò saxa lubrica vestigium fallerent, modò rapidior unda subduceret. Præcipuus erat labor eorum, qui humeris onera portabant. Quippè, cùm semetipsos regere non possent, in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur. Et, dùm sua quisque spolia consequi studet, major inter ipsos, quàm cum amne orta luctatio est. Cumulique sarcinarum passim fluitantes, plerosque perculerant. Rex monere, ut satis haberent arma retinere, cetera se redditurum. Sed neque consilium, neque imperium accipi poterat. Obstrepebat hinc metus, præter hunc, invicem vocantium mutuus clamor. Tandem, quâ leniore tractu annis aperit vadum, emergere. Nec quidquam præter paucas sarcinas desideratum est. Deleri potuit exercitus, si quis ausus esset vincere. Sed perpetua fortuna Regis avertit inde hostem. Sic Granicum, tot millibus equitum, pedumque in ulteriore stantibus ripa, superavit: sic angustis in Ciliciæ callibus tantam multitudinem hostium. Audaciæ quoque, qua maximè viguit, ratio minui potest, quia nunquam in discrimen venit, an temerè fecisset. Mazæus, si transeun-

tibus flumèn supervenisset, haud dubiè oppresurus fuit incompósitos in ripa. Demum etiam per armatos adequitare cœpit. Mille admodum equites præmiserat, quorum paucitate Alexander explorata, deinde contempta, Præfectum Pœonum equitum Aristona *laxatis habenis invehi jussit*. Insignis eo die pugna equitum, et præcipuè Aristonis fuit. Præfectum equitatus Persarum Satropacem, directa in gutture hasta, transfixit, fugientemque per medios hostes consecutus ex equo præcipitavit, et obluctanti caput gladio dempsit: quod relatum magna cum laude ante Regis pedes posuit.

N O T A S.

Alexandro qui. Alexandro apenas pudo dar crédito á los que hacian el cómputo de las tropas de Darío por lo que podian conjeturar.

Periculum sui facere. Probar sus fuerzas.

Ad tentandum. Para ver si habia vado.

Ad orientis. Acia el oriente, ni en el oriente.

Pedes. La infantería.

Ut satis haberent. Que se contentasen, que les bastaba.

In discrimen. Como todo le salia bien, no dió lugar á que se pensase si obraba temerariamente ó no.

Quod relatum. Llevando la cual cabeza.

CAPÍTULO XXXIII.

Eclipse de la luna: terror y sedicion que causa en el ejército.

Biduo ibi Rex stativa habuit, in proximum deinde iter pronuntiari jussit. Sed prima ferè vigilia, Luna deficiens primùm nitorem sideris sui condidit, deinde sanguinis colore suffuso lumen omne fœdavit. Sollicitisque sub ipsum tanti discriminis casum ingens religio, et ex ea formido quædam incusa est. *Diis invitis in ultimas terras trahi se querebantur. Jam nec flumina posse adiri, nec sidera pristinum præstare fulgorem. Vastas terras deserta omnia occurrere. In unius hominis jactationem tot millium sanguinem impendi. Fastidio esse patriam, abdicari Philippum patrem, cælum vanis cogitationibus peti.* Jam pro seditione res erat cùm ad omnia interritus, duces, principesque militum frequentes adesse Prætorio, Ægyptiosque Vates, quos cœli, ac siderum peritissimos esse credebat, quid sentirent, expromere jubet. At illi, qui satis scirent, temporum orbis implere destinatas vices, Lunamque deficere, cùm aut terram subiret, aut Sole premeretur, rationem quidem ipsi perceptam non edocent vulgus, ceterùm affirmant, *Solem Græcorum, Lunam esse Persarum, quoties illa deficiat, ruinam, stragemque illis gentibus portendi.* Veteraque exempla recensent Persidis Regum, quos adversis Diis pugnasse Lunæ ostendisset defectio. Nulla res efficacius multitudinem regit, quàm superstitio. Alioqui impotens, sæva, mutabilis, ubi vana religione

capta est, meliùs Vatibus, quàm ducibus suis paret. Igitur edita in vulgus Ægyptiorum responsa, rursus ad spem, et fiduciam erexere torpentes.

NOTAS.

Deficiens. Eclipsándose.

Sanguinis. Como teñida en sangre deslustró con manchas su luz.

Solicitisque. Se dexaron preocupar solícitos ya, y temerosos por la batalla que presto habian de dar, de un vivo sentimiento de religion que paró en pavor y miedo.

In unius. Que por saciar la ambicion de un hombre, de Alexandro.

Fastidio. Se desdefiaba de ser Macedonio, de tener por padre á Filipo, y lisonjeándose vanamente querria ser tenido por Dios.

Temporum orbis. Que la série de los tiempos y de los astros van dando su vuelta y curso ordenadamente, y que la luna se eclipsa cuando entre ella y el sol media la tierra, ó cuando está la luna debaxo del sol.

CAPÍTULO XXXIV.

*Marcha de Alexandro: batidores cogidos y muertos:
gran copia de viveres.*

Rex impetu animorum utendum ratus, secunda vigilia castra movit. Dextra Tigrim habebat, à læva montes, quos Gordyæos vocant. Hoc ingresso iter, speculatores, qui præmissi erant, sub lucis ortum, *Darium adventare* nuntiaverunt. Instructo igitur milite, et composito agmine, antecedebat. Sed Persarum exploratores erant mille fermè, qui speciem magni agminis fecerant. Quippè, ubi explorare vera non possunt, falsa per metum augurantur. His cognitis, Rex cum paucis suorum assecutus agmen refugientium ad suos, alios cecidit, alios cepit. Equitesque præmisit simul speculatum, simul ut ignem, quo Barbari cremaverant vicos, extinguerent. Quippè fugientes raptim tectis, acervisque frumenti injecerant flammæ: quæ cùm in summo hæsisent, ad inferiora nondum penetraverant. Extincto igitur igne, plurimum frumenti repertum est. Copia aliarum quoque rerum abundare cœperunt. Eâ res ipsa militi ad persequendum hostem animum incendit: quippè urente, et populante eo terram festinandum erat, ne incendio cuncta præriperet. In orationem ergo necessitas versa. Quippè Mazæus, qui antea per otium vicos incenderat, jam fugere contentus, pleraque inviolata hosti reliquit. Alexander haud longiùs centum quinquaginta stadiis, *Darium* abesse compererat. Itaque ad satietatem quoque copia commeatuum instructus, quadriduo in eodem loco subsistit.

NOTAS.

Augurantur. Hace el miedo tener por cierto lo falso.

Eo. El enemigo.

In rationem. El sentido segun unos es: *necessitas prohibendi hostem versa est in rationem propius urgendi.* Segun otros: *necessitas urgens hostium versa est in rationem sibi consulendi.*

CAPÍTULO XXXV.

Cartas traidoras de Darío: muerte de su muger: sentimiento de Alexandro.

Interceptæ deindè Darii litteræ sunt, quibus Græci milites sollicitabantur, ut Regem interficerent, aut proderent. Dubitavitque an eas pro concione recitaret, satis confisus Græcorum quoque erga se benevolentia, ac fidei. Sed Parmenio deterruit, *non esse talibus promissis imbuendas aures militum: patere vel unius insidiis Regem: nihil nefas esse avaritiæ.* Secutus consilii auctorem, castra movit. Iter facienti, Spado unus ex captivis, qui Darii uxorem comitabantur, deficere eam nuntiat, et vix spiritum ducere. Itineris continui labore, animique ægritudine fatigata, inter socrus et virginum filiarum manus, collapsa erat, deinde et extincta. Id ipsum nuntians alius supervenit. Et Rex haud secus, quàm si parentis suæ mors nuntiata esset, crebros edidit gemitus. La-

crymisque obortis, quales Darius profudisset, in tabernaculum, in quo mater erat Darii, defuncto assidens corpori, venit. Hic verò renovatus est mœror, ut prostratam humi vidit. Recenti malo priorum quoque admonita, receperat in gremium adultas virgines magna quidem mutui doloris solatia, sed quibus ipsa deberet esse solatio. In conspectu erat nepos parvulus, ob idipsum miserabilis, quòd nondum sentiebat calamitatem, maxima ex parte ad ipsum redundantem. Crederes, Alexandrum inter suas necessitudines flere, et solatia non adhibere, sed quærere. Cibo certè abstinuit; omnemque honorem funeri patrio Persarum more servavit, dignus herclè, qui nunc quoque tantum mansuetudinis, et continentia ferat fructum. Semel omninò eam viderat, quo die capta est, nec ut ipsam, sed ut Darii matrem videret: eximiamque pulcritudinem formæ ejus, non libidinis habuerat incitamentum, sed gloriæ.

N O T A S.

Patere. Que estaba expuesto á que qualquiera soldado pusiese asechanzas á su vida.

Nihil nefas. Que no hay maldad á que no se atreva la avaricia.

Auctorem. A Parmenion.

Recenti. Renovándole el presente el dolor de los males pasados.

Inter suos. Entre sus parientes mas cercanos.

Sed gloriæ. Por su continencia.

CAPÍTULO XXXVI.

*Sabe Darto por un eunuco la muerte de su muger :
sentimiento suyo : pide á los Dioses por
Alexandro.*

Espadonibus, qui circa Reginam erant, Tyriotes inter trepidationem lugentium elapsus, per eam portam, quæ, quia ab hoste aversa erat, levius custodiebatur, ad Darii castra pervenit: exceptusque à vigilibus, in tabernaculum Regis perducitur gemens, et veste lacerata. Quem ut conspexit Darius, multiplici doloris expectatione commotus, et quid potissimum timeret, incertus, *Vultus tuus*, inquit, *nescio quod ingens malum præfert: sed cave, miseri hominis auribus parcas. Didici enim esse infelix. Et sæpe calamitatis solatium est, nosse sortem suam. Num, quod maxime suspicor, et loqui timeo, ludibria meorum nuntiaturus es mihi, et (ut credo) ipsis quonque omni tristiora supplicio?* Ad hæc Tyriotes, *Istud quidem procul abest*, inquit: *Quantuscumque enim Reginis honor ab iis, qui parent, haberi potest, tuis à victore servatus est. Sed uxor tua paulò ante excessit è vita. Tum verò non gemitus modò, sed etiam ejulatus totis castris exaudiebantur. Nec dubitavit Darius, quin interfecta esset, quia nequisset contumeliam pati. Exclamatque amens dolore, Quod ego tantum nefas commisi, Alexander? Quem tuorum propinquorum necavi, ut hanc vicem sævitie meæ reddas? Odisti me, non quidem provocatus: sed finge, justum intulisse te bellum: cum fæminis ergo agere debueras?* Tyriotes afirmare per Deos pa-

trios, nihil in eam gravius esse consultum: ingemuisse etiam Alexandrum morti, et non parcius flevisse, quàm ipse lacrymaretur. Ob hæc ipse amantis animus in solitudinem, suspicionemque revolutus est, desiderium captivæ profectò à consuetudine stupri ortum esse, conjectans. Submotis igitur arbitris, uno duntaxat Tyriote retento, jam non flens, sed suspirans, Videsne in te, Tyriote, locum mendacio non esse? Tormenta jam hic erunt. Sed ne expectaveris per Deos, si quid tui tibi Regis reverentiæ est. Num, quod et scire expeto, et quærere pudet, ausus est et dominus, et juvenis? Ille quæstioni corpus offerre, Deos testes invocare, castè, sanctèque habitam esse Reginam. Tandem, ut fides facta est, vera esse, quæ affirmaret Spado, capite velato diu flevit. Manantibusque adhuc lacrymis, veste ab ore rejecta, ad cælum manus tendens, Dii patrii, inquit, primum mihi stabilite Regnum, deinde, si de me jam transactum est, precor, ne quis Asiæ Rex fit, quam iste tam justus hostis, tam misericors victor.

N O T A S.

Ab hoste. Estaba por la parte que no miraba al enemigo: por la parte contraria á la que ocupaba Darío.

Sed cave. Pero guárdate bien, y mira que no me disimules y ocultes cosa alguna por verme en la afliccion en que me hallo.

Didici enim. Porque ya estoy hecho á semejantes golpes.

Amantis. De Darío.

Desiderium. Que el sentimiento de Alexandro por la muerte de la cautiva.

Per Deos. Pidote por los Dioses; ó por estos te mando.

Et Dominus, et juvenis. Alexandro.

CAPÍTULO XXXVII.

Nueva embaxada de Darío pidiéndole la paz á Alexandro.

Itaque, quamquam pace frustrà bis petita, omnia in bellum consilia converterat, victus tamen continentia hostis, ad novas pacis conditiones ferendas, decem Legatos cognatorum principes misit. Quos Alexander, concilio advocato, introduci jussit. E quibus maximus natus, *Darium*, inquit, *ut pacem à te jam tertio peteret, nulla vis subegit, sed justitia, et continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus, nisi quòd sine illo sunt, captos esse non sensit. Pudicitiae earum, quæ supersunt, curam, haud secus, quàm parens, agens, Reginas appellas, speciem pristinae fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit, cum dimitteremur ab eo. Et ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulturae ejus moraretur. Et quid mirum est, si tam ab amico animo pacem petis? Quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt? Antea Imperio tuo finem destinabat Halyn amnem, qui Lydiam terminat: nunc, quidquid inter Hellespontum et Euphratem est, in dotem filiae*

offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis, et fidei obsidem retine, matrem, et duas virgines filias redde. Pro tribus corporibus triginta millia talentum auri, precatur, accipias. Nisi moderationem animi tui notam haberem, non dicerem, hoc esse tempus, quo pacem non dare solium, sed etiam occupare deberes. Respice, quantum post te reliqueris; intuere, quantum petas. Periculosum est prægrave imperium: difficile est continere, quod capere non possis. Videsne, ut navigia, quæ modum excedunt, regi nequeam? Nescio, an Darius ideò tam multa amiserit, quia nimie opes magnæ jacturæ locum faciunt. Facilius est quædam vincere, quàm tueri. Quantò herculè expeditiùs manus nostræ rapiunt, quàm continent! Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest, minùs jam misericordiæ tuæ licere, quàm licuit.

N O T A S.

Nulla vis. Ni la fuerza le obliga ni la necesidad, sino que le mueve tu justificacion y moderacion.

Supersunt. Que viven aún: su madre Sisigambis, y sus dos hijas.

Occupare. Prevenirte y adelantarte para alcanzarla.

Vincere. Ganar por armas.

CAPÍTULO XXXVIII.

Consejo de guerra de Alexandro: dictámen de Parmenio: desapruébale Alexandro.

Alexander, legatis excedere tabernaculo iussis, quid placeret, ad consilium refert. Diu nemo, qui sentiret, ausus est dicere, incerta Regis voluntate. Tandem Parmenio: *Antè suasissem*, ait, *ut captivos apud Damascum redimentibus, redderes, ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis, qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censerem, ut unam anum, et duas puellas, itinerum, agminumque impedimenta, triginta millibus talentis auri permutes. Opimum Regnum occupari posse conditione, non bello. Nec quemquam alium inter Istrum, et Euphratem possedisse terras, ingenti spatio, intervalloque discretas. Macedoniam potius respiceres, quàm Bactra, et Indos intuereris. Ingrata oratio Regi fuit. Itaque, ut finem dicendi fecit, Et ego, inquit, pecuniam, quàm gloriam mallet, si Parmenio essem. Nunc Alexander, de paupertate securus sum, et me non mercatorem memini esse, sed Regem. Nihil quidem habeo venale: sed fortunam meam utique non vendo. Captivos si placet reddi, honestiùs dono dabimus, quàm pretio remittemus.*

- Quid placeret.* Cuál era su parecer.
- Qui multi.* Los cuales muchos, y prisioneros tenían ocupados en su guarda á muchos soldados valerosos.
- Conditione.* Por medio de los tratados y condiciones que ponían los embaxadores.
- Si Parmenio.* Si fuera un Parmenion. Pero como soy Alexandro.

CAPÍTULO XXXIX.

Respuesta de Alexandro á los legados, dan estos parte de ella á Darío; y éste toma sus providencias.

Introductis deinde legatis, ad hunc modum respondit. Nuntiate Darío, gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse, et me, quæ fecerim clementer, et liberaliter, non amicitiae ejus tribuisse, sed naturæ meæ, nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires contendere. Bellam cum captivis, et fœminis gerere non soleo; armatus sit, oportet, quem oderim. Quòd si saltem pacem bona fide peteret, deliberarem forsitam, an darem. Verùm enim verò, cum modò milites meos litteris ad proditionem, modò amicos ad perniciem meam pecunia sollicitet; ad interneccionem mihi persequendus est, non ut justus hostis, sed ut percussor veneficus. Conditiones verò pacis, quas fertis, si

accepero, victorem eum faciant. Quæ post Euphratem sunt, liberaliter donat. Ubi igitur me affamini? nempe ultra Euphratem sum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse, quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam suam; nempe quam scio alicui servorum ejus nupturam. Multum verò mihi præstat, si me Mazæo generum præponit. Ite, nuntiate Regi vestro, et quæ amisit, et quæ adhuc habet, præmia esse belli. Hoc regente utriusque terminos Regni, id quemque habiturum, quod proximæ lucis assignatura fortuna est. Et me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus, et non par mihi vellet haberi, facerem forsitam, quæ petit. Ceterum nec mundus duobus Solibus potest regi, nec duo summa Regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditionem hodie, aut in crastinum bellum paret. Nec aliam sibi, quàm expertus est, polliceatur fortunam. Legati respondent; cùm bellum in animo sit, facere eum simpliciter, quod spe pacis non frustraretur: ipsos petere, quàm primùm dimittantur ad Regem, eum quoque bellum parare. Dimissi nuntiant, adesse certamen. Ille quidem confestim Mazæum cum tribus millibus equitum, ad itinera, quæ hostis petiturus erat, occupanda præmisit.

NOTAS.

Armatus esse. De mano armada ha de estar aquel contra quien yo vaya.

Veneficus. Significa á veces cosa de ponzoña, la que quiso Darío mezclasen en la bebida de Alexandro sus médicos.

Ubi igitur. Pues qué lugar es éste en que hablais conmigo? Qué tierra es esta en que estamos?

Multum verò. Pues es cierto que me hace mucho favor.

Hoc regente. Señalando esta última batalla los términos de una y otra corona.

Non...ut. No para recibir dádivas y mercedes, sino para hacerlas á otros.

Facere eum. Que obraba sincéramente, y de buena fe, no entreteniendo á Darío, y engañándole con fingidas esperanzas de paz.

CAPÍTULO XL.

Marcha en orden el ejército de los Macedonios ácia los Persas: revista de las tropas de Darío.

Alexander, corpori uxoris ejus justis persolutis, omnique graviore comitatu intra eadem munimenta cum modico præsidio relicto, ad hostem contendit. In duo cornua diviserat peditem, in utrumque latus equite circumdato. Impedimenta sequebantur agmen. Præmissum deinde concitis equitibus Menidam jubet explorare, ubi Darius

esset. At ille, cum Mazæus haud procul con-
disset, non ausus ultra procedere, nihil haud,
quàm fremitum hominum, hinnitumque equorum
exaudisse nuntiat. Mazæus quoque, conspectis
procul exploratoribus, in castra se recepit, ad-
ventus hostium nuntius. Igitur Darius, qui in pa-
tentibus campis decernere optabat, armari mili-
tem jubet, aciemque disponit. In lævo cornu Ba-
ctriani ibant equites, mille admodùm. Dacæ to-
tidem, et Arachosii, Susiique quatuor millia ex-
plebant. Hos centum falcati currus sequebantur.
Proximus quadrigis erat Bessus, cum octo milli-
bus equitum, item Bactrianis. Massagetæ duobus
millibus agmen ejus claudebant: pedites his plu-
rium gentium non mistas, sed suæ quisque na-
tionis junxerant copias. Persas deinde cum Mar-
dis, Sogdianisque Ariobarzanes, et Orobates du-
cebant. Illis partibus copiarum Orsines præerat, à
septem Persis oriundus, ad Cyrum quoque nobi-
lissimum Regem originem sui referens. Hos aliæ
gentes, ne sociis quidem satis notæ, sequeban-
tur. Post quas quinquaginta quadrigas Phradates
magno Caspianorum agmine antecedebat. Indi,
ceterique Rubri maris accolæ, nomina veriùs,
quàm auxilia, post currus erant. Claudebatur hoc
agmen aliis falcatis curribus quinquaginta: queis
peregrinum militem adjunxerat. Hunc Armenii,
quos Minores vocant, Armenios Babylonii, utro-
sque Belitæ, et qui montes Cossæorum incolebant,
sequebantur. Post hos ibant Gortuæ, gentes qui-
dem Euboicæ, Medos quondam sequuti, sed jam
degeneres, et patrii moris ignari. Applicuerat his
Phrygas, et Cataonas. Parthorum deinde gens,
incolentium terras, quas nunc Parthi Scythia pro-

fecti tenent, claudebant agmen. Hæc sinistri cornu acies fuit. Dextrum tenebat natio majoris Armeniæ, Cadusique, et Capadoces, et Syri, et Medi. His quoque falcati currus erant quinquaginta. Summa totius exercitus, equites centum quadraginta quinque millia, pedestris acies sexcenta millia expleverat. Hoc modo instructi decem stadia procedunt, jussique subsistere, armati hostem expectabant.

N O T A S.

In utrumque. Cubiertos los dos costados ó flancos con la caballería.

Concitis. Espoleados los caballos; picándolos.

Decernere. Dar la batalla.

A septem. Los siete célebres Persas, que conjurándose, y matando á un mago que se habia apoderado del reyno, hicieron Rey á Darío Histaspes, que era uno de los siete.

Minores. De la menor Armenia.

CAPÍTULO XLI.

Terror pánico de los Macedonios, vuelven á cobrar ánimo, y toman las armas.

Alexandri exercitum pavor, cujus causa non suberat, invasit. Quippe lymphati trepidare cœperunt, omnium pectora occulto metu percurrente. Cœli fulgor tempore æstivo ardenti similis internitens, ignis præbuit speciem. Flammasque ex Darii castris splendere, velut illati temerè præsi-

diis, credebant. Quòd si percussis, Mazæus, qui præsidebat itineri, supervenisset, ingens clades accipi potuít. Ille segnís in eo, quem occupaverat, tumulo sedet, contentus non lacessi. Alexander, cognito pavore exercitus; signum, ut consisterent, dari, ipsos arma deponere, ac levare corpora jubet, admonens, nullam subiti causam esse timoris, hostem procul stare. Tandem compotes sui, pariter arma, et animos recepere. Nec quidquam ex præsentibus tutius visum est, quàm eodem loco castra munire.

NOTAS.

Cujus causa. Sin saber de qué, ó porqué.

Lymphati. Atónitos, como fuera de sí.

Cæli fulgor. Unos como meteoros ó exhalaciones.

Velut illati. Como si temeraria é incautamente se hubieran metido en el cuerpo de guardia del enemigo.

Tumulo. Altura.

Deponere. Dexar las armas, y tomar algun descanso y refresco.

Ex præsentibus. Por entonces: segun el estado en que se hallaba.

CAPÍTULO XLII.

Ocupa Alexandro una altura: encontrados pensamientos del Rey.

Postero die Mazæus, qui cum delectis equitum in edito colle, ex quo Macedonum prospiciebantur castra, considerat, sive metu, sive quia speculari modò jussus erât, ad Darium rediit. Macedones eum ipsum collem, quem deseruerat, occupaverunt. Nam et tutior planitie erat, et inde acies hostium, quæ in campo explicabatur, conspici poterat. Sed caligo, quam circa humidi effuderant montes, universam quidem rei faciem non abstulit, ceterùm agminum discrimina, atque ordinem prohibuît perspici. Multitudo inundaverat campos; fremitusque tot millium, etiam procul stantium aures impleverat. Fluctuare animo Rex, et modò suum, modò Parmenionis consilium serâ æstimatione, perpendere. Quippe eò ventum erat, undè recipi exercitus, nisi victor, aut sine clade non posset. Movebat etiam eum multitudo hostium, respectu paucitatis suæ gentis. Sed interdum reputabat, quantas res cum hac gente gessisset, quantosque populos fudisset. Itaque, cùm spes metum vinceret, periculosius bellum differre ratus, ne desperatio suis cresceret, dissimulato eo; mercenarium equitem ex Pœonia præcedere jubet. Ipse phalangem, sicut antea dictum est, in duo cornua extenderat. Utrumque cornu equites tegebant. Jamque nitidior lux, discussa caligine, aciem hostium ostenderat: et Macedones sive alacritate, sive tædio expectationis, ingentem, pug-

nantium more, edidere clamorem. Redditus et à Persis, nemora vallesque circumjectas terribili sono impleverat. Nec jam contineri Macedones poterant, quin cursu quoque ad hostem contenderent. Melius adhuc ratus Alexander in eodem tumulo castra munire, vallum jaci jussit, strenuèquè opere perfecto, in tabernaculum, ex quo tota acies hostium conspiciebatur, successit.

NOTAS.

Circa. Por el contorno.

Universam. No habian quitado del todo la vista del ejército enemigo: pero no dexaba distinguir su orden y disposicion.

Periculosius. Que era de mas peligro, y mas expuesto.

Cursu. Apresurada y aceleradamente.

CAPÍTULO XLIII.

Junta Alexandro consejo de guerra: parecer de sus capitanes: pone el suyo en execucion.

Tum verò universa futuri discriminis facies in oculis erat. Armis insignibus equi, virique splendebant. Et omnia intentiore cura præparari, sollicitudo Prætorum agmina sua inter equitantium ostendebat. Ac pleraque inania, sicut fremitus, hominum, equorum hinnitus, armorum intermitentium fulgor, sollicitam expectatione mentem turbaverant. Igitur, sive dubius animi, sive ut

suos experiretur, consilium adhibet, quid optimum factu esset, exquirens. Parmenio peritissimus inter duces artium belli, furto, non praelio opus esse, censebat. Intempesta nocte opprimi posse hostes. Discordes moribus, linguis, ad hanc somno, et improviso periculo territos, quando in nocturna trepilatione coituros? At interdiu primum terribiles occurrentes facies Scytharum, Bactrianorumque. Hirta illis ora, et intonsas comas esse, praeterea eximiam vastorum magnitudinem corporum. Vanis, et inanibus militem magis, quam justis formidinis causis moveri. Deinde tantam multitudinem circumfundi paucioribus posse. Non in Ciliciae angustiis, et inviis callibus, sed in aperta, et lata planitie dimicandum fore. Omnes ferme Parmenioni assentiebantur. Polypercon haud dubie in eo consilio positam victoriam arbitrabatur. Quem intuens Rex (namque Parmenionem nuper acrius, quam vellet, increpitum, rursus castigare non sustinebat): *Latruncolorum, inquit, et furum ista solertia est, quam praecipitis mihi. Quippe illorum votum unicum est, fallere. Meae vero gloriae semper aut absentiam Darii, aut angustias locorum, aut furtum noctis obstare non patiar. Palam luce aggredi certum est. Malo, me fortunae poeniteat, quam victoriae pudeat. Ad haec illud quoque accedit: vigiliis agere Barbaros, et in armis stare, ut ne decipi quidem possint, compertum habeo. Itaque ad praelium vos parate. Sic incitatos ad corpora curanda dimisit.*

NOTAS.

Ac pleraque. Y otras muchas cosas de ninguna consecuencia, como &c.

Furto. De una irrupcion nocturna é improvisa, no á cara descubierta; de un stratagema, no de una batalla campal.

Multitudinem. Que podia su pequeño ejército verse rodeado por todas partes de la multitud excesiva de los enemigos.

Latrunculorum. Asi llamaban á los que sin autoridad pública, y por su capricho tomaban las armas.

Quam præcipitis. Que me aconsejais. Que quereis siga yo.

Absentiam. Como en la batalla junto al rio Granico.

Angustias. Como en la batalla Isica.

Aut furtum. Como en la batalla presente.

CAPÍTULO XLIV.

Cuidado solícito de ambos Reyes la noche antes de la batalla.

Darius illud, quod Parmenio suaserat, hostem facturum esse conjectans, frænatos equos stare, magnamque exercitus partem in armis esse, ac vigilias intentiore cura servari jusserat. Ergo ignibus tota ejus castra fulgebant. Ipse cum ducibus, propinquisque agmina in armis stantium circumibat, Solem, Mithrem, sacrumque, et æternum invocans

ignem, ut illis dignam veteri gloria, majorumque monumentis fortitudinem inspirarent. Et profecto si qua divinæ opis auguria humana mente concipi possent, Deos stare secum, illos nuper Macedonum animis subitam incusisse formidinem, adhuc lymphates ferri, agique, arma jacentes. Expetere præsides Persarum Imperii Deos debitas à recordibus pœnas. Nec ipsum ducem saniozem esse. Quippe, ritu ferarum prædam modò, quàm expeteret, intuentem, in perniciem, quæ ante prædam posita esset, incurrere. Similis apud Macedones quoque sollicitudo erat. Noctemque, velut in eam certamine edicto, metu egerunt. Alexander non aliàs magis territus, ad vota, et preces Aristandrum vocari jubet. Ille in candida veste verbenas manu præferens, capite velato, præibat preces Regis, Jovem, Minervam, Victoriàmque propitiantis. Tunc quidem sacrificio ritè perpetrato, reliquum noctis acquieturus in tabernaculum rediit. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat. Modò è jugo montis aciem in dexterum Persarum cornu dimittere agitabat, modò recta fronte concurrere hosti, interdum hæsitare, an potiùs in lævum torqueret agmen. Tandem gravatum animi anxietate corpus altior somnus oppressit.

NOTAS.

Mithrem. Asi llamaban los Persas al Sol, á quien adoraban por Dios.

Et profectò. Y ciertamente, que si se puede en lo humano escudriñar y llegar á concebir las disposiciones secretas del cielo.

Ducem. Alexandro.

In perniciem...incurrere. Venia á caer en el lazo.

Noctemque. Y pasaron la noche no sin temor y susto, como si en ella hubiera de darse la batalla.

Candida. Ésta y las siguientes eran ceremonias de que usaban cuando sacrificaban y consultaban á los dioses.

Præibat. Decia oraciones y preces, que iba repitiendo el Rey.

Altior somnus. Un profundo sueño y muy pesado.

CAPÍTULO XLV.

Despierta Parmenion á Alexandro: manda éste ordenen las tropas sus capitanes.

Jamque luce orta duces ad accipienda imperia convenerant, insolito circa Prætorium silentio attoniti. Quippe aliàs accersere ipsos, et interdum morantes castigare assueverat: tunc ne ultimo quidem rerum discrimine excitatum esse mirabantur. Et non somno quiescere, sed pavore marcere credebant. Non tamen quisquam è custodibus corporis intrare tabernaculum audebat. Et jam tempus instabat; nec miles injussu ducis aut arma capere poterat, aut in ordines ire. Diu Parmenio cunctatus cibum ut caperent, ipse pronuntiat. Jamque exire necesse erat. Tunc demum intrat tabernaculum, sæpiusque nomine compellatum, cùm voce non posset, tactu excitavit. *Multa lux*, inquit, *est. Instructam aciem hostis admovit: tuus miles adhuc inermis expectat imperium. Ubi est vigor ille*

animi tui? nempe excitare vigilas solés. Ad hæc Alexander: Credisne, me prius somnum capere potuisse, quàm exonerarem animum sollicitudine, quæ quietem morabatur? Signumque pugnæ tuba dari jussit. Et, cùm in eadem admiratione Parmenio perseveraret, quòd securus somnum cepisset: Minimè, inquit, mirum est. Ego enim, cum Darius terras uret, vicos excinderet, alimenta corrumpet, potens mei non eram. Nunc verò quid metuum, cum acie discernere paret? Herculè votum meum implevit. Sed hujus quoque consilii ratio postea reddetur. Vos ite ad copias, quibus quisque præest. Ego jam adero, et quid fieri velim, exponam. Rarò admodùm admonitu amicorùm, cum metus discriminis aderat, uti solebat munimento corporis. Tunc quoque sumpto, processit ad milites.

N O T A S.

Silentio. Pasmados y atónitos del silencio.

Marcere. Que en fuerza del temor y susto estaba rendido y sin fuerzas.

Multa lux est. Ya es muy de dia, muy entrado el dia.

Exonerarem. Me sosegase, y viesse libre.

Rarò. Rara vez, y á muchas instancias de sus mas familiares é íntimos.

CAPÍTULO XLVI.

Da nuevo aliento á su tropa Alexandro con su presencia: disposicion de su exército.

Haud aliàs tam alacrè m viderant Regem , et vultu ejus interrito , certam spem victoriæ augurabantur. Atque ille prorupto vallo exire copias jubet , aciemque disponit. In dextro cornu locati sunt equites , quos *agema* appellant. Præerat his Clytus , cui junxit Philotæ turmas ; ceterosque Præfectos equitum lateri ejus applicuit. Ultima Meleagri ala stabat , quam phalanx sequebatur. Post phalangem Argyraspides erant. His Nicanor Parmenionis filius præerat. In subsidiis cum manu sua Cœnos. Post eum Orestes Lyncestesque. Post illum Polypercon , dux peregrini militis : hujus agminis Amyntas princeps erat , Philagus Balacros regebat , in societatem nuper adscitos. Hæc dextri cornu facies erat. In lævo Craterus Peloponnesium equites habebat , Achæorumque , et Locrensi-um , et Malieon turmis sibi adjunctis. Hos Thesali equites claudèbant , Philippo duce. Peditum acies equitatu tegebatur. Frons lævi cornu hæc erat. Sed , ne circui-ri posset à multitudine , ultimum agmen valida manu cinxerat. Cornua quoque subsidiis firmavit , non recta fronte , sed à latere positis , ut si hostis circumvenire aciem tentasset , parata pugnæ forent. Hic Agriani erant , quibus Attalus præerat , adjunctis sagittariis Cre-tensibus. Ultimos ordines avertit à fronte , ut totam aciem orbe muniret. Illyrii hinc erant , adjuncto milite mercede conducto. Thracas quoque si-

mùl objecerat leviter armatos. Adeoque aciem versatilem posuit, ut, qui ultimi stabant, ne circumrentur, verti tamen, et in frontem circumagi possent. Itaque non principia, quam latera, non latera munitiora fuere, quàm terga. His ita ordinatis præcipit, ut si falcatos currus cum fremitu Barbari emitterent, ipsi laxatis ordinibus impetum occurrentium silentio exciperent, haud dubius, sine noxa transcurso, si nemo se opponeret: sin autem sine fremitu immisissent, eos ipsi clamore terrerent, pavidosque equos telis utrinque suffoderent. Qui cornibus præerant, extendere ea jussit, ita ut ne circumvenirentur, si arctius starent, nec tamen mediam aciem exinanirent. Impedimenta cum captivis, inter quos mater, liberique Darii custodiebantur, haud procul ab acie in edito colle constituit, modico præsidio relicto. Læyûm cornu, sicut aliàs, Parmenioni tuendum datum: ipse in dextro stabat.

NOTAS.

Agema. Escuadron formado de lo mas escogido de la tropa de á pie y á caballo.

Argyraspides. Los que llevaban escudos de plata.

Peregrini. De la tropa extrangera de los regimientos de naciones.

Malieon. Es genitivo griego; y lo mismo que

Maliensium.

A latere. De lado, de flanco.

Avertit. Puso la retaguardia de espaldas á la vanguardia.

Orbe. En círculo perfecto.

Acie[m] versatilem. Escuadron volante.

Principia. La vanguardia.

Nec tamen. Ni dexasen por eso flaco ó sin fuerzas el centro.

Laxatis ordinibus. Ensanchándose y haciendo lugar las filas.

CAPÍTULO XLVII.

Sabe Alexandro por un desertor una trampa de Darto : ánima á caballo á los suyos.

Nondum ad teli jactum pervenerant, cùm Bion quidam transfuga, quanto maximo cursu potuerat, ad Regem pervenit, nuntians, murices ferreos in terram defodisse Darium, quam hostem equites emissurum esse credebat, notatumque certo signo locum, ut fraus evitari à suis posset. Asservari transfuga jusso, duces convocat, expositoque, quod nuntiatum erat, monet, ut regionem monstratam declinent, equitemque periculum edoceant. Ceterùm hoc tantus exercitus exaudire non poterat, usum aurium intercipientem fremitu duorum agminum: sed in conspectu omnium, duces, et proximum quemque interequitans alloquebatur. *Emensis tot terras in spem victoriae, de qua dimicandum foret, hoc unum superesse discrimen. Granicum hic agmen, Ciliciaeque montes, et Syriam, Ægyptumque prætereuntibus raptas, ingentia spei, gloriaeque incitamenta referebat reprehensos. Ex fuga Persas pugnatorios, quia fugere non possent, tertium diem jam metu exangues, armis suis onera-*

tos, in eodem vestigia hærere. Nullum desperationis illorum majus indicium esse, quàm quod urbes, quod agros suos urerent; quidquid non corrupissent, hostium esse confessi. Nomina modò vana gentium ignotarum ne extimescerent. Neque enim ad belli discrimen pertinere, qui ab his Scythæ, quive Cadusii appellentur. Ob id ipsum, quod ignoti essent, ignobiles esse. Nunquam ignorari viros fortes: at imbelles ex latebris suis erutos, nihil præter nomina afferre. Macedones virtute assecutos, ne quis toto orbe locus esset, qui tales viros ignoraret. Intuerentur Barbarorum inconditum agmen, alium nihil præter jaculum habere, alium funda saxa librare, paucis justa arma esse. Itaque illinc plures stare, hinc plures dimicaturos. Nec postulare se, ut fortiter capesserent prælium, ni ipse ceteris fortitudinis fuisset exemplum. Se ante prima signa dimicaturum. Spondere pro se, quot cicatrices totidem corporis decora. Scire ipsos unum penè se prædæ communis exortem: in illis colendis, ornandisque usurpare victoriæ præmia. Hæc se fortibus viris dicere. Si qui dissimiles eorum essent, illa fuisse dicturum, pervenisse eò, unde fugere non possent: tot terrarum spatia emensis, tot omnibus, montibusque post tergum objectis, iter in patriam, et Penates manu esse faciendum. Sic duces, sic proximi militum instructi sunt.

N O T A S.

Murices. Abrojos de hierro.

Equitemque. Y que avisasen á la caballería del peligro.

Prætereuntibus. Que se habian apoderado de ellos

como de paso; tan prontamente, y tan sin detencion, que pasaron adelante.

Reprehensos ex fuga. Que los Persas desertores y traidores por fuerza.

Tertium diem. Que habia ya tres dias que.

Qui ab his. Quiénes de estos: quiénes son de estos los que.

Iusta arma. Armas competentes, y que debe tener un soldado.

Unum penè. Que él era el único que no tomaba parte en el botin ó despojo del enemigo.

Siqui. Porque en caso de haber otros que no se les pareciesen en el valor y ánimo, solo les diria que.

Manu. Espada en mano: á punta de espada.

CAPÍTULO XLVIII.

Oracion de Darío á los suyos, en que desprecia el corto número del enemigo.

Darius in lævo cornu erat, magno suorum agmine, delectis equitum, peditumque stipatus. Contempseratque paucitatem hostis, vanam aciem esse extentis cornibus ratus. Ceterùm, sicut curru eminebat, dextera, lævaque ad circumstantium agmina oculos, manusque circumferens: *Terrarum*, inquit, *quas Oceanus hinc alluit, hinc claudit Hellespontus, paulo ante dominis, jam non de gloria, sed de salute, et quod saluti præponitis, de libertate pugnandum est. Hic dies Imperium, quo*

nullum amplius vidit ætas, aut constituet, aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus. In Cilicia victos Syria poterat excipere. Magna munimenta Regni Tigris, atque Euphrates erant. Ventum est eò, undè pulsus ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt. Non incolas suos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque, et liberi sequuntur hanc aciem, parata hostibus præda, nisi pro churissimis pignoribus corpora opponimus. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem penè immensa planities vix caperet, comparavi, equos, arma distribui, commeatus, ne tantæ multitudi-
 deessent, providi, locum, in quo acies explicari posset, elegi. Cetera in vestra potestate sunt. Audete modò vincere, famamque, infirmissimum adversus fortes viros telum, contemnite. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis. Quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amisso aculeo, torpet. Hi verò campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciæ montes absconderant. Videntis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam, et exhaustam. Nam ultimi, quos locavit aversos, terga jam præbent. Obteri meherculè equorum unguis possunt, etiamsi nihil præter falcatos currus emisero. Et bello vicerimus, si vincimus prælio. Nam ne illis quidem ad fugam locus est. Hinc Euphrates, illinc Tigris prohibet inclusos. Et, quæ antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum mobile, et expeditum agmen est, illud præda grave. Implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus; eademque res et causa victoriae erit, et fructus. Quòd si quem è vobis nomen gentis movet, cogitem, Macedonum illic arma esse, non cor-

pora. Multum enim sanguinis invicem hausimus, et semper gravior in paucitate jactura est. Nam Alexander quantuscumque ignavis, et timidus videri potest, unum animal est, et, si quid mihi creditis, temerarium, et vecors, adhuc nostro pavore, quam sua virtute felicius. Nihil autem potest esse diuturnum, cui non subest ratio. Licet felicitas aspirare videatur, tamen ad ultimum temeritati non sufficit. Præterea breves, et mutabiles vices rerum sunt, et fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsitam ita Deorum fata ordinaverunt, ut Persarum Imperium, quod secundo cursu per CCXXX. annos ad summum fastigium evexerant, magno motu concuterent magis, quam affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in prosperis rebus oblivio est. Modò Græcis ultrò bellum inferehamus; nunc in sedibus nostris propulsamus illatum. Factamur invicem varietate fortunæ. Videlicet Imperium, quia mutuò affectamus, una gens non capit. Ceterum etiamsi spes non subesset, necessitas tamen stimulare deberet. Ad extrema perventum est. Matrem meam, duas filias, Ochum in spem hujus Imperii genitum, illos Principes, illam sobolem Regiæ stirpis duces vestros Regum instar, victos habet: nisi, quod in vobis est, ipse ego majore parte captivus sum. Eripite viscera mea ex vinculis, restituite mihi pignora, pro quibus ipse mori non recuso. Parentem, liberos (nam conjugem in illo carcere amisi) credite nunc omnes tendere ad vos manus, implorare patrios Deos, opem vestram, misericordiam, fidem exposcere, ut servitute, ut compediibus, ut precario victu ipsos liberetis. An creditis æquo animo iis servire, quorum Reges esse fastidiunt? Video admoveri hostium aciem: sed quod

proprius discrimen accedo, hæc minùs his, quæ dixi, possum esse contentus. Precor vos per Deos patrios, ætèrnumque Ignem, qui præfertur altaribus, fulgoremque Solis intra fines Regni mei orientis, per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis, Lydisque Imperium primus in Persidem intulit, vindicate ab ultimo dedecore nomen, gentemque Persarum. Ite alacres, et spe pleni, ut, quam gloriam accepistis à majoribus vestris, posteris relinquatis. In dexteris vestris jam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contempserit, timidissimum quemque consequitur. Ipse non patrio more solum, sed etiam, ut conspici possim, curru vehor: nec recusoso, quominus imitemini me, sive fortitudinis exemplum, sive ignaviæ fuero.

NOTAS.

Famamque. La de los Macedonios.

Velut quædam animalia. Como las abejas y abispas.

Non corpora. Porque gran parte del ejército de Alexandro era extrangero. Habian muerto muchos Macedonios, cuyas armas servian para los regimientos de naciones.

Multum enim. Porque han muerto muchos de ambas partes: ha costado mucha sangre.

Unum animal est. Es un hombre como los demas.

Licèt felicitas. Aunque sea feliz, no es feliz la temeridad hasta el fin.

Quam affligerent. Que para destruirlo y arruinarlo.

Nisi quòd. Y á excepcion de la parte que en.

vosotros tengo, yo mismo estoy cautivo en la restante y mayor. El amor de Rey le hacia ser una misma cosa con sus vasallos; y con su madre é hijos el amor de hijo y padre. Libres sus vasallos lo estaba el Rey en esta parte, y cautivo por estarlo su madre é hijos.

An creditis. Creeis acaso que sirven con gusto los Griegos á aquellos que se desdennan de ser sus Reyes?

Hoc minus. Tanto menos.

CAPÍTULO XLIX.

Acércanse los dos exércitos: daño ocasionado de los carros armados de hoces y guadañas: prudencia de Sisigambis.

Interim Alexander, ut et demonstratum á transfuga insidiarum locum circumiret, et Dario, qui lævum cornu tuebatur, occurreret agmen obliquum incedere jubet. Darius quoque eodem suum obvertit, Besso admonito, ut Massagetæ equites in lævum Alexandri cornu invehi juberet. Ipse ante se falcatos currus habebat, quos signo dato universos in hostem effudit. Ruebant laxatis habenis aurigæ, quò plures, nondum satis proviso impetu, obtererent. Alios ergo hastæ multum ultra temonem eminentes, alios ab utroque latere demissæ falces laceravere. Nec sensim Macedones cædebant, sed effusa fuga turbaverant ordines. Mazæus quoque percussis metum incussit, mille equitibus ad diripienda hostis impedimenta

circumvehi jussis, ratus, captivos quoque, qui simul asservabantur, rupturos vincula, cum suos appropinquantes vidissent. Non fefellerat Parmenionem, qui in lævo cornu erat. Properè igitur Polydamanta mittit ad Regem, qui et periculum ostenderet, et, qui fieri juberet, consuleret. Ille, audito Polydamante: *Abi, nuntia, inquit, Parmenioni, si acie vicerimus, non nostra solùm nos recuperaturos, sed omnia, quæ hostium sunt, occupaturos. Proinde non est, quid quidquam virium subducatur ex acie; sed ut me, et Philippo patre dignum est, contempto sarcinarum damno, fortiter dimicet.* Interim Barbari impedimenta turbaverant. Cæsisque plerisque custodum, captivi, vinculis ruptis, quidquid obvium erat, quo armari possent, rapiunt, et aggregati suorum equitibus, Macedonas ancipiti circumventos malo invadunt. Lætique circa Sysigambim, vicisse Darium, ingenti cæde prostratos hostes, ad ultimam etiam impedimentis exutos nuntiant. Quippè eandem fortunam ubique esse credebant, et victores Persas ad prædam discurrense. Sysigambis, hortantibus captivis, ut animum à mœrore allevaret, in eodem, quo antea fuit, perseveravit. Non vox ulla excidit ei, non oris color, vultusve mutatus est, sed sedit immobilis, credo præcoce gaudio verita fortunam irritare, adeò ut, quid mallet, intuentibus eam fuerit incertum,

NOTAS.

Obliquum. De lado.

Ancipiti. De ambas partes: por la vanguardia y retaguardia.

Exutos. Que les habian quitado los bagages y alojamiento.

Irritare. Volver contra sí.

Mallet. Que era lo que mas queria; que venciese Darío ó Alexandro.

CAPÍTULO L.

Choque de consideracion en los alojamientos de Alexandro: obligan los Escitas á Menidas á que se retire: socórrele Aretes.

Inter hæc Menidas, præfectus equitum Alexandri, cum paucis turmis opem impedimentis laturus advenerat, incertum, suo ne consilio, an Regis imperio. Sed non sustinuit Cadusiorum, Scytharumque impetum. Quippè vix tentato certamine effugit ad Regem, amissorum impedimentorum testis magis, quàm vindex. Jam consilium Alexandri vicerat dolor; et ne cura recuperandi sua militem à prælio averteret, non immeritò verebatur. Itaque Aretem, ducem hastatorum: (*Sarrisophoros vocabant*) adversus Scythas mittit. Inter hæc currus, qui circa prima signa turbaverant aciem, in phalangem investiti erant. Macedones confirmatis animis in medium agmen accipiunt.

Vallo similis acies erat. Junxerant hastas, et ab utroque latere temerè incurrentium illa suffodiebant. Circuire deinde currus, et propugnatores præcipitare cœperunt. Ingens ruina equorum, aurigarumque aciem compleverat. Hi territos regere non poterant. Equi crebra jactatione cervicum, non jugum modò excusserant, sed etiam currus everterant: vulnerati interfectos trahebant. Nec consistere territi, nec progredi debiles poterant. Pauca tamen evasere quadrigæ in ultimam aciem, iis, quibus inciderunt, miserabili morte consumptis. Quippè amputata virorum membra humi jacebant; et quia calidis adhuc vulneribus aberat dolor, trunci quoque, et debiles arma non omittebant, donec multo sanguine effuso exanimati procumberent. Interim Aretes, Scytarum, qui impedimenta diripiebant, duce occiso, graviùs territis instabat. Supervenere deinde missi à Dario Bactriani, pugnaeque vertère fortunam. Multi ergo Macedonum primo impetu obtriti sunt: plures ad Alexandrum refugerunt. Tum Persæ clamore sublato, qualem victores solent edere, ferociter in hostem quasi ubique profligatum incurrunt.

N O T A S.

Jam consilium. Segun unos es: ya en fuerza del dolor y sentimiento se hallaba Alexandro salto de consejos; segun otros: ya pesaroso Alexandro, se arrepentia de su primera resolucion.

Hi territos. Los cocheros á los caballos espantados.

Vulnerati. Los caballos heridos arrastraban los caballos muertos.

Pugnaeque. E hicieron mudase de semblante el combate, y se inclinase ácia ellos la victoria.

CAPÍTULO LI.

Antea Alexandro á los suyos, y rehace el combate: pelean unos y otros valerosamente.

Alexander territos castigare adhortari, prælium, quod jam elanguerat, solus accendere; confirmatisque tandem animis ire in hostem jubet. Rarior acies erat in dextro cornu Persarum. Namque inde Bactriani decesserant ad opprimenda impedimenta. Itaque Alexander laxatos ordines invadit, et multa cæde hostium invehitur. At qui in lævo cornu erant Persæ, spe posse eum includi, agmen suum à tergo dimicantis opponunt. Ingensque periculum in medio hærens adiisset, ni equites Agriani, calcaribus subditis circumfusos Regi Barbaros adorti essent, aversosque cædendo in se obverti coegissent. Turbata erat utraque acies. Alexander et à fronte, et à tergo hostem habebat: qui averso ei instabant, ab Agrianis militibus premebantur. Bactriani, impedimentis hostium direpti, reversi ordines suos recuperare non poterant. Plura simul abrupta à ceteris agmina, ubicumque alium alii sors miscuerat, dimicabant. Duo Reges junctis propè agminibus prælium accendebant. Plures Persæ cadebant: par ferme utrinque numerus vulnerabatur. Curru Darius, Alexander equo vehebatur. Utrumque delecti tuebantur, sui immemores: quippè amisso

Rege nec volebant salvi esse, nec poterant. Nam ante oculos sui quisque Regis mortem occumbere ducebat egregium. Maximum tamen periculum adibat, qui maximè tuebatur: quippè sibi quisque cæsi Regis expetebat decus.

N O T A S.

Rarior acies erat. Habia muy pocos.

Spe posse. Con esperanza de cogerle en medio destacaron sus tropas por la espalda.

Aversosque. Y picándoles por la espalda, les hubiesen precisado á que les hiciesen cara.

Abrupta à ceteris. Separada de los demas, cortada.

Averso ei. A Alexandro por la retaguardia, que estaba de espaldas á ellos.

Alium alii. Donde quiera que el acaso juntase los unos á los otros.

Sui immemores. No mirando por su vida, sino por la del Rey.

CAPÍTULO LII.

Águila sobre la cabeza de Alexandro, engaño y consternacion de los Persas: fuga de Darío, y de la mayor parte de su ejército.

Ceterum, sive ludibrium oculorum, sive vera species fuit, qui circa Alexandrum erant, vidisse se crediderunt paululum super caput Regis placide volantem aquilam, non sonitu armorum, non gemitu morientium territam. Diuque circa equum Alexandri, pendenti magis, quam volanti similis apparuit. Certè vates Aristander alba veste indutus, et dextrâ præferens lauream, militibus in pugnam intentis avem monstravit, haud dubium victoriæ auspiciam. Ingens ergo alacritas, ac fiducia paulò ante territos accendit ad pugnam, utique posteaquàm auriga Darii, qui ante ipsum sedens equos regebat, hasta transfixus est. Nec aut Persæ, aut Macedones dubitavere, quin ipse Rex esset occisus. Lugubri ergo ululatu, et incondito clamore, gemituque totam ferè aciem adhuc æquò Marte pugnantium turbavere. Cognati Darii, et armigeri lævumque tuentes cornu, in fugam effusi destituerant currum. Quem à dextra parte stipati in medium agmen receperunt. Dicitur acinace stricto Darius dubitasse, an fugæ decus honesta morte vitaret. Sed eminens curru, nondum omnem suorum aciem prælio excedentem destituere erubescibat. Dumque inter spem, et desperationem hæsitat, sensim Persæ cedebant, et laxaverant ordines. Alexander, mutato equo (quippè plures fatigaverat) resistentium ora fo-

diebat, fugientium terga. Jamque non pugna, sed cædes erat, cùm Darius quoque currum suum in fugam vertit. Hærebat in tergis fugientium victor, sed prospectum oculorum nubes pulveris, quæ ad cælum ferebatur, abstulerat. Ergo haud secus, quàm in tenebris errabant, ad sonum notæ vocis ut signum subinde coeuntes. Exaudiebant tamen strepitus habenarum, quibus equi currum vehentes identidem verberabantur. Hæc sola fugientis vestigia excepta sunt.

N O T A S.

Sive ludibrium. Ya fuese engaño de la vista, ya fuese realidad, los que.

Æquo Marte. Sin ventaja de parte alguna: sin inclinarse á parte alguna la victoria.

A dextra parte. Los de la ala derecha de los Persas.

Hærebat. Cargaban los Macedonios vencedores por las espaldas á los fugitivos.

CAPITULO LIII.

Estrecha fuertemente Mæzeo á Parmenion : pide este socorro á Alexandro : vuelve en su defensa.

At in lævo Macedonum cornu , quòd Parmenio , sicut ante dictum est , tuebatur , longè aliã fortunã utriusque partis res gerebatur. Mazæus cum omni suorum equitatu vehementer invectus , urgebat Macedonum alas. Jamque abündans multitudine aciem circumvehi cœperat , cùm Parmenio equites nuntiare jubet Alexandro , in quo discrimine ipsi essent : nisi maturè subveniretur , non posse sisti fugam. Jam multum viæ processerat Rex , imminens fugientium tergis , cùm à Parmenione tristis nuntius venit. Refrænare equos jussit , qui vehebantur , agmen constitit , frendente Alexandro , eripi sibi victoria è manibus , et Darium feliciùs fugere , quàm sequi se. Interim ad Mazæum superati Regis fama pervenerat. Itaque quamquam validior erat , fortuna tamen partium territus , percussis languidiùs instabat. Parmenio ignorabat quidem causam sua sponte pugnæ remissæ , sed occasione vincendi strenuè est usus. Thessalos equites ad se vocari jubet. *Ecquid* , inquit , *videtis istos , qui ferociter modo instabant , pedem referre subito pavore perterritos ? Nimirum quoque Regis nostri fortuna vicit : omnia Persarum cæde strata sunt. Quid cessatis ? an ne fugientibus quidem pares estis ?* Vera dicere videbatur , et spes languentes quoque erexerat. Subditis calcibus prouere in hostem. Et illi jam non sensim,

sed citato gradu recedebant: nec quidquam fugæ, nisi quòd terga nondum verterant, deerat. Parmenio tamen ignarus, quænam in dextro cornu fortuna Regis esset, repressit suos. Mazæus, dato fugæ spatio, non recto itinere, sed majore, et ob id tutiore circuitu Tigrim superat, et Babylonem cum reliquis devicti exercitus intrat.

N O T A S.

Qui vehabantur. Los ginetes y caballeros.

Regis fama. La noticia de que habia sido vencido Darío.

Fortunâ partium. Por la desgracia de la otra parte Persa: la ala izquierda.

Nobis quoque. Para bien y provecho nuestro.

Dato fugæ. Con el lugar y tiempo que le dieron para retirarse y huir.

CAPÍTULO LIV.

Pasa Darío el rio Lico; y de allí á Arbela: confusion y mortandad en los fugitivos.

Darius paucis fugæ comitibus ad Lycum amnem contenderat. Quo trajecto dubitavit, an solveret pontem. Quippè hostem jam affore nuntiabatur. Sed tot millia suorum, quæ nondum ad amnem pervenerant, ponte recisso, prædam hostis fore videbat. Abeuntem, cùm intactum sineret pontem, dixisse constat: *Malle insequentibus iter dare, quàm auferre fugientibus.* Ipse in-

gens spatium fuga emensus, media ferè nocte Arbellam pervenit. Quis togæ ludibria fortunæ, ducum, agminumque cædem multiplicem, devictorum fugam, clades nunc singulorum, nunc universorum, aut animo assequi queat, aut oratione complecti? Propemodùm sæculi res in unum illum diem fortuna cumulavit. Alii quæ brevissimum patebat iter, alii diversos saltus, et ignotos sequentibus calles petebant. Eques, pedesque confusi sine duce, armatis inermes, integris debiles implicabantur. Deinde misericordia in metum versa, qui sequi non poterant, inter mutuos gemitus deserebantur. Sitis præcipuè fatigatos, et saucios exurebat. Passimque omnibus rivis prostraverant corpora, præterfluentem aquam hianti ore captantes. Quam cum diu avidè turbidam hausissent, tendebantur extemplò præcordia premente limo. Resolutisque, et torpentibus membris, cum supervenisset hostis novis vulneribus excitabantur. Quidam, occupatis proximis rivis, diverterant longius, ut, quicquid occulti humoris usquam maneret, exciperent. Nec ulla adeò avia, et sicca lacuna erat, quæ vestigantium sitim falleret. E proximis verò itineri vicis senum ululatus, foeminarumque exaudiebantur, barbaro ritu Darium adhuc Regem clamantium.

NOTAS.

Animo assequi. Comprehender.

Sæculi res. Lo que pudiera suceder en un siglo, en cien años.

Sequentibus. A los Macedonios que iban en su alcance.

Tendebantur. Hinchábanseles las entrañas.

Resolutisque. E impedidos y embargados.

Ut exciperent. Para beber.

Quæ vestigantium. Que pudiesen ocultarse á los que en fuerza de la sed con tanta diligencia la buscaban.

CAPÍTULO LV.

Vuelve Alexandro en socorro de Parmenion: peligro en que se vió á la vuelta.

Alexander, ut supra dictum est, inhibito suorum cursu, ad Lycum amnem pervenerat. Ubi ingens multitudo fugientium oneraverat pontem, et plerique cum hostis urgeret, in flumen se præcipitaverant, gravesque armis et prælio, ac fuga defatigati, gurgibus hauriebantur. Jamque non pons modò fugientes, sed ne amnis quidem capiebat, agmina sua improvidè subindè cumulantes. Quippe, ubi intravit animos pavor, id solum metuunt, quòd primùm formidare cœperunt. Alexander, instantibus suis, ne impunè abeuntem hostem sequi permetteret, hebetia tela esse, et manus fatigatas, tantoque cursu corpora exhausta, et præceps in noctem diei tempus causatus est. Reverà de lævo cornu, quod adhuc in acie stare credebat, sollicitus, reverti ad ferendam opem suis statuit. Jamque signa converterat, cum equites à Parmenionis missi, illius quoque partis victoriam nuntiant. Sed nullum eo die majus periculum adiit, quàm dum copias reducit in castra. Pauci eum, et

Incompositi sequebantur ovantes victoria. Quippe omnes hostes, aut in fugam effusos, aut in acie cecidisse credebant; cum repente ex adverso apparuit agmen equitum, qui primò inhibuere cursum, deinde, Macedonum paucitate conspecta, turmas in obvios concitaverunt. Ante signa Rex ibat, dissimulato magis periculo, quam spreto. Nec defuit ei perpetua in dubiis rebus felicitas. Namque Præfectum equitatus, avidum certaminis, et ob id ipsum incautiùs in se ruentem, hasta transfixit. Quo ex equo lapso, proximum, ac deinde plures eodem telo confodit. Invasere turbatos amici quoque. Nec Persæ inulti cadebant, quippe non universæ acies, quam hæ tumultuariæ manus, vehementiùs iniere certamen. Tandem Barbari, cum obscura luce fuga tutior videretur esse, quam pugna, diversis agminibus abiere. Rex extraordinario periculo defunctus, incolumes suos reduxit in castra.

NOTAS.

Quippe ubi. Porque en dexándose apoderar del miedo, ninguna cosa se teme mas que la que fue causa del temor y susto.

Ne impune... causatus est. Dió por excusa de no permitir seguir el alcance al enemigo, que libremente huía.

In dubiis rebus. En los mayores peligros.

Tumultuariæ manus. Tropas sin órden y forma militar, y que juntó el acaso.

Extraordinario. Libre de tan grande peligro.

CAPÍTULO LVI.

Muertos de ambas partes: elogio de Alexandro y otros capitanes suyos.

Cecidere Persarum, quorum numerum victores inire potuerunt millia LX. Macedonum minus, quàm CCC. desiderati sunt. Ceterum hanc victoriam Rex majore ex parte virtuti, quàm fortunæ suæ debuit. Animo, non (ut antea) loco vicit. Nam et aciem peritissimè instruxit, et promptissimè ipse pugnavit, et magno consilio jacturam sarcinarum impedimentorumque contempsit, cum in ipsa acie summum rei videret esse discrimen. Dubioque adhuc pugnae eventu pro victore se gessit. Perculsas deinde hostes fudit: fugientes quod in illo ardore animi vix credi potest, prudentiùs, quàm avidiùs persecutus est. Nam, si parte exercitus adhuc in acie stante, instare cedentibus perseverasset, aut sua culpa victus esset, aut aliena virtute vicisset. Jam si multitudinem equitum occurrentium extimuisset, victori aut fædè fugiendum, aut miserabiliter cadendum fuit. Ne duces quidem copiarum sua laude fraudandi sunt. Quippè vulnera, quæ quisque excepit, indicia virtutis sunt. Hephæstionis brachium hasta ictum est: Perdiccas, ac Cænos, et Menides sagittis propè occisi. Et, si verè æstimare Macedonas, qui tunc erant, volumus, fatebimur et Regem talibus ministris, et illos tanto Rege fuisse dignissimos.

N O T A S.

Quorum numerum. Segun el cómputo que pudieron hacer los vencedores.

Desiderati sunt. Faltaron ó murieron.

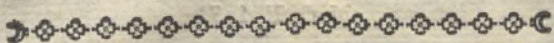
Animo. Dióle la victoria su valor y ánimo; no como en la batalla antecedente el lugar y ventajas del terreno.

Pro victore. Hizo del que habia alcanzado ya la victoria para animar á los suyos y desanimar al enemigo.

Parte exercitus. La ala izquierda que mandaba Parmenion, y estaba aún en batalla con Maceo.

Aliena virtute. No por valor suyo, sino por el de Parmenion.

Et si verè. Y si hemos de hacer el concepto que se merecen.

LIBER QUINTUS.

CAPÍTULO PRIMERO.

Entra Darío en Arbela con parte de sus capitanes y soldados, á los cuales propone su resolución en este lance apretado.

Quæ interim ductu, imperioque Alexandri vel in Græcia, vel Illyriis, ac Thracia gesta sunt, si quæque suis temporibus reddere voluero, interrumpendæ sunt res Asiæ, quas utique ad fugam, mortemque Darii universas in conspectum dari, et sicut inter se cohærent, ita opere ipso conjungi, haud paulò aptiùs videri potest. Igitur, quæ prælio apud Arbellam conjuncta sunt, ordiar dicere. Darius media ferè nocte Arbellam pervenit, eodemque magnæ partis amicorum ejus, ac militum fugam fortuna compulerat. Quibus convocatis, exponit: *Haud dubitare se, quin Alexander celeberrimas urbes, agrosque omni copia rerum abundantes petiturus esset: prædam opimam, paratamque ipsum, et milites ejus spectare. Id suis rebus tali statu salutis fore; quippe se deserta cum expedita manu petiturum. Ultima Regni adhuc intacta esse, inde bello vires haud ægrè reparaturum. Occuparet sanè gazam avidissima gens, et ex longa*

fame satiaret se auro, mox futura prædæ sibi. Didicisse usu, pretiosam supellectilem, pellicesque, et spadonum agmina, nihil aliud fuisse, quàm onera, et impedimenta. Eadem trahentem Alexandrum, quibus antea vicisset, inferiorem fore. Plena omnibus desperationis videbatur oratio: quippe Babilonem urbem opulentissimam dedi cernentibus, jam Susa, jam cetera ornamenta Regni, causamque belli, victorem occupaturum. At ille docere pergit, non speciosa dictu, sed usu necessaria in rebus adversis sequenda esse. Ferro geri bella, non auro, viris non urbium tectis: omnia sequi armatos. Sic majores suos percultos in principio rerum, celeriter pristinam reparasse fortunam. Igitur sive confirmatis eorum animis, sive imperium magis, quàm consilium sequentibus, Mediæ fines ingressus est.

NOTAS.

Sicut inter se. Por el órden de tiempo en que sucedieron.

Intacta esse. Aun estaban por conquistar.

Omnia sequi. No hay cosa que al cabo no venga á ser de los que estan en armas.

In principio. Al principio del reyno de los Persas, quando se estableció.

CAPÍTULO II.

*Rendicion de Arbela: despojos de esta conquista:
descripcion del Tigris y el Eufrates.*

Paulò post Alexandro Arbella traditur, Regia supellectili, ditique gaza repleta. Quatuor millia talentum fuere: pretereà pretiosæ vestes totius (ut suprâ dictum est) exercitus opibus in illam sedem congestis. Ingruentibus deinde morbis, quos odor cadaverum totis jacentium campis vulgaverat, maturiùs castra movit. Euntibus aperit se à parte læva Arabia odorum fertilitate nobilis regio, campestre iter est. Inter Tygrim, et Euphratem jacentia tam uberi, et pingui solo, ut à pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utroque amne manat, toto ferè solo propter venas aquarum resudante. Ipsi amnes ex Armeniæ montibus profluunt, ac magno deinde aquarum divortio iter, quod cœpere, percurrunt. Duo millia, et quingenta stadia emensi sunt, qui amplissimum intervalum circa Armeniæ montes notaverunt. Iidem cum Mediæ, et Gordianorum terras secare cœperunt, paulatim in arctius coeunt: et, quò longiùs manant, hoc angustius inter se spatium terræ relinquunt. Vicini maximè sunt in his campis, quos incolæ Mesopotamiam appellant; mediam namque ab utroque latere concludunt. Iidem per Babyloniorum fines in Rubrum mare irrumpunt. Alexander quartis castris ad Mennin urbem pervenit. Caverna ibi est, ex qua fons ingentem vim bituminis effundit, adeò, ut satis constet, Babylonios

muros ingentis operis hujus fontis bitumine interlitos fuisse.

NOTAS.

Quos odor. Que iban cundiendo por el olor pestilencial de los cadáveres.

Per venas aquarum. Rezumándose por los manantiales.

Magno divortio. Apartándose mucho el uno del otro.

Idem. Estos mismos rios.

Secare. Entrar ó correr. Dícese que corta ó divide las tierras, porque el rio va por el medio de ellas.

Vicini maximè. Acércanse mucho uno á otro en los campos.

Mediam ab. Dexan en medio, cerrando de ambos lados la Mesopotamia.

Ingentis operis. Una de las maravillas del mundo: obra grande.

CAPÍTULO III.

Entrégasele Babilonia: entra en ella; y es recibido con aclamaciones.

Ceterum Babylonem procedenti, Alexandro, Mazæus, qui ex acie in urbem eam confugerat, cum adultis liberis supplex occurrit, urbem, seque dedens. Gratus adventus ejus Regi fuit: quippè magni operis futura erat obsidio tam munitæ urbis. Ad hoc vir illustris, et manu promp-

tus, fama que etiam proximo prælio celebris, et ceteros ad deditiōem sui incitaturus exemplo videbatur. Igitur hunc quidem benignè cum liberis excepit. Ceterùm quadrato agmine, quod ipse ducebat, velut in aciem irent, ingredi suos jubet. Magna pars Babyloniorum constiterant in muris, avida cognoscendi novum Regem. Plures obviam egressi sunt. Inter quos Bagophanes, arcis, et Regiæ pecuniæ custos, ne studio à Mazæo vince-retur, totum iter floribus, coronisque constrave-rat, argenteis altaribus utroque latere dispositis, quæ non thure modò, sed omnibus odoribus cum-laverat. Eum dona sequebantur, greges peco-rum, equorumque: leones quoque, et pardales caveis præferiebantur. Magi deinde suo more pa-trium carmen canentes, post hos Chaldæi, Baby-loniorumque non vates modò, sed etiam artifices, cum fidibus sui generis ibant. Laudes ii Regum canere solitis; Chaldæi siderum motus, et stas temporum vices ostendere. Equites deinde Babylo-nii, suo, atque equorum cultu, ad luxuriam ma-gis, quàm ad magnificentiam exacto, ultimi ibant. Rex armatis stipatus, oppidanorum turbam post ultimos pedites ire jussit. Ipse cum curru urbem, ac deinde Regiam intravit. Postero die supellecti-lem Darii, et omnem pecuniam recognovit.

N O T A S.

Quadrato. En forma de cuadro.

Pardales. Y onzas hembras en jaulas. Son animal feroz: el macho en latin es *Pardus*.

Magi. Los Sacerdotes de los Persas.

Chaldæi. Los sabios de Babilonia, diestros en ex-

plicar y descifrar sueños, y en la astrología.
Cultu ad. Con trages y aderezos mas de la ostentacion y profanidad, que de la magnificencia.

CAPÍTULO IV.

Descripcion de Babilonia.

Ceterùm ipsius urbis pulcritudo, ac venustas, non Regis modò, sed etiam omnium oculos in semet haud immeritò convertit. Semiramis eam condiderat, vel (ut plerique credidere) Belus, cujus Regia ostenditur. Murus instructus laterculo coctili, bitumine interlitus, spatium duorum et triginta pedum latitudinem amplectitur. Quadrigæ inter se occurrentes sine periculo commearre dicuntur. Altitudo muri centum cubitorum eminet spatio. Turres denis pedibus, quàm murus, altiores sunt. Totius operis ambitus trecenta et sexaginta stadia complectitur. Singulorum stadiorum structuram singulis diebus perfectam esse, memoriæ proditum est. Ædificia non sunt admota muris, sed ferè spatium unius jugeri absunt. Ac ne totam quidem urbem tectis occupaverunt: per nonaginta stadia habitatur. Nec omnia continua sunt; credo, quia tutius visum est pluribus locis spargi. Cetera serunt, coluntque, ut, si extèrna vis ingruat, obsessis alimenta ex ipsius urbis solo subministrent. Euphrates interfluit, magnæque mollis crepidinibus coercetur. Sed omnium operum magnitudinem circumveniunt cavernæ ingentes, in altitudinem præssæ ad accipiendum impetum

fluminis: quod ubi appositæ crepidinis fastigium excessit, urbîs tecta corripere, nisi essent specus, lacusque, quî exciperent. Coctili laterculo structi sunt; totum opus bitumine astringitur. Pons lapideus flumini impositus, jungit urbem. Hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus est. Quippè Euphrates altum limum vehit, quò penitùs ad fundamenta jacienda egesto, vix fulciendo operi firmum reperiunt solum. Arenæ autem subinde cumulatæ, et saxis, quibus pons sustinetur, annexæ, morantur amnem, qui retentus acriùs, quàm si libero cursu mearet, illiditur. Arcem quoque ambitu viginti stadia complexam habent: triginta pedes in terram turrium fundamenta demissa sunt: ad octoginta summum munimenti fastigium pervenit. Super arce, vulgatum Græcorum fabulis miraculum, pensiles horti sunt, summam murorum altitudinem æquantes, multarumque arborum umbra, et proceritate amœni. Saxæ pilæ, quæ totum onus sustinent, instructæ sunt. Super pilas lapide quadrato solum stratum est, patiens terræ, quam altam injiciunt, et humoris, quo rigant. Adeoque validas arborum sustinent moles, ut stipites earum octo cubitorum spatium crassitudine æquent, in quinquaginta pedum altitudinem emineant, et frugiferæ sint æquè, ac si terra sua alerentur. Et cum vetustas non opera solum manu facta, sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo perimat; hæc moles, quæ tot arborum radicibus premitur, tantique nemoris pondere onerata est, inviolata durat. Quippè viginti lati parietes sustinent; undecim pedum intervallo distantes, ut procul visentibus sylvæ montibus suis imminere videantur. Syriæ Regem Babylone regnantem hoc opus esse

molitum, memoriæ proditum est, amore conjugis victum, quæ desiderio nemorum, sylvarumque in campestribus locis virum compulit naturæ genium amoenitate hujus operis imitari.

NOTAS.

Unius jugeri. De una yugada. Es medida de tierra que constaba de ciento veinte pies de ancho, y al doble de largo.

Crepidinibus. Con diques y murallones.

In altitudinem pressæ. Muy hondas.

Ad excipiendum. Para cortar la furia del agua, descargando, ó descargándose por las hoyas.

Egesto. Sacado á fuera.

Pilæ. Las columnas.

Paulatim exedendo. Consumiendo poco á poco.

CAPÍTULO V.

Costumbres viciosas y estragadas de los moradores de Babilonia.

Diutius in hac urbe, quàm usquam constitit Rex. Nec ullus locus disciplinae militari magis nocuit. Nihil urbis ejus corruptius moribus, nec ad irritandas, illiciendasque immodicas voluptates instructius. Liberos, conjugesque cum hospitibus stupro coire modò pretium flagitii detur, parentes, maritique patientur. Convivales ludi tota Perside Regibus, purpuratisque cordi sunt; Babylonii maximè in vinum, et quæ ebrietatem

sequuntur, effusi sunt. Fœminarum convivia ineuntium in principio modestus est habitus, dein summa quæque amicula exuunt, paulatimque pudorem profanant. Ad ultimum (honus auribus sit) ima corporum velamenta projiciunt. Nec meretricum hoc dedecus est, sed matronarum, virorumque, apud quos comitas habetur vulgati corporis vilitas. Inter hæc flagitia exercitus ille domitor Asiæ per xxxiv dies saginatus, ad ea, quæ sequebantur discrimina, haud dubiè debilior futurus fuit, si hostem habuisset.

CAPÍTULO VI.

Engruesa Alexandro su ejército: pone gobernadores en Babilonia y en las provincias adyacentes: reforma la disciplina militar.

Ceterùm, quominùs damnum sentiret, identidem incremento novabatur. Namque Amyntas Andromenis ab Antipatro Macedonum peditum sex millia adduxit, quingentos præterea ejusdem generis equites, cum his sexcentos Thracas, adjunctis peditibus suæ gentis tribus millibus, et quingentis. Et ex Peloponneso mercenarius miles ad quatuor millia advenerat, cum trecentis, et octoginta equitibus. Idem Amyntas adduxerat quinquaginta Principum Macedoniae liberos adultos ad custodiam corporis. Quippè inter epulas hi sunt Regis ministri. Iidemque equos ineuntis prælium admovent, venantemque comitantur, et vigiliarum vices ante cubiculi fores servant. Magno-

rumque Præfactorum, et Ducum hæc incrementa sunt, et rudimenta. Igitur arci Babylonæ Rex Agathone præsidere jusso, cum septingentis Macedonum, trecentisque mercede conductis, Prætores, qui regioni Babylonæ, et civitati præsesent, Ménétam, et Apollodorum reliquit. His duomillia peditum cum mille talentis dat. Utrique præceptum, ut in supplementum milites legerent, Mazæum transfugam Satrapæa Babylonæ donat. Bagophanem, qui arcem tradiderat, se sequi jussit. Armenia Mithreni Sardium proditori data est. Ex pecunia deinde Babylonæ Macedonibus equitibus sexcenti denarii tributî: peregrinus eques quingenos accepit ducentis pedestrium stipendium mensum est. His ita compositis, in regionem, quæ Satrapenæ vocatur, pervenit. Fertilis terra, copia rerum, et omni comæatu abundans. Itaque diutiùs ibi substitit; ac, ne desides otio demitterent animos, judices dedit, premiaque proposuit de virtute militari certantibus. Octo, qui fortissimi judicati essent, singulis militum millibus præfuturi erant: *Chiliarchas* vocabant, tum primum in hunc numerum copiis distributis. Namque antea quinquagenariæ cohortes erant, nec fortitudinis præmio cesserant. Ingens militum turba convenerat egregio Interfutura certamini, testis eadem cujusque factorum, et de judicibus latentura sententiam. Quippè verò ne, an falso honos cuique haberetur, ignorari non poterat. Primus omnium virtutis causa donatus est Adarchias senior, qui omissum apud Halicarnasson à junioribus prælium, unus maximè accenderat: proximus ei Antigenes visus est: tertium locum Philotas Angeus obtinuit: quartus Amyntæ datus: post

hos Antigonus: et ab eo Lyncestes Amyntas fuit: septimum locum Theodotus: ultimum obtinuit Hellanicus. In disciplina quoque militaris rei pleraque à majoribus tradita, utiliter mutavit. Nam, cùm ante equites in suam quisque gentem describerentur, seorsum à ceteris, exempto nationum discrimine, præfectos non utique suarum gentium, sed delectos attribuit. Tuba, cùm castra movere vellet, signum dabat; cujus sonus plerumque, tumultuantium fremitu exoriente, haud satis exaudiebatur. Ergo perticam, quæ undique conspici posset, supra prætorium statuit, ex qua signum eminebat pariter omnibus conspicuum. Observabatur ignis noctu, fumus interdiu.

NOTAS.

Incremento. Reforzaba sus tropas con reclutas.

Magnorumque. Y estos son los principios, y como primeros grados por donde suben á los mayores cargos.

Chiliarchas. El que manda á mil soldados.

Nec fortitudinis. Ni se habian dado por méritos: ni á los mas valientes.

Proximus ei. El segundo.

Et ab eo. Y despues de este.

Seorsum. Separados de los demas, quitada esta distincion que habia de naciones.

Ex qua. De la cual pertiga ó vara larga colgaba el estandarte ó bandera.

CAPÍTULO VII.

Entrégase á Alexandro la ciudad de Susa.

Jamque Susa adituro, Abulites regionis ejus Præfectus, sive Darii jussu, ut Alexandrum præda retineret, sive sponte, filium obviam misit, traditurum se urbem promittens. Benignè juvenem excepit Rex, et eo duce ad Choaspem amnem pervenit, delicatam (ut fama est) vehementem aquam. Hic Abulites cum donis regalis opulentia occurrit. Dromades cameli inter dona erant, velocitatis eximiae, duodecim elephantum à Dario ex India acciti, non jam terror, ut speraverant, Macedonum, sed auxilium, opes victi ad victorem transferente fortuna. Ut verò urbem intravit, incredibilem ex thesauris summam pecuniae gessit, quinquaginta millia talentum argenti, non signati forma, sed rudi pondere. Multi reges tantas opes longa aetate cumulaverunt liberis, posterisque, ut arbitrabantur, quas una hora in externi Regis manus intulit. Consedit deinde in Regia sella, multò excelsiore, quàm pro habitu corporis. Itaque pedes cum imum gradum non contingerent, unus ex Regis pueris mensam subdidit pedibus. Et, cum spandonem, qui Darii fuerat, ingemiscentem conspexisset Rex, causam mæstitiae requisivit. Ille indicat, Darium vesci in ea solitum, seque sacram ejus mensam ad ludibrium recidentem sine lacrymis conspiciere non posse. Subiit ergo Regem verecundia violandi hospitales Deos. Jamque subduci jubebat, cum Philotas: *Minimè verò hæc feceris, Rex, sed omen quoque accipe, mensam,*

ex qua libavit hostis epulas, tuis pedibus esse subjectam.

NOTAS.

Dromades cameli. Dromedarios: camellos de poco cuerpo; así llamados en griego por su mucha ligereza.

'Acciti. Traídos.

Non signati... sed rudi. No acuñada, sino en barras.

Excelsiore. Mas alta de lo que pedía su estatura; y así no llegando sus pies al suelo.

Hospitales. Convidaban á los dioses á sus convites, y en las mesas ponían sus estatuas.

Sed omen. Antes bien ten por feliz pronóstico el que.

CAPÍTULO VIII.

Dexa con guarnicion en Susa á Sisigambis: hácela un presente, y la consuela.

Rex, Persidis fines aditurus, Susa urbem Archelao, et præsidium trium millium tradidit. Xenophilo arcis cura mandata est, mille Macedonum ætate gravibus præsidere arcis custodiæ jussis. Thesaurorum Callicrati tutela permissa. Satrapia regionis Susianæ restituta Abuliti. Matrem quoque Darii, et liberos in eadem urbe deponit. Ac forte Macedonicas vestes, multamque purpuram dono ex Macedonia sibi missam, cum iis, qui eam confecerant, tradi Sysigambi jussit. Omni namque honore eam, et filii quoque pietate prosequebatur.

Admonerique jussit, ut, si cordi quoque vestis esset, conficere eam neptes suas assuefaceret, donoque doceret dare. Ad hanc vocem lacrymæ abortæ prodidere animum aspernantis id munus. Quippe non aliud magis in contumeliam Persarum fœminæ accipiunt, quàm admoveere lanæ manus. Nuntiant, qui dona tulerant, tristem esse Sysigambim. Digna que res excusatione, et solatio visa. Ipse ergo pervenit ad eam: Et, *Mater*, inquit, *hanc vestem, qua indutus sum, sororum non solum donum, sed etiam opus vides. Nostrum decipere me mores. Cave, obsecro, in contumeliam accipias ignorationem meam. Quæ tui moris esse cognovi, ut spero, abundè servata sunt. Scio apud vos filium in conspectu matris nefas esse considerare, nisi cum illa permisit. Quotiescumque ad te veni, donec, ut considerem, annueres, restiti. Procumbens venerari me sæpe voluisti, inhibui. Dulcissimo matri Olimpiadi nomen debitum, tibi reddo.*

NOTAS.

Et filii amore. Amábala como hijo á madre.

Ut si cordi. Para que si también gustase de aquel vestido y gala: si fuera de su gusto.

Decipere. Hanme engañado las costumbres de mi patria. Hízolo Alexandro, porque se usaba en Macedonia, sin advertir que los Persas lo tenían por cosa vil.

Cave in. Mira que no tengas por desaire, ni te des por ofendida.

Digna. De que debía excusarse, y darla satisfacción.

CAPÍTULO IX.

*Descripcion del Pasitigris: sujeta á los Usios: per-
dona al gobernador, á peticion de Sisigambis.*

Mitigato ejus animo, Rex quartis castris per-
venit ad fluvium. Pasitigrim incolæ vocant. Oritur
in montibus Uxiorum, et per quinquaginta stadia
sylvestribus ripis præceps inter saxa devolvitur.
Accipiunt deinde eum campi, quos clementiore
alveo præterit, jam navium patiens. Sexcenta sta-
dia sunt mollioris soli, per quod leni tractu aqua-
rum Persico mari se insinuat. Alexander, amne
superato, cum novem millibus peditum, et Agria-
nis, atque Græcorum mercenariis millibus terdec-
cim, additis millibus Thracum, in regionem Uxio-
rum pervenit. Finitima Susis est, et in primam
Persidem excurrit, arctum inter se, et Susianos
abitus relinquens. Madathes erat hujus regionis
Præfectus, haud sanè temporum homo. Quippe
ultima pro fide experiri decreverat. Sed periti lo-
corum Alexandrum docent, occultum iter esse per
calles, et aversum ab urbe, si paucos misisset le-
viter armatos, super capita hostium evasuros. Cùm
consilium placuisset, iidem itinerum fuerunt du-
ces. Mille, et quingenti mercede conducti, et
Agriani ferè mille Tauroni Præfecto dati, ac post
solis occasum iter ingredi jussit. Ipse tertia vigilia
castris motis, circa lucis ortum superaverat angus-
tias. Cæsaque materia cratibus, et pluteis facien-
dis, ut qui turres admoverent, extra teli jactum
essent, urbem obsidere cœpit. Prærupta erant om-
nia saxis, et cotibus impedita. Multis ergo vulne-

ribus depulsi, ut quibus non cum hoste solùm, sed etiam cum loco dimicandum esset, subibant tamen; quia Rex inter primos constiterat, interrogans tot urbium victores: *An erubescerent hærere in obsidione castelli exigui, et ignobilis simul.* Jam inter hæc eminus petebatur, cum testudine objecta milites, quem ut inde discederet, pellere nequiverant, tuebantur. Tandem Tauron super arcem urbis se cum suo agmine ostendit. Ad cujus conspectum, et animi hostium labare, et Macedones acriùs prælium inire cœperunt. Anceps oppidanos malum urgebat. Nec sisti vis hostium poterat. Paucis ad moriendum, pluribus ad fugam animus fuit. Magna pars in arcem concessit. Inde triginta Oratoribus missis ad deprecandum: triste responsum à Rege redditum, non esse veniæ locum. Itaque suppliciorum metu perculti, ad Sysigambim Darii matrem, occulto itinere, ignotoque hostibus mittunt, qui peterent, ut ipsa Regem mitigaret, haud ignari, parentis eam loco diligere, colique. Et Madathes sororis filiam secum matrimonio junxerat, Darium propinqua cognatione contingens. Diu Sysigambis supplicum precibus repugnavit, abnuens, *deprecationem pro illis convenire fortunæ, in qua esset: adjecitque, metuere sese, ne victoris indulgentiam fatigaret, sæpiusque cogitare, captivam esse se, quàm Reginam fuisse.* Ad ultimùm victa, litteris Alexandrum ita deprecata est; *ut ipsam excusaret, quòd deprecaretur: petere se, ut, illis quoque si minus, sibi ignosceret: pro necessario, ac propinquo suo, jam non hoste, sed supplicem, tantùm vitam precari.* Moderationem, clementiamque Regis, curæ tunc fuit, vel una hæc res possit ostenderé: non Madathi modò

ignovit, sed omnes et deditos, et captivos libertate, atque immunitate donavit, urbem reliquit intactam, agros sine tributo colere permisit. A victore Dario plura mater non impétrasset.

N O T A S.

Ejus. De Sisigambis.

Quos clementiore. Por donde corre mansamente, siendo desde allí navegable.

Haud sanè. Hombre constante, y siempre fiel: que no se acomodaba al tiempo.

Per calles. Por sendas y atajos.

Cotibus. Lo mismo que *cautibus*: peñasco, ó peñatajada.

Cratibus. Eran á manera de un enrejado hecho de ramas flexibles, con que se defendian de las armas arrojadas de los enemigos.

Pluteis. Máquina de ramas entretexidas, cubierta de cueros, de que usaban para batir seguros las murallas.

Testudine objecta. Puestos los escudos sobre la cabeza, á manera de concha de tortuga.

Quem ut. A Alexandro, al cual no habian podido reducir á que.

Abnuens. Asegurando que no era conveniente al estado en que se hallaba el interceder por ellos.

Ut illis. Y que, ya que de los otros no, á lo menos se compadeciese de ella.

Atque immunitate. Y los eximió de tributos.

CAPÍTULO X.

Marcha de Alexandro á Persia: retrase con pérdida de su gente.

Uxiorum deinde gentem subactam, Susianorum Satrapæ contribuit. Divisisque cum Parmenione copiis, illum campestri itinere procedere jubet, ipse cum expedito agmine jugum montium cepit, quorum perpetuum dorsum in Persidem excurrit. Omni hac regione vastata, tertio die Persidem, quinto angustias (qua illi *Suasidas Pylas* vocant) intrat. Ariobarzanes has cum quindecim millibus peditum occupaverat rupes, abscissas, et undique præruptas, in quarum cacuminibus extra teli jactum Barbari stabant, de industria quieti, et paventibus similes, donec in arctissimas fauces penetraret agmen. Quod ubi contemptu sui pergere vident, tum verò ingentis magnitudinis saxa per montium prona devolvunt: quæ incussa sæpiùs subjacentibus petris, majore vi incidebant, nec singulos modò, sed agmina proterebant. Fundis quoque excussi lapides, et sagittæ ingerebantur undique. Nec id miserrimum fortibus viris erat, sed quòd inulti, ferarum ritu, velut in fovea deprehensi, cæderentur. Ira igitur in rabiem versa, eminentia saxa complexi, ut ad hostem pervenirent, alius alium levantes conabantur ascendere. Ea ipsa multorum simul manibus correpta, et convulsa, in eos, qui commoverant, recidebant. Nec stare ergo, nec niti, nec testudine quidem protegi poterant, cum tantæ molis onera propellerent Barbari. Regem non dolor modò, sed etiam pudor te-

merè in illas angustias conjecti exercitus angebat. Invictus ante eam diem fuerat, nihil frustrà ausus. Impunè Ciliciæ fauces intraverat: mari quoque novum iter in Pamphyliam aperuerat. Tunc hæsitabat deprehensa felicitas. Nec aliud remedium erat, quàm reverti quà venerat. Itaque signo receptui dato, densatis agminibus, scutisque super capita consertis, retrò evadere Rex ex angustiis jubet. Triginta fuere stadia, quæ remensi sunt.

NOTAS.

Contribuit. Agregó, reduxo á estar debaxo del gobierno de.

Per montium prona. Por el monte abaxo.

Alius alium. Ayudándose unos á otros.

Ea ipsa. Estas mismas piedras, de las que tantos se asian, desgajándose, caian sobre los mismos que las movian.

D-prehensa. Que parece habia tenido á su mandar.

CAPÍTULO XI.

*Llama Alexandro á los prácticos en aquellos lugares,
y oye sus pareceres.*

Tum castris undique aperto loco positis, non consultare modò quid agendum esset, sed Vates quoque adhibere cœpit à superstitione animi. Sed quid tunc prædicere Aristander, cui tum plurimum credebatur ex Vatribus, poterat? Itaque damnatis intempestivis sacrificiis, peritos locorum convocari jubet. Per Mediam iter ostendebant tutum, apertumque. Sed Rex dimittere milites inseultos erubescerat, ita tradito more, ut vix ullum militiæ tam solemne esset munus, quàm humandi suos. Captivos ergo, quos nuper exceperat, vocari jubet. Inter quos erat quidam græcæ, persicæque linguæ peritus, qui *frustrâ eum in Persidem montium dorso exercitum ducere, affirmat, sylvestres esse calles, vix singulis pervios, omnia contegî frondibus, implexosque arborum ramos sylvas committere.* Namque Persis ab altero latere perpetuis montium jugis clauditur, quod in longitudinem MDC. stadia, in latitudinem CLXX. procurrit. Hoc dorsum à Caucasio monte ad Rubrum mare pertinet. Quaque deficit mons, aliud munimentum, fretum objectum est. Planities deinde sub radicibus montium spatiosa procumbit, fertilis terra, multisque vicis, atque urbibus frequens. Araxes amnis per hos campos multorum aquas torrentium evolvit in Medum. Medus à mari, et ad meridiem versus, minor amnis eo, quem recipit, evehitur: gignendæque herbæ non alius est aptior,

quicquid alluit, floribus vestiens. Platani quoque, et populi contegunt ripas, ita ut procul visentibus continuata videantur montibus nemora riparum. Quippe obumbratus amnis, presso in solum dilabitur alveo, imminetque colles, ipsi quoque frondibus læti, radices eorum humore subeunte. Regio non alia tota Asia salubrior habetur: temperatum cœlum, hinc perpetuum jugum opacum, et umbrosum, quod æstus levat, illinc mare adjunctum, quod modico tempore terras fovet.

NOTAS.

A superstitione animi. Por su mucha supersticion.
Implicitos. Y que las ramas enredadas entre sí vienen como á juntar los árboles.
Pertinet. Se extiende: llega.
Evolvitur. Desemboca en el rio Medo.
Quod æstus. Que mitiga los calores.

CAPÍTULO XII.

Dexa la mayor parte de su ejército con Cratero, y va Alexandro con pocos á Persia por otro camino.

His expositis, captivus interrogatus à Rege, auditu ne, an oculis comperta haberet, quæ diceret; pastorem se fuisse, et omnes eos calles percurrisse respondit: bis captum, semel à Persis in Lycia, iterum ab ipso. Subit animum memoria Regis oraculo editæ sortis. Quippe consulenti responsum erat, ducem in Persidem ferentis viæ, Lycium ci-

vem fore. Igitur promissis, quanta et præsens necessitas exigebat, et ipsius fortuna capiebat, oneratum, armari jubet *Macedonum more*, et, quod bene verteret, monstraret iter, quamvis arduum, et præceptis, evasurum se esse cum paucis, nisi forte crederet, quò ipse pecoris causa isset, *Alexandrum pro gloria, et perpetua laude ire non posse*. Etiam, atque etiam dicere captivus, quàm difficile iter esset, maximè armatis. Tum Rex, *Prædem me*, inquit, accipe, neminem eorum, qui sequuntur, recusaturum ire, quà duces. Cratero igitur ad custodiam castrorum relicto, cum peditibus, queis assueverat, et iis copiis, quas Meleager ducebat, et sagittariis ducentis, et equitibus mille præcepit, ut castrorum specie manente, plures de industria ignes fieri imperaret, quò magis Barbari crederent, ipsum Regem in castris esse. Ceterum, si fortè Ariobarzanes cognovisset, per callium anfractus eum intrare, et ad occupandum iter suum partem copiarum tentasset opponere; Craterus eum illato terrore retineret, ad proprius periculum conversurum agmen: sin autem ipse hostem fefellisset, et saltum occupasset, cum trepidantium Barbarorum tumultum exaudisset persequentium Regem, id ipsum iter, quo pridie pulsifuerant, ne dubitaret ingredi, quippe vacuum fore, hostibus in semet aversis.

NOTAS.

Ab ipso. Por Alexandro.

Quod bene verteret. Asi fuera en buen hora, que saliese bien.

Prædem me accipe. Yo salgo por fiador: por mi cuenta, cuando.

Retineret. Le divirtiese.

Pridie. Dias antes: poco antes.

In semet. Contra Alexandro.

CAPÍTULO XIII.

Aspereza del camino y dificultades, por las que rompió Alexandro.

Ipsè tertia vigilia, silenti agmine, ac ne tuba quidem dato signo, pergit ad demonstratum iter callitum. Tridui alimenta portare militem jussèrat leviter armatum. Sed præter invias rupes, at prærupta saxa, vestigium subinde fallentia, nix cummulata vento ingredientiés fatigabat. Quippe velut in foveas delati hauriebantur; et, cum à comilitonibus levarentur, trahebant magis adjuvantes, quàm assequebantur. Nox quoque, et ignota regio, ac dux, incertum, ac satis fidus, multiplicabant metum: *Si custodes sefellissent, quasi feras bestias ipsos posse deprehendi. Ex unius captivi vel fide, vel anima, pendere et Regis salutem, et suam.* Tandem venere in jugum. A dextera iter ad ipsum Ariobarzanem erat. Hic Philotam, et Cœnum cum Amynta, et Polyperconte, expeditam habentes manum, reliquit; monitos, ut, quia eques pediti erat mistus, et quàm pinguisimum esset solum, et pabuli fertile, sensim procederent. Duces erant itineris de captivis dari. Ipse cum armigeris, et ala, quam *Agema* appellant, ardua semira, sed longius à stationibus hostium remota, multa cum vexatione processit. Medius erat dies,

et fatigatis necessaria quies. Quippe tantumdem itineris supererat, quantum emensi erant, sed minus præcipitis, atque ardui. Itaque reffectis cibo, somnoque militibus, secunda vigilia surgit. Et cetera quidem haud ægrè præterit: ceterum, quæ se jugum montium paulatim ad planiora demittit, ingens vorago concursu cavata torrentium, iter ruperat. Ad hæc arborum rami alius alio implicari, et coeuntes, ut perpetuam objecerant sedem. Desperatio igitur ingens, adeò, ut vix lacrymis abstergerent, inceserat. Præcipuè obscuritas terrori erat. Nam etiam si qua sidera internitebant, continenti fronde tectæ arbores conspiciere prohibebant. Nec aurium quidem usus supererat, sylvas quatiente vento, quæ concurrentibus ramis majorem, quam pro flatu, sonum reddebant.

NOTAS.

Ipsè. Alexandro.

Hauriebantur. Se hundian en la nieve.

Cùm levarentur. Ayudándoles á salir.

Si custodes. Si hubiera engañado, y escapádose el guia de las guardias y centinelas.

Vel fide, vel anima. O de la fidelidad, ó de la vida.

Ut perpetuam. Un vallado como continuo, y sin interrupcion.

Continenti. Cubiertos de mucha hoja, y que no dexaban claro alguno.

CAPÍTULO XIV.

Vése cercado el enemigo por todas partes: pelean valerosamente: rompe Ariobárzanes por medio del enemigo, y despues es muerto.

Tandem expectata lux omnia, quæ terribiliora nox fecerat, minuit. Circumiri brevi spatio poterat eluvies; et sibi quisque dux itineris cœperat fieri. Evadunt ergo in editum verticem, ex quo hostium statione conspecta, strenuè armati à tergo se ostendunt; nihil tale metuentibus: quorum pauci, qui congregari ausi erant, cæsi sunt. Itaque hinc morientium gemitus, hinc ad suos recurrentium miserabilis facies, integros quoque, antequam discrimen experirentur, in fugam avertit. Fremitu deinde in castra, quæ Craterus præerat, illato, ad occupandas angustias, in quibus pridie hæsitabat, miles educitur. Simul et Philotas cum Polyperconte, Amyntaque, et Cæno diversum iter ingredi jussus, alium terrorem intulit Barbaris. Ergo undique Macedonum armis fulgentibus, ancipiti malo oppressi, memorabile tamen prælium edunt. Ut opinor, ignaviam quoque necessitas acuit, et sæpè desperatio spei causa est. Nudi complectebantur armatos, et ingenti corporum mole secum ad terram detrahentes, ipsorum telis plerosque fodiebant. Ariobarzanes tamen quadraginta ferme equitibus, et quinque millibus pedum stipatus per mediam aciem Macedonum cum multo suorum, atque hostium sanguine erupit, Persepolim urbem caput regionis occupare festinans. Sed à custodibus urbis exclusus, con-

secutis strenuè hostibus, cum omnibus fugæ comitibus, renovato prælio cecidit. Craterus quoque raptim agmine acto supervenit.

NOTAS.

Pluvies. Lo mismo que *vorago*: unos como fosos y pantanos, que abren las aguas.

Et sibi quisque. Y cada cual iba por donde le parecia mejor.

Integros. A los que aún no habian llegado á las manos.

Hesitarat. No habia podido pasar adelante.

Accipiti. Apretados por todas partes.

Nudi. Desarmados.

Consecutis. Dando prontamente alcance á los enemigos.

CAPÍTULO XV.

Pasa prontamente Alexandro á Persépolis.

Rex eodem in loco, quo hostium copias fuderat, castra communit. Quamquam enim undique fugati hostes victoriam concesserant; tamen præaltæ, præcipitesque fossæ, pluribus locis objectæ, abruperant iter. Sensimque, et cautè progrediendum erat, jam non hostium, sed locorum fraude suspecta. Procedenti ei litteræ redduntur à Tyri-date custode Regiæ pecuniæ, indicantes, eos, qui in urbe essent, audito ejus adventu, diripere velles thesauros: properaret occupare, expeditum iter

esse, quamquam Araxes amnis interfluat. Nullam virtutem Regis istius magis, quam celeritatem laudaverim. Relictis enim pedestribus copiis, tota nocte cum equitibus itineris tanto spatio fatigatis ad Araxem prima luce pervenit. Vici erant in propinquo, quibus direptis, ac dirutis pontem ex materia eorum, subditis saxis, strenuè induxit.

N O T A S.

Pluribus. Que se hallaban á cada paso.

Sed locorum. Sino por lo mucho que engañaba el camino y peligro de pisar en vago, ó resbalar.

Ei. A Alexandro.

CAPÍTULO XVI.

Espectáculo triste de casi cuatro mil Griegos inhumanamente tratados por los Persas.

Jamque haud procul urbe erant, cum miserabile agmen, inter pauca fortunæ exempla memorandum, Regi occurrit. Captivi erant Græci ad quatuor millia ferè, quos Persæ varios suppliciorum modo affecerent. Alios pedibus, quosdam manibus, auribusque amputatis, inustisque barbararum litterarum notis, in longum sui ludibrium reservaverant, et, cum se quoque alienæ ditionis esse cererent, volentes Regi occurrere non prohibuerant. Inusitata simulacra, non homines videbantur; nec quidquam in illis præter vocem poterat agnosci.

Plures igitur lacrymas commovere, quàm profuderant ipsi. Quippè in tam multiplici, variaque fortuna singulorum, intuentibus similes quidem, sed tamen dispaes pœnas, quis maximè miserabilis esset, liquere non poterat: omnes pari supplicio affecti sibi videbantur. Ut verò Jovem illi tandem Græciæ ultorem aperuisse oculos conclamare, Rex abstersis, quas profuderat, lacrymis, bonum habere animum jubet, visuros urbes suas, conjugesque. Et castra inde duo ab urbe stadia communit.

NOTAS.

Inustusque. E impresos en sus rostros algunos caracteres bárbaros con hierro ardiendo, ó ru-siente.

Se quoque. Los Persas que estaban sujetos ya al imperio extraño de los Macedonios.

Ut verò. Pero luego que los Griegos dixeron á una, que ya al cabo Júpiter, vengador de la Grecia, habia abierto los ojos, y vuelto por ellos todos los Macedonios.

CAPÍTULO XVII.

Deliberan entre sí los Griegos sobre volverse á la Grecia, ó quedarse en el Asia: parecer de Euthymon Cymeo.

Græci excesserant vallo, deliberaturi, quid potissimum à Rege peterent. Cùmque aliis sedes in Asia rogare, aliis reverti domos placeret; Euthymon Cymæus ita locutus ad eos fertur: Nos qui modò ad opem petendam ex tenebris, et carcere procedere erubuimus, ut nunc est, supplicia nostra (quorum nos pudeat magis, an pœniteat, incertum est) ostentare Græciæ velut lætum spectaculum cupimus? At ii optime miseras ferunt, qui abscondunt. Nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quàm solitudo, et status prioris oblivio. Nam, qui multum in suorum misericordia ponunt, ignorant, quàm celeriter lacrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit. Nam et calamitas querula est, et superba felicitas. Ita suam quisque fortunam in consilio habet, cùm de aliena deliberat. Et nisi mutuò essemus miseri, olim alius alii potuissemus esse fastidio. Quid mirum est, fortunatos semper parem quærere? Obsecro vos, olim vita defuncti, quæramus locum, in quo hæc semesa membra obruamus, ubi horribiles cicatrices celet exilium. Ingrati prorsus conjugibus, quas juvenes durimus, revertemur. Liberi in flore et ætatis, et rerum, fratres agnoscent ergastuli detrimenta? Et quota pars nostri tot obire terras potest? Procul Europâ, in ultima Orientis relegati senes, debiles, majore membrorum parte mutilati, tolerabimus,

scilicet , quæ armatos , et victores fatigaverunt? Conjuges deinde , quas captis sors , et necessitas unicum solatium applicuit , parvosque liberos , trahimus nobiscum , an relinquimus ? Cum his venientes nemo agnoscere volet. Relinquemus ergo extemplo præsentia pignora , cum incertum sit , an visuri simus ea , quæ petimus ? Inter hos latendum est , qui nos miseros nosse cæperunt. Hæc Euthymon.

NOTAS.

Vallo. De los reales , ó vallado , en que estaba Alexandro.

Multum ponunt. Se prometen y fian mucho.

Suam quisque. Todos tienen presente su feliz ó infeliz suerte cuando juzgan de la agena : gobiéranse por la suya para hacer cómputo de la de los otros.

Alius alii. Unos á otros.

Olim vita defuncti. Tenidos ya há tiempo por muertos. Y muertos en cuanto á los miembros y partes del cuerpo que les faltaban.

Liberi. Nuestros hijos , y hermanos nuestros , que estan en la flor de su edad , y con conveniencias , reconocerán por padres y hermanos suyos á nosotros estropeados , y consumidos con tan dura prision y cárcel ?

Pignora. Múgeres é hijos.

CAPÍTULO XVIII.

*Parecer contrario de Theeteto: piden, y alcanzan
quedarse en el Asia.*

Contra Theætetus Atheniensis orsus est dicere: *Neminem pium habitu corporis suos æstimaturum, utique sævitia hostis non natura calamitosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortuita. Trissem enim de mortalitate ferre sententiam, et desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit. Deos (quod ipsi nunquam ausi optare forent) offerre patriam, conjuges, liberos, et quidquid homines vel vita æstimant, vel morte redimunt. Quin illi ex hoc carcere erumperent. Alium domi esse cæli haustum, alium lucis aspectum. Mares, sacra, linguæ commercium etiam à Barbaris expeti, quæ ingenita ipsi omissuri sint sua sponte, non ob aliud tam calamitosi, quàm quòd illis carere coacti essent. Se certè rediturum ad Penates, et in patriam, tantoque beneficio Regis usurum. Si quos contubernii, liberorumque, quos servitus cogisset agnoscere, amor detineret, relinquerent, quibus nil patria charius est. Pauci hujus sententiæ fuere: ceteros consuetudo naturâ potentior, vicit. Consenserunt: Petendum esse à Rege, ut aliquam ipsis attribueret sedem. Centum ad hoc lecti sunt. Quos Alexander ratus, quod ipse præstare cogitabat, petituros: Fumenta, inquit, assignari, quæ vos veherent, et singulis vestrum mille denarium dari jussi. Cum redieritis in Græciam, prætabo, ne quis statum suum, si hæc calamitas absit, vestro credat esse meliorem. Illi, obortis lacrymis,*

terram intuebantur, nec aut erigere vultus, aut loqui audebant. Tandem Rege tristitiæ causam exigente, Euthymon similia iis, quæ in consilio dixerat, respondit. Atque ille, non fortunæ solum eorum, sed etiam pœnitentiæ misertus, *terna millia denariam singulis dari jussit*. Denæ vestes adjectæ sunt, et armenta cum pecoribus ac frumento data, ut coli, serique attributus iis ager posset.

NOTAS.

Dignum esse. No hay plaga que no merezca el que se avergüenza de las desgracias de la fortuna.

Tristem enim. Quiere decir: que los que son duros en perdonar á otros, y en compadecerse de ellos, se persuaden á que todos harán lo mismo, y serán inexôrables.

Et quid. Y la libertad, la cual estiman los hombres como á su vida, y se exponen á la muerte por conseguirla y alcanzarla.

Cæli haustum. El clima, aires naturales, vivir en la patria.

Relinqueret. No estorbasen el viage á los que nada amaban mas que su patria.

Si hæc calamitas. Fuera de la calamidad que padeceis: á excepcion del estado en que os han puesto los Persas.

CAPÍTULO XIX.

Es cogida Persépolis : sus muchas riquezas : mortandad en los enemigos.

Postero die convocatos duces copiarum docet: Nullam infestiores urbem Græcis esse, quàm Regiam veterum Persidis Regum. Hinc illa immensa agmina infusa: hinc Darium prius, deinde Xerxem, Europæ impium intulisse bellum. Exidio illius parentandum esse majoribus. Jamque Barbari, deserto oppido, quâ quemque metus agebat, diffugerant; cùm Rex phalangem, nil cunctatus, inducit. Multas urbes refertas opulentia Regia partim expugnauerat, partim in fidem acceperat: sed urbis hujus diuitiæ vicere præterita. In hanc totius Persidis opes congregauerant Barbari. Aurum, argentumque cumulatum erat, vestis ingens modus: supellex non ad usum modò, sed ad ostentationem luxus comparata. Itaque inter ipsos viatores ferro dimicabatur. Pro hoste erat, qui pretiosorem occupauerat prædam. Et, cùm omnia, quæ reperiebantur, capere non possent (nam res non occupabantur, sed æstimantur) lacerabant Regias vestes, ad se quisque partem trahentes, dolabris pretiosæ artis vasa cædebant. Nihil neque intactum erat, nec integrum ferebatur. Abrupta simulacrorum membra, ut quisque avellet, trahebat. Neque avaritia solum, sed etiam crudelitas in capta urbe grassata est. Auro, argentoque onusti vilia captivorum corpora trucidabant. Passimque obvii cædebantur, quos antea pretium sui miserabiles fecerat. Multi ergo hos-

tium manus voluntaria morte occupaverunt, pretiosissima vestium induti, è muris semetipsos cum conjugibus, ac liberis in præceps jactantes. Quidam ignes, quod paulò post facturus hostis videbatur, subjecerant ædibus, ut cum suis vivi cremarentur. Tandem suis Rex, corporibus, et cultu fœminarum abstinere, jussit. Ingens pecuniæ captivæ modus traditur, propè ut fidem excedat. Ceterum aut de aliis quoque dubitamus; aut credimus in hujus urbis gazâ fuisse centum et viginti millia talenta. Ad quæ vehenda (namque ad usus belli secum portare decreverat) jumenta, et camelos à Susis, et Babylone contrahi jussit. Accessere ad hanc pecuniæ summam captis Pasargadis sex millia talentorum. Cyrus Pasargadum urbem condiderat, quam Alexandro Præfectus ejus Globares tradidit.

NOTAS.

Excidio illius. Arruinando, y echando por tierra á Persépolis.

Res non. No cogian lo primero que encontraban, sino lo mejor y mas selecto.

Ad se quisque. Tirando cada cual por su lado.

Quos pretium. A los que su rescate, ó el precio que esperaban de su rescate, habia hecho antes dignos de que con ellos se usase de misericordia.

Suis. A sus soldados: con el verbo *jubeo* es mas frecuente el acusativo que no el dativo.

Pecuniæ captivæ. Del dinero cogido al enemigo.

CAPÍTULO XX.

Penetra con poca gente hasta los Mardos: vuelve á Persépolis, y júntase con la demas tropa.

Rex arcem Persepolis, tribus millibus Macedonum præsidio relictis, Nicarthiden tueri jubet. Tyridati quoque, qui gazam tradiderat, servatus est honos, quem apud Darium habuerat. Magnaque exercitus parte, et impedimentis ibi relictis, Parmenionem, Craterumque præfecit. Ipse cum mille equitibus, peditumque expedita manu, interiorem Persidis regionem sub ipsum Vergiliarum sidus petit; multisque imbribus, et prope intolerabili tempestate vexatus, procedere tamen, quò intenderat, perseveravit. Ventum erat ad iter perpetuis obsitum nivibus, quas frigoris vis gelu astrinxerat. Locorum squalor, et solitudines inviæ fatigatum militem terrebant, humanarum rerum terminos se videre credentem. Omnia vasta, atque sine ullo humani cultus vestigio, attoniti intuebantur: et, antequam lux quoque, et cælum ipsos deficerent, reverti jubebant. Rex castigare territos supersedit. Ceterum ipse equo desiliit, pedesque per nivem, et concretam glaciem ingredi cœpit. Erubuerunt non sequi primùm amici, deinde copiarum duces, ad ultimum milites. Primusque Rex dolabrâ glaciem perfringens, iter sibi fecit. Exemplum Regis ceteri imitati sunt. Tandem propemodùm invias sylvas emensi, humani cultus rara vestigia, et passim errantes pecorum greges reperere, et incolæ, qui sparsis tuguriis habitabant, cùm se callibus inviis septos

esse credidissent, ut conspexere hostium agmen, interfectis, qui fugientes sequi non poterant, devios montes, et obsitos nivibus petiverunt. Inde per colloquia captivorum paulatim feritate mitigata, tradidere se Regi. Nec in deditos gravius consultum. Vastatis deinde agris Persidis, vicisque compluribus redactis in potestatem, ventum est in Mardorum gentem bellicosissimam, et multum à ceteris Persis cultu vitæ abhorrentem. Specus in montibus fodiunt, in quos se ac conjuges, et liberos condunt: pecorum, aut ferarum carne vescuntur. Ne scæminis quidem pro naturæ habitu molliora ingenia sunt. Comæ prominent hirtæ, vestis super genua est, fundâ vinciant frontem: hoc et ornamentum capitis, et telum est. Sed hanc quoque gentem idem fortunæ impetus domuit. Itaque trigesimo die, posteaquam à Persepoli profectus erat, eodem rediit. Dona deinde amicis, ceterisque pro cujusque merito dedit. Propemodùm omnia, quæ in ea urbe ceperat, distributa.

NOTAS.

Sub ipsum. Al ponerse las Pleiades: al entrar el invierno.

Humani cultus. De agricultura y poblaciones.

Abhorrentem. Muy diferente de los demas Persas en el modo de vivir.

Pro naturæ habitu. Como de suyo lo lleva el sexò.

Et telum. Sirveles de adorno, y tambien de armas para su defensa.

Pro cujusque. Segun los méritos de cada uno.

CAPÍTULO XXI.

*Privado el Rey por el vino pone fuego á Persépolis:
ya tarde se arrepiente de lo hecho.*

Ceterùm ingentia animi bona, illam indolem, quàm omnes Reges antecessit, illam in subeundis periculis constantiam, in rebus moliendis, efficiendisque velocitatem, in deditis fidem, in captivos clementiam, in voluptatibus permissis quoque, et usitatis temperantiam, haud tolerabili vini cupiditate scævavit. Hoste, et æmulo Regno reparantem cum maximè bellum, nuper subactis, quos vicerat, novumque Imperium aspernantibus, de die inibat convivia. Quibus scævinae intererant, non quidem, quas violare nefas esset. Quippè pellices licentiùs, quàm decebat, cum armato vivere assuetæ. Ex his una Thais, et ipsa temulenta: *Maximam apud omnes Græcos initurum gratiam affirmat, si Regiam Persarum jussisset incendi expectare hoc eos, quorum urbes Barbari delessent.* Ebrioscorto de tanta re ferente sententiam unus, et alter, et ipsi mero onerati, assentiuntur. Rex quoque fuit avidior, quàm patientior: *Quin igitur ulciscimur Græciam, et urbi faces subdamus?* Omnes in caluerant mero. Itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant. Primus Rex ignem Regiæ injectit: tum convivæ, et ministri, pellicesque. Multâ cedro ædificata erat Regia, quæ celeriter igne concepto latè fudit incendium. Quod ubi exercitus, qui haud procul ab urbe tendebat, conspexit, fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad vestibulum

Regiæ ventum est, vident Regem ipsum adhuc aggerentem faces. Omissa igitur, quam portaverant, aqua, aridam materiam in incendium jacerre cœperunt. Hunc exitum habuit Regia totius Orientis, unde tot gentes antè jura petebant, patria tot Regum, unicus quondam Græciæ terror, molita mille navium classem, et exercitus, quibus Europa inundata est contabulato mari molibus, perfossisque montibus, in quorum specus fretum immissum est. Ac ne longa quidem ætate, quæ excidium ejus secuta est, resurrexit. Alias urbes habuere Mecedonum Reges, quas nunc habent Parthi: hujus vestigium non inveniretur, nisi Araxes amnis ostenderet. Haud procul mœnibus fluxerat. Inde urbem fuisse XX. stadiis distantem, credunt magis, quam sciunt accollæ. Pudebat Macedones tam præclaram urbem à comessabundo Rege delatam. Itaque res in serium versa est, et imperaverunt sibi, ut crederent, illo potissimum modo fuisse delendam. Ipsum, ut primum gravatam ebrietate mentem quies reddidit, pœnituisse constat, et dixisse: *Majores pœnas Persas Græcis daturus fuisse, si ipsum in solio, Regiaque Xerxis conspicere coacti essent.* Postero die Lycio itineris, quo Persidem intraverat, duci, triginta talenta dono dedit.

NOTAS.

Tum cum maximè. Entonces mas que nunca.

Multa cedro. Con mucha, ó gran porcion de cedro.

Aggerentem faces. Que encendia el fuego, y echaba mas y mas teas.

Jura petebant. Recibian leyes.

Mille navium. Que pudo poner una armada de mil naves: las de Xerges contra los Griegos pasaron de 1200, y eran otras tantas las de transporte.

Contabulato mari. Hecho en el mar un puente de maderas y naves.

Perfossis. El mismo Xerxes abrió camino al mar por el monte Atho de la Macedonia hasta 1500 pasos.

Resurrexit. Se restauró; reparó su ruina.

Imperaverunt. Quisieron persuadirse á sí mismos, y tener por cierto.

Duci. Guia.

CAPÍTULO XXII.

Entra Alexandro en la Media: aparéjase Darío á la batalla: diseño de sus tropas.

Hinc in Regionem Mediæ transit, ubi supplementum novorum militum è Cilicia occurrit. Peditum erant quinque millia, equites mille. Utrisque Plato Atheniensis præerat. His copiis auctus, Darium persequi statuit (8). Ille jam Ecbatana pervenerat, caput Mediæ. Urbem hanc nunc tenent Parthi: eaque æstiva Regibus sedes est. Adire deinde Bactra decreverat. Sed veritus, ne celeritate Alexandri occuparetur, consilium iterque mutavit. Aberat ab eo Alexander stadia MD. Sed jam nullum intervallum adversus celeritatem ejus satis longum videbatur. Itaque prælio magis, quam fugæ se præparabat. Triginta millia peditum sequebantur, in quibus Græcorum erant quatuor millia, fide erga Regem ad ultimum invicta. Funditorum quoque, et sagittariorum manus quatuor

millia expleverat. Præter hos tria millia, et trecentos equites erant, maximè Bactrianorum. His Bessus præerat, Bactrianæ regionis Præfectus. Cum hoc agmine Darius paulùm declinavit via militari, jussis præcedere lixis impedimentorum custodibus.

NOTAS.

Supplementum. Reclutas.

Eaque. Y era el lugar adonde iban los Reyes para pasar el verano.

Via militari. Del camino real.

CAPÍTULO XXIII.

Oracion de Darío para animar á sus capitanes y soldados.

Concilio deinde advocato: *Si me cum ignavis, inquit, et pluris qualemcumque vitam honesta morte æstimantibus fortuna junxisset; tacerem potius, quàm frustra verba consumerem. Sed majore, quàm vellem, documento et virtutem vestram, et fidem expertus, magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis sim, quàm dubitare, an vestri similes adhuc sitis. Ex tot millibus, quæ sub Imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem persecuti estis. Fides vestra, et constantia, ut Regem me esse credam, facit. Proditores, et transfugæ in urbibus meis regnant, non herculè, quia tanto honore digni habeantur, sed ut præmiis eorum vestri sollicitentur animi. Meam tamen fortunam, quàm*

victoris, maluistis sequi; dignissimi, quibus, si ego non possim, Dii pro me gratiam referant: et meherculè referent. Nulla erit tam surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in Cælum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamsi consilium fugæ, à qua multum abhorret animus, agitassem, vestra tamen virtute fretus, obviam issem hosti. Quousque enim in Regno exulabo, et per fines Imperii fugiam externum, et advenam Regem, cum liceat experto belli fortunam aut reparare, quæ amissi, aut honesta morti defungi? Nisi fortè satiùs est expectare victoris arbitrium, et Mazæi, et Methrenis exemplo, precarium accipere Regnum nationis unius, ut jam mallit ille gloriæ suæ, quàm iræ obsequi. Nec Dii siverint, ut hoc decus mei capitis aut demere mihi quisquam, aut condonare possit. Nec hoc Imperium vivus amittam: idemque erit Regni mei, qui et spiritus finis. Si hic animus, si hæc lex, nulli non parva libertas est: nemo è vobis fastidium Macedonum, nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra, aut ultionem tot malorum pariet aut finem. Equidem, quàm versabilis fortuna sit, documentum ipse sum. Nec immeritò mitiores vices ejus expecto. Sed, si justa, ac pia bella Dii aversantur, fortibus tamen viris licebit honestè mori. Per ego vos decora majorum, qui totius Orientis Regna cum memorabili laude tenuerunt, per illos viros, quibus stipendium Macedonia quondam tulit, per tot navium classes in Græciam missas, per tot trophæa Regum, oro, et obtestor, ut nobilitate vestra, gentisque dignos spiritus capiat, ut eadem constantia animorum qua præterita tolerastis, experiamini, quidquid deinde sors tulerit. Me certè in perpetuum aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

NOTAS.

Vestris similes. Tan fieles y constantes como antes.

Persecuti estis. Me acompañásteis.

Advenam Regem. A Alexandro, Rey extraño y advenedizo.

Cùm liceat. Cuando aún puedo, experimentados los sucesos y acasos de la guerra.

Hoc decus. La corona Real.

Aut condonare. O hacerme gracia en dármela.

Si hic animus. Si todos teneis este ánimo, si todos esta resolución, daos todos por libres de la tiranía de los Macedonios.

Documentum. De mí podeis aprender cuán variable es la fortuna.

CAPÍTULO XXIV.

Caen de ánimo con las palabras de Dario sus capitanes: fidelidad de Artábazo: conjuracion de Nabárzanes y Besso.

Hæc dicente Dario præsentis periculi species omnium simul corda, animosque horrore perstrinxerat. Nec aut consilium suppetebat, aut vox, cùm Artabazus vetustissimus amicorum, quem hospitem fuisse Philippi sæpè diximus: *Nos verò, inquit, pretiosissimam vestem induti, armisque, quanto maximo cultu possumus adornati, Regem in aciem sequemur, ea quidem mente, ut victoriam*

*speremus, mortem non recusemus. Assensu exce-
 pere ceteri hanc vocem. Sed Nabarzanes, qui in
 eodem consilio erat cum Besso, inauditi antea
 facinoris societate inita, Regem suum per milites,
 quibus ambo præerant, comprehendere, et vin-
 cere decreverant, ea mente, ut, si Alexander ip-
 sos insecutus foret, tradito Rege vivo inirent
 gratiam victoris, magni profecto cepisse Darium
 æstimaturi: sin autem cum effugere potuissent,
 interfecto Dario, Regnum sibi occuparent, bel-
 lumque renovarent. Hoc parricidium cum diu vo-
 luptasset, Nabarzanes aditum nefariæ spei præ-
 parans: Scio me, inquit, sententiam esse dictu-
 rum prima specie haudquaquam auribus tuis gra-
 tam. Sed medici quoque graviores morbos asperis
 remediis curant: et gubernator, ubi naufragium
 timet, jacturâ, quidquid servari potest, redimit.
 Ego tamen non ut damnum quidem facias, suadeo,
 sed ut te, ac Regnum tuum salubri ratione conser-
 ves. Diis adversis bellum inimus; et pertinax for-
 tuna Persas urgere non desinit. Novis initiis, et
 omnibus opus est. Auspicium, et Imperium alii tra-
 de interim, qui tamdiu Rex appelletur, donec Asiâ
 decedat hostis, victor deinde Regnum tibi red-
 dat. Hoc autem brevi futurum, ratio promittit.
 Bactra intacta sunt. Indi, et Sagæ in tua po-
 testate. Tot populi, tot exercitus, tot equitum,
 peditumque millia ad renovandum bellum vires
 paratas habent, ut major belli molles supersit,
 quam exhausta sit. Quid ruimus belluarum ritu
 in perniciem non necessariam? Fortium virorum
 est, magis mortem contemnere, quam odisse vi-
 tam. Sæpe tædio labores ad utilitatem sui compul-
 lantur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit.*

Itaque ultimum omnium mos est, ad quam non pigre ire satis est. Proinde, si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus; Praefectum regionis ejus Bessum, Regem temporis gratiam statuamus. Compositis rebus, justo Regi tibi fiduciarum restituet Imperium.

NOTAS.

Ea mente. Con este ánimo, con esta intencion.

Novis initiis. Hay por ahora necesidad de un nuevo Rey. Alude á las ceremonias, de que usaban en la consagracion de sus Reyes.

Ad vilitatem sui. A despreciar su vida.

Temporis gratia. Por tiempo determinado, señalado.

Justo Regi. A ti, Darío, Rey verdadero y legítimo.

CAPÍTULO XXV.

Procuran los conjurados ganar para sí á los Persas: providencias de Artábazo y Patron: fidelidad de los Persas y Griegos.

Haud mirum est, Darium non temperasse animo: quamquam, tam impiæ voci quantum nefas subesset, latebat. Itaque, Pessimus, inquit, mancipium reperisti optatum tibi tempus, quo parricidium aperires? Strictoque acinace interfecturus videbatur, ni properè Bessus, Bactrianique, tristium specie, ceterum si perseveraret vincituri, circumtessent. Nabarzanes, interim elapsus, mox et Bessus consecutus, copias, quibus præerant, à ce-

tero exercitu secedere jubent, secretum inituri consilium. Artabazus convenientem præsentī fortunæ sententiam orsus, mitigare Darium, temporum identidem admonens, cœpit. *Ferret æquo animo qualiumcumque, suorum tamen, vel stultitiam, vel errorem. Instare Alexandrum gravem, etiam si omnes præstò essent. Quid futurum, si persecuti fugam ipsius, alienentur à Rege? Ægrè paruit Artabazo.* Et quamquam movere castra statuerat, turbatis tamen omnium animis, eodem in loco substitit. Sed attonitus mœstitiâ simul, et desperatione, tabernaculo se inclusit. Ergo in castris, quæ nullius regebantur imperio, varii animorum motus erant. Nec in commune, ut antea, consulebatur. Dux Græcorum militum Patron arina capere suos jubet, paratosque esse ad exequendum imperium. Persæ secesserant. Bessus cum Bactrianis erat, tentabatque Persas adducere; Bactra, et intactæ regionis opulentiam, simulque, quæ manentibus instarent, pericula ostentans. Persarum omnium eadem ferè fuit vox: *Nefas esse deserere Regem.* Inter hæc Artabazus omnibus imperatoriisungebatur officiis. Ille Persarum tabernacula circumire, hortari, monere nunc singulos, nunc universos: non ante destitit, quàm satis constaret imperata facturos. Idem ægrè à Dario impetravit, ut cibum caperet, animumque Regis.

N O T A S.

Quantum nefas. Cuánta malicia tenia.

Tristium specie. Tristes en la apariencia.

Temporum. Del estado presente.

Gravem. Poderoso, temible.

Persecuti. Los que le acompañaron en su fuga.
Nec in commune. Ni de comun acuerdo, en comun.
Adducere. Traer ácia sí: hacer de su partido. Otros
 leen *abducere*: apartar de Darío.

CAPÍTULO XXVI.

Determinación de los conjurados: fingen arrepentirse: perdonálos Darío.

At Bessus, et Nabarzanes, olim agitatum scelus exequi statuunt, regni cupiditate accensi. Darío autem incolumi tantas opes sperare non poterant. Quippè in illis gentibus Regum eximia majestas est. Ad nomen quoque Barbari conveniunt: et pristinæ veneratio fortunæ sequitur adversam. Instabat impios animos regio, cui præerant, armis, virisque, et spatio locorum nulli earum gentium secunda. Tertiam partem Asiæ tenet. Multitudo juniorum exercitus, quos amiserat Darius, æquabat. Itaque non illum modò, sed etiam Alexandrum spernebant, inde vires Imperii repetituri, si regionis potiri contigisset. Diu omnibus cogitatis, placuit, per milites Bactrianos ad omne obsequium destinatos, Regem comprehendere, mitique nuntium ad Alexandrum, qui indicaret vivum asservari eum. Si id, quod timebant, prodicionem aspernatus esset, occisuri Darium, et Bactra cum suarum gentium manu petituri. Ceterùm propalam comprehendi Darius non poterat, tot Persarum millibus laturis opem Regi. Græcorumque fides timebatur. Itaque, quod non poterant vi,

fraude assequi tentant. Pœnitentiam secessionis simulare decreverant, et excusare apud Regem consternationem suam. Interim, qui Persas sollicitarent, mittuntur. Hinc spe, hinc metu militares animos versant: *ruinæ rerum illos subdere capita, in perniciem trahi, cum Bactra pateant, exceptura eos donis, et opulentia, quantam animis concipere non possint.* Hæc agitantibus Artabazus supervenit, sive Regis jussu, sive sua sponte, affirmans, mitigatum esse Darium, et eundem illis amicitiaæ gradum patere apud Regem. Illi lacrymantes, nunc purgare se, nunc Artabazum orare, ut causam ipsorum tueretur, precesque perferret. Sic peracta nocte, sub lucis exortum Nabarzanes cum Bactrianis militibus in vestibulo Prætorii aderat, titulum solemnis officii occulto sceleri præferens. Darius, signo ad eundem dato, currum pristino more conscendit. Nabarzanes, ceterique parricidæ procumbentes humi, quem paulò post in vinculis habituri erant, sustinere venerari: lacrymas etiam pœnitentiæ indices profuderunt. Adeo humanis ingeniis parata simulatio est, preces deinde suppliciter admotæ. Darium natura simplicem, et mitem, non credere modo, quæ affirmabant, sed etiam flere coegerunt. Ac ne tum quidem cogitati sceleris pœnituit, cum intuerentur, qualem et Regem, et virum fallerent. Ille quidem securus periculi, quod instabat, Alexandri manus, quas solas timebat, effugere properabat.

NOTAS.

Sequitur. Es la misma aun en la adversidad, ó mala fortuna.

Ad omne. Pronto á obedecerles en todo.

Ruinæ rerum. Que vivian baxo un imperio, que amenazaba ruina.

Titulo. Ocultando su traicion con el pretexto de cumplir con la obligacion de sus empleos.

Sustinuere. Tuvieron corazon.

CAPÍTULO XXVII.

Descubre Patron á Darto las ficciones de los conjurados, y sus asechanzas.

Patron autem Græcorum dux præcepit suis, ut arma, quæ in sarcinis antea ferebantur, induerent, ad omne imperium suum parati, et intenti. Ipse currum Regis sequebatur, occasione imminens alloquendi eum. Quippè Bessi facinus præsenserat. Sed Bessus ad ipsum metuens, custos veriùs, quàm comes, à curru non recedebat. Diu ergo Patron cunctatus, ac sæpius sermone revocato, inter fidem, timoremque hæsitans, Regem intuebatur. Qui ut tandem advertit oculos, Bubacem spadonem inter proximos currum sequentem percontari jubet, num quid ipse velit dicere. Patron, se verò, sed remotis arbitris, loqui velle cum eo, respondit. Jussusque propriùs accedere sine interprete (nam haud rudis Græcæ linguæ Darius erat). Rex,

inquit, ex quinquaginta millibus Græcorum super-
 sumus pauci, omnes fortunæ tuæ comites, et in hoc
 tuo statu iidem, qui, florente te, fuimus, quascum-
 que sedes elegeris, pro patria, et domesticis rebus
 petituri. Secundæ, adversæque res tuæ copulavere
 nos tecum. Per hanc fidem invictam oro, et obtestor,
 in nostris castris tibi tabernaculum statue, nos cor-
 poris tui custodes esse patiaris. Amisimus Græciam,
 nulla Bactra sunt nobis. Spes omnis in te. Utinam et
 in ceteris esset. Plura dici non attinet. Custodiam
 corporis tui externus, et alienigena non deposcerem,
 si crederem alium posse præstare. Bessus quamquam
 erat Græci sermonis ignarus, tamen stimulante
 conscientia, indicium profecto Patronem detulisse
 credebat. Et interpretis Græci relato sermone,
 exempta dubitatio est. Darius autem, quantum ex
 vultu conspici poterat, haud sanè territus, per-
 contari Patroni causam consilii, quod afferret,
 cœpit. Ille non ultrà differendum ratus: *Bessus,*
 inquit, *et Nabarzanes insidiantur tibi, in ultimo*
discrimine et fortunæ tuæ et vitæ. Hic dies aut par-
ricidis, aut tibi futurus ultimus. Et Patron quidem
 egregiam conservati Regis gloriam tulerat. Elu-
 dant licet, quibus fortè, ac temerè humana nego-
 tia volvi, agique persuasum est: equidem æternâ
 constitutione crediderim, nexuque causarum laten-
 tium, et multò ante destinatarum suum quemque
 ordinem immutabili lege percurrere. Darius certè
 respondit: *Quamquam sibi Græcorum militum fides*
nota sit; nunquam tamen à popularibus suis reces-
surum. Difficilius sibi esse damnare, quàm decipi.
Quidquid sors tulisset, inter suos perpeti malle,
quàm transfugam fieri. Serò se perire, si salvum
esse sui milites nollent. Patron, desperata salute

Regis, ad eos, quibus præerat, rediit, omnia pro fide experiri paratus.

NOTAS.

Occasioni imminens. Buscando ocasion, esperando tiempo.

Sermone revocato. Conteniendo, y reprimiéndose en lo que ya iba á decir.

Pro patria. Como si fuera á su casa y patria.

Eludant. Aunque se rian de esto los que juzgan.

Equidem. Porque tengo yo por cierto, que por una eterna disposicion y série de ocultas causas, que vienen de muy atrás, va sucediéndose en todos el órden de la providencia por inalterable ley y disposicion de los hados.

CAPÍTULO XXVII.

Gracias de Besso á Darío por no haberse gobernado por Patron: púrgase de las sospechas que contra él habia.

At Bessus occidendi protinùs Regis impetum conceperat. Sed veritus, ne gratiam Alexandri, ni vivum eum tradidisset, inire non posset, dilato in proximam noctem sceleris consilio, agere gratias incipit, quòd perfidi hominis insidias jam Alexandri opes spectantis, prudenter, cautèque vitasset. Donum eum hosti laturum fuisse Regis caput. Nec mirari, hominem mercede conductum omnia habere venalia. Sine pignore, sine lare, terrarum orbis exu-

*lem, ancipitem hostem, ad nutum licentium circumferri. Purganti deinde se, Deosque patrios testes fidei suæ invocanti, Darius vultu assentiebatur, haud dubius, quin vera deferrentur à Græcis. Sed eò rerum ventum erat, ut tam periculosum esset non credere suis, quàm decipi. Triginta millia erant, quorum inclinata in scelus levitas timebatur. Quatuor millia Patron habebat, quibus si credidisset salutem suam, damnata popularium fide, parricidio excusationem videbat offerri. Itaque præoptabat immeritò, quàm jure violari. Besso tamen insidiarum consilium purganti respondit: *Alexandri sibi non minus justitiam, quàm virtutem esse perspectam. Falli eos, qui prodicionis ab eo præmium expectent. Violatæ fidei neminem acriorem fore vindicem, ultoremque.**

 N O T A S.

Perfidi hominis. De Patron.

Hosti. A Alexandro.

Regis. De Darío.

Sine pignore. Sin prenda alguna de hijos, muger, padres y hacienda, sin casa, enemigo ya de unos ya de otros, sigue al que ofrece mas dinero.

Deosque patrios. Entre otros á Júpiter y al Sol, que llamaban *Mythren*.

Præoptabat. Quería mas se hiciese la traicion sin culpa suya, y sin merecerlo, que con justa causa, ó dando algun motivo para ello,

CAPÍTULO XXIX.

Despídese Artábazo de Darío, á quien pone en prisiones Besso, y en un carro cubierto de pieles.

Jamque nox appetebat, cùm Persæ more solito armis positis, ad necessaria ex proximo vico ferenda discurrunt. At Bactriani (ut imperatum erat à Besso) armati stabant. Inter hæc Darius Artabazum acciri jubet. Expositisque, quæ Patron detulerat, haud dubitare Artabazus, quin transeundum esset in castra Græcorum, Persas quoque, periculô vulgatô, secuturos. Destinatus sorti suæ, et jam nullius salubris consilii patiens, unicam in illa fortuna opem, Artabazum, ultimùm illum visurus, amplectitur; perfususque mutuis lacrymis, inhærentem sibi avelli jubet. Capite deinde velatô, ne inter gemitus digredientem velut à tergo intueretur, in humum pronum corpus abjecit. Tum verò custodiæ ejus assueti, quos Regis salutem vel periculô vitæ tueri oportebat, dilapsi sunt, armatis, quos jam adventare credebant, aut rati se futuros pares. Ingens ergo in tabernaculo solitudo erat, paucis spadonibus (quia quò descenderent, non habebant) circumstantibus Regem. At ille, remotis arbitris, diu aliud, atque aliud consilium animo volutabat. Jamque solitudinem, quam paulò ante pro solatio petiverat, perosus, Bubacem vocari jubet. Quem intuens: *Ite, inquit, consulite vobis, ad ultimum Regi vestro (ut decebat) fide exhibita. Ergo hic legem fati mei expecto. Forsitam mireris, quòd vitam non finiam: alieno scelere, quàm meo, mori malo.* Post hanc vocem spado ge-

mitu non modò tabernaculum, sed etiam castra
 complevit. Irrupere deinde alii, laceratisque vesti-
 bus, lugubri, et barbaro ululatu Regem deplorare
 cœperunt. Persæ, ad illos clamore perlato; attoni-
 ti metu, nec arma capere, ne in Bactrianos inci-
 derent; nec quiescere audebant, ne impiè desere-
 re Regem viderentur. Varius, ac dissonus clamor,
 sine duce, ac sine imperio, totis castris refereba-
 tur. Besso, et Nabarzani nuntiaverant sui, Regem
 à semetipso interemptum esse. Planctus eos dece-
 perat. Itaque citatis equis advolant, sequentibus,
 quos ad ministerium sceleris delegerant. Et, cùm
 tabernaculum intrassent, quia Regem vivere spa-
 dones indicabant, comprehendi, vincirique jusse-
 runt. Rex curru paulò ante vectus, et Deorum à
 suis honoribus cultus, nulla externa ope admota,
 captivus servorum suorum, in sordidum vehiculum
 pellibus undique contactum imponitur. Pecunia
 Regis, et supellex, quasi jure belli, diripitur.
 Onustique præda per scelus ultimum parta, fugam
 intendunt. Artabazus cum iis, qui imperio pare-
 bant, Græcisque militibus Parthienem petebant,
 omnia tutiora parricidarum contuitu ratus. Persæ
 promissis Bessi onerati, maximè, quia nemo alius
 erat, quem sequerentur, conjungere se Bactrianis,
 agmen eorum tertio assecuti die. Ne tamen honos
 Regi non haberetur, aureis compedibus Darium
 vinciunt, nova ludibria subinde excogitante for-
 tunâ. Et, ne fortè cultu Regio posset agnosci,
 sordis pellibus vehiculum intexerant. Ignoti ju-
 menta agebant, ne percontantibus in agmine mon-
 strari posset, custodes procul sequebantur.

NOTAS.

Haud dubitare. Respondió Artábazo, que no dudaba debía asegurar Darío su persona entre los Griegos.

Destinatus sorti suæ. Abandonado á su destino, sujeto á su hado.

Inherentem. A Artábazo, que estaba estrechamente abrazado con Darío.

Ne inter. Para no mirar al que se despedía gimiendo, y como si viese ya muerto á Darío.

Ad ultimum. Hasta aquí, hasta lo último de mi vida.

Nulla externa. No por fuerza ó violencia de algun enemigo extraño.

Ultimum. La mayor y mas exêcrable.

Deorum à suis. Honrado y venerado de los suyos como si fuera Dios.

Parricidarum contuitu. Que estar á la vista de aquellos traidores al Rey, y parricidas suyos.

CAPÍTULO XXX.

Va Alexandro á los alcances de Darío.

Alexander, auditô, Darium movisse ab Ecba-tanis, omissô itinere, quod patebat in Mediam, fugientem insequi pergit strenuè. Tabas oppidum est in Paretacene ultima. Ibi transfugæ nuntiant, præcipitem fugâ Bactra petere Darium. Certiora deinde cognoscit ex Bagysthene Babylonio; non equidem vinctum Regem, sed in periculo esse aut

mortis, aut vinculorum. Rex ducibus convocatis: *Maximum, inquit, opus, sed labor brevissimus superest, Darius aut procul destitutus à suis, aut vinctus, aut oppressus est. In illo corpore posita est victoria nostra. Et tanta res celeritatis est præmium.* Omnes pariter conclamant, paratos ipsum sequi, nec labori, nec periculo parceret. Igitur raptim agmen cursus magis, quàm itineris modò ducit, ne nocturnâ quidem quiete diurnum laborem relaxante. Itaque quingenta stadia processit. Pervenitque erat in vicum, in quo Darium Bessus comprehenderat: ibi Melon Darii interpretis excipitur. Corpore æger non potuerat agmen sequi: et deprehensus celeritate Regis, transfugam se esse simulabat. Ex hoc acta cognoscit. Sed fatigatis necessaria quies erat. Itaque delectis equitum sex milibus, trecentos, quos *Dimachas* appellabant, adiungit. Dorso hi graviora arma portabant. Ceterùm equis vehebantur: cùm res, locusque posceret, pedestris acies erat. Hæc agentem Alexandrum adeunt Orsillos, et Mythracenes, qui Bessi parricidium exosi transfugerant. Nuntiabantque, stadia quingenta abesse Persas: ipsos brevius iter monstraturos. Gratus Regi adventus transfugarum fuit. Itaque primâ vesperâ, ducibus iisdem cum expedita equitum manu monstratam viam ingreditur, phalange, quantum festinare posset, sequi iussâ. Ipse quadrato agmine incedens, ita cursum regebat, ut primi conjungi ultimis possent. Trecenta stadia processerat, cùm occurrit Brocubelus, Mazæi filius, Syriæ quondam Prætor. Is quoque transfuga nuntiabat, Bessum haud ampliùs, quàm ducenta stadia abesse. Exercitum, utpote qui nihil preceveret, incompositum, inordinatumque procedere.

Hyrcaniam videri petitueros. Si festinaret sequi, palantibus superventurum. Darium adhuc vivere. Strenuo alioquin cupiditatem consequendi transfuga injecerat. Itaque calcaribus subditis, effuso cursu eunt. Jamque fremitus hostium iter ingredientium exaudiebatur: sed prospectum ademerat pulveris nubes. Paulisper ergo inhibuit cursum donec consideret pulvis.

NOTAS.

In illo corpore. En sola su persona, en solo coger á Darío.

Dimachas. Soldados que hacian á todo, peleando ya á pie, ya á caballo, como lo hacen ahora los dragones. Viene de la palabra griega *dimachai*.

Strenuo alioquin. A Alexandro, que estaba ya por sí mismo pronto y resuelto.

Parricidium Bessi. Que detestaban y abominaban de la traicion de Besso á su Rey.

CAPÍTULO XXXI.

Fuga de Besso y de los bárbaros: Darío herido de los suyos.

Jamque conspecti à Barbaris erant, et abeuntium agmen conspexerant, nequaquam futuri patres, si Besso tantum animi fuisset ad prælium, quantum ad parricidium fuerat. Namque et numero Barbari præstabant, et robore. Ad hoc refecti cum fatigatis certamen inituri erant. Sed nomen

Alexandri, et fama, maximum in bello utique momentum, pavidos in fugam convertit. Bessus, et ceteri facinoris ejus participes, vehiculum Darii assecuti, cœperunt hortari eum, ut conscenderet equum, et se hosti fugâ eriperet. Ille Deos ultores adesse testatur, et Alexandri fidem implorans, negat se parricidas velle comitari. Tum verò ira quoque accensi, tela injiciunt in Regem, multisque confossum vulneribus relinquunt. Jumenta quoque, ne longius prosequi possent, convulnerant, duobus servis, qui Regem comitabantur, occisis. Hoc edito facinore, ut vestigia fugæ spargerent, Nabarzanes Hyrcaniam, Bessus Bactra, paucis equitum comitantibus, petebant. Barbari ducibus destituti, quâ quemque aut spes ducebat, aut pavor, dissipabantur. Quingenti tantum equites congregaverant se, incerti adhuc, resisterenè melius esset, an fugere. Alexander hostium trepidatione comperta, Nicanorem cum equitum parte ad inhibendam fugam præmittit: cum ceteris sequitur. Tria fermè millia resistentium occisa sunt: reliquum agmen more pecudum intactum agebatur, jubente Rege, ut cædibus abstineretur. Nemo captivorum erat, qui monstrare Darii vehiculum posset. Singuli, ut quæque prehenderant, scrutabantur: nec tamen ullum vestigium fugæ Regis stabat. Festinantem Alexandrum vix tria millia equitum persecuta sunt. At in eos, qui lentius sequebantur, incidebant universa fugientium agmina. Vix credibile dictu; plures captivi, quàm qui caperent, erant. Adeo omnem sensum territis fortuna penitùs excusserat, ut nec hostium paucitatem, nec multitudinem suam satis cernerent. Interim jumenta, quæ Darium vehebant, nullo regen-

te decesserant militari via : et errore delata per quatuor stadia, in quadam valle constiterant, æstu, simulque vulneribus fatigata.

NOTAS.

Ad hoc. Ademas de esto.

Ut vestigia. Para que se esparciese por muchas partes, que por alli habian huido.

Ut quæque. Segun, y luego que cogian los carros.

Adeo omnem. Tan enagenados y fuera de sí.

CAPÍTULO XXXIII.

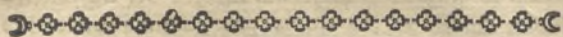
Halla un Macedonio á Darfo, el qual muere de las heridas.

Haud procul erat fons, ad quem monstratum à peritis Polystratus Macedo sitis maceratus accessit. Ac, dum galea haustam aquam sorbet, telajumentorum deficientium corporibus infixâ conspexit. Miratusque confossa potiùs, quàm abacta esse, semivivi hominis**** gemitum percipit. Itaque more ingenii humani cupidus visendi, quid rei vehiculo isto conderetur; dimotis pellibus, quibus obtectum erat, Darium multis vulneribus confossum reperit: regius enim cultus, auræ catenæ queis à parricidis vinctus fuerat, dubitationem eximebant. Non erat expers græci sermonis Darius, gratiasque agebat diis, qui post tanta mala, tamque gravia, hoc tamen indulissent solatii, ne omnino in solitudine extremum spiritum effunderet.

Itaque: *Te, inquit, quisquis es mortalium, per communem hominum sortem, à qua nec maximos regum exemptos esse presenti spectaculo moneris, rogo, quaesoque, ut hæc ad Alexandrum mandata mea perferas: nihil eorum quæ longe tristissimâ perpessus sum, ne hunc quidem incomparabilis calamitatis exitum, ita gravem mihi accidisse, ut hoc unum: quod post tanta in me meosque merita adversus clementissimum victorem, inimico vivendum fuit: et nunc ingrato moriendum est. Sed si qua postremis miserorum votis apud Deos vis est, et cum ipso spiritu profusas preces mitius aliquod numen exaudit; ille quidem sospes et incolumis, longèque supra contagium meæ sortis et invidiam fortunæ positus, in solio Cyri gloriosam ætatem exigat: suæque virtutis memor, eum matri liberisque meis locum apud se esse patiatur, quem illi fide, et obsequio meruerint: at parricidas promptum exitium consequatur, quod Alexander irrogavit, si non misericordia infelicis hostis, saltem odio facinorum; et ne impunita in aliorum etiam regum, suumque ipsius, exitium erumpant. Post hæc cum siti angeretur, allatâ per Polystratum aquâ recreatus: Ergo, ait, hanc etiam tantis calamitatibus extremam accedere oportuit, ut bene merito gratiam referre non possim! At referat Alexander; Alexandro vero dii. Dextram deinde protendit, eamque Alexandro, fidei regiae pignus, ferri jubens, apprehensâ Polystrati manu animam efflavit. Alexander an spiranti adhuc supervenerit, incertum est: illud constat, miserabili regis opulentissimi exitu comperto, copiosas lacrymas profudisse; statimque chlamyde sibi detractâ, corpus operuisse, et magno cum honore ad suos deferri jussisse, ut regio Persarum more cu-*

ratum monumentis majorum inferretur. Ingratitudinem hominum, à queis pro summis beneficiis crudele exitium Darius pertulit, quamquam suopte ingenio horrendam et execrabilem, insigniore ad posteritatem infamiâ damnavit canis cujusdam mira fides; qui ab omnibus familiaribus derelicto solus adfuit, et quam in vivum præ se tulit benevolentiam, morienti quoque constanter præstitit. Hunc vitæ finem sortitus est ille, quem modo contumeliâ affici putabant, nisi *regem regum*, et *deorum consanguineum* salutarent: magnoque iterum experimento approbatum est, NEMINEM magis patere fortunæ, quam qui pluribus ejusdem blanditiis irretitus, jugum illius tota cervice receperit.

LIBER SEXTUS.

CAPÍTULO PRIMERO.

Toman las armas los Griegos y Lacedemonios contra Antipatro, prefecto de la Macedonia: preséntales Antipatro la batalla, y los vence: muere en ella Agis, Rey de los Lacedemonios, los cuales envian sus embaxadores á Alexandro: prudente moderacion de Antipatro.

SUPLEMENTO.

Just. lib. 12. cap. 1.

Dum ea per Asiam geruntur, ne in Grecia quidem, Macedoniaque tranquillæ res fuere. Græcia fermè omnis in occasionem recuperandæ libertatis ad arma concurrerat, auctoritatem Lacedæmoniorum secuta, qui Philippi, Alexandrique pacem soli spreverant, et leges respuerant. Dux hujus belli Agis Rex Lacedæmoniorum fuit, quem motum Antipater contractis militibus in ipso ortu oppressit. Magna tamen utrinque cædes fuit. Agis Rex cum suos terga reddentes videret, dimissis satellitibus, ut Alexandro felicitate non virtute infe-

rior videretur, se in medium. **** Pugnae discrimen immisit; obtruncatisque, qui promptius resistebant, magnam partem hostium propulit. Cœperant fugere victores, et donec avidius sequentes in planum deduxere, multi cadebant. Sed, ut primùm locus, in quo stare possent, fuit, æquis viribus dimicatum est. Inter omnes tamen Lacedæmonios Rex eminebat, non armorum modò, et corporis specie, sed etiam magnitudine animi, quo uno vinci non potuit. Undique nunc cominùs, nunc eminùs petebatur: diuque arma circumferens, alia tela clypeo excipiebat, corpore alia vitabat, donec hasta femora perfossa plurimo sanguine effuso, destituere pugnantem. Ergo clypeo suo exceptum armigeri raptim in castra referebant, jactationem vulnerum haud facillè tolerantem. Nec tamen omisere Lacedæmonii pugnam; et, ut primùm sibi, quàm hosti æquiores locum capere potuerunt, densatis ordinibus, effusè fluentem in se aciem excepere. Non aliud discrimen vehementius fuisse, memoriæ proditum est. Duarum nobilissimarum bello gentium exercitus pari Marte pugnant. Lacedæmonii vetera, Macedones præsentia decora intuebantur. Illi pro libertate, hi pro dominatione pugnant. Lacedæmoniis dux: Macedonibus locus deerat. Diei quoque unius tam multiplex casus modò spem, modò metum utriusque partis augebat, velut de industria inter fortissimos viros certamen æquante fortuna. Ceterùm angustiae loci, in quo hæserat pugna, non patiebantur totis congregi viribus. Spectabant ergo plures, quàm inierant prælium. Et qui extra teli jactum erant, clamore invicem suos accendebant. Tandem Lacônium acies languescere, lubrica arma su-

dore vix sustinens; pedem deinde referre cœpit urgente hoste, ac aperte fugere. Insequebatur dissipatos victor, et emensus cursu omne spatium, quod acies Lacônium obtinuerat, ipsum Agim persequebatur. Ille, ut fugam suorum et proximos hostium conspexit, deponi se jussit. Expertusque, membra an impetum animi sequi possent, postquam deficere sensit, poplitibus semet excepit, galeaque strenuè sumpta, clypeo protegens corpus hastam dextra vibrabat, ultro vocans hostem, si quis ja-centi spolia demere auderet. Nec quisquam fuit, qui sustineret cominùs congredi. Procul misilibus appetebatur, ea ipsa in hostem retorquens donec lancea nudo pectori infixâ est. Qua ex vulnere evulsâ, inclinatum, ac deficiens caput clypeo paulisper excepit: deinde linquente spiritu pariter, ac sanguine, moribundus in arma procubuit. Cecidere Lacedæmoniorum quinque millia, et CCCLX ex Macedonibus haud ampliùs M. Ceterùm vix quisquam, nisi saucius revertit in castra. Hæc victoria non Spartam modò, sociosque ejus, sed etiam omnes, qui fortunam belli spectaverant, fregit. Nec fallebat Antipatrum, dissentire ab animis gratulantium vultus, sed bellum finire cupienti opus erat decipi. Et quamquam fortuna rerum placebat, invidiam tamen, quia majores res erant, quàm quas Præfecti modus caperet, metuebat. Quippè Alexander hostes vinci voluerat, Antipatrum vicisse, ne tacitus quidem, indignabatur, suæ demptum gloriæ existimans, quidquid cessisset alienæ. Itaque Antipater, qui probè nosset spiritus ejus, non est ausus ipse agere arbitria victoriæ, sed consilium Græcorum, quid fieri placeret, consuluit. A quo Lacedæmonij nihil aliud,

quàm ut Oratores mittere ad Regem liceret, precati, non gravatè veniam defectionis, præter auctores, impetraverunt. Megalopolitani, quorum urbs obsessa erat, ad defectionis ejus mulctam Achæis, et Ætolis cxx talenta dare jussi sunt. Hic fuit exitus belli, quod repentè ortum, priùs tamen finitum est, quàm Darium Alexander apud Arbellam superaret.

NOTAS.

Immisit. Agis.

Victores. Los Macedonios.

Languescere. A afloxar.

Deponi se. Que le pusiesen en tierra.

Vocans. Provocando, desafiando.

Gratulantium. De los Espartanos, y de los òtros que esperaban el fin de esta guerra para rendirse ó no.

Decipi. Dexarse engañar.

Præfecti modus. El que no era mas que prefecto ó general.

Probè nosset. Conocia bien el genio de Alexandro.

CAPÍTULO II.

Vicios de que se dexa llevar Alexandro; admite á amistad á un hermano de Dario; da á Osidates el gobierno de la Media.

Sed, ut primùm instantibus curis laxatus est animus, militarium rerum, quàm quietis, otiique patientior, exceperè eum voluptates. Et quem ar-

ma Persarum non frægerant, vitia vicerunt. Intempestiva convivia, et perpotandi, pervigilandoque insana dulcedo, ludique, et greges pellicum, omnia in externum lapsa sunt morem. Quem æmulatus quasi potiorem suo, ita popularium animos, oculosque pariter offendit, ut à plerisque amicorum pro hoste haberetur. Tenaces quippè disciplinæ suæ, solitosque parco, ac parabli victu ad implenda naturæ desideria defungi, in peregrina, et victarum gentium mala impulerat: hinc sæpius comparatæ in caput ejus insidiæ, secessio militum, et liberior inter mutuas querelas dolor; ipsius deinde nunc ira, nunc suspiciones, quas excitabat inconsultos pavor, ceteraque his similia, quæ deinde dicentur. Igitur, cùm intempestivis conviviis dies pariter, noctesque consumeret, satietatem epularum ludis interpolabat, non contentus artificum, quos è Græcia exciverat, turba. Quippè captivæ fœminarum jubebantur suo ritu canere inconditum, et abhorrens peregrinis auribus carmen. Inter quas unam Rex ipse conspexit mœstiores, quam ceteras, et producentibus eam verecundè reluctantem. Excellens erat formâ, et formam pudor honestabat. Dejectis in terram oculis, et, quantum licebat, ore velato, suspicionem præbuit Regi, nobiliorem esse, quam ut inter convivales ludos deberet ostendi. Ergo interrogata, quænam esset: *Neptem se Ochi, qui nuper regnasset in Persis, filio ejus genitam esse, respondit, uxorem Histaspis fuisse.* Propinquus hic Darii fuerat, magni et ipse exercitus prætor. Adhuc in animo Regis tenues reliquæ pristini moris hærebant. Itaque fortunam regia stirpe genitæ, et tam celebre nomen reveritus, non dimittit mo-

dò captivam, sed etiam restitui ei suas opes jussit; virum quoque requiri, ut reperto conjugem redderet. Postero autem die præcepit Hephæstioni ut omnes captivos in Regiam juberet adduci. Ubi singulorum nobilitate spectata, secrevit à vulgo, quorum eminebat genus. Mille hi fuerunt, inter quos repertus est Oxatres Darii frater, non illius fortuna, quàm indole animi sui clarior. Oxydates erat nobilis Perses, qui à Dario capitali supplicio destinatus, cohibebatur in vinculis. Huic liberato Satrapæam Mediæ attribuit. Fratremque Darii recepit in cohortem amicorum, omni vetustæ claritatis honore servato. xxvi millia talentum proxima præda redacta erant: è queis xii millia in congiarium militum absumpta sunt. Par huic pecuniæ summa custodum fraude subtracta est.

N O T A S.

Patientior. Mas á propósito, gobernándose mejor Alexandro.

Externum. De los Persas.

Quasi potiozem suo. Como si fueran mejores que las costumbres y estilos de su patria la Macedonia.

Inconsultus. Imprudente: mal fundado.

Artificum. Músicos, representantes, &c.

Secrevit. Apartó, é hizo distincion entre los cautivos mas vulgares y baxos, y los que eran de mayor distincion y nobleza.

In cohortem amicorum. Entre los guardias de Corps.

CAPÍTULO III.

Entra Alexandro en Parthiene: alboroto de sus soldados; convoca á sus capitanes.

Hinc in Parthienem perventum est, tunc ignobilem gentem, nunc caput omnium, qui pos Euphratem, et Tigrim amnes siti, Rubro mari terminantur. Scythæ regionem campestem, ac fertilem occupaverunt, graves adhuc accolæ. Sedes habent et in Europa, et in Asia. Qui super Bosphorum colunt, ascribuntur Asiæ: at qui in Europa sunt, à levo Thraciæ latere ad Borysthenem, atque inde ad Thanaim alium amnem recta plaga pertinent. Thanais Europam, et Asiam medius interfluit. Nec dubitatur, quin Scythæ, qui Parthos condidere, non à Bosphoro, sed ex regione Europæ penetraverint. Urbs erat ea tempestate clara Hecatompilos, condita á Græcis. Ibi stativa Rex habuit, commeatibus undique advectis. Itaque rumor otiosi militis, viritim sine auctore percrebuit, Regem contentum rebus, quas gessisset, in Macedoniam protinùs redire statuisse. Discurrunt lymphatis similes in tabernacula, et itineri sarcinas aptant. Signum datum crederes, ut vasa colligerent. Totis castris tumultus hinc contubernales suos requirentium, hinc onerantium plaustra, perfertur ad Regem. Fecerant fidem rumorì temerò vulgato Græci milites, redire jussi domos, quorum equitibus singulis denariorum sena millia dono dederat. Ipsi quoque finem militiæ adesse credebant. Haud secus, quàm par erat, territus Alexander, qui Indos, atque ultima Orientis per-

agrare statuisset, Præfectos copiarum in prætorium contrahit. Obortisque lactymis: *Ex medio gloriæ spatio revocari se, victi magis, quàm victoris fortunam in patriam relaturum, conquestus est, nec sibi ignaviam militum obstare, sed Deorum invidiam, qui fortissimis viris subitum patriæ desiderium admovissent, paulò post in eadem cum majore laude, famaue rediveris.* Tum verò pro se quisque operam suam offerre, difficillima quæque poscere, polliceri militum quoque obsequium, si animos eorum leni, et apta oratione permulcere voluisset. Nunquam infractos, et abjectos recessisse, quoties ipsius alacritatem, et tanti animi spiritus haurire potuissent. Ita se facturum esse respondit: *Illi vulgi aures præparent sibi.* Satisque omnibus, quæ in rem videbantur, compositis, vocari ad concionem exercitum jussit, apud quem talem orationem habuit.

NOTAS.

Hecatompilos. Palabra griega que equivale á cien puertas.

Sine auctore. Sin saber de donde habia salido.

Ut vasa colligerent. Para que se dispusiese á la marcha. Frase comun, de la cual trata Varron de R. R. 1. 1.

Temerè. Sin fundamento.

Infractos. Lo mismo que *valdè fractos*: muy caidos de ánimo.

Vulgi. De los soldados rasos.

CAPÍTULO IV.

Oracion de Alexandro á sus soldados.

Magnitudinem rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minimè mirum est, et desiderium quietis, et satietatem gloriæ occurrere. Ut omittam Ilirios, Triballos, Bæotiam, Thraciam, Spartam, Achaeos, Peloponnesum, quorum alia ductu meo, alia imperio, auspicioque perdomui: ecce orsi bellum ad Hellespontum, Jonas, Æolidem servitio Barbariæ impotentis, exemimus: Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphiliam, Pisidiam, Ciliciam, Syriam, Phœnicem, Armeniam, Perssidem, Medos, Partienem habemus in potestate. Plures provincias complexus sum, quàm alii urbes ceperunt. Et nescio, an enumeranti mihi quædam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque, si crederem satis certam esse possessionem terrarum, quas tanta velocitate domuimus, ego verò, milites, ad Penates meos, ad parentem, sororesque, et ceteros cives, vel renitentibus vobis, erumperem, ut ibi potissimum parta vobiscum laudè, et gloria fruere, ubi nos uberrima victoriæ præmia expectant, liberorum, conjugum, parentumque lætitia, pax, quies, rerum per virtutem partarum secura possessio. Sed in novo, et si verum fateri volumus; precario Imperio, adhuc jugum ejus rigida cervice subeuntibus Barbaris, tempore, milites, opus est, dum mitioribus ingeniis imbuuntur, et efferatos mollior consuetudo permulcet. Fruges quoque maturitatem statuto tempore expectant. Alèd etiam illa sensus omnis expertia, tamen sua lege

mitescunt. Quid? creditis, tot gentes alterius Imperio, ac nomini assuetas, non sacris, non moribus, non commercio linguæ nobiscum coherentes, eodem prælio domitas esse, quo victæ sunt? Vestris armis continentur, non suis moribus. Et qui præsentibus metuunt, in absentia hostes erunt. Cum feris bestiis res est, quas captas, et inclusas, quia ipsarum natura non potest, longior dies mitigat. Et adhuc sic ago, tamquam omnia subacta sint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hircaniam Nabarzanes occupavit, Bactra non solum possidet parricida Bessus, sed etiam minatur. Sogdiani, Dahæ, Massagetæ, Sægæ, Indi sui juris sunt. Omnes hi simul, si terga nostra viderint, sequentur. Ille enim ejusdem nationis sunt; nos alienigenæ, et externi. Suis autem quæ parent placidius, etiam cum is præest, qui magis timeri potest. Proinde aut quæ cepimus, omitienda sunt, aut quæ non habemus, occupanda. Sicut in corporibus ægris, milites, nihil quod nociturum est, medici relinquunt, sic nos quicquid obstat Imperio, recidamus. Parva sæpè scintilla contempta magnum excitavit incendium. Nihil tutò in hoste despicitur. Quem spreveris, valentiorum negligentia faciet. Ne Darius quidem hæreditarium Persarum accepit Imperium, sed in sedem Cyri beneficio Bægoæ castrati hominis admissus. Ne vos magno labore credatis Bæstum vacuum regnum occupaturum. Nos verò peccavimus, milites, si Darii ob hoc vicimus, ut servo ejus traderemus Imperium, qui ultimum ausus scelus, Regem suum etiam externæ opis egentem, certè cui nos victores pepercissemus, quasi captivum in vinculis habuit, ad ultimum, ne à nobis conservari posset, occidit. Hunc vos regnare patieminus? quem equidem cruci affixum videre festino; omnibus Re-

gibus, gentibusque fidei, quam violavit, meritas poenas solventem. At herculè, si mox eundem Græcorum urbes aut Hellespontum vastare nuntiatum erit vobis, quo dolore afficiemini, Bessum præmia vestræ occupasse victoriæ? Tunc ad repetendas res festinabitis, tunc arma capietis. Quanto autem præstat, territum adhuc, et vix mentis suæ compotem opprimere? Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus nives, tot amnes superavimus, tot montium juga transcurrimus. Non mare illud, quod exestuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur, non Ciliciæ fauces, et angustiae includunt: plana omnia, et prona sunt. In ipso limine victoriæ stamus. Pauci nobis fugitivi, et domini sui interfectores supersunt. Egregium meherculè opus, et inter præmia gloriæ vestræ numerandum, posteritati famæque tradetis, Darii quoque hostis, finito post mortem ejus odio, parricidas esse vos ultos, neminem impium effugisse manus vestras. Hoc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, cum intellexerint, vos pia bella suscipere, et Bessi scelere, non nomini suo irasci?

N O T A S.

Alia ductu. Unas por mí mismo, otras por mis capitanes.

Multitudo subduxerit. Si por ser tantas me he olvidado de algunas.

Satis certum esse. Que estaba ya bastantemente asegurada.

Rigida cervice. De mala gana, y con deseo de sacudirlo.

Sua lege mitescunt. Maduran con el tiempo y buen temporal.

Hæreditarium. Por derecho sucesivo, por herencia.

Mare illud. El Helesponto.

Suo. De la nacion de los Persas.

CAPÍTULO V.

Mueve Alexandro sus tropas ácia Hircania: descripción del rio Zioberis.

Summa militum alacritate, jubentium, quocumque vellet, duceret, oratio excepta est. Nec Rex moratus impetum. Tertioque per Parthienem diem ad fines Hyrcaniæ penetrat, Cratero relicto cum iis copiis, quibus præerat, et ex manu, quam Amyntas ducebat, additis sexcentis equitibus, et totidem sagittariis, ut ab incursione Barbarorum Parthienem tueretur. Erigyum impedimenta, modico præsidio dato, campestri itinere ducere jubet. Ipse cum phalange; et equitatu CL stadia emensus, castra in valle, qua Hircaniam adeunt, communit. Nemus præaltis, densisque arboribus umbrosum est, pingue vallis solùm rigantibus aquis, quæ ex petris imminentibus manant. Ex ipsis radicibus montium Zioberis amnis effunditur, qui ferè tria stadia in longitudinem universus fluit: deinde saxo, quod alveolum interpolat, repercussus, duo itinera velut dispensatis aquis aperit: inde torrens, et saxorum, per quæ incurrit, asperitate violentior, terram præceps subiit: per CCC stadia conditus labitur, rursusque velut ex alio fronte conceptus editur, et novum alveum intendit, priore sui parte spatiosior quippè in latitudi-

ne XIII stadiorum diffunditur: rursusque angustioribus coercitus ripis iter cogit: tandem in alterum amnem cadit, cui Rhidago nomen est. Incolæ affirmabant, quæcumque dimissa essent in cavernam, quæ prior est fonti, rursus, ubi aliud os amnis aperit, existere. Itaque Alexander duos tauros, quæ subeunt aquæ terram præcipitari jubet: quorum corpora, ubi rursus erumpit, expulsa videre, qui missi erant, ut exciperent.

N O T A S.

Nec Rex. Ni dió lugar el Rey á que se pasase aquel primer ardor y prontitud de sus soldados.

Universus. Todo junto, sin division de sus aguas.

Duo itinera. Se divide y corre dividiendo sus aguas en dos brazos iguales.

Saxo... repercussus. Estrellándose en una peña.

Rursusque velut. Y despues vuelve á brotar como de nuevo.

Iter cogit. Tiene menor madre, ó mas estrecha.

Existere. Salen, aparecen.

CAPÍTULO VI.

Da Alexandro salvoconducto á Nabárzanes, cómplice con Besso en el parricidio de Dario.

Quartum jam diem eodem loco quietem militi dederat, cum litteras Nabarzanis, qui Darium cum Besso interceperat, accipit, quarum sententia hæc erat: *Se Dario non fuisse inimicum, imò*

etiam, quæ credidisset utilia esse, suasisse: et quia fidele consilium Regi dedisset: propè occisum ab eo. Agitasse Darium, custodiam corporis sui contra jus, fasque peregrino militi tradere, damnata popularium fide, quam per ducentos, et triginta annos inviolatam Regibus suis præstitissent Persæ. Se in præcipiti, et lubrico stantem, consilium à præsentis necessitate reperisse. Darium quoque, cum occidisset Bagoam, hac excusatione satisfecisse popularibus, quo insidiantem intèremisset. Nihil esse miseris mortalibus spiritu charius. Amore ejus ad ultima esse propulsum, sed ea magis esse secutum, quæ cogisset necessitas, quàm quæ optasset. In communi calamitate suam quemque habere fortunam. Si venisse se jubet, sine metu esse venturum. Non timere, ne fidem datam tantus Rex violaret, Deos à Deo falli non solere. Ceterum si, cui fidem daret, videretur indignus, multa exilia patere fugienti. Patriam esse; ubicumque vir fortis sedem elegerit. Nec dubitavit Alexander fidem, quo Persæ modo accipiebant, dare, inviolatum, si venisset, fore.

NOTAS.

Interceperat. Habia aprisionado y muerto.

Agitasse. Habia pensado, premeditado.

Damnata. Teniendo poca satisfaccion en los suyos y en su fidelidad.

Charius spiritu. Que amasen mas que á la vida.

Amore ejus. Que por amor á su vida se habia arrojado al mayor atentado.

Deos. Los dioses, por quienes juraba Alexandro no le haria mal.

A Deo. Alexandro, á quien llamaba Dios Nabáranes por adulacion.

Quo modo. Segun uso y estilo de los Persas. Este era darse las manos.

CAPÍTULO VII.

Entra Alexandro en Hircania: su descripcion y la del mar Caspio.

Quadrato tamen agmine, et composito ibat, speculatores subinde præmittens, qui explorarent loca. Levis armatura ducebat agmen: phalanx eam sequebatur. Post pedites erant impedimenta. Et gens bellicosa, et natura situs difficilis aditu, curam Regis intenderat. Namque perpetua vallis jacet, usque ad mare Caspium patens. Duo terræ ejus velut brachia excurrunt; media fluxu modico, sinum faciunt, Lunæ maximè similem cùm eminent cornua, nondum totum orbem sidere implente. Cercetæ, Mossyni, et Chalybes à læva sunt; ab altera parte Leucosyri, et Amazonum campi: et illos, quæ vergit ad Septentrionem, hos ad occasum conversa prospectat. Mare *Caspium* dulcius ceteris, ingentis magnitudinis serpentes alit, et pisces longè diversi ab aliis coloris. Quidam *Caspium*, quidam *Hyrceanum* appellant. Alii sunt, qui *Mæotim* paludem in id cadere putent; et argumentum afferunt, aquam, quo dulcior sit, quàm cetera maria, infuso paludis humore mitescere. A Septentrione ingens in litus mare incumbit, longèque agit fluctus, et magna

parte exæstuans stagnat. Idem alio cœli statu recipit in se fretum, eodemque impetu, quo effusum est, relabens, terram naturæ suæ reddit. Et quidam credidere, non Caspium mare esse, sed ex India in Hyrcaniam cadere: cujus fastigium (ut supra dictum est) perpetua valle submittitur. Hinc Rex viginti stadia processit, semitâ propemodum invitâ, cui sylva imminebat; torrentesque, et eluvies iter morabantur. Nullo tamen hoste obvius penetravit, tandemque ad ulteriora perventum est. Præter alios commeatus, quorum tum copiâ regio abundabat, pomorum quoque ingens modus nascitur; et uberrimum gignendis ubis solum est. Frequens arbor faciem quercus habet, cujus folia multo melle tinguntur. Sed nisi Solis ortum incolæ occupaverint, vel modico tempore succus extinguitur.

NOTAS.

Media. Las partes que estan en el medio, ó el medio.

Longèque. Y extiende sus olas muy tierra adentro.

Relabens. Retrocediendo, como quando baxa la marea.

Naturæ suæ. Dexa la tierra en su antiguo ser.

Submittitur. Va en declive, se estanca, y forma un gran lago.

Frequens. Habia mucha abundancia de un árbol parecido á la encina.

CAPÍTULO VIII.

Admite en su gracia á los gobernadores de los Persas y á Artábazo: perdona á los Griegos.

Triginta hinc stadia processerat, cùm Phrathernes ei occurrit, seque, et eos, qui post Darii mortem profugerant, dedens. Quibus benigne exceptis, ad oppidum Arvas pervenit. Hic ei Craterus, et Erigyus occurrunt. Præfectum Tapyrorum gentis Phradatem adduxerant. Hic quoque in fidem receptus, multis exemplo fuit experiendi clementiam Regis. Satrapem deinde Hyrcaniæ dedit Menapim. Exul hic, regnante Ocho, ad Philippum pervenerat. Tapyrorum quoque gentem Phradati reddit. Jamque Rex ultima Hyrcaniæ intraverat, cum Artabazus, quem Dario fidissimum fuisse supra diximus, cum propinquis Darii, ac suis liberis, modicaque Græcorum militum manu, occurrit. Dextram venienti obtulit Rex: quippè et hospes Philippi fuerat, cùm, Ocho regnante, exularet, et hospitii pignora in Regem suum ad ultimum fides conservata vincebat. Comites igitur exceptus: *Tu quidem, inquit, Rex perpetua felicitate floreas. Ego ceteris lætus hoc uno torqueor, quod præcipiti senectute diu frui tua bonitate non possum.* Nonagesimum et quintum annum agebat. Novem juvenes eadem matre geniti patrem comitabantur. Hos Artabazus dextræ Regis admovit, precatus, ut tamdiu viverent, donec utiles Alexandro essent. Rex pedibus iter plerumque faciebat. Tunc *admo- veri sibi et Artabazo equos jussit, ne, ipso ingrediente pedibus, senex equo vehi erubesceret.*

Deinde, ut castra sunt posita, Græcos, quos Artabazus adduxerat, convocari jubet. At illi, nisi Lacedæmoniis quoque fides daretur, respondent, se, quid agendum ipsis foret, deliberaturos. Legati erant Lacedæmoniorum missi ad Darium: quo victo, applicaverant se Græcis mercedē apud Persas militantibus. Rex omissis sponsionem, fideique pignoribus, venire eos jussit, fortunam, quam ipse dedisset, habituros. Diu cunctantes, plerisque consilia variantibus, tandem venturos se pollicentur. At Democrates Atheniensis, qui maximè Macedonum opibus semper obstiterat, venia desperata, gladio se configit. Ceteri, sicut constituerant, ditioni Alexandri seipsos permittunt. Quingenti et mille milites erant; præter hos legati ad Darium missi XC. In supplementum distributus miles. Ceteri remissi domum, præter Lacedæmonios, quos tradi in custodiam jussit.

NOTAS.

Et hospitii. Y la fidelidad que guardó á su Rey Darío hasta la muerte preponderaba en la estimacion de Alexandro al hospedage con que le recibió Filipo.

In supplementum. Sirvió para completar las tropas.

CAPÍTULO IX.

Sujeta Alexandro á los Mardos, gente feroz.

Mardorum erat gens confinis Hyrcaniæ, cultu vitæ aspera, et latrociniiis assueta. Hæc sola nec legatos miserat, nec videbatur imperata factura. Itaque Rex indignatus, si una gens posset efficere, ne invictus esset, impedimentis cum præsidio relictis, invicta manu comitante, procedit. Noctu iter fecerat: et prima luce hostis in conspectu erat. Tumultus magis quam prælium fuit. Deturbati ex collibus, quos occupaverant Barbari, profugiunt: proximique vici ab incolis deserti capiuntur. Interiora regionis ejus haud sanè adire sine magna vexatione exercitus poterat. Juga montium, præaltæ sylvæ, rupesque inviæ sæpiunt: ea, quæ plana sunt, novo munimenti genere impedièrant Barbari. Arbores densæ sunt ex industria consitæ, quarum teneros adhuc ramos manu flectunt, quos intortos rursus inserunt terræ: inde velut ex alia radice latiores virent trunci: hos, quæ natura fert, adolescere non sinunt, quippè alium alii quasi nexu conserunt: qui, ubi multa fronde vestiti sunt, operiunt terram. Itaque occulti nexus ramorum, velut laquei, perpetua sepe iter claudunt. Una ratio erat, cædendo aperire saltum. Sed hoc quoque magni operis. Crebri namque nodi duraverant stipites; et in se implicati arborum rami, suspensis circulis similes, lento vimine frustrabantur ictus. Incolæ autem ritu ferarum virgulta subire soliti, tum quoque intraverant saltum, occultisque telis hostem lacescebant. Ille venantium mo-

do latibula scrutatus, plerosque confodit. Ad ultimum circuire saltum militis jubet, ut, si qua pateret iter, erumperent. Sed ignotis locis plerique oberrabant. Excepti sunt quidam, inter quos equus Regis (Bucephalum vocabant) quem Alexander non eodem, quo ceteras pecudes, animo aestimabat. Namque ille nec in dorso insidere suo patiebatur alium: et Regem, cum vellet ascendere, sponte sua genua submittens, excipiebat; credebaturque sentire, quem veheret. Majore ergo, quam decebat, irâ simul, ac dolore stimulatus, equum vestigari jubet, et per interpretem pronuntiare, ni reddidissent, neminem esse victurum. Hac denuntiatione territi, cum ceteris donis, equum adducunt. Sed ne sic quidem mitigatus, cædi sylvas jubet, aggestaque humo è montibus, planitiem ramis impeditam exaggerari. Jam aliquantum altitudinis opus creverat, cum Barbari, desperato, regionem, quam occupaverant, posse retineri, gentem suam dedidere. Rex obsidibus acceptis, Phradati tradere eos jussit. Inde quinto die in stativa revertitur. Artabazum deinde, geminato honore, quem Darius habuerat ei, remittit domum.

N O T A S.

Quâ natura fert. Segun su naturaleza: por donde habian de subir naturalmente.

Suspensis. Encorbados, y á manera de arcos, do-blegándose, hacian que los golpes diesen en vago.

Excepti sunt. Faltaron: fueron cogidos de los Bárbaros.

Planitiem exaggerari. Allandar el camino.

Desperato. Desesperando. Ablativo absoluto: lo mismo que cum desperasset.

CAPÍTULO X.

Admite en su gracia á Nabárzanes: visita á la Reyna de las Amazonas: vuelve á los suyos.

Jam ad urbem Hyrcaniæ, in qua Regia Daril fuit, ventum erat. Ibi Nabarzanes, accepta fide, occurrit, dona ingentia ferens. Inter quæ Bagoás erat specie singulari spado, atque in ipso floré pueritiæ, cui et Darius fuerat assuetus, et mox Alexander assuevit. Ejusdem maximè precibus motus, Nabarzani ignovit. Erat, ut supra dictum est, Hyrcaniæ finitima gens Amazonum, circa Themodoonta amnem, Themiscyræ incolentium campos. Reginam habebant Thalestrim, omnibus inter Caucasum montem, et Phasim amnem imperitantem. Hæc cupidine visendi Regis accensâ, finibus Regni sui excessit. Et cum haud procul abesset, præmisit indicantes, venisse Reginam, adeundi ejus, cognoscendique avidam. Protinùs facta potestate veniendi, ceteris jussis subsistere, CCC fœminarum comitatu processit. Atque, ut primum Rex in conspectu fuit, equo ipsa desiliit, duas lanceas dextrâ præferens. Vestis non toto Amazonum corpore obducitur. Nam læva pars ad pectus est nuda; cetera inde velantur. Nec tamen sinus vestis, quem nodò colligunt, infra genua descendit. Altera papilla intacta servatur, qua muliebris sexus liberos alant: aduritur dextera, ut arcus fá-

ciliùs intendant, et tela vibrent. Interrito vultu Regem Thalestris intuebatur, habitum ejus haudquaquam rerum famæ parem oculis perlustrans. Quippè omnibus Barbaris in corporum majestate veneratio est; magnorumque operum non alios capaces putant, quàm quos eximia specie donare natura dignata est. Ceterùm interrogata, num aliquid petere vellet, haud dubitavit fateri: *Ad communicandos cum Rege liberos se venisse, dignam ex quo ipse Regni generaret hæredes, fæminei sexus se retenturam, marem reddituram patri.* Alexander, *an cum ipso militare vellet*, interrogat. Et illa, causata sine custode Regnum reliquisse, petere perseverabat, ne se irritam spei pateretur abire. Acrior ad Venerem fæminæ cupido quam Regis, ut paucos dies subsisteret, perpulit. Tredecim dies in obsequium desiderii ejus absumpti sunt. Tum illa Regnum suum, Rex Parthienem, petiverunt.

NOTAS.

Sinus habitu. Los pliegues del vestido.

Habitu ejus. Que no correspondia la disposicion de su cuerpo á lo que de sus hechos decia la fama.

CAPÍTULO XI.

*Degenera Alexandro del que habia sido hasta aquí:
dexasse llevar de sus pasiones y vicios.*

Hic verò palam cupiditates suas volvit; continentiamque, et moderationem, in altissimâ quâque fortunâ eminentia bona in superbiam, ac lasciviam vertit. Patrios mores, disciplinamque Macedonum Regum salubriter temperatam, et civilem habitum, velut leviora magnitudine sua ducens. Persicæ Regiæ par Deorum potentia fastigium æmulabatur. Jacere humi venerabundos patiocœpit; paulatimque servilibus ministeriis tot victores gentium imbuere, et captivis pares facere expetebat. Itaque purpureum diadema distinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit; vestemque Persicam sumpsit, ne omen quidem veritus, quod à victoris insignibus in devicti transiret habitum. Et ille se quidem Persarum spolia gestare dicebat. Sed cum illis quoque mores induerat, superbiamque habitus animi insolentiâ sequebatur. Litteras quoque, quas in Europam mitteret, veteris annuli gemma obsignabat: iis, quas in Asiam scriberet, Darii annulus imprimebatur, ut appareret, unum animum duorum non capere fortunam. Amicos verò, et equites, unaque principes militum, adspernantes quidem, sed recusare non ausos, Persicis ornaverat vestibus. Pellices CCC et LX totidem, quot Darii fuerant, Regiam implebant, quas spadonum greges, et ipsi muliebria pati assueti, sequebantur. Hæc luxu, et peregrinis infecta moribus, veteres Philippi milites, rudis na-

tio ad voluptates, palam aversabantur. Totisque castris unus omnium sensus, ac sermo erat: *Plus amissum victoria, quam bello quæsitum esse. Tum maximè vinci ipsos, dedique alienis moribus, et externis: tantæ moræ pretium, domos quasi in captivo habitu reversuros: pudere jam sui Regem, victis, quàm victoribus similiorem, ex Macedonia Imperatore Darii Satrapem factum. Ille non ignarus et principes amicorum, et exercitum graviter offendi, gratiam liberalitate, donisque recuperare tentabat. Sed ut opinor, liberis pretium servitutis ingratum est. Igitur, ne in seditionem reverteretur, otium interpellandum erat bello, cujus materia opportunè dabatur.*

NOTAS.

Et civilem. Y el vestido vulgar, que apenas se diferenciaba del de un particular.

Ne omen. Sin tener á lo menos por mal agüero trocar el traje, de que usaba cuando vencedor, por el de los Persas, que eran los vencidos.

Gemma. Antiguamente tenían los Reyes en el mismo anillo ó sortija el sello Real.

Unum animum. No bastaba uno solo para dos imperios tan dilatados; no bastaba una cabeza para dos coronas tan poderosas y extendidas.

Tantæ moræ. Y que el pago ó fruto de tanta detención en Persia seria volver en traje de cautivos á su patria.

Satrapem. Siervo: esclavo de Darío.

Ille. Alejandro.

CAPÍTULO XII.

Va Alexandro en busca de Besso, perdona á Satibárzanes: rebélase éste, y le persigue.

Namque Bessus, veste regia sumpta, Artaxer- gem appellari se jusserat; Scythasque, et ceteros Thanais accolas contrahebat. Hæc Satibarzanes nuntiabat. Quem receptum in fidem regioni, quam antea obtinuerat, præfecit. Et cum grave spoliis, apparatusque luxuriæ agmen vix moveretur, suas primùm, deinde totius exercitus sarcinas, exceptis admodum necessariis, conferri jussit in medium. Planities spatiosa erat, in quam vehicula onusta perduxerant. Expectantibus cunctis, quid deinde esset imperaturus, jumenta jussit abduci, suisque primùm sarcinis face subditâ; ceteras incendi præcipit. Flagrabant exurentibus dominis, quæ ut intacta ex urbibus hostium raperent, sæpè flammâs restrinxerant, nullò sanguinis pretium adeunte deflere, cum regias opes idem ignis exureret. Brevis deinde oratio mitigavit dolorem. Habilesquæ militiæ, ad omnia parati, lætabantur sarcinarum potius, quàm disciplinæ fecisse jacturam. Igitur Bactrianam regionem petebant. Sed Nicanor Parmenionis filius, subita morte correptus, magno desiderio sui affecerat cunctos. Rex ante omnès mæstus cupiebat quidem subsistere funeri affuturus; sed penuria com meatuum festinare cogebat. Itaque Philotas cum duobus millibus, et DC relictus, ut justa fratri persolveret, ipse contendit ad Bessum. Iter facienti litteræ ei afferuntur à finitimis Satraparum. E quibus cognoscit, Bessum qui-

dem hostili animo occurrere cum exercitu, ceterum Satibarzanem, quem Satrapem Ariorum ipse præfecisset, defecisse ab eo. Itaque quamquam Besso imminebat, tamen ad Satibarzanem opprimendum præverti optimum ratus, levem armaturam, et equestres copias educit: totaque nocte strenuè facto itinere, improvisus hosti supervenit. Cujus cognito adventu, Satibarzanes cum duobus millibus equitum (nec enim plures subito coactari poterant) Bactra perfugit: ceteri proximos montes occupaverunt.

NOTAS.

Conferti in medium. Amontonarlas.
Sanguinis pretium. Las que habian costado tanta sangre.
Improvisus. Sorprendió al enemigo cuando éste menos lo pensaba.

CAPÍTULO XIII.

Peña alta y disforme, y que parecia inaccesible: disposiciones de Alexandro, pone fuego á un bosque: rindense los cercados.

Prærupta rupes erat, quæ spectat Occidentem. Eadem, quæ vergit ad Orientem, segniore submissa fastigio, multis arboribus obsita, perennem habet fontem, ex quo largæ aquæ manant. Circuitus ejus duo et triginta stadia comprehendit. In vertice herbidus campus. In hoc multitudinem imbellem considerare jubet. Ipsi, quæ rupes erat, arbo-

rum truncos, et saxa obmoliuntur. XIII millia armata erant. In horum obsidionem Cratero relicto, ipse Satibarzanem sequi festinat: et, quia longius eum abesse cognoverat, ad expugnandos eos, qui edita montium occupaverant, redit. Ac primò repugnari jubet, quidquid ingredi posset. Deinde, ut occurrebant inviæ cautes, præruptæque rupes, irritus labor videbatur, obstante natura. Ille, ut erat animi semper obluctantis difficultatibus, cum et progredi arduum, et reverti periculosum esset, versabat se ad omnes cogitationes, aliud, atque aliud (ut solet, ubi prima quæque damnamus) subjiciente animo. Hæsitanti quòd ratio non potuit, fortuna consilium subministravit. Vehemens Favonius erat, et multam materiam cæciderat miles, aditum per saxa molitus. Hæc vapore torrida inaruerat. Ergo aggerati alias arbores jubet, et igni dari alimenta. Celeriterque stipitibus cumulatis, fastigium montis æquatum est. Tunc undique ignis injectus cuncta comprehendit. Flammam in hora hostium ventus ferebat: fumus ingens velut quadam urbe absconderat cælum. Sonabant incendio sylvæ, atque ea quoque, quæ non incenderat miles, concepto igne, proxima quæque adurebant. Barbari suppliciorum ultimum, si qua intermoreretur ignis, effugere tentabant. Sed, qua flamma dederat locum, hostis obstabat. Varia igitur cæde consumpti sunt. Alii in medios ignes, alii in petras præcipitavere se, quidam manibus hostium se obtulerunt, pauci semiustulati venere in potestatem.

NOTAS.

Quidquid. Hasta donde pudiesen penetrar.

Aditum. Abriendo camino.

Si quæ. Si por alguna parte ó no habia prendido con fuerza el fuego, ó estaba ya para acabarse.

CAPÍTULO XIV.

Vuelve á juntarse con Cratero : apodérase de Artacacna : consiguen perdon los ciudadanos : nuevas reclutas : llega á los Drangas.

Hinc ad Craterum, qui Artacacnam obsidebat, redit. Ille, omnibus præparatis, Regis expectabat adventum, captæ urbis titulo (sicut par erat) cedens. Igitur Alexander turres admoveri jubet. Ipsaque aspectu territi Barbari, è muris supinas manus tendentes, orare cœperunt: *Iram in Satibarzanem defectionis auctorem reservaret, supplicibus semet deditibus parceret.* Rex, data venia, nox obsidionem modo solvit, sed omnia sua incolis reddidit. Ab hac urbe digressò, supplementum novorum militum occurrit. Zoilus quingentos equites ex Græcia adduxerat, tria millia ex Illirico Antipater miserat, Tessali equites triginta et centum cum Philippo erant. Ex Lydia sexcenti et duo millia, peregrinus miles advenerat: tercenti equites gentis ejusdem sequebantur. Hac manu adjecta, Drangas pervenit. Bellicosa natio est. Satrapes erat Barzaentes, sceleris in Regem suum

particeps Besso. Is suppliciorum, quæ meruerat, metu, profugit in Indiam.

N O T A S.

Captæ urbis. Cediendo y reservando para Alexandro la gloria de haber conquistado la ciudad.
Supinas manus. Levantando las manos al cielo.

CAPÍTULO XV.

Descúbrese la conjuracion contra Alexandro por Nicómaco y Ceballino. Dimno se mató á sí mismo con una espada.

Jam nonum diem stativa erant, cum externa vi non tutus modò Rex, sed invictus intestino facinore petebatur. Dymnus modicæ apud Regem auctoritatis, et gratiæ, exoleti: cui *Nichomaco* erat nomen, amore flagrabat, obsequio uni sibi dediti corporis victus. Is, quòd ex vultu quoque perspicere poterat, similis attonito, remotis arbitris, cum juvene secessit in templum, arcana se, et silenda afferre præfatus. Suspensumque expectatione, per mutuam charitatem, et pignora utriusque animi rogat, ut affirmet jurejurando quæ commisisset, silentio esse tecturum. Et ille ratus, nihil, quod etiam cum perjurio detegendum foret, indicaturum, per præsentés Deos jurat. Tum Dymnus aperit in tertium diem insidias comparatas, sequæ ejus consilii fortibus viris, et illustribus esse participem. Quibus juvenis auditis, se verò fidem in parricidio dedisse constanter annuit, nec ulla re-

ligione, ut scélus tegat, posse constringi. Dymnus, et amore, et metu amens, dextram exoleti complexus, et lacrymans orare primum: *Ut participes consilii, operisque fieret. Si id sustinere non possit, attamen ne proderet se, cujus erga ipsum benevolentia præter alia hoc quoque haberet fortissimum pignus, quòd caput suum permisisset fidei adhuc inexpertæ.* Ad ultimum adversari scelus perseverantem, metu mortis terret, ab illo capite conjuratos pulcherrimum facinus inchoaturos. Aliàs deinde effœminatum, et muliebriter timidum, aliàs proditorem amatoris appellans, nunc ingentia promittens, interdumque Regnum quoque, versabat animum tanto facinore procul abhorrentem. Strictum deinde gladium modò illius, modò suo admovens jugulo, supplex idem, et infestus expressit, ut tandem non solum silentium, sed etiam operam polliceretur. Namque abundè constantis animi, et dignus, qui pudicus esset, nihil ex pristina voluntate mutaverat, sed se, captum Dymni amore, simulabat nihil recusare. Sciscitari deinde pergit: *Cum quibus tantæ rei societatem inisset? Plurimum referte, quales viri tam memorabili operæ admoturi manus essent.* Ille et amore, et scelere malè sanus, simul gratias agit, simul gratulatur, quòd fortissimis juvenum non dubitasset se jungere, *Demetrio corporis custodi, Peucolao, Nicanori.* Adjicit his Aphæbetum, Loceum, Dioxenum, Archepolim, et Amyntam.

NOTAS.

Intestino facinore. Con asechanzas domésticas: de los suyos.

Arcana. Diciéndole antes que tenía que comunicarle cosas secretas y de secreto.

Et pignora. Y por las prendas que recíprocamente habían recibido de su estrecha correspondencia.

Commisisset. Le fiase, le comunicase.

Etiám cum perjurio. Aun despues de haberlo jurado.

Cujus erga. A quien entre otras habia dado la prueba mas segura de su amor en haber fiado su vida (descubriéndole la conjuración) de un hombre, cuya fidelidad no habia experimentado y probado aún.

Versabat animum. Procuraba por todos modos reducir su ánimo, muy ageno de maldad tan enorme.

Expressit. Le sacó palabra.

Namque abunde. Porque muy firme en su primera resolución.

CAPÍTULO XVI.

Da parte Nicómaco á su hermano de la conjuración, y éste á Filotas, para que se la comunique al Rey, quien la sabia por Metron, y hace prender á Dymno.

Ab hoc sermone dimissus Nicomachus, ad fratrem (Ceballino erat nomen) quæ acceperat, defert. Placet ipsum subsistere in tabernaculo, ne si Regiam intrasset non assuetus adire Regem, conjurati proditos se esse resciscerent. Ipse Ceballinus ante vestibulum Regiæ (neque enim proprius aditus ei patebat) consistit, opperiens aliquem ex prima cohorte amicorum, ut in-

roduceretur ad Regem. Fortè, ceteris dimissis, unus Philotas Parmenionis filius, incertum quam ob causam, substiterat in Regia. Huic Ceballinus ore confuso magnæ perturbationis notas præ se ferens, aperit, quæ ex fratre compererat; et sine cunctatione nuntiari Regi jubet. Philotas, laudato eo, protinus intrat ad Alexandrum: multoque invicem de aliis rebus consumpto sermone, nihil eorum, quæ ex Ceballino cognoverat, nuntiat. Sub vesperam eum prodeuntem in vestibulo Regiæ excipit juvenis, an mandatum executus foret, requirens. Ille non vacasse sermoni suo Regem causatus, discessit. Postero die Ceballinus venienti in Regiam præstò est. Intransentemque admonet pridie communicatæ cum ipso rei. Illæ curæ sibi esse respondit: ac ne tum quidem Regi, quæ audierat, aperit. Cœperat Ceballino esse suspectus. Itaque non ultra interpellandum ratus, nobili juveni (*Metron* erat ei nomen) super armamentarium posito, quod scelus pararetur, indicat. Ille, Ceballino in armamentario abscondito, protinus Regi corpus fortè curanti, quid ei index detulisset, ostendit. Rex, ad comprehendendum Dymnum missis satellitibus, armamentarium intrat. Ibi Ceballinus gaudio elatus: *Habeo te*, inquit, *incolumen ex impiorum manibus ereptum*. Percontatus deinde Alexander, quæ noscenda erant, ordine cuncta cognoscit. Rursusque institit quærere, quotus dies esset, ex quo Nicomachus ad eum detulisset indicium. Atque illo fatente, jam tertium esse; existimans haud incorrupta fide tantò post deferre, quæ audierat, vinciri eum jussit. Ille clamitare cœpit, eodem temporis momento, quo audisset, ad Philotam decurrisse: ab eo percontaretur. Rex item

quærens, an Philotam adisset, an institisset ei, ut perveniret ad se, perseverante eo affirmare, quæ dixerat, manus ad cœlum tendens, manantibus lacrymis, hanc sibi à charissimo quondam amicorum relatam gratiam querebatur.

N O T A S.

Placet ipsum. Cebalino tuo por conveniente, que Nicómaco.

Excipit. Le sale al encuentro.

Corpus curanti. Que se estaba bañando.

Haud incorrupta. Que habia habido algun dolo: que no habia sido sincéra su felicidad en diferir por tanto tiempo.

Ab eo percontaretur. Preguntáraselo á Filotas.

Institisset ei. Si habia persistido, y vuelto á decirle á Filotas.

Tendens. Levantando Alexandro.

CAPÍTULO XVII.

Hiérese de muerte Dymno, y espira delante de Alexandro: descargos de Filotas á lo que le acusaban: dase por satisfecho, ó disimula Alexandro.

Inter hæc Dymnus, haud ignarus, quam ob causam accerseretur à Rege, gladio, quo fortè erat cinctus, graviter se vulnerat: occursuquæ satellitum inhibitus, perfertur in Regiam. Quem intuens Rex: *Quod, inquit, in te, Dymne, tantum cogitavi nefas, ut tibi Macedonum Regno dignior*

Philotas me quoque ipso videretur? Illum jam defecerat vox. Itaque edito gemitu, vultuque à conspectu Regis averso, subinde collapsus extinguitur. Rex, Philota venire in Regiam jussu, *Ceballinus*, inquit, *ultimum supplicium meritus esset, si in caput meum præparatas insidias biduo texisset, hujus criminis rerum Philotam substituit, ad quem protinus indicium detulisse se affirmat. Quo proprio gradu amicitiae me contingis, hoc majus est dissimulationis tuae facinus. Et ego Ceballino magis, quàm Philotæ id convenire fateor. Faventem habes judicem, si, quod admitti non oportuit, saltem negari potest.* Ad hæc Philotas, haud sanè trepidus, si animus vultu æstimaretur, Ceballinum quidem scorti sermonem ad se detulisse, sed ipsum tam levi auctori nihil credidisse, respondit; veritum ne jurgium inter amatorem, et exoletum non sine risu aliorum detulisset: cum Dymnus interemerit, seipsum, qualiacumque erant, non fuisse recitanda. Complexusque Regem, orare cœpit, ut præteritam vitam potius, quàm culpam, silentii tamen, non facti ullius, intueretur. Haud facilè dixerim, crediderit ne ei Rex, an altius iram suppresserit. Dexteram reconciliatæ gratiæ pignus obtulit, et contemptum magis, quàm celatum indicium esse, videri sibi dixit.

N O T A S.

Hujus criminis. Echa la culpa á Filotas, á quien afirma dió parte inmediatamente.

Quò proprio. Tanto mayor es tu culpa en haberme callado la traicion, quanto mas amigo y confidente mio eres.

Si animus. Si se ha de colegir lo que pasaba por su interior, por semblante nada mudado.

Cùm Dymnus. Pero que habiéndose quitado la vida Dimno, no eran para calladas aquellas cosas, fuesen las que fuesen.

CAPÍTULO XVIII.

Llama Alexandro á consejo á sus mas confidentes: condenan estos de comun acuerdo á Filotas.

Advocato tamen consilio amicorum, cui tum Philotas adhibitus non est, Nicomachum introduci jubet. Is eadem, quæ detulerat ad Regem, ordine exposuit. Erat Craterus Regi charus in paucis, et eò Philotæ ob æmulationem dignitatis adversus. Neque ignorabat, sæpe Alexandri auribus nimia jactatione virtutis, atque operæ gravem fuisse, et ob ea non quidem sceleris, sed contumaciæ tamen suspectum. Non aliam premendi inimici occasionem aptiorem futuram ratus, odio suo pietatis præferens speciem: *Utinam, inquit, in principio quoque hujus rei nobiscum deliberasset. Suavissemus, si Philotæ velles ignoscere, paterere potius ignorare eum, quantum deberet tibi, quàm usque ad mortis metum adductum cogeres potius de periculo suo, quàm de tuo cogitare beneficio. Ille enim semper insidiari tibi poterit: tu non semper Philotæ poteris ignoscere. Nec est, quod existimes, eum, qui tantum facinus ausus est, venia posse mutari. Scit eos, qui misericordiam consumpserant, amplius sperare non posse. At ego, etiamsi*

ipse vel pœnitentia, vel beneficio tuo victus quiescere volet, patrem ejus Parmenionem, tanti ducem exercitus, et inveterata apud milites tuos auctoritate, haud multum infra magnitudinis tuæ fastigium positum, scio non æquo animo salutem filii sui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus. Meruisse mortem, confiteri pudet. Superest, ut malit videri injuriam accepisse, quàm vitam. Proinde scio, tibi cum illis de salute esse pugnandum. Satis hostium superest, ad quos persequendos ituri sumus. Latus à domesticis hostibus muni. Hos si submoves, nihil metuo ab externo. Hæc Craterus. Nec ceteri dubitabant, Quin conjurationis indicium suppressurus non fuisset, nisi auctor, aut particeps. Quem enim pium, et bonæ mentis, non amicum modò, sed ex ultima plebe, auditis, quæ ad eum delata erant, non protinus ad Regem fuisse cursurum? Nec Ceballini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipsi nuntiasset Parmenionis filium, Præfectum equitatus omnium arcanorum Regis arbitrum? Simulasse etiam non vacasse sermoni suo Regem, ne index alium internuntium quæreret. Nicomachum religione quoque Deum adstrictum, conscientiam suam exonerare properasse. Philotam, consumpto per ludum, jocumque pene toto die, gravatum esse, pauca verba ad caput Regis pertinentia, tam longo, et forsitan supervacuo inserere sermoni. At enim non credidisset talia deferentibus pueris. Cur igitur extraxisset biduum, tamquam indicio haberet fidem? Dimittendum fuisse Ceballinum, si dilationem ejus damnabat. In suo quemque periculo magnum animum habere: cum de salute Regis timeretur, credulos esse debere: vana quoque deferentes admittere. Omnes igitur quæstionem de

eo, ut participes sceleris indicare cogeretur, habendam esse decernunt. Rex admonitos, ut consilium silentio premerent, dimittit.

NOTAS.

Et eo. Y por tanto, ó por lo mismo contrario, émulo y enemigo.

Non aliam. Pensando Cratero que no habria ocasion mejor para perder á su enemigo Filotas.

Qui misericordiam. Los que por la enormidad de sus delitos han agotado la fuente de la compasion, se hicieron indignos del perdon.

Patere potiùs. Quisieses mas, que no supiese Filotas lo mucho que te debia (callando el Rey lo que contra Filotas se sospechaba), que despues de haberle puesto en peligro de muerte, hicieses con esto mismo pensase mas Filotas en el riesgo en que se vió de perder la vida, que en el favor que le hiciste en perdonársela.

Etiamsi ipse. Y aunque Filotas, ó arrepentido, ó agradecido no quiera hacerle alguna traicion.

Haud multum. De casi igual grandeza la tuya.

Non æquo. Por el delito que se acumulaba á su hijo.

Arbitrum. Suple *accurrisse.* Ni fue para dar parte, á imitacion de Cebalino, un hijo de Parmenion, præfecto de la caballería.

At enim. Pero dirá que.

Quæstionem de eo. Que fuese puesto Filotas á cuestion de tormento.

CAPÍTULO XIX.

Disimula Alexandro lo que habia premeditado: disposiciones para la prision de Filotas: préndente, y llévanle cubierto á palacio.

Pronuntiari deinde iter in posterum diem jubet, ne quâ novi initi consilii daretur nota. Invitatus est etiam Philotas ad ultimas ipsius epulas. Et non cœnare modò, sed etiam familiariter colloqui cum eo, quem damnaverat, sustinuit. Secunda deinde vigiliâ, luminibus extinctis, cum paucis in Regiam coeunt Hephæstion, et Craterus, et Cœnus, et Erigyus. Hi ex amicis. Ex armigeris autem, Perdiccas, et Leonatus. Per hos imperatum, ut, qui ad Prætorium excubabant, armati vigilarent. Jam ad omnes aditus dispositi equites, itinera quoque obsidere jussi, ne quis ad Parmenionem, qui tum Mediæ, magnisque copiis præerat, occultus evaderet. Attarras autem cum trecentis armatis intraverat Regiam. Huic decem satellites traduntur: quorum singulos deni armigeri sequebantur. Ii ad alios conjuratos comprehendendos distributi sunt. Attarras cum trecentis ad Philotam missus, clausum aditum domus moliebatur, quinquaginta juvenum promptissimis stipatus. Nam ceteros cingere undique domum jusserat, ne occulto aditu Philotas posset elabi. Illum sive securitate animi, sive fatigatione resolutum, somnus oppreserat. Quem Attarras torpentem adhuc occupat. Tandem ei, sopore discusso, cum injicerentur catenæ: *Vincit, inquit, bonitatem tuam, Rex, inimicorum meorum acerbitas.* Nec plura locutum, capite velato, in Regiam abducunt.

Sustinuit. Tuvo valor y aliento.

Moliebatur. Derribaba; echaba por tierra; rompía.

Resolutum. Rendido.

CAPÍTULO XX.

Júntanse armados de órden de Alexandro todos sus soldados: varios razonamientos del Rey.

Postero die Rex edixit, ut omnes armati convenirent. Sex millia ferè militum venerant: prætereà turba lixarum, colonumque impleverant Regiam. Philotam armigeri agmine suo tegebant, ne ante conspici posset à vulgo, quam Rex allocutus milites esset. De capitalibus rebus, vetusto Macedonum modo, inquirebat exercitus, in pace erat vulgi: nihil potestas Regum valebat, nisi prius valuisset auctoritas. Igitur primum Dymni cadaver infertur, plerisque, qui patrasset, quove casu extinctus esset, ignaris. Rex deinde in concionem procedit, vultu præferens dolorem animi. Amicorum quoque mœstitia expectationem haud parvam fecerat. Diu demisso in terram vultu, attonito, stupentique similis stetit. Tandem recepto animo: *Penè, inquit, milites, paucorum hominum scelere vobis ereptus sum. Deum providentia, et misericordia vivo. Conspectusque vester venerabilis coegit, ut vehementius parricidis irascerer: quoniam supremus, imò unus vitæ meæ*

fructus est , tot fortissimis viris de me optimè meritis referre adhuc gratiam posse. Interrupit orationem militum gemitus ; obortæque sunt omnibus lacrymæ. Tum Rex : Quanto , inquit , majorem in animis vestris motum excitabo , cum tantî sceleris auctores ostendero , quorum mentionem adhuc reformido , et tamquam salvi esse possint , nominibus abstineo? Sed vincenda est memoria pristinæ charitatis , et conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodò autem tantum nefas sileam? Parmenio illa ætate , tot meis , tot parentis mei meritis devinctus , omnium nobis amicorum vetustissimus , ducem tanto sceleri se præbuit. Minister ejus Philotas Peucolaum , et Demetrium , et hunc Dymnum , cujus corpus aspicitis , ceterosque ejusdem amentia in caput meum subornavit. Fremitus undique indignantium , querentiumque tota concione obstrepebat , qualis solet esse multitudinis , et maximè militaris , ubi aut studio agitur , aut ira. Nicomachus deinde , Metron , et Ceballinus producti , quæ quisque detulerat , exponunt. Nullius eorum indicio Philotas particeps sceleris destinabatur. Itaque indignatione pressâ , vox indicum silentio excepta est.

NOTAS.

Inquirebat. Entendia y conocia de los delitos.

Auctoritas. La aprobacion y voto ya del pueblo, ya de los soldados.

Nominibus. Callo sus nombres.

Ducem. Cabeza y autor.

CAPÍTULO XXI.

*Nuevo razonamiento de Alexandro contra Filotas y
Parmenion su padre.*

Tum Rex: *Qualis, inquit, ergo animi vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium idipsum suppressit? quod non fuisse vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens, tormenta non timuit Ceballinus. Metron ne momentum quidem temporis distulit exonerare se, quin eo, ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum! Iste Regis periculo cum moneatur, vultum non mutaret? indicem tantæ rei sollicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, et avida spes Regni præcipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediæ præest, ipse apud multos copiarum duces meis præpotens viribus, majora, quam capit, sperat. Orbitas quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas. In vobis liberos, parentes, consanguineos habeo: vobis salvus, orbis esse non possum. Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem, et Philotam scripserat, recitat, haud sanè indicium gravioris consilii præferentem. Namque summa ejus hæc erat. Primum vestri curam agite, deinde vestrorum. Sic enim, quæ destinavimus, efficiemus. Adjecitque Rex: Sic esse scriptam, ut, sive ad filios pervenisset, à consciis posset intelligi, sive intercepta esset, fallere ignaros. At enim Dymnus, cum ceteros participes secleris indicaret, Philotam non nominavit. Hoc quidem illius non innocentie, sed potentie indicium est, quod sic ab iis timetur etiam,*

à quibus prodi potest, ut cum de se fateantur, illum tamen celent. Ceterum Philotam ipsius indicat vita. Hic Amyntæ, qui mihi consobrinus fuit, et in Macedonia capiti meo impias comparavit insidias, socium se, et conscium adjunxit. Hic Attalo, quo graviolem inimicum non habui, sororem suam in matrimonium dedit. Hic, cum scripsissem ei pro jure tam familiaris usus, atque amicitie, qualis sors edita esset Jovis Ammonis oraculo; sustinuit rescribere mihi, sed quidem gratulari, quod in numerum Deorum receptus essem, ceterum misereri eorum, quibus vivendum esse sub eo, qui modum hominis excedebat. Hæc sunt etiam animi, pridem alienati à me, et invidentiis gloriæ meæ indicia. Quæ equidem, milites, quandiu licuit, in animo meo pressi. Videbar enim mihi partem viscerum meorum abrumpere, si in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda sunt. Linguae temeritas pervenit ad gladios: hos (si mihi creditis) Philotas in me acuit. Si ipsum dimisero, quo me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatu, optimæ exercitus parti, principibus nobilissimæ juventutis, unum præfeci: salutem, spem, victoriam meam fidei ejus, tutelæque commisi. Patrem in idem fastigium, in quo me ipsi potuistis, admovi. Mediam, qua nulla opulentior regio est: tot civium, sociorumque millia, imperio ejus, ditionique subjeci. Unde præsidium petieram periculum existit. Quàm feliciter in acie occidissem potius hostis præda, quàm civis victima? Nunc servatus ex periculis, quæ sola timui, in hæc incidi, quæ timere non debui. Soletis identidem à me, milites, petere, ut saluti meæ parcam. Ipsi mihi præstare potestis, quod suaderis, ut faciam. Ad vestras manus,

ad vestra arma confugio. Invitis vobis, salvus esse nolo: volentibus, non possum, nisi vindicor.

N O T A S.

Tormenta. A los que se expuso; y como falso acusador hubiera padecido, á no haberse descubier-
to la conjuracion.

Subest. Hay ciertamente culpa en haber callado.

Gravioris consilii. De esta conjuracion.

Quòd sic. El que le temen tanto los que pudieran descubrirlo, que aun manifestándose á sí mismos, no osan hacerlo asi con Filotas. Pero bien da á conocerle su vida y proceder el....

Pro jure. Con la confianza de amigo: á ley de amigo.

Videbar enim. Era cosa que me partia el alma haber de abatir y ofender á aquellos á quienes habia favorecido tanto.

Unum. A solo Filotas.

CAPÍTULO XXII.

Muévese á compasion el ejército á vista de Filotas: indignanse contra éste Amintas y Ceno: salto de espíritu apenas habla Filotas: retrase el Rey de la junta.

Tum Philotam, relegatis post tergum manibus, obsoleto amiculo velatum, jussit induci. Facile apparebat, motos esse tam miserabili habitu, non sine invidia paulò ante conspecti. Ducem equitatus pridie viderant, sciebant Regis interfuisse con-

vivio: repentè non reum modò, sed etiam damnatum, imò vinctum intuebantur. Subibat animos Parmenionis quoque tanti ducis tam clari civis fortuna, qui modo duobus filiis Hectore, et Nicanore orbatus, cum eo, quem reliquum calamitas fecerat, absens diceret causam. Itaque Amyntas Regis Prætor, inclinatum ad misericordiam concionem, rursus aspera in Philotam oratione commovit: *Proditos eos esse Barbaris, neminem ad conjugem suam, neminem in patriam, et ad parentes fuisse rediturum, velut truncum corpus; dempto capite, sine spiritu, sine nomine in aliena terra ludibrium hostis futuros.* Haudquaquam pro spe ipsius Amyntæ oratio grata Regi fuit, quòd conjugum, quòd patriæ admonitos, pigriores ad cetera munia exequenda fecisset. Tunc Cæntus, quamquam Philotæ sororem matrimonio secum conjunxerat, tamen acriùs, quàm quisquam, in Philotam invectus est, parricidam esse Regis, patriæ, exercitus clamitans. Saxumque, quod fortè ante pedes jacebat, arripuit, emissurus in eum, ut plerique credidere, tormentis subtrahere cupiens. Sed Rex manum ejus inhibuit, dicendæ prius causæ debere fieri potestatem, nec aliter judicari passurum se affirmans. Tum dicere rursus permissus Philotas, sive conscientia sceleris, sive periculi magnitudine amens, et attonitus, non attollere oculos, non hiscere audebat. Lacrymis deinde manantibus, linquente animo, in eum, à quo tenebatur, incubuit. Abstersisque amiculo ejus oculis, paulatim recipiens spiritum, ac vocem, dicturus videbatur. Jamque Rex intuens eum: *Macedones, inquit, de te judicaturi sunt: quæro, an patrio sermone sis apud eos usurus?* Tum Philotas: *Præter Macedonas, inquit, plerique absunt, quos facilius, quæ dicam,*

percepturos arbitror, si eadem lingua fuero usus, qua tu egisti, non ob aliud, credo, quam ut oratio tua intelligi posset à pluribus. Tunc Rex: Eoquid? videtis odio etiam sermonis patrii Philotam teneri? solus quippè fastidit eo dicere. Sed dicat sanè, utcumque cordi est, dum memineritis, æquè illum à nostro more, atque sermone abhorrere. Atque ita concione excessit.

NOTAS.

Imò victum. Aun era mas poner prisiones á un hombre como Filotas, que absolutamente condenarle. Fuera de que suelto el reo defendia su causa, y se ponian prisiones despues de condenado.
Reliquum. Sobrevivia á tanta calamidad.
Pro spe. Como lo esperaba y pensaba Amintas.
Solus quippè. Porque él solo es el que se desdefia de hablar en nuestra lengua.

CAPÍTULO XXIII.

Respuesta de Filotas, en la cual niega las acusaciones que se le hacen, y vuelve por sí eficazmente.

Tum Philotas: Verba, inquit, innocenti reperire facile est, modum verborum misero tenere difficile. Itaque inter optimam conscientiam, et iniquissimam fortunam destitutus, ignoro, quomodò et animo meo, et tempori paream. Abest quidem primus causæ meæ iudex: qui cur me ipse audire noluerit, non meherculè excogito, cum illi utrimque, cognita causa, tam

damnare me liceat, quàm absolvere. Non cognita vero, liberari ab absente non possunt, quia præsente damnatus sum. Sed quamquam vinciti homines non supervacua solum, sed etiam invisâ defensio est, quæ judicem non docere videtur, sed arguere; tamen, utcumque licet dicere, memet ipse non deseram, nec committam, ut damnatus etiam mea sententia videar. Equidem, cujus criminis reus sim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit. Ceballinus plus, quàm audierat, scire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuisse credit Rex. Potuit ergo Dymnus eum præterire, quem sequebatur? præsertim cum quærenti socios vel falsò fuerim nominandus, quò facilius, qui tentabatur, posset impelli. Non enim detecto facinore nomen meum præterit, ut posset videri socio pepercisse, sed Nicomacho, quem taciturnum arcana de semetipso credebat, confessus, alteris nominatis, me unum subtraherat. Quæso, comilitones, si Ceballinus me non adisset, nihil me de conjuratis scire voluisset, num hodie dicerem causam nullo me nominante? Dymnus sanè et vivat adhuc, et velit mihi parcere: quid ceteri, qui de se confitebuntur? me videlicet subtrahent? Maligna calamitas, et verè noxia, cum quis suo supplicio acquiescit, pro alio cruciatus. Tot conscii ne in equuleum quidem impositi verum fatebuntur? Atqui nemo parcat morituro, nec cuiquam moriturus, ut opinor. Ad verum crimen, et ad unum revertendum mihi est. Cur rem delatam ad te tacuisti? cur tam securus audisti? Hoc qualecumque est, confesso mihi, ubicumque es Alexander, remisisti. Dexteram tuam amplexus, reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum; si pepercisti,

dimissus. Vel iudicium tuum serva. Quid hac proxima nocte, qua digressus sum à mensa tua, feci? quod novum facinus delatum ad te mutavit animum tuum? Gravi sopore acquiescebam, cum me malis indormientem meis, inimici vinciendo excitarunt. Unde et parricidæ, et proditori tam alii quies somni? Scelerati conscientia obstrepente condormire non possint, agitant eos furia, non consummato modo, sed et cogitato parricidio. At mihi securitatem primum innocentia mea, deinde dextera tua obtulerat. Non timui, ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quàm clementiæ tuæ. Sed, ne te mihi credidisse pæniteat, res ad me deferretur à puero, qui non testem, non pignus indicii exhibere poterat, impleturus omnes metu, si cœpisset audiri. Amatoris, et scorti jurgio interponi aures meas credidi infelix; et fidem ejus suspectam habui, quod non ipse deferret, sed fratrem potius subornaret. Timui, ne negaret mandasse se Ceballino, et ego viderer multis amicorum Regis fuisse periculi causa. Sic quoque cum læserim neminem, inveni, qui mallet perire me, quàm incolumen esse. Quid inimicitiarum creditis excepturum me fuisse, si insontes lacessissem? At enim Dymnus se occidit. Num igitur facturum hoc divinare potui? Minimè. Ita quod solum indicio fidem fecit, id me, cum à Ceballino interpellatus sum, movere non potuit. At herculè, si conscius Dymno tanti sceleris fuissem, biduo illo proditos esse nos, dissimulare non debui. Ceballinus ipse tolli de medio nullo negotio potuit. Denique post delatum indicium, quid operiturus eram? Cubiculum Regis solus intravi, ferro quidem cinctus. Cur distuli facinus? An sine Dimno

non sum ausus? Ille igitur princeps conjurationis fuit. Sub illius umbra Philotas latebam, qui Regnum Macedonum affecto. Ecquis è vobis corruptus est donis? quem ducem, quem Præfectum impensius colui? Mihi quidem objicitur, quod societatem patri sermonis asperner, quod Macedonum mores fastidiam. Sic ego Imperio, quod dedignor, immineo? Jam pridem nativus ille sermo commercio aliarum gentium exolevit: tam victoribus, quàm victis peregrina lingua discenda est. Non meherculè ista me magis lædunt, quàm quid Amyntas Perdicæ filius insidiatus est Regi. Cum quo quod amicitia fuerit mihi, non recuso defendere, si fratrem Regis non oportuit diligi à nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu positum etiam venerari necesse erat, utrum quæso, quod non divinavi, reus sum? An impiorum amici insontibus quoque moriendum est? Quod si æquum est, cur tandiu vivo? si injustum, cur nunc demum occidor? At enim scripsi: misereri me eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui se Jovis filium crederet. Fides amicitiae, veri consilii periculosa libertas, vos me decepistis: vos, quæ sentiebam, ne reticerem, impulistis. Scripsisse me hoc fateor Regi. Non de Rege. Non enim faciebam invidiam, sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis stirpem tacitus agnosceret, quàm qui prædicatione jactaret. Sed quoniam Oraculi fides certa est, sit Deus causæ meæ testis. Retinete me in vinculis, dum consulitur Hammon in arcanum, et occultum scelus. Interim qui Regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum, qui stirpi suæ insidiati sunt, latere patietur. Si certiora Oraculis creditis esse tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nu-

per amisi; patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo, cum et ipse tantî criminis reus sit. Patrum est enim tot modo liberorum parentem, in unico filio acquiescentem, eo quoque orbari, ni ipse in rogum meum imponitur. Ergo, charissime pater, et propter me morieris, et mecum? Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam extingo. Quid enim me procreabas infelicem adversantibus Diis? An, ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Nescio, adolescentia mea miserior sit, an senectus tua. Ego in ipso robore ætatis eripior: tibi carnifex spiritum adimet, quem, si fortuna expectare voluisset, natura reposcebat. Admonuit me patris mei mentio, quàm timidè, et cunctanter, quæ Ceballinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim, cum audisset venenum à Philippo medico Regi parari, deterrere eum voluit epistola scripta, quò minus medicamentum biberes, quod medicus dare constituerat. Num creditum est patri meo? num ullam auctoritatem ejus litteræ habuerunt? Ego ipse, quoties, quæ audieram, detuli, cum ludibrio credulitatis repulsus sum. Si, et cum indicamus, invisî, et cum tacemus, suspecti sumus, quid facere nos oportet? Cumque unus è circumstantium turba exclamasset: Benemeritis non insidiari: Philotas: Rectè, inquit, quisquis es, dicis. Itaque, si insidiatus sum, pœnam non deprecor. Et finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt auribus vestris. Abducitur deinde ab iis, qui custodiebant eum.

NOTAS.

Vincti. De uno que ya está atado como reo que llevan á ajusticiar.

Mea sententia. Por el testimonio de mi conciencia.
Atqui. Y con todo eso.

Quò faciliùs. Para poder Dimno reducir con menos dificultad á Nicómaco, al que procuraba por todos los modos hacer de su parte.

Dymnus sanè. Demos caso que aun ahora viva Dimno.

Acquiescit. Se consuela con que otros padezcan tambien.

Et ad unum. Y al único.

Vel iudicium. A lo menos mantente sin revocar tu sentencia.

Malis indormientem. Dormidó entre tanto peligro, y para mi mal.

Furiæ. Los remordimientos de su conciencia, temores y sustos.

Amatoris. Creia que era una disension y riña entre Dimno y Nicómaco.

Sed fratrem. Sino que le pareció mejor ganar á su hermano, para valerse de él en esto.

Quod solum. Lo que solo verificó los indicios. Es á saber, la muerte de Dimno.

Si. No rehusó la pena que merezco, si es delito el amar.

Non de Rege. No á otros acerca de Alexandro.

Non enim. Porque era mi intencion hacerle odioso.

Ne hanc. Ni rehusó este medio y modo de averiguar la verdad.

Ahibere vobis. Poner por intercesores á sus padres y parientes.

Si fortuna. Con poca espera que diera tu triste fortuna, la misma naturaleza vendria muy presto á cobrar de ti esta deuda. Parmenion era de edad muy avanzada.

CAPÍTULO XXIV.

Habla Belon contra Filotas, renovando especies odiosas, que encienden la junta contra Filotas.

Erat inter duces manu strenuus Belon quidam, pacis artium, et civilis habitus rudis, vetus miles, ab humili ordine ad eum gradum in quo tunc erat promotus; qui, tacentibus ceteris, stolidam audaciam ferox, admonere eos cœpit. Quoties suis quisque diversoriis, quæ occupassent, deturbatus esset, ut purgamenta servorum Philotæ reciperentur eò, unde commilitones expulisset. Auro, argentoque vehicula ejus onusta totis vicis stetisse. Ac ne in vicinia quidem diversorii quemquam commilitonum receptum esse, sed per dispositos; quos ad somnum habebat, omnes procul relegatos, ne fremitu ullo murmurantium inter se silentio veriùs, quàm somno excitaretur. Ludibrio ei fuisse rusticos homines, Phrygasque, et Paphlagonas appellatos, qui non erubesceret Macedo natus, homines linguæ suæ per interpretem audire. Cur Hammonem consuli vellet? Eundem Jovis arguisse mendacium Alexandrum filium agnoscentis, scilicet veritum, ne invidiosum esset, quod Dii offerrent. Cum insidiaretur capiti Regis, et amici, non consuluisse eum Jovem. Nunc ad Oraculum mittere, dum pater ejus sollicitetur, qui præsit in Media, et pecunia, cujus custodia commissa sit, perditos homines ad societatem sceleris impellat. Ipsos missuros ad Oraculum, non qui Jovem interrogent, quod ex Rege convenerint, sed qui gratias agant, qui vota pro incolumitate Regis optimi persolvant. Tùm verò universa concio accen-

sa est, et à corporis custodibus initium factum, clamantibus, *discerendum esse parricidam manibus eorum*. Id quidem Philotas, qui graviora supplicia metueret, haud sanè iniquo animo audiebat.

NOTAS.

Ab humili ordine. De soldado raso.

Ut purgamenta. Los siervos mas viles y despreciados.

Ad somnum. Para que no le despierten con el ruido y bulla.

Ne fãmina. Para que aquel hombre afeminado no &c.

Phrygasque. Eran de poco ingenio, y de genio tosco y servil, como los Passagones, tardos de lengua, balbucientes, y de pronunciacion áspera.

CAPÍTULO XXV.

Philotas á cuestion de tormento confiesa ser reo, y á otros: muere apedreado.

Rex in concionem reversus, sive ut in custodia quoque torqueretur, sive ut diligentius cuncta cognosceret, concilium in postèrum diem distulit. Quamquam in vesperam inclinabat dies, tamen amicos convocari jubet. Et ceteris quidem placebat, Macedonum more obrui saxis. Hephestion autem, et Craterus, et Cœnus tormentis veritatem exprimendam esse dixerunt. Et illi quoque, qui aliud suaserant, in horum sententiam transeunt.

Concilio ergo dimisso, Hephestion cum Cratero, et Cœno ad quæstionem de Philota habendam con-
surgunt. Rex Cratero accersito, et sermone habi-
to, cujus summa non edita est, in intimam diver-
sorii partem secessit, et remotis arbitris, in mul-
tam noctem quæstionis expectavit eventum. Tor-
tores in conspectum Philotæ omnia crudelitatis
tormenta proponunt. Et ille ultrò: *Quid cessatis,*
inquit, Regis inimicum, interfectorem, consistentem
occidere? Quid quæstione opus est? Cogitavi, volui.
Craterus exigere, ut quæ confiteretur, in tormen-
tis quoque diceret. Dum corripitur, dum obligan-
tur oculi, dum vestis exuitur, gentium jura, Deos
patrios nequicquam apud surdas aures invocabat.
Per ultimos deinde cruciatus, utpotè damnatus, et
inimicis in gratiam Regis torquentibus, laceratur.
Ac primo quamquam hinc ignis, illinc verbera jam
non ad quæstionem, sed ad pœnam ingerebantur,
non vocem modò, sed etiam gemitus habuit in po-
testate. Sed postquàm intumescens corpus ulceri-
bus, flagellorum ictus nudis ossibus incisos ferre
non poterat; *si tormentis adhibèturum modum essent,*
dicturum se, quæ scire expeterent, pollicetur. Sed
finem quæstioni fore, jurare eos per Alexandri salu-
tem volebat, removerique tortores. Et utroque im-
petrato, Cratero inquit: *Dic, quid me velis dicere.*
Illo indignante, ludificari eum, rursusque revo-
cante tortores, tempus petere cœpit, dum recipe-
ret spiritum, cuncta, quæ sciret, indicaturus. In-
terim equites, nobilissimus quisque, et ii maximè,
qui Parmenionem propinqua cognatione continge-
bant, posteaquam Philotam torqueri fama vulga-
verat, legem Macedonum veriti, qua cautum erat,
ut propinqui eorum, qui Regi insidiati erant, cum

ipsis necarentur, alii se interficiunt, alii in devios montes, vastasque solitudines fugiunt, ingenti per tota castra terrore diffuso, donec Rex tumulto cognito, legem se supplicii conjunctis sonituum remittere edixit. Philotas verò ne, an mendacio liberare se à cruciatu voluerit, anceps conjectura est, quoniam et vera confessis, et falsa dicentibus, idem doloris finis ostenditur: Ceterum, Pater, inquit, *meus Hegelochus quàm familiariter usus sit, non ignoratis. Illum dico Hegelochum, qui in acie cecidit. Ille omnium malorum nobis causa fuit. Nam, cum primum Jovis filium se salutare jussit Rex, id indigne ferens ille: Hunc igitur Regem agnoscimus, inquit, qui Philippum dedignatur patrem? Actum est de nobis, si ista perpeti possumus. Non homines solùm, sed etiam Deos despicit, qui postulat Deus credi. Amisimus Alexandrum, amisimus Regem, incidimus in superbiam, nec Diis, quibus se exæquat, nec hominibus, quibus se eximit, tolerabilem. Nostrone sanguine Deum fecimus, qui nos fastidiat? Qui gravetur mortalium adire concilium? Credite mihi, et nos, si viri sumus, à Diis adoptabimur. Quis proavum ejus Alexandrum, quis deinde Archelaum, quis Perdiccam occisos ultus est? Hic quidem interfectoribus patris ignovit. Hæc Hegelochus dixit super cænam. Et postero die prima luce à patre arcesor. Tristis erat, et me mæstum videbat. Audieramus enim, quæ solitudinem incuterent. Itaque, ut experiremur, utrumne vino gravatus effudisset illa, an altiore concepta consilio, accersiri eum placuit, ac venire, eodemque sermone ultro repetito, adjecit, se, sive auderemus duces esse, proximas à nobis partes vindicaturum, sive deesset animus, consilium silentio esse tecturum.*

Parmenioni, vivo adhuc Dario, intempestiva res videbatur. Non enim sibi, sed hosti esse occisuros Alexandrum. Dario verò sublato, præmium Regis occisi Asiam, et totum Orientem interfectoribus esse cessurum. Approbatoque consilio, in hæc fides data est, et accepta. Quod ad Dymnum pertinet, nihil scio. Et hæc confessus, intelligo, non prodesse mihi, quod prorsus sceleris expertus sum. Illi rursus tormentis admotis, cum ipsi quoque hastis os, oculosque ejus everberarent, ut hoc quoque crimen confiteretur, expressere. Exigentibus deinde, ut ordinem cogitati sceleris exponeret, cum diu Bactra retentura Regem viderentur, timuisse respondit, ne pater LXX natus annos tanti exercitus dux, tantæ pecuniæ custos, interim extingueretur, ipsique spoliato tantis viribus occidendi Regis causa non esset. Festinasse ergo se, dum præmium haberet in manibus. Repræsentasse consilium: cujus patrem fuisse auctorem si crederent, tormenta, quamquam tolerare non posset, tamen non recusare. Illi collocuti, satis quæsitum videri; ad Regem revertuntur; qui postero die, et, quæ confessus erat Philotas, recitari, et jussum, quia ingredi non poterat, jussit afferri. Omnia agnoscente eo, Demetrius, qui proximi sceleris particeps esse arguebatur, producit, multa affirmatione, animique pariter constantia, et vultu abnuens, quidquam sibi in Regem cogitatum esse. Tormenta etiam deposcebat in semetipsum. Cum Philotas circumlatis oculis incideret in Calin quemdam haud procul stantem, propius eum jussit accedere. Illo perturbato, et recusante transire ad eum: Patieris, inquit, Demetrium mentiri, rursusque me excruciarî? Calin vox, sanguisque de-

fecerant. Et Macedones Philotam inquitare innoxios velle suspicabantur, quia nec à Nicomacho, nec ab ipso Philota, cum torqueretur, nominatus esset adolescens. Qui ut præfectos Regis circumstantes se vidit, Demetrium, et semetipsum id facinus cogitasse confessus est. Omnes ergo à Nicomacho nominatos, more patrio, dato signo, saxis obruerunt. Magno non modò salutis, sed etiam vitæ periculo liberatus erat Alexander: quippè Parmenio, et Philotas principes amicorum, nisi palam sontes, sine indignatione totius exercitus non potuissent damnari. Itaque anceps quæstio fuit. Dum inficiatus est facinus, crudeliter torqueri videbatur, post confessionem Philotas ne amicorum quidem misericordiam meruit.

NOTAS.

Eventum. En qué paraba, y qué se sacaba en limpio de los tormentos.

Dum obligantur. Al vendarle los ojos.

Nudis. Que descargaban sobre sus huesos descarnados ya.

Remittere. Que dispensaba, remitía la pena que por la ley &c.

Idem doloris. No menos se libra de los tormentos el que confiesa lo que hay, que el que finge lo que no hay.

Actum est. Perdidos somos.

Quis proavum. Pone varios Reyes y Príncipes, de cuyos asesinatos no se tomó venganza, para animarse, y quitar la vida á Alexandro.

Hic. Alexandro.

Non enim. No sería en su provecho, sino en el de

Darlo la muerte de Alexandro.

Sceleris. De la conjuracion de Dimno, no de la que confesaba él.

Expressere...ut confiteretur. Le hicieron confesar por fuerza.

Tantis viribus. Sin las fuerzas que en su padre tenia; le seria inútil el matar al Rey: no tendria ocasion de matarle.

Agnoscente. Ratificándose.

Sed etiam invidia. De todo su ejército, por ser personas tan principales Parmenion y Filotas.

LIBER SEPTIMUS.

CAPÍTULO PRIMERO.

Arrepiéntense los Macedonios de la muerte de Filotas: nuevos reos juzgados: muerte de Lyncestes.

Philotam, sicut recentibus sceleris ejus vestigiis, jure affectum supplicio censuerant milites: ita posteaquam desierat esse, quem odissent, invidia in misericordiam vertitur. Moverat et claritas juvenis, et patris ejus senectus, atque orbitas. Primus Asiam appéruerat Regi. Omnium periculorum ejus particeps, semper alterum in acie cornu defenderat: Philippo quoque ante omnes amicus, et ipsi Alexandro tam fidus, ut occidendi Attalum non alio ministro uti mallet: horum cogitatio subibat exercitum. Seditiosæque voces referebantur ad Regem: queis ille haud sanè motus, satisque prudens, otii vitia negotio discuti, edicit, ut omnes in vestibulo Regiæ præstò afforent. Quos ubi frequentes adesse cognovit, in concionem processit. Haud dubiè ex composito Apharias postulare cœpit, ut Lyncestes Alexander, qui multò ante, quàm Philotas Regem voluisset occidere, exhiberetur. A duobus indicibus (sicut supra diximus.) delatus, tertium jam annum custodiebatur in vinculis. Eumdem in Philippi quoque

eadem conjurasse cum Pausania, pro comperto
 fuit, sed quia primus Alexandrum Regem saluta-
 verat, supplicio magis quam crimini fuerat exem-
 ptus. Tum quoque Antipatri soceri ejus preces jus-
 tam Regis iram morabantur. Ceterum recrudit
 soporatus dolor. Quippè veteris periculi memo-
 riam, præsentis cura renovabat. Igitur Alexander
 ex custodia educitur. Jussusque dicere, quamquam
 toto triennio meditatus erat defensionem, tamen
 hæsitans, et trepidus, pauca ex iis, quæ compo-
 suerat, protulit, ad ultimum non memoria solùm,
 sed etiam mens eum destituit. Nulli erat dubium,
 quin trepidatio conscientiæ indicium esset, non
 memoriæ vitium. Itaque ex iis, qui proximè asti-
 terant, obluctantem adhuc oblivioni, lanceis con-
 foderunt. Cujus corpore sublato, Rex introducti
 jussit Amyntam, et Symam. Polemon verò mini-
 mus ex fratribus, cum Philotam torqueri compe-
 risset, profugerat. Omnium Philotæ amicorum hi
 charissimi fuerant, ad magna, et honorata minist-
 teria illius maximè suffragatione producti. Memi-
 neratque Rex summo studio ab eo conciliatos sibi.
*Nec dubitabat hujus quoque ultimi consilii fuisse par-
 ticipes. Igitur olim esse sibi suspectos matris suæ lit-
 teris, quibus esset admonitus, ut ab his salutem
 suam tueretur. Ceterum se invitum deteriora creden-
 tem, nunc manifestis indiciiis victum jussisse vinci-
 ri. Nam pridie, quàm detegeretur Philotæ scelus,
 quin in secreto cum ipso fuissent, non posse dubita-
 ri. Fratrem verò, qui profugerit, cum Philotas tor-
 queretur, apperuisse fugæ causam. Nuper præter
 consuetudinem, officii specie, amotis longius ceteris,
 admovisse semetipsos lateri suo, nulla probabili
 causa. Sequè mirantem, quod non vice sua tali fun-*

gerentur officio, et ipsa trepidatione eorum perterritum, strenuè ad armigeros, qui proximè sequebantur, recessisse. Ad hoc accedere, quod cum Antiphanes scriba equitum Amyntæ denuntiasset, pridè, quàm Philotæ scelus deprehensum esset, ut ex suis equis more solito, daret iis, qui amisissent suos, superbè respondisse. Nisi incepto desisteret, brevi sciturum, quis ipse esset. Jam linguæ violentiam, temeritatemque verborum, quæ in semetipsum jacularentur, nihil aliud esse, quàm scelesti animi indicem, ac testem: quæ si vera essent, idem meruisse eos, quod Philotam: si falsa, exigere ipsum, ut refellant. Productus deinde Antiphanes de equis non traditis, et adjectis etiam superbè minis indicat.

N O T A S.

Desierat esse. Habia muerto.

Primus. Parmenion.

Negotio. Con nuevas ocupaciones, trabajos.

Supplicio. Mas se le difirió el castigo, que perdonó la culpa.

Obluctantem. A Lincestes, que aún estaba empeñado en traer á la memoria lo que de ella se le habia borrado ya.

Producti. Promovidos y sublimados por empeño y recomendacion suya.

Se. Alexandro.

Aperuisse. Dió bien á conocer por qué huia.

Admovisse. Se habian arrimado ácia él, sin haber motivo para ello.

In semetipsum. En que solian prorumpir, y con que ofendian su Real persona.

CAPÍTULO II.

Discurso de Amintas en defensa suya.

Actum Amyntas, facta dicendi potestate: *Si nihil, inquit, interest Regis, peto, ut dum dico, vinculis liberer.* Rex solvi utrumque jubet. Desiderantique Amyntæ, ut habitus quoque redderetur, armigeri lanceam dare jussit. Quam ut læva comprehendit, evitato eo loco, in quo Alexandri corpus paulò ante jacuerat: *Qualiscumque, inquit, exitus nos manet, Rex, confitemur, prosperum tibi debituros, tristio rem fortunæ imputaturos. Sine præjudicio dicimus causam, liberis corporibus, animisque. Habitum etiã, in quo te comitari solemus, reddidisti. Causam non postulamus; fortunam timere desinemus. Et, quæso, permittas mihi id primum defendere, quod à te ultimum objectum est. Nos, Rex, sermonis adversus majestatem tuam habiti nullius conscii sumus nobis. Dicerem jam pridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset, ne alia malignè dicta crederes blanda oratione purgari. Ceterum etiamsi militis tui vel in agmine deficientis, et fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo agri, et vulnera curantis aliqua vox asperior esset accepta, merueramus fortibus factis, ut malles ea tempore nostro imputare, quàm animo. Cùm quid accidit tristius, omnes rei sunt. Corporibus nostris, quæ utique non odimus, infestas admovemus manus: parentes, liberis si occurrant, et ingrati, et invisunt. Contra, eum donis honoramur, cum præmiis onusti revertimur, quis ferre nos potest? Quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec*

indignatio, nec lætitia moderata est, ad omnes affectus impetu rapimur, vituperamus, laudamus, miseremur, irascimur, utcumque præsens movet affectio. Modò Indiam adire, et Oceanum libet; modò conjugum, et liberorum patriæque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tuba datum finit. In suos ordines quisque currimus, et, quidquid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccasset. Proinde ut ad id revertar, propter quod rei sumus, amicitiam, quæ nobis cum Philota fuit, adeo non inficior, ut expetisse quoque nos, magnosque ex ea fructus percepisse confitear. An verò Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes penè amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis esse miraris? Tu herculè (si verum audire vis) Rex, hujus nobis periculi causa es. Quis enim alius efficit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiae tuæ ascendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, et iram timere possemus. An non propemodum in tua verba, tui omnes, te præeunte, juravimus, eosdem nos inimicos, amicosque habituros esse, quos tu haberes? Hoc sacramento pietatis obstricti adversaremur scilicet, quem tu omnibus præferebas? Igitur, si hoc crimen est, tu paucos innocentes habes, inò herculè neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt: sed totidem, quot volebant, esse non poterant. Ita si à consociis amicos non dividis; nec ab amicis quidem separabis illos, qui idem esse voluerunt. Quod igitur conscientiae offertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter, et sine arbitrīs locutus est nobiscum.

At ego purgare non possem, si pridie quidquam ex veteri vita, ac more mutassem. Nunc verò, si ut omnibus diebus, illo quoque, qui suspectus est, facimus, consuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus. Et pridie, quàm Philotas detectus est, hæc mihi cum Antiphane res erat. Qui si nos suspectos facere vult, quòd illo die equos non dedimus, semetipsum, quòd eos desideravit, purgare non poterit. Anceps enim crimen est inter retinentem, et exigentem, nisi quòd melior est causa suum non tradentis, quàm poscentis alienum. Ceterum, Rex, equos decem habui, è quibus Antiphanes octo jam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos cum vellet abducere homo superbissimus, certè iniquissimus, nisi pedes militare vellem, retinere cogebam. Nec inficias eo, liberi hominis animo locutum esse me cum ignavissimo, et hoc unum militiæ suæ usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuat. Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore, et Alexandro excusem, et Antiphani. At herculè mater de nobis inimicis tibi scripsit. Utinam prudentius esset sollicita pro filio, et non inanes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim non adscribit metus sui causam? Denique non ostendit auctorem, quo facto, dictorve nostro mota, tam trepidas tibi litteras scripsit. O miseram conditionem meam, cui forsitam non periculosius est tacere, quàm dicere! Sed, utcumque cessura res est, malo tibi defensionem meam displicere, quàm causam. Agnosces autem, quæ dicturus sum. Quippè meministi, cum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse te, multos integros juvenes in domo tuæ matris abscondi. Præcepisti igitur mihi, ne

quem præter te intuerer, sed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci, et liberius, quàm expediebat mihi, executus sum imperium tuum. Gorgiam, et Hecateum, et Gorgotam, quorum bonâ opera uteris, inde perduxî. Quid igitur iniquius est, quàm me, qui, si tibi non paruissem, jure daturus fui pœnas, nunc perire, quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ persequendi nos causa est, quàm quòd utilitatem tuam muliebri præposuimus gratiæ. Sex millia Macedonum peditum, et DC equitum adduxi: quorum pars secutura me non erat, si militiam detrectantibus indulgere voluissem. Sequitur ergo, ut, quia illa propter hanc causam irascitur nobis, tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos obtulisti.

NOTAS.

- Alexandri.* El cadáver de Alexandro Lincestes.
Sine præjudicio. Sin que esteis preocupados ya y corrompidos.
Tempori nostro. Al estado en que nos hallábamos, que á mala voluntad nuestra.
Omnes rei. Echamos la culpa á todos.
Intra verba. Solo de palabra; sin ánimo de llegar á la obra.
Dignatione. Superior en dignidad y en gracia para contigo.
Ab illo traditi. Por su recomendacion.
Si à consciis. Si no distingues los amigos de los cómplices.
Conscientiæ. De que eramos sabedores y cómplices.
Pedes militare. Hacerme infante, soldado dé á pie.
Et hoc unum. Sin mas empleo en la milicia.

Huic enim. He llegado á tal extremo y miseria, que no solo doy satisfaccion á Alexandro de lo que he dicho, sino tambien á Antifanes.

Inimicis tuis. Como de enemigos tuyos.

Malo tibi. Quiero mas te desagrades de mi respuesta, que el que me tengas por culpado.

Integros. Robustos, fuertes, y no hechos á trabajos.

Ne quem. Que á ninguno atendiese sino á tu persona.

CAPÍTULO III.

Traen preso á Polemon: perdona la tropa á éste y á los demás acusados, y tambien el Rey.

Dum hæc Amyntas agit, fortè supervenerunt, qui fratrem ejus Polemonem, de quo ante dictum est, fugientem consecuti, vinctum reducebant. Infesta concio vix inhiberi potuit, quin protinus suo more saxa in eum jaceret. Atque ille sanè interritus: *Nihil, inquit, pro me deprecor, modone fratrum innocentiae fuga imputetur mea. Hæc si defendi non potest, meum crimen sit. Horum ob idipsum melior est causa, quod ego, qui profugi, suspectus sum.* Hæc elocutò universa concio assensa est. Lacrymæ deinde omnibus manare cœperunt, adeò in contrarium repentè mutatis, ut solum pro eo esset, quod maximè læserat. Juvenis erat primo ætatis flore pubescens, quem inter equites tormentis Philotæ conturbatos alienus terror abstulerat. Desertum eum à comitibus, et hæsitantem inter revertendi, fugiendique consilium, qui secuti

erant , occupaverunt. Is tum flere cœpit , et os suum converberare , mœstus non suam vicem , sed propter ipsum periclitantium fratrum. Moveratque jam Regem , non concionem modò. Sed unus erat implacabilis frater , qui terribili vultu intuens eum : *Tum , ait , demens lacrymare debueras , cum equo calcaria subderes , fratrum desertor , et desertorum comes. Miser , quò , et undè fugiebas ? Effecisti , ut reus capitis , accusatoris uterer verbis.* Ille peccasse se , sed gravius in fratres , quàm in semetipsum , fatebatur. Tum verò neque lacrymis , neque acclamationibus , quibus studia sua multitudo profitetur , temperaverunt. Una vox erat pari emissa consensu , ut insontibus , et fortibus viris parceret. Amici quoque , data misericordiæ occasione , consurgunt , fientesque Regem deprecantur. Ille , silentio facto : *Et ipse , inquit , Amyntam mea sententia , fratresque ejus absolvo. Vos autem juvenes malo beneficii mei oblivisci , quàm periculi vestri meminisse. Eadem fide redite in gratiam mecum , qua ipse vobiscum revertor. Nisi , quæ delata essent , excussissem , valdè dissimulatio mea suspecta esse potuisset. Sed satius est purgatos esse , quàm suspectos. Cogitate , neminem absolvi posse , nisi qui dixerit causam. Tu , Amynta , ignosce fratri tuo : erit hoc simpliciter etiam mihi reconciliati animi tui pignus.*

N O T A S.

Pro eo esse. El delito que habia cometido: la desercion era ya solo en favor de Polemon.

Alienus. Le habian enagenado el temor y susto de los otros.

Effecisti.....ut. Tú me precisas á que sea tu fiscal y

acusador, aun quando soy reo y acusado. *Quibus studia.* Con que daban bien á conocer su inclinacion y afecto.

Vos autem. Como si dixera: á trueque de que olvideis el peligro en que os habeis visto, mas que no tengais presente el favor que os hago.

CAPÍTULO IV.

Válese Alexandro de Polidamas para matar á Parmenion: parte vestido de Arabe: entrega dos cartas á Parmenion, y éste es muerto.

Concione deinde missa, Polydamanta vocari jubet. Longè acceptissimus Parmenioni erat, proximus lateri in acie stare solitus. Et quamquam conscientia fretus in Regiam venerat; tamen, ut jussus est fratres suos exhibere admodum juvenes, et Regi ignotos ob ætatem, fiducia in sollicitudinem versa, trepidare cœpit: sæpius, quæ nocere possent, quàm, quibus eluderetur, reputans. Jam armigeri, quibus imperatum erat, produxerant eos, cum exsanguem metu Polydamanta propius accedere jubet. Submotisque omnibus: *Scelere*, inquit, *Parmenionis omnes pariter appetiti sumus, maxime ego, ac tu, quos amicitie specie fefellit. Ad quem persequendum, puniendumque (vide, quantum fidei tue credam) te ministro uti statui. Obsides, dum hoc peragis, erunt fratres tui. Proficiscere in Mediam, et ad Præfectos meos litteras scriptas manu mea perfer. Velocitate opus est, qua celeritatem fame antecedas. Noctu pervenire illao*

te volo : postero die , quæ scripta erunt , exequi. Ad Parmenionem quoque epistolas feres , unam à me , alteram Philotæ nomine scriptam. Signum annuli ejus in mea potestate est. Sic Pater credens à filio impressum , cùm te viderit , nihil metuet. Polydamas tanto liberatus metu , impensius etiam , quàm exigebatur , promittit operam. Collaudatusque , et præmiis oneratus , depositâ veste , quam habebat , Arabicâ induitur. Duo Arabes , quorum interim conjuges , ac liberi , vinculum fidei , obsides apud Regem erant , dati comites. Per deserta etiam ob siccitatem loca camelis , undecimâ die , quò destinaverat , pervenit , et priusquam ipsius nuntiaretur adventus , rursus Polydamas vestem Macedonicam sumit , et in tabernaculum Cleandri (Prætor hic Regius erat) , quartâ vigiliâ pervenit. Redditis deinde litteris , constituerunt primâ luce ad Parmenionem coire. Namque ceteri quoque , quibus litteras Regis attulerat , ad eum venturi erant. Jam Parmenioni Polidamanta venisse nuntiatum erat : qui dum lætatur adventu amici , simulque noscendi , quæ Rex ageret , avidus (quippè longo intervallo nullam ab eo epistolam acceperat) Polidamanta requiri jubet. Diversoria regionis illius magnos recessus habent , amœnosque nemoribus manu consitis. Ea præcipuè Regum , Satraparumque voluptas erat. Spatiabatur in nemore Parmenion , medius inter duces , quibus erat imperatum litteris Regis , ut eum occiderent. Agendæ autem rei constituerant tempus , cùm Parmenion à Polydamante litteras traditas legere cœpisset. Polydamas procul veniens , ut à Parmenione conspectus est , vultu lætitiæ speciem præferente , ad complectendum eum cucurrit. Mutuâ-

que gratulatione functi, Polydamas epistolam à Rege scriptam ei tradidit. Parmenion vinculum epistolæ solvens, quidnam Rex ægeret, requirebat. Ille ex ipsis litteris cogniturum esse respondit. Quibus Parmenion lectis: *Rex, inquit, expeditionem parat in Arachosios. Strenuum hominem, et nunquam cessantem! Sed tempus salutis suæ, tantâ jam patriâ gloriâ, parcere.* Alteram deinde epistolam Philotæ nomine scriptam, lætus, quod ex vultu notari poterat, legebat. Tum ejus latus gladio haurit Cleander, deinde jugulum ferit: ceteri examinem quoque confodiunt. Et armigeri, qui ad aditum nemoris astiterant, cognitâ cæde, cujus causa ignorabatur, in castra perveniunt, et tumultuoso nuntio milites concitant. Illi armati ad nemus, in quo perpetrata cædes erat, coeunt; et, ni Polydamas, ceterique ejusdem noxæ participes dedantur, murum circumdatum nemori eversuros denuntiant, omniumque sanguine duci parentaturos. Cleander primores eorum intromitti jubet, litterasque Regis scriptas ad milites recitat, quibus insidiæ Parmenionis in Regem, precesque, ut ipsum vindicarent, continebantur. Igitur, cognitâ Regis voluntate, non quidem indignatio, sed tamen seditio compressa est. Dilapsis pluribus pauci remanserunt, qui saltem ut corpus ipsius sepelire permetterent, precabantur. Diu id negatum est Cleandri metu, ne offenderet Regem. Pertinaciùs deinde precantibus, materiam consternationis subtrahendam ratus, capite deciso, truncum humare permisit. Ad Regem caput missum est.

NOTAS.

Exanguem. A Polidamante , pálido y perdido el color de miedo.

Quantum fidei. Cuanta confianza hago de ti.

Famæ. Estés allá antes que llegue la noticia y fama de lo que ha pasado aquí.

A filio. Que selló la carta su hijo Filotas.

Vinculum fidei. Para seguridad de su fidelidad.

Camelis. En dromedarios , camellos de suma velocidad. Anduvo en once dias el camino de cuarenta jornadas.

Recessus. Jardines y bosques.

Eum. A Parmenion.

Mutuaque. Y despues de las primeras salutations.

Cleandri metu. Temiendo Cleandro.

Materiam consternationis. La ocasion de algun alboroto.

CAPÍTULO V.

Elogio de Parmenion : nuevas disposiciones de Alexandro.

Hic exitus Parmenionis fuit, militiæ, domique clari viri. Multa sine Rege prosperè, Rex sine illo nihil magnæ rei gesserat. Felicissimo Regi, et omnia ad fortunæ suæ exigenti modum satisfecit, LXX natus annos. Juvenis ducis, et sæpè etiam gregarii militis munia explevit, acer consilio, manu strenuus, charus principibus, vulgo militum

acceptior. Hæc impulerint illum ad Regni cupiditatem, an tantùm suspectum fecerint, ambigi potest: quia Philotas ultimis eræciatibus victus, vera ne dixerit, quæ facta probari non poterant, an falsis tormentorum petierit finem, re quoque recenti, cùm magis posset liquere, dubitatum est. Alexander, quos mortem Parmenionis conquestos esse compererat, separandos à cetero exercitu ratus, in unam cohortem secrevit, ducemque his Leonidam dedit, et ipsum Parmenioni quondam intimâ familiaritate conjunctum. Ferè iidem erant, quos alioqui Rex habuerat invisos. Nam, cum experiri vellet militum animos, admonuit, qui litteras in Macedoniam ad suos scipisset, iis, quos ipse mittebat, perlaturis cum fide, traderet. Simpliciter ad necessarios suos quisque scripserat, quæ sentiebat. Aliis gravis erat, plerisque non ingrata militia. Ita et agentium gratias, et querentium litteræ exceptæ sunt. Et qui forte tedium laboris perlitteras erant questi, hanc seorsum cohortem à ceteris tendere ignominia causa jubet, fortitudine usurus in bello, libertatem linguæ ab auribus credulis remoturus. Et consilium temerarium forsitan (quippè fortissimi juvenes contumeliis irritati erant) sicut omnia alia, felicitas Regis excipit. Nihil illis ad bella promptius fuit. Incitabat virtutem et ignominia demenda cupido, et quia fortiora facta in paucis latere non poterant.

NOTAS.

Juvenis ducis. Hacia lo que pudiera un capitán en la flor de su edad, y aun lo que haria cualquier soldado raso.

Hæc impulerint. Si esto lo movió.

Ræ quoque recenti. Aun quando corria sangre, y estaban las noticias frescas.

Tendere. Separarla, y que tuviese á parte sus tiendas de campaña.

Exceptit. Le salió con felicidad, como todo lo demás.

CAPÍTULO VI.

Persigue á Satibárzanes traidor: sujeta á los Aracosios: junta al suyo el ejército que estaba baxo las órdenes de Parmenion.

His ita compositis, Alexander Ariorum Satrape constituto, iter pronuntiari jubet in Agriaspas, quos jam tunc mutato nomine *Evergetas* appellabant, ex quo frigore, victusque penuriâ Cyri exercitum affectum, tectis, et comæatibus juvenerant. Quintus dies erat, ut in eam regionem pervenerat. Cognoscit Satibarzanem, qui ad Bessum defecerat, cùm equitum manu irrupisse rursus in Arios. Itaque Caranum, et Erigyum cum Artabazo, et Andronico, et sex millibus Græcorum peditem misit; DC equites sequebantur. Ipse saxaginta diebus gentem *Evergetarum* ordinavit, magnâ pecuniâ ob egregiam in Cyrum fidem donatam. Relicto deinde, qui iis præset, *Amenide* (scriba is *Darii* fuerat) *Arachosios*, quorum regio ad Ponticum mare pertinet, subegit. Ibi exercitum, qui sub *Parmenione* fuerat, occupavit. Sex millia *Macedonum* erant, et CC nobiles, et V millia Græcorum, cum equitibus ducentis, haud dubiè ro-

bur omnium virum Regis. Arachosiis datus Memnon Prætor, quatuor millibus peditum, et DC equitibus in præsidium relictis.

NOTAS.

Evergetas. Palabra griega; esto es, *beneméritos*, bienhechores: llamados así desde que socorrieron á Ciro y su ejército, como refiere Curcio.

Tectis....juverant. Habian dado alojamiento y víveres.

Scriba. Secretario, amanuense. Esta era una dignidad de las mas autorizadas y de mayor suposicion entre los Persas.

Pertinet. Confina.

Occupavit. Tomó á su mando, y unió á sus tropas.

CAPÍTULO VII.

Descripcion de los Parapamisadas y de su país: trabajos del ejército de Alexandro: consternacion y entrega de los Bárbaros.

Ipsæ Rex nationem, ne finitimis quidem satis notam quippè nullo commercio cõlentem mutuos usus, cum exercitu intravit. *Parapamisadæ* appellantur, agreste hominum genus, et inter Barbaros maximè inconditum. Locorum asperitas hominum quoque ingenia duraverat. Gelidissimum Septentrionis axem ex magna parte spectant. Bactrianis ad Occidentem conjuncti sunt: meridiana regio ad mare Indicum vergit. Tuguria latere primò

struunt, et, quia sterilis est terra materiæ, nudo etiam montis dorso, usque ad summum ædificiorum fastigium eodem laterculo utuntur. Ceterum structura latior ab imo, paulatim incremento operis in arctius cogitur, ad ultimum in carinæ maxime modum coit. Ibi foramine relicto, superne lumen accipiunt. Ad medium vites, et arbores si quæ in tanto terræ rigore durare potuerunt, obruunt, penitus hyeme defossæ latent: cum, nive discussâ, aperiri humus cœpit, cælo, Solique redduntur. Ceterum adeo altæ nives premunt terram, gelu, et perpetuo pene rigore constrictæ, ut ne avium quidem, feræve ullius vestigium exstet. Obscura cæli veriùs umbra, quàm lux, nocti similis premit terram, vix ut, quæ propè sunt, conspici possint. In hac tamen omnis humani cultus solitudine destitutus exercitus, quidquid malorum tolerari potest, pertulit, inopiam, frigus, lassitudinem, desperationem. Multos exanimavit rigor insolitus nivis, multorum adussit pedes, plurimorum oculis præcipuè perniciosus fuit. Fatigati quippè in ipso gelu deficientia corpora sternebant; quæ cùm moveri desissent, vis frigoris ita astringebat, ut rursus ad surgendum conniti non possent. A commilitonibus torpentes excitabantur. Neque aliud remedium erat, quàm ut ingredi cogerentur. Tum demum vitali calore moto, membris aliquis redibat vigor. Siqui tuguria Barbarorum adire potuerunt, celeriter refecti sunt. Sed tanta caligo erat, ut ædificia nulla alias res, quàm fumus, ostenderet. Illi, nunquam ante in terris suis advenâ viso, cùm armatos repente conspicerent exanimati metu, quidquid in tuguriis erat, afferebant, ut corporibus ipsorum parceretur, orantes. Rex agmen cir-

cuius pedes, jacentes quosdam erigens, et alios, cum agrè sequerentur, adminiculo corporis sui excipiens. Nunc ad prima signa, nunc in medium, nunc in ultimo agmine itineris multiplicato labore aderat.

NOTAS.

Quippè nullo. Como quien no tiene trato ni comunicacion con las naciones vecinas.

Gelidissimum. La mayor parte vive debaxo del Polo Artico y Zona frígida.

Latere primò. Son de ladrillo los cimientos de sus chozas. El *primò* es adverbio, y es lo mismo que *ab imo*.

Nudo etiam. No llevando árboles aun la cordillera del monte.

Latior ab imo. Con bastante anchura desde sus cimientos, la que va estrechándose conforme va levantando la obra, la cual remata á manera de quilla ó nave al revés.

Ad medium. Cubren en el verano hasta la mitad las cepas y árboles, si hay cepas y árboles que puedan conservarse en tierra tan inclemente y fria; en el invierno las entierran; y cuando derretida la nieve se dexa ver la tierra, vuelven á descubrirlas y exponerlas al sol y al aire.

Quam....ut. Que el hacerlos andar.

Adminiculo. Ayudándolos y manteniéndolos por sí mismo.

CAPÍTULO VIII.

Descripcion de los montes Cáucaso y Tauro: funda en sus faldas una ciudad, dicha de su nombre Alexandria.

Tandem ad cultiora loca perventum est, com-
meatuque largo recreatus exercitus; simul et qui
consequi non poterant, in illa castra venerunt. In-
de agmen processit ad Caucasum montem, cujus
dorsum Asiam perpetuo jugo dividit. Hinc simul
mare, quod Ciliciam subit: illinc Caspium fretum,
et amnem Araxem, aliaque regionis Scythiæ de-
serta spectat. Taurus secundæ magnitudinis mons
committitur Caucaso: à Cappadocia se attollens,
Ciliciam præterit, Armeniæque montibus jungi-
tur: sic inter se tot juga velut serie cohærentia,
perpetuum habent dorsum, ex quo Asiæ omnia fe-
rè flumina, alia in Rubrum, alia in Caspium ma-
re, alia in Hyrcanum, et Ponticum decidunt, XVII
dierum spatio Caucasum superavit exercitus. Ru-
pes in eo X in circuitu stadia complectitur, qua-
tuor in altitudinem excedit, in qua vinctum Pro-
methea fuisse antiquitas tradit. Condendæ in radi-
cibus montis urbi sedes electa est. VII millibus se-
niorum Macedonum, et præterea militibus, quo-
rum opera uti desisset, permissum in novam urbem
consid. re. Hanc quoque Alexandriam incolæ ap-
pellaverunt.

N O T A S.

Hinc. Por una de sus dos cordilleras ó faldas mira
al mar Ciclicio, y por la otra.

Secundæ. El segundo en la altura. El primero lo es el Cáucaso, monte el mas alto, y que está unido al Tauro, si bien tiene en partes distintas nombres diferentes.

Ex quo. De la cual cordillera nacen.

Promethea. A quien ató Júpiter á un peñasco del Cáucaso, y un cuervo ó buitre comia las entrañas en castigo de haber hurtado y baxado á la tierra el fuego de Júpiter.

Uti desisset. Inhábiles é inútiles ya para las armas.

CAPÍTULO IX.

Convite y determinacion de Besso : dictámen de Cobares. Indignacion de Besso : desercion de los Bactrianos.

At Bessus Alexandri celeritate perterritus, Diis patriis sacrificio ritè facto, sicut illis gentibus mos est, cum amicis, ducibusque copiarum inter epulas de bello consultabat. Graves mero, suas vires extollere, hostium nunc temeritatem, nunc paucitatem spernere. Præcipuè Bessus ferox verbis, et parto per scelus Regno superbus, ac vix potens mentis, dicere: *Socordiâ Darii crevisse hostium famam. Occurrisse enim in Ciliciæ angustissimis faucibus, cum retrocedendo posset perducere incautos in loca naturâ, et situ invia, tot fluminibus objectis, tot montium latebris, inter quas deprehensus hostis, ne fugæ quidem, nedum resistendi occasionem fuerit habiturus. Sibi placere in Sogdianos recedere. Oxum amnem velut murum objecturum hosti, dum ex finiti-*

mis gentibus valida auxilia concurrerent. Venturos autem Chorasmios, et Dahas, Sagasque, et Indos, et ultra Tanaim amnem colentes Scythas; quorum neminem adeo humilem esse, ut humeri ejus non possent Macedonis militis verticem æquare. Conclamant temulenti, unam hanc sententiam salubrem esse. Et Bessus circumferri merum largius jubet, debellaturus super mensam Alexandrum. Erat in eo convivio Cobares natione Medus, sed Magicæ artis (si modò ars est, non vanissimi cujusque ludibrium) magis professione, quàm scientiâ celebrer, alioquin moderatus, et probus. Is cùm præfatus esset: scire, servo esse utilius parere dicto, quàm afferre consilium, cum illos, qui pareant, idem, quod ceteros maneat; qui vero suadeant, proprium periculum: poculum ei, quod habebat in manu, tradidit. Quo accepto Cobares: Natura, inquit, mortaliū hoc quoque nomine prava, et sinistra dici potest, quòd in suo quisque negotio hebetior est, quàm in alieno. Turbida facta sunt consilia eorum, qui sibi suadent. Obstat aliis metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor; nam in te superbia non cadit. Expertus es, unumquemque quod ipse repererit, aut solum, aut optimum ducere. Magnum onus sustines capite, regium insigne. Hoc aut moderatè perferendum est, aut (quod abominor) in te ruet. Consilio, non impetu opus est. Adjicit deinde quod apud Bactrianos vulgò usurpabant: Canem timidum vehementius latrare, quàm mordere. Altissima quæque flumina minimo sono labi. Quæ inserui, ut qualiscumque inter Barbaros potuit esse prudentia, traderetur. His audientes suspenderat expectatione sui. Tum consilium aperit, utilius Besso, quàm gravius. In vestibulo, inquit, Regiæ tuæ ve-

locissimus consistit Rex. Antè ille agmen, quàm tu mensam istam movebis. Nunc ab Tanai exercitum accerses, armis flumina appones. Scilicet, quàm tu fugiturus es, hostis sequi non potest? iter utrique commune est, victori totius. Licet strenuum metum putes esse, velocior tamen spes est. Quin validioris occupas gratiam, dedisque te? utcumque cesserit, meliorem fortunam deditus, quàm hostis, habiturus. Alienum habes Regnum, quò facilius eo careas. Incipies forsitam justus esse Rex, cum ipse fecerit, qui tibi et dare potest Regnum, et eripere. Consilium habes fidele, quod diutius exequi supervacuum est. Nobilis equus umbra quoque virgæ regitur, ignavus ne calcari quidem concitari potest: Bessus et ingenio, et multo mero ferox adeò exarsit, ut vix ab amicis, quò minùs occideret eum (nam strinxerat quoque acinacem) contineretur. Certè è convivio prosiluit, haudquaquam potens mentis. Cobares inter tumultum elapsus, ad Alexandrum transfugit. Octo millia Bactrianorum habebat armata Bessus, quæ, quandiu propter cœli intemperiem Indiam potius Macedonas petitueros crediderant, obedienter imperata fecerunt: postquam adventare Alexandrum compertum est, in suos quisque vicinos dilapsi, Bessum reliquerunt. Ille cum clientum manu, qui non mutaverant fidem, Oxo amne superato, exustisque navigiis, quibus transierat, ne iisdem hostis uteretur, novas copias in Sogdianis contrahebat.

N O T A S.

Adeò humilem. De tan poca estatura, que en ésta no excediese á los Macedonios de los hombres arriba.

Is cum. Éste, habiendo dicho antes y presupuesto que sabía muy bien le tenia mas cuenta á un criado y siervo.

Hoc quoque. Aun solo por esto.

Nonnumquam. Y á veces tambien un afecto natural y amor propio á lo que tú mismo piensas y discurre; porque en ti no cabe presuncion y demasiada satisfaccion.

Quæ inserui. Lo cual he puesto aqui para que se sepa.

In his. Con este discurso habia dexado suspensos y en expectacion á los convidados.

Licet strenuum. Aunque el miedo te dé á las para huir, mas ligeras las da la esperanza para alcanzarte.

Quin. Porqué no te adelantas á ganar la voluntad de Alexandro, mas poderoso que tú?

Ditius exequi. En cuya prueba detenerme mas es inútil.

CAPÍTULO X.

Alexandro falto de víveres mata las bestias del bagage: descripcion de la Bactria.

Alexander Caucasum quidem (ut supra dictum est) transierat: sed inopiá frumenti propè ad famem ventum erat. Succo ex sesama expresso, haud secùs, quàm oleo artus perungebant. Sed hujus succi ducenis quadragenis denariis amphoræ singulæ, mellis denariis, trecentis nonagenis, trecentis vini æstimabantur. Tritici nihil, aut admodum exiguum

reperiebatur. *Syros* vocabant Barbari; quos ita solerter abscondunt, ut, nisi qui defoderunt, invenire non possint. In iis conditæ fruges erant. In quarum penuriâ milites fluviatili pisce, et herbis sustinebantur. Jamque hæc ipsa alimenta defecerant, cum jumenta, quibus onera portabant, cedere jussi sunt. Horum carne, dum in Bactrianos perventum, traxere vitam. Bactrianæ terræ multiplex, et varia natura est. Alibi multa arbor, et vitis largos, mitesque fructus alit. Solum pingue crebri fontes rigant. Quæ mitiora sunt, frumento conseruntur: cetera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem ejusdem terræ steriles arenæ tenent. Squalida siccitate regio non hominem, non frugem alit. Cum verò venti à Pontico mari spirant, quidquid sabuli in campis jacet, convertunt. Quod ubi cumulatum est, magnorum collium procul species est, omniaque pristini itineris vestigia intereunt. Itaque qui transeunt campos, navigantium modo noctu sidera observant, ad quorum cursum iter dirigunt. Et propemodum clarior est noctis umbra, quam lux. Ergo interdum invia est regio, quia nec vestigium, quod sequatur, inveniunt, et nitor siderum caligine absconditur. Ceterum si quos ille ventus, qui à mari exoritur, deprehendit, arena obruit. Sed, quæ mitior terra est, ingens hominum, equorumque multitudo gignitur. Ipsa Bactra, regionis ejus caput, sita sunt sub monte Paropamisso. Bactrus amnis præterit mœnia. Is urbi, et regioni dedit nomen.

N O T A S.

Sesama. Especie de trigo, de que se saca un aceite medicinal.

- Syros.* Silos, graneros hechos en forma de pozo.
Mitiora. Mas fértiles. *Segun otros:* menos fuertes y pingües.
Intereunt. No queda señal alguna del camino que habia antes.
Clarior. Como de dia levantaba el viento montes de arena, y los esparcia por el aire, venia á estar mas obscuro de dia que de noche. *Segun otros* es, porque era mas útil á los caminantes; pues de noche les servian de norte las estrellas para caminar, cuando de dia no atinaban con el camino cubierto de arena.
-

CAPÍTULO XI.

Rebellion de los Lacedemonios: victoria que consigue Erigio de Satibárzanès, y con ésta de los suyos.

Hic Regi stativa habenti nuntiatur ex Græcia Peloponnensium, Laconumque defectio. Nondum enim victi erant, cum proficiscerentur, tumultus ejus principia nuntiaturi. Et alius præsens terror affertur, Scythas, qui ultra Tanaim amnem colunt, adventare, Besso ferentes opem. Eodem tempore, quæ in gente Ariorum Caranus, et Erigyus gesserant, perferuntur. Commissum erat prælium inter Macedonas, Ariosque. Transfuga Satibarzanes Barbaris præerat: qui cum pugnam segnem utrinque æquis viribus stare vidisset, in primos ordines adiecit, demptaque galea, inhibitis, qui tela jaciebant, si quis viritum dimicare vellèt, provocavit ad pugnam, nudum se caput in certamine ha-

biturum. Non tulit ferociam Barbari Dux, exercitus Erigyus, gravis quidem ætate, sed et animi, et corporis robore nulli juvenum post ferendus. Is, galeâ demptâ, canitiem ostentans, *Venit, inquit, dies quo aut victoriâ, aut morte honestissima, quales amicos, et milites Alexander habeat, ostendam.* Nec plura eloquutus, equum in hostem egit. Crederes imperatum, ut acies utræque tela cohiberent. Protinus certè recesserunt, dato libero spatio, intenti in eventum non duorum modò, sed etiam suæ sortis, quippè alienum discrimen secuturi. Prior Barbarus emisit hastam, quam Erigyus modicâ capitis declinatione vitavit. At ipse infestam sarissam, equo calcaribus concito, in medio Barbari gutture ita fixit, ut per cervicem emereret. Præcipitatus ex equo Barbarus, adhuc tamen repugnabat. Sed ille extractam ex vulnere hastam rursùs in os dirigit. Satibarzanes hastam manu complexus, quò maturiùs interiret, ictum hostis adjuvit. Et Barbari, duce amisso, quem magis necessitate, quàm sponte secuti erant, tunc haud immemores meritorum Alexandri, arma Erigyus tradunt. Rex his quidem lætus, de Spartanis haudquaquam securus, magno tamen animo defectionem eorum tulit, dicens, *non ante ausos consilia nudare, quam ipsum ad fines Indiæ pervenisse cognovissent.* Ipse Bessum persequens copias movit: cui Erigyus spolia Barbari, ceu opimum belli decus, præferens occurrit.

N O T A S.

Nondum enim. Porque aún no estaban vencidos cuando partieron los que habian de darle la noticia.

Tela. Se contuviesen, sin dispararse flechas y dardos.

Intenti. Esperando el suceso no solo de los dos, sino tambien el suyo, el cual dependia del de sus capitanes.

Sarissa. Un género de lanza larga, de que usaban caballos é infantes; aunque estos usaban tambien de otras mas largas.

Ut per. Que se descubria por la cervíz.

Nudare. A descubrir su intencion: á declararse.

CAPÍTULO XII.

Continúa Alexandro su marcha: trabajos que padeció en ella su ejército por falta de agua.

Igitur Bactrianorum regione Artabazo traditá, sarcinas, et impedimenta ibi cum præsidio relinquit: ipse cum expedito agmine loca deserta Susitanorum intrat, nocturno itinere exercitum ducens. Aquarum (ut antè dictum est) penuria, priùs desperatione, quàm desiderio bibendi sitim accendi. Per CCCC stadia ne modicus quidem humor existit. Arenas vapor æstivi Solis accendit, quæ ubi flagrare cœperunt, haud secùs, quàm continentì incendio, cuncta torrentur. Caligo deinde immodico terræ fervore excitata, lucem regit. Camporumque non alia, quàm vasti, et profundi æquoris, species est. Nocturnum iter tolerabile videbatur, quia rore, et matutino frigore corpora levabantur. Ceterum, cum ipsâ luce æstus oritur, omnemque naturalem absorbet humorem siccitas, ora

visceraque penitus uruntur. Itaque primùm animi, deinde corpora deficere cœperunt. Pigebat et consistere, et progredi. Pauci à peritis regionis admoniti præparant aquam. Hæc paulisper repressit sitim. Deinde, crescente æstu, rursùm desiderium humoris accensum est. Ergo, quidquid vini, oleique erat, hominibus ingerebatur. Tantaque dulcedo bibendi fuit, ut in posterum sitis non timeretur. Graves deinde avidè hausto humore, non sustinere arma, non ingredi poterant, et feliciores videbantur, quos aqua defecerat, cùm ipsi sine modo infusam vomitu cogerentur regerere. Anxium Regem tantis malis, circumfusi amici, ut meminisset sui, orabant, animi sui magnitudinem unicum remedium deficientis exercitus esse; cum ex iis qui præcesserant ad capiendum locum castris, duo occurrunt, utribus aquam gestantes, ut filiis suis, quos in eodem agmine esse, et agrè pati sitim non ignorabant, occurrerent. Qui cùm in Regem incidissent, alter ex iis, utre resolutò, vas, quod simul ferebat, implet porrigens Regi. Ille percontatus, quibus portarent filiis ferre cognoscit. Tunc poculo (sicut oblatum est) reddito, *Nec solus, inquit, bibere sustineo, nec tam exiguum dividere omnibus possum. Vos currite, et liberis vestris, quod propter illos attulistis, date.*

NOTAS.

Prias. Y la imposibilidad de hallarla causaba antes la sed que la necesidad y deseo de beberla.

Continenti. Continuado.

Caligno. Los vapores y nieblas que se levantan de

la tierra con el mucho calor cubren el sol y obscurecen el dia.

Non ingredi. Ni pasar adelante ó caminar.
Sine modo. Sin moderacion, tasa y medida.

CAPÍTULO XIII.

Daño que hizo á los Macedonios la mucha agua: cuidado de Alexandro por los suyos: rara invencion con que pasó el rio Oxo.

Tandem ad flumen Oxum ipse pervenit primâ fere vesperâ. Sed exercitus magna pars non potuerat consequi. In edito monte ignes jubet fieri, ut ii, qui ægrè sequebantur, haud procul castris se abesse cognoscerent. Eos autem, qui primi agminis erant, maturè cibo, ac portione firmatos, implere alios utres, alios vasa, quibuscumque aqua posset portari, jussit, ac suis opem ferre. Sed quâ intemperantiùs hauserant, intercluso spiritu extincti sunt. Multoque major horum numerus fuit, quàm ullo amiserat prælio. At ille thoracem adhuc indutus, nec aut cibo reffectus, aut potu, quâ veniebat exercitus, constitit. Nec ante ad curandum corpus recessit, quàm præterierant, qui agmen sequebantur. Totamque eam noctem cum magno animi motu perpetuis vigiliis egit. Nec postero die lætior erat, quia nulla navigia habebat, nec pons erigi poterat, circum amnem nudo solo, et materiæ maximè sterili. Consilium igitur, quod unum necessitas subjecerat, inivit. Utres quam plurimos stramentis repletos dividit. His incubantes transnavigare

amnem. Quique primi transierant, in statione erant, dum trajicerent ceteri. Hoc modo sexto demùm die in ulteriore ripâ totum exercitum exposuit.

N O T A S.

Implere alios utres. Que unos llenasen los pellejos.
Intercluso spiritu. Faltos de espíritu y calor natural con la repentina frialdad del agua.

Cum magno. Muy inquieto, turbado y desasosegado.

Circum. Falta la tierra de árboles por todas las partes vecinas al rio, ó en todo el contorno del rio.

Subjecerat. Le habia sugerido: le habia hecho discurrir el aprieto en que se veia.

CAPÍTULO XIV.

Conjuracion de Espitámenes contra Besso: ardid con que le engaña y prende: llévalo á Alexandro.

Jamque ad persequendum Bessum statuerat progredi, cum ea, quæ in Sogdianis acta erant, cognoscit. Spitamenes erat inter omnes amicos præcipuo honore cultus à Besso. Sed nullis meritis perfidia mitigari potest. Quæ tamen jam minùs in eo invisæ esse poterat, quia nihil ulli nefas tum in Bessum interfectorem Regis sui videbatur. Titulus facinoris speciosus præferabatur, *Vindicta Darii*. Sed fortunam, non scelus oderant Bessi. Nam, ut Alexandrum flumen Oxum superasse cognovit, Dataphernem, et Catenem, quibus à Besso maxi-

ma fides habebatur, in societatem cogitatæ rei asciscit. Illi promptiùs adeunt quàm rogabantur: assumptisque octo fortissimis juvenibus, talem dolum intendunt. Spitamenes pergit ad Bessum, et remotis arbitris, *comperisse*, ait, *se insidiari eò Dataphernem, et Catenem ut vivum Alexandro traderent agitates, à semet occupatos esse, et vinctos teneri.* Bessus tanto merito (ut credebat) obligatus, partim gratias agit, partim avidus explendi supplicii, adduci eos jubet. Illi, manibus suâ sponte relegatis, à participibus consilii trahebantur. Quos Bessus truci vultu intuens, consurgit, manibus non temperaturus. At illi simulatione omissâ circumsistunt eum, et frustrâ repugnantem vincunt; direpto ex capite, Regni insigni laceratâque veste, quam spolium occisi Regis induerat. Ille Deos sui sceleris ultores adesse confessus, adjecit, *non Dario iniquos fuisse, quem sic ulciscerentur, sed Alexandro propitius, cujus victoriam semper etiam hostis adjuvisset.* Multitudo an vindicatura Bessum fuerit, incertum est, nisi illi, qui vixerant, jussu Alexandri fecisse ipsos ementiti, dubios adhuc animi terruissent. In equum impositum Alexandro tradituri ducunt.

NOTAS.

Quæ tamen. La cual vendria á hacer menos odioso á Espitámenes, porque ninguna cosa hecha contra Besso parecia injusta por haber sido asesino de su rey Darío.

Titulus. El vengar la muerte de Darío era el pretexto especioso de que se valian.

Oderant. Espitámenes y los demas que se conjuraron despues.

Adeunt. Súplase : *societatem* : confederáanse.

Talem. Tramaron así la traicion.

Direpto. Quitándole de la cabeza la diadéma ó tiara Real.

Sui sceleris. En prender y matar á Darío.

Iniquos. Los dioses.

CAPÍTULO XV.

Envia Alexandro remunerados á sus casas á los veteranos : pasa á cuchillo á los Brancidas , y destruye su ciudad.

Inter hæc Rex, quibus matura erat missio electis nongentis ferè, equiti bina talenta dedit, pediti terna denariùm millia: monitosque, ut liberos generarent, remisit domum. Ceteris gratiæ actæ, quòd ad reliqua belli navaturos operam pollicebantur. Tum Bessus perducitur. Perventum erat in parvulum oppidum. Brancidæ ejus incolæ erant. Mileto quondam, jussu Xerxis, cum è Græcia rediret, transierant, et in ea sede constiterant; quia templum, quod Didymeon appellatur, in gratiam Xerxis violaverant. Mores patrii nondum exoleverant; sed jam bilingues erant, paulatim à domestico, externoque sermone degeneres. Magno igitur gaudio Regem excipiunt, urbem, seque dentes. Ille Milesios, qui apud ipsum militarent, convocari jubet. Vetus odium miles gerebat in Brancidarum gentem prodicionis ergo. His, sive injuriæ, sive originis meminisse mallent, liberum de Brancidis permittit arbitrium. Variantibus

deinde sententiis, se ipsum consideraturum, quid optimum factu esset, ostendit. Postero die occurrentibus, Brancidas secum procedere jubet. Cumque ad urbem ventum esset, ipse cum expedita manu portam intrat. Phalanx mœnia oppidi circumire jussa, et dato signo diripere urbem proditorum receptaculum, ipsosque ad unum cedere. Illi inermes passim trucidantur. Nec aut commercio linguæ, aut supplicum velamentis, precibusque inhiberi crudelitas potest. Tandem ut dejicerent, fundamenta murorum ab imo moliantur, ne quod urbis vestigium exstaret. Nec mora, lucos quoque sacros non cædunt modò, sed etiam extirpant, ut vasta solitudo, et sterilis humus, excusis etiam radicibus, linqueretur. Quæ si in ipsos proditiõnis auctores excogitata essent, justa ultio esse, non crudelitas videretur. Nunc culpam majorum posterì luere, qui ne viderant quidem Miletum: adeò Xerxi non potuerant prodere.

N O T A S.

Quibus matura. Que habian cumplido el tiempo de su servicio, y por el cual habian asentado plaza, ó no estaban ya para otra cosa.

Brancida. Brancho (de quien tomó su familia el nombre de Branchides) fue el sacerdote principal del templo Didimeon, dedicado á Apolo. Era natural de Mileto Brancho, el cual violó el templo, dando sus tesoros á Xerxes. Por esta traicion le aborrecian los Milesios, los cuales habian fiado de él y los suyos la guarda de los tesoros.

Bilingues. No porque hablasen dos lenguas, sino

porque de la griega y sogdiana mezcladas formaban otra tercera.

Injuriae. De la traicion: ésta les movia á vengarse.

Originis. De que descendian de un mismo lugar y padre, esto les podia mover á usar con ellos de misericordia.

Velamentis. Velos, de que usaban cuando pedian humildemente la paz.

CAPÍTULO XVI.

Besso desnudo y encadenado, es entregado á Alexandro, y despues á Oxatres, hermano de Darío, para que le crucifique despues de otros castigos.

Inde processit ad Thanaim amnem: quo perductus est Bessus, non vinctus modò, sed etiam omni velamento corporis spoliatus. Spitamenes eum tenebat, collo inserta catena, tam Barbaris, quam Macedonibus gratum spectaculum. Tum Spitamenes: *Et tē, inquit, et Darium Reges meos ultus, interfectorem domini sui adduxi, eo modo captum, cujus ipse fecit exemplum. Aperiat ad hoc spectaculum oculos Darius: existat ab inferis, qui illo supplicio indignus fuit, et hoc solatio dignus est.* Alexander, multum collaudato Spitamene, conversus ad Bessum. *Cujus, inquit, feræ rabies occupavit animum tuum, cum Regem de te optimè meritum, prius vincire, deinde occidere sustinuisti? Sed hujus parricidii mercedem falso Regis nomine persolvisti. Ibi ille facinus purgare non ausus, Regis titulum se usurpasse dixit, ut gentem suam tradere*

ipsi pòsset : qui si cessasset , alium fuisse Regnum occupaturum. At Alexander Oxatrem fratrem Darii , quem inter corporis custodes habebat , proprius jussit accedere , tradique Bessum ei , ut cruci affixum , mutilatis auribus , naribusque , sagittis configerent Barbari , asservarentque corpus , ut ne aves quidem contingerent. Oxatres cetera sibi curæ ore pollicetur , aves non ab alio , quàm à Catenæ posse prohiberi , adjicit ; eximiam ejus artem cupiens ostendere. Namque adeò certo ictu destinata feriebat , ut aves quoque exciperet. Nam etsi forsitan sagittandi tam celebri usu minùs admirabilis videri hæc ars possit , tamen ingens visentibus miraculum , magnoque honori Cateni fuit. Donna deinde omnibus , qui Bessum adduxerant , data sunt. Ceterum supplicium ejus distulit , ut eo loco , in quo Darium ipse occiderat , necaretur.

N O T A S.

Ipsè. Besso , que hizo traicion y puso prisiones á Darío.

Sed hujus. Pero tú mismo compraste al precio de un parricidio el falso título de Rey.

Qui si. El cual (Besso) á no haberlo hecho así.

Destinata. Daba en el blanco , ó adonde hacia la puntería.

Ut aves quoque. Que acertaba aun las aves al vuelo.

CAPÍTULO XVII.

Macedonios heridos: Alexandro en batalla, y tambien herido: entréganse los Barbaros.

Interea Macedones ad petendum pabulum in composito agmine egressi, à Barbaris, qui de proximis montibus decurrerunt, opprimuntur. Pluresque capti sunt, quàm occisi. Barbari autem, captivos præ se agentes, rursus in montem recesserunt. Viginti millia latronum erant. Fundis, sagittisque pugnam invadunt. Quos dum obsidet Rex inter promptissimos dimicans, sagitta ictus est, quæ in medio crure fixa reliquerat spiculum. Illum quidem mæsti, et attoniti Macedones in castra referebant. Sed nec Barbaros fefellit subductus ex acie Rex: quippè ex edito monte cuncta prospexerant. Itaque postero die misere legatos ad Regem. Quos ille protinus jussit admitti; solutisque fasciis magnitudinem vulneris dissimulans, crus Barbaris ostendit. Illi jussi considerare, affirmant, *non Macedonas, quàm ipsos fuisse tristiores, cognito vulnere ipsius: cujus si auctorem reperissent, dedituros fuisse. Cum Dils enim pugnare sacrilegos tantum. Ceterum se gentem in fidem dedere, superatos virtute illius.* Rex, fide data, et captivis receptis, gentem in deditionem accepit.

N O T A S.

Sed nec. Ni dexaron de advertir los Barbaros que habian sacado al Rey del combate los Macedonios. *Cujus si.* Ya haber sabido quén era el que le hirió.

CAPÍTULO XVIII.

Entra el Rey en Maracanda: embaxadores de los Abios: su elogio: sitio para una nueva ciudad.

Castris inde motis, lectica militari ferebatur, quam pro se quisque eques, pedesque subire certabant. Equites, cum quibus Rex prælia inire solitus erat, sui muneris id esse censebant. Pedites contrà, cum saucios commilitones ipsi gestare assuevissent, eripi sibi proprium officium tum potissimum, cum Rex gestandus esset, querebantur. Rex in tanto utriusque partis certamine (et sibi difficilem, et præteritis gravem electionem futuram ratus) *invicem subire eos* jussit. Hinc quarto die ad urbem Maracanda perventum est. LXX stadia murus urbis amplectitur. Arx nullo cingitur muro. Præsidio urbi relicto, proximos vicos depopulatur, atque urit. Legati deinde Abiorum Scytharum superveniunt; liberi, ex quo decesserat Cyrus, tum imperata facturi. Justissimus Barbarorum constabat. Armis abstinebant, nisi lacessiti. Libertatis modico, et æquali usu, principibus humiliores pares fecerant. Hos benignè allocutus, ad eos Scythas, qui Europam incolunt, Penidam quondam misit ex amicis, qui denuntiaret eis, ne Thanaim annem regionis, injussu Regis transirent. Eidem mandatum, ut contemplaretur locorum situm, et illos quoque Scythas, qui super Bosphorum incolunt, viseret. Condendæ urbis sedem super ripam Thanais elegerat, claustrum et jam perdomitorum, et quos deinde adite decreverat.

NOTAS.

Præteritis. Para los excluidos, y contra quienes determinase.

Subire invicem. Que le llevasen alternando caballos é infantiles.

Liberi. Libres, no sujetos ó vasallos de algun Rey. En el imperio se llaman ciudades Anseáticas.

Libertatis. Usando igual y moderadamente del derecho de su libertad.

CAPÍTULO XIX.

Rebellion de los Sogdianos y Bactrianos. Ciudades arrasadas por Alexandro, peligro en que se vió: echa Espitámenes de Maracanda la guarnicion enemiga.

Sed consilium distulit Sogdianorum nuntiata defectio, quæ Bactrianos quoque traxit. Septem millia equitum erant, quorum auctoritatem ceteri sequebantur. Alexander Spitamenem, et Catenem, à quibus ei traditus erat Bessus, haud dubius, quin eorum opera redigi possent in potestatem, coercendo eos, qui novaverant res, justit accersiri. At illi defectionis, ad quam coercendam evocabantur, auctores, vulgaverant famam, Bactrianos equites à Rege, omnes, ut occiderentur, accersiri, idque imperatum ipsis non sustinuisse tamen exequi, ne inexpiabile, in populares facinus admitterent: non magis Alexandri

sævitiâ, quàm Bessi parricidium ferre potuisse. Itaque sua sponte jam motos, metu pœnæ haud difficulter concitaverunt ad arma. Alexander, transfugarum defectione comperta, Craterum obsidere Cytopolim jubet. Ipse aliam urbem regionis ejusdem corona capit. Signoque, ut puberes interficerentur, dato, reliqui in prædam cessere victoris. Urbs diruta est, ut ceteri cladis exemplo continerentur. Memaceni, valida gens, obsidionem, non ut honestiorem modò, sed etiam ut tutiorem ferre decreverant. Ad quorum pertinaciam mitigandam Rex L equites præmisit, qui clementiam ipsius in deditos, simulque inexorabilem animum in devictos ostenderent. Illi nec de fide, nec de potentia Regis ipsos dubitare respondent, equitesque tendere extra munimenta urbis jubent. Hospitaliter deinde exceptos, gravesque epulis, et somno, in tempesta nocte adorti interfecerunt. Alexander haud secùs, quàm par erat, motus, urbem corona circumdedit, munitiorem, quàm ut primo impetu capi posset. Itaque Meleagram, et Perdiccam in obsidionem jungit, Cyropolim, (ut antè dictum est) obsidentes. Statuerat autem parcere urbi conditæ à Cyro. Quippè non alium gentium illarum magis admiratus est, quàm hunc Regem, et Semiramim, in queis et magnitudinem animi, et claritatem rerum longè emicuisse credebat. Ceterum pertinacia oppidanorum ejus iram accendit. Itaque captam urbem diripi jussit. Deleta, Memacenis haud injuria infestus, ad Meleagram, et Perdiccam redit. Sed non alia urbs fortius obsidionem tulit. Quippè et militum promptissimi cecidere, et ipse Rex ad ultimum periculum venit. Namque cervix ejus saxo ita icta est, ut oculis caligine

offusis collaberetur, ne mentis quidem compos. Exercitus certè velut erepto eo ingemuit. Sed invictus adversùs ea, quæ ceteros terrent, nondum percurato vulnere, acriùs obsidioni institit, naturalem celeritatem ira concitante. Cuniculo ergo suffosa mœnia, ingens nudavere spatium; per quod irrupit, victorque urbem dirui jussit. Hinc Menedemum cum tribus millibus peditum, et octingentis equitibus, ad urbem Maracanda misit. Spitamenes transfuga, præsidio Macedonum inde dejecto, muris urbis ejus incluserat se, haud oppidanis consilium defectionis approbantibus. Sequi tamen videbantur, quia prohibere non poterant.

NOTAS.

Coercendo. Para contener y refrenar.

Ipsis. A Catenes y Espitamenes.

Reliqui. Fueron ios demis despojo de los vencedores.

Haud. Juntamente enojado contra los Memacenos.

Velut. Le lloró por muerto.

Ingens. Abrieron una grande brecha.

CAPÍTULO XX.

Edifica Alexandro una nueva ciudad: envia el Rey de los Escitas à Cartasis para destruirla.

Interim Alexander ad Thanaim amnem redit; et quantum soli occupaverant castris, muro circumdedit. Sexaginta stadiorum urbis murus fuit.

Hanc quoque urbem *Alexandriam* appellari jussit. Opus tanta celeritate perfectum est, ut decimo septimo die, quàm munimenta, excitata erant, tecta quoque urbis absolverentur. Ingens militum certamen inter ipsos fuerat, ut suum quisque munus (nam divisum erat) primus ostenderet. Incolæ novæ urbi dati captivi, quos reddito pretio dominis, liberavit. Quorum posterius nunc quoque nondum apud eos tam longa ætate propter memoriam Alexandri exoleverunt. Rex Scytharum, cujus tum ultra Thanaim imperium erat, ratus eam urbem, quam in ripa amnis Macedones condiderant, suis impositam esse cervicibus, fratrem Carthasim nomine, cum magna equitum manu misit ad diruendam eam, proculque amne submovendas Macedonum copias.

NOTAS.

Quantum. Cuanto sitio y tierra.

Excitata. Levantado.

Suis impositam. Le habia de servir de freno, y amenazaba ruinas y estragos.

CAPÍTULO XXI.

Descripcion de los Escitas: consejo de guerra de Alexandro: indisposicion y supersticiones suyas.

Bactrianos Thanais ab Scythis, quos Europæos vocant, dividit. Idem Asiam, et Europam finis interfluit. Ceterum Scytharum gens haud procul Thracia sita, ab Oriente ad Septentrionem se

vertit, Sarmatarumque, ut quidam credidere, non finitima, sed pars est. Recta deinde regionem aliam ultra Istrum jacentem colit: ultima Asiæ, quæ Bactra sunt, stringit; quæ Septentrioni proxima sunt: profundæ inde sylvæ, vastæque solitudines excipiunt: rursus, quæ Thanaim, et Bactra spectant, humano cultu haud disparia sunt. Primum cum hac gente non provisum bellum Alexander gesturus, cum in conspectu ejus obequitaret hostis, adhuc æger ex vulnere, præcipuè voce deficiens, quam et modicus cibus, et cervicis extenuabat dolor, amicos in consilium advocari jubet. Terrebat eum non hostis, sed iniquitas temporis. Bactriani defecerant: Scythæ etiam lacescebant. Ipse non insistere in terra, non equo vehi, non docere, non hortari suos poterat. Ancipiti periculo implicitus, Deos quoque incusans, querebatur, se jacere segnem, cujus velocitatem nemo antea valuisset effugere. Vix suos credere, non simulari valetudinem. Itaque qui post Darium victum Ariolos, et Vates consulere desierat, rursus ad superstitionem humanarum mentium ludibria revolutus, Aristandrum, cui credulitatem suam addixerat, explorare eventum rerum sacrificiis jubet. Mos erat Aruspibus exta sine Rege spectare, et, quæ portenderentur, referre: inter hæc Rex, dum fibris pecudum exploratur eventus latentium rerum, proprius ipsum considerare amicos jubet, ne contentione vocis cicatricem infirmam adhuc rumperet. Hephæstion, Craterus, et Erigyus erant cum custodibus in tabernaculum admissi.

NOTAS.

Recta regionem. Yendo de alli en derecha llega á juntarse con otra tierra que está mas allá del Istro.

Stringit. Habita.

Iniquitas temporis. El contratiempo y mala sazón en que se hallaba.

Cui. A quien daba mucho crédito.

Ne. Para que no volviese á abrir, con la fuerza que hiciese para hablar, la cicatriz reciente aún.

CAPÍTULO XXII.

Razonamiento de Alexandro: opónese Erigio: Aristandro reprendido: presagios de éste favorables al Rey.

Discrimen, inquit, me occupavit, meliore hostium, quàm meo tempore. Sed necessitas ante rationem est, maximè in bello, quo raro permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus stamus, et quantum in nobis animi sit, alieno Marte experiuntur. Haud dubiè si omiserimus Scythas ultrò arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si verò Thanaim transierimus, et ubique invictos esse nos Scytharum pernicie, ac sanguine ostenderimus, quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur qui terminos gloriæ nostræ metitur spatio, quod transituri sumus. Unus annis interfluit; quem si trajicimus, in Eu-

ropam arma proferimus. Et quanti æstimandum est, dum Asiam subigimus, in alto quodammodò urbe trophæa statuere, et quæ tam longo intervallo natura videtur diremisse, unâ victoriâ subito committere? At herculè, si paululum cessaverimus, in tergis nostris Scythæ hærebunt. An soli sumus, qui flumina transnare possumus? Multa in nosmetipsos recident, quibus ad hoc vicimus. Fortuna belli artem victos quoque docet. Utribus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper. Hoc at Scythæ imitari nesciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus venit, ceteri expectantur. Ita bellum vitando alemus, et quod inferre possumus, accipere cogemur. Manifesta est consilii mei ratio. Sed an permissuri sint Macedones animo uti meo, dubito, quia, ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus sum, non pedibus ingressus. Sed, si me sequi vultis, valeo, amici. Satis virium est ad toleranda ista. Aut si jam adest vitæ meæ finis, in quo tandem opere meliùs extinguar? Hæc quassâ adhuc voce deficiens, vix proximis exaudientibus, dixerat: cum omnes à tam præcipiti consilio Regem deterrere cœperunt. Erigyus maximè, qui hand sanè auctoritate proficiens apud obstinatum animum superstitionem, cujus potens non erat Rex, incutere tentavit, dicendo, Deos quoque obstare consilio, magnumque periculum, si flumen transisset, ostendi. Intranti Erigyo tabernaculum Regis, Aristander occurrerat, tristitia exta fuisse significans. Hæc ex Vate comperta Erigyus nuntiabat. Quo inhibito, Alexander non irâ solùm, sed etiam pudore confusus, quod superstitio, quam celaverat, detegebatur, Aristandrum vocari jubet, qui ut venit,

intuens eum: *Non Rex, inquit, sed privatus sum. Sacrificium ut faceres, mandavi. Quid eo portenderetur, cur apud alium, quam apud me professus es? Erigyus arcana mea, et secreta, te prodente, cognovit. Quem certum meherculè habeo extorum interpretem uti metu suo. Tibi autem certius, quam potest, denuntio, ipse mihi indices quid ex extis cognoveris, ne possis inficiari dixisse, quæ dixeris. Ille exanguis, attonitoque similis stabat, per metum etiam voce suppressa. Tandemque eodem metu stimulante, ne Regis expectationem moraretur: Magni, inquit, laboris, non irriti, discrimen instare prædixit. Nec me ars mea, quam benevolentia, magis perturbat. Infirmitatem valetudinis tuæ video, et quantum in te uno sit, scio. Vereor, ne præsentî fortunæ tuæ sufficere non possis. Rex jussum confidere felicitati suæ remisit, Sibi enim ad alia gloriam concedere Deos. Consultante deinde cum iisdem, quonam modo flumen transirent, supervenit Aristander, non aliâs lætiora exta vidisse se affirmans, utique prioribus longè diversa, tum sollicitudinis causa apparuisse, nunc prorsus egregiè litatum esse.*

N O T A S.

- Discrimen.* Hállome sorprendido de una guerra en mejor tiempo para el enemigo que para mí.
- In quorum.* Que hemos sujetado ya, y estan observando en la guerra que nos hacen los Escitas, hasta dónde llega nuestro valor y ánimo.
- Contempti.* Despreciados de unos y otros, volveremos las armas contra los Bactrianos rebeldes.
- Qui.* El que juzgue que allá solo llega nues-

tra gloria, á donde lleguen nuestras armas.
Subito. Y unir de un golpe y con sola una victoria.

Ut Scythæ. Aunque los Escitas lo ignoren.

Vitando. Encenderemos mas la guerra queriéndola evitar, y nos la harán ellos, pudiéndola hacer ahora nosotros.

Cujus. Que era la única que le contenia y temia.

Cur apud. Porque se lo has dicho á otro que á mí.

Quem certum. Tengo por cierto que á Erigio le hace el miedo interpretar á mala parte lo que pronosticaban las víctimas.

Quam potest. Con toda la autoridad que puedo.

Remisit. Le despidió, para que nuevamente sacrificase, porque los dioses &c.

CAPÍTULO XXIII.

Victoria de Espítámenes, con muerte de dos mil y trescientos Macedonios: disimula Alexandro esta pérdida.

Ceterum quæ subindè nuntiata sunt Regi, continuæ felicitati rerum ejus imposuerant labem. Menedemum, ut supra dictum est, miserat ad obsidendum Spitamenem Bactrianæ defectionis auctorem. Qui comperto hostis adventu, ne muris urbis includeretur, simul fretus, excipi posse, quæ venturum sciebat, consedit occultus. Sylvestre iter aptum insidiis tegendis erat. Ibi Dahas condidit. Equi bonos armatos vehunt, quorum invicem singuli repentè desiliunt, equestris pugnae

ordinem turbant. Equorum velocitati par est hominum pernicitas. His Spitamenes saltum circumire jussis, pariter et à lateribus, et à fronte, et à tergo hosti se ostendit. Menedemus undique inclusus, ne numero quidem par, diu tamen restitit, clamitans, nihil aliud superesse locorum fraude deceptis, quàm honestæ mortis solatium ex hostium cæde. Ipsum prævalens equus vehebat, quo sæpius in cuneos Barbarorum effusis habenis evector, magna strage eos fuderat. Sed, cum unum omnes peterent, multis vulneribus exanguis, Hipsidem quemdam ex amicis, hortatus est, ut in equum suum ascenderet, et se fuga eriperet. Hæc agentem anima defecit: corpusque ex equo defluxit in terram. Hipsides poterat quidem effugere, sed amisso amico mori statuit. Una erat cura, ne inultus occideret. Itaque subditis calcaribus equo, in medios hostes se immisit, et memorabili edita pugna, obrutus telis est. Quod ubi videre, qui cædi supererant, tumultum paulò quàm cetera editiorem capiunt. Quos Spitamenes fame in deditiorem subacturus obsedit. Cecidere eo prælio peditum duo millia, trecenti equites. Quam cladem Alexander solerti consilio texit, morte denuntiata iis, qui ex prælio venerant, si acta vulgassent.

NOTAS.

Excipi. Esperarle en una emboscada.

Prævalens. Brioso.

Morte denuntiata. Poniendo pena de la vida.

Acta. Lo que habia sucedido.

CAPÍTULO XXIV.

Cuidados y pervigilios de Alexandro: declara la guerra á los Escitas; embaxada de los Escitas.

Ceterum cùm animo disparem vultum diutiùs ferre non posset, in tabernaculum supra ripam fluminis de industria locatum secessit. Ibi sine arbitriis singula animi consulta pensando, noctem vigiliis extraxit, sæpè pellibus tabernaculi allevatis, ut conspiceret hostium ignes, è quibus conjectare poterat, quanta hominum multitudo esset. Jamque lux appetebat, cùm thoracem indutus, procedit ad milites, tùm primùm post vulnus proximè acceptum. Tanta erat apud eos veneratio Regis, ut facilè periculi, quod horrebant, cogitationem præsentia ejus excuteret. Læti ergo, et manantibus præ gaudio lacrymis, consalutant eum, et quod recusaverant bellum, feroces deposcunt. Ille se ratibus equitem, phalangemque transportaturum esse pronuntiat: super utres jubet nare leviùs armatos. Plura nec dici res desideravit, nec Rex dicere per valetudinem potuit. Ceterum tanta alacritate militum rates junctæ sunt, ut in triduum ad duodecim millia effectæ sint. Jamque ad trans-eundum omnia aptaverant, cùm Legati Scytharum viginti, more gentis, per castra equis vecti, nuntiare jubent Regi, velle ipsos ad eum mandata perferre. Admissi in tabernaculum, jussique considerare, in vultu Regis defixerant oculos, credo, quia magnitudine corporis animum æstimantibus modicus habitus haudquaquam famæ par videbatur. Scythis autem, non ut ceteris Barbaris, rudis,

et inconditus sensus est. Quidam eorum sapientiam capere dicuntur, quantamcumque gens capit semper armata. Sicque locutos esse apud Regem memoriæ proditum est. Abhorrent forsitan moribus nostris, et tempora, et ingenia cultiora sortitis. Sed ut possit oratio eorum sperni, tamen fides nostra non debet, qui utcumque tradita sunt, incorrupta perferemus.

NOTAS.

Pellibus. Las pieles de que se componia su tienda de campaña.

Proximè. Pocos dias antes.

Plura. Ni era necesario decir mas; ni pedia mas el asunto.

Quidam. Dicese de algunos de ellos que son sabios, en quanto cabe en una gente que siempre está en armas.

Sed ut. Pero aun dado que.

Qui. Que lo referimos sin mudar palabra, y conforme lo hallamos.

CAPÍTULO XXV.

Discurso que hizo á Alexandro el mas anciano de los embaxadores.

Igitur unum ex his maximum natu ita locutum accepimus. Si Dii habitum corporis tui aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet, altera manu Orientem, altera Occidentem contingere-

res, et hoc assecutus scire velles, ubi tanti Numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis, quæ non capis. Ab Europa petis Asiam, ex Asia transis in Europam. Deinde, si humanum genus omne superaveris, cum sylvis, et nivibus, et fluminibus ferisque bestiis gesturus es bellum. Quid? tu ignoras, arbores magnos diù crescere, unâ horâ extirpari? Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Vide, ne, dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fit, et ferrum rubigo consumit. Nil tam firmum est, cui periculum non sit, etiam ab invalido. Quid nobis tecum est? nunquam terram tuam attigimus. Quis sis, unde venias, licetne ignorare in vastis sylvis viventibus? Nec servire ulli possumus, nec imperare desideramus. Bona nobis data sunt (ne Scytharum gentem ignores) jugum boum, aratrum, et hasta, et sagitta, et patera. His utimur et cum amicis, et adversus inimicos. Fruges amicis damus, boum labore quesitas: paterâ cum iisdem vinum Diis libamus: inimicos sagittâ eminus, hastâ cominus petimus. Sic Syriæ Regem, et postea Persarum, Medorumque superavimus, patuitque nobis iter usque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adisti, latro es. Lydiam cepisti, Syriam occupasti, Persidem tenes, Bactrianos habes in potestate, Indos petisti. Jam etiam ad pecora nostra avaras, et insatiabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus est, quæ te esurire cogunt? Primus omnium satietate parasti famem, ut quò plura haberes, acrius, quæ non habes, cuperes. Non succurrit tibi, quamdiu circum Bactra hæreas? Dum illos subigis, Sogdiani

bellare cœperunt. Bellum tibi ex victoria nascitur. Nam ut major, fortiorque sis, quam quisquam, tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Transi modò Thanaim; scies, quàm latè pateant, nunquam tamen consequeris Scytas. Paupertas nostra velocior erit, quam exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rursus, cum procul abesse nos credes, videbis in tuis castris. Eadem enim velocitate et sequimur, et fugimus. Scytharum solitudines Græcis etiam proverbii audio eludi. At nos deserta, et humano cultu vacua, magis, quàm urbes, et opulentos agros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis manibus tene. Lubrica est, nec invita teneri potest. Salubre consilium sequens, quam præsens, tempus ostendet melius. Impone felicitati tuæ frænos; facilius illam reges. Nostri sine pedibus dicunt esse fortunam, quæ manus, et pinnas tantum habet. Cum manus porrigit, pinnas quoque comprehendere non sinit. Denique, si Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere; sin autem homo es, id, quod es, semper esse te cogita. Stultum est eorum meminisse, propter quæ tui oblivisceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. Nam et firmissima est inter pares amicitia, et videntur pares, qui non fecerant inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse, cave, credas. Inter dominum, et servum nulla amicitia est. Etiam in pace, belli tamen jura servantur. Jurando gratiam Scythas sancire ne credideris. Colendo fidem jurant. Græcorum ista cautio est, qui acta consignant; et Deos invocant. Nos religionem in ipsa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus est, de cujus benevolentia dubites. Ceterum nos et Asiæ, et Europæ custodes habebis. Bactra, nisi

dividat Thanais, contigimus. Ultra Thanaim, usque ad Thraciam colimus. Thraciæ Macedoniam conjunctam esse fama est. Utrique imperio tuo finitimos, hostes, an amicos velis esse, considera. Hæc Barbarus.

N O T A S.

Ubi. En donde se pone el sol.

Qui fructus. El que solo mira á su fruto, sin considerar la altura de donde puede caer.

Licetne. Es acaso culpa nuestra, ó estamos obligados á saber.

Cum iisdem. Con los amigos.

Satiestate. Asi como los hidrójicos, que quanto mas beben, mas sed tienen.

Nam ut. Porque aunque demos que seas.

Græcis. Era proverbio entre los Griegos *la soledad de los Escitas*, para ponderar las mayores calamidades.

Sequens. El tiempo que vendrá te hará ver mucho mejor que el presente, y en el que ahora estamos.

Qui non. Los que no han probado ó medido sus fuerzas.

Etiam in. Aunque esten en tiempo de paz los rendidos y avasallados ya, sin embargo conservan un ánimo enemigo, y derecho de guerra para rebelarse.

Colendo fidem. A ley de hombres de bien, guardando su palabra.

Græcorum. Esas precauciones son buenas para los Griegos.

CAPÍTULO XXVI.

Respuesta del Rey: pasa el Tanais: da la batalla, y vence: embaxada de los Sacas.

Contrà Rex, *fortuna sua, et consiliis eorum se usurum esse respondet. Nam et fortunam cui confidat, et consilium suadentium, ne quid temerè, et audacter faciat, secuturum.* Dimissisque Legatis, in præparatas rates exercitum imposuit. In priori clypeatos locaverat, jussos in genua subsidere, quò tutiores essent adversùs ictus sagittarum. Post hos, qui tormenta intenderent, stabant, et ab utroque latere, et à fronte circumdati armatis. Reliqui, qui post tormenta constiterant, remigem lorica indutum scutorum testudine armati protegebant. Idem ordo in illis quoque ratibus, quæ equitem vehebant, servatus est. Major pars à puppe nantes equos loris trahebat. At illos, quos utres stramento repleti vehebant, objectæ rates tuebantur. Ipse Rex cum delectis primus ratem solvit, et in ripam dirigi jussit. Cui Scythæ admotos ordines equitum in primo ripæ margine opponunt, ut ne applicari quidem terræ rates possent. Ceterum præter hanc speciem ripis præsidentis exercitus, ingens navigantes terror invaserat. Namque cursum gubernatores, cùm obliquo flumine impellerentur, regere non poterant: vacillantesque milites, et, ne excuterentur, solliciti, nautarum ministeria turbaverant. Nec tela quidem conati nisu vibrare poterant, cùm prior standi sine periculo, quàm hostem lacessendi, cura esset. Tormenta salutis fuerunt, quibus in confertos, ac temerè se offerentes haud frustrà excussa sunt

tela. Barbari quoque ingentem vim sagittarum infudere ratibus. Vixque ullum fuit scutum, quod non pluribus simul spiculis perforaretur. Jamque terræ rates applicabantur, cum acies clypeata consurgit, et hastas certo ictu, utpote libero nisu, mittit è ratibus. Et, ut territos, recipientesque equos videre, alacres mutua adhortatione in terram desiliere. Turbatis acriter pedem inferre cœperunt. Equitum deinde turmæ, quæ frænatos habebant equos, perfregere Barbarorum aciem. Interim ceteri agmine dimicantium tecti, aptavere se pugnæ. Ipse Rex, quod vigoris ægro adhuc corpori deerat, animi firmitate supplebat. Vox adhortantis non poterat audiri, nondum bene obducta cicatrice cervicis, sed dimicantem cuncti videbant. Itaque ipsi quidem ducum fungebantur officio: aliusque alium adhortari, in hostem salutis immemores ruere cœperunt. Tum verò non ora, non arma, non clamorem hostium Barbari tolerare potuerunt: omnesque effussis habenis (namque equestris acies erat) capessunt fugam. Quos Rex, quamquam vexationem invalidi corporis pati non poterat, per LXXX tamen stadia insequi perseveravit. Jamque linquente animo, suis præcipit, ut, donec lucis aliquid superesset, fugientium tergis inhærerent. Ipse, exhaustis etiam animi viribus, in castra se recepit, reliquum substitit. Transierant jam liberi Patris terminos, quorum monumenta lapides erant crebris intervallis dispositi, arboresque proceræ, quarum stipites hederæ contexerat. Sed Macedonas ira longiùs propevit. Quippè mediâ fere nocte in castra redierunt, multis interfectis, pluribus captis; equosque MDCCC abegere. Ceciderunt autem Macedo-

num equites LX, pedites C ferè M saucii fuerunt. Hæc expeditio deficientem magna ex parte Asiam famâ tam opportunæ victoriæ domuit. Invictos Scythas esse crediderant: quibus fractis nullam gentem Macedonum armis parem fore confitebantur. Itaque Sagæ misere legatos, qui pollicerentur gentem imperata facturam. Moverat eos Regis non virtus magis, quàm clementia in devictos Scythas. Quippè captivos omnes sine pretio remisera, ut fidem faceret, sibi cum ferocissimos gentium de fortitudine, non de ira fuisse certamen. Benignè igitur exceptis Sagarum legatis, comitem Escipinum dedit, admodùm juvenem, ætatis flore conciliatum sibi; qui cùm specie corporis æquaret Hephæstionem, lepore haud sanè illi par erat.

NOTAS.

At illos. Pero aquellos infantes que iban sobre las odres.

Nixu. Afianzarse, asegurarse bien, mantenerse firmes.

Turbatis. A los Escitas aterrados ya y desordenados.

Reliquum. Lo restante del dia.

Liberi Patris. Del dios Baco.

Abegere. Traxeron consigo.

Deficientem. Que por la mayor parte amenazaba levantamientos y alborotos, y estaban para sublevarse.

Ut fidem. Para que constase á todos.

De fortitudine. No por ódio y para vengarse de ellos, sino para mostrar su valor y quién podia mas.

Comitem. Para que acompañase á los embaxadores de los Sagar.

CAPÍTULO XXVII.

Valor de unos Sogdianos, á quienes perdona Alexandro: sentencia contra Besso.

Ipse Cratero cum majore parte exercitus modicis itineribus sequi jussu, ad Maracanda urbem pervenit. Ex quâ Spitamenes, cognito ejus adventu, Bactra perfugerat. Itaque quadriduo Rex longum itineris spatium emensus pervenit in eum locum, in quo, Menedemo duce, duo millia peditum, et trecentos equites amiserat. Horum ossa tumulo contegi jussit, et inferias more patrio dedit. Jam Craterus, cum phalange subsequi jussus, ad Regem pervenerat. Itaque, ut omnes, qui defecerant, pariter belli clade premerentur, copias dividit; urique agros, et interfici puberes jussit. Sogdiana regio majori ex parte deserta est: octingenta ferè stadia in latitudinem vastæ solitudines tenent. Ingens spatium rectæ regionis est, per quam amnis (Polytinetum vocant incolæ) fertur. Torrentem cum ripæ in tenuem alveum cogunt, deinde caverna accipit, et sub terram rapit cursu. Absconditi indicium est aquæ meantis sonus, cum ipsum solum, sub quo tantus amnis fluit, ne modico quidem resudet humore. Ex captivis Sogdianorum ad Regem triginta nobilissimi, corporum robore eximio, perducti erant. Qui ut per interpretem cognoverunt, jussu Regis ipsos ad supplicium tra-

hi, carmen lætantium more canere, tripudiisque, et lasciviori corporis motu gaudium quoddam animi ostentare cœperunt. Admiratus Rex, tantâ magnitudine animi oppetere mortem, revocari eos jussit, causam tam effussæ lætitiæ, cùm supplicium ante oculos haberent, requirens. Illi: *si ab alio occiderentur, tristes morituros fuisse respondent, nunc à tanto Rege victore omnium gentium majoribus suis redditos, honestam mortem, quam fortes viri voto quoque expeterent, carminibus sui moris, lætitiâque celebrare.* Tum Rex. *Quæro itaque, inquit, an vivere velitis inimici mihi, cujus beneficio victuri estis.* Illi, *numquam se inimicos ei, sed bello lacesitos, hostes fuisse respondent: si quis ipsos beneficio, quàm injuria experiri maluisset, certaturos fuisse, ne vincerentur officio.* Interrogantique, quo pignore fidem obligaturi essent: *Vitam, quam acciperent pignori futuram esse, dixerunt, reddituros, quando ipse repetisset.* Nec promissum fefellerunt. Nam qui remissi domos ierant, in fide continuere populares: quatuor inter custodes corporis retenti, nulli Macedonum in Regem charitate cesserunt. In Sogdianis Peucolao cum tribus milibus peditum (neque enim majori præsidio indigebat) relicto, Bactra pervenit. Inde Bessum Ecbatana duci jussit, interfecto Dario, pœnas capite persoluturum.

N O T A S.

Inferias. Sacrificios que se hacian á las almas de los difuntos. Tomaron el nombre de la palabra *inferi, orum*, lugar á donde iban las almas; y segun otros, de los dioses del infierno, á quienes se hacian tambien estos sacrificios.

Polytimum. Palabra griega; esto es, precioso.

In tenuem. A un canal ó madre muy estrecha.

Ne modico. No teniendo humedad alguna la tierra, debaxo de la cual.

Majoribus. Muertos; pues este solo era el modo de ir á sus antepasados y mayores que habian muerto ya.

Beneficio &c. Mas por bien que por mal.

CAPÍTULO XXVIII.

Nuevas reclutas y ciudades levantadas: pasa los rios Ocho y Oxo.

Iisdem ferè diebus Ptolomæus, Menidas peditum tria millia, et equites mille adduxerunt mercede militaturos. Alexander quoque ex Lyciâ cum pari numero peditum, et quingentis equitibus venit. Totidem è Syriâ Asclepidorum sequebantur. Antipater Græcorum octo millia, in quibus quingenti equites erant, miserat. Itaque exercitu aucto, ad ea, quæ defectione turbata erant, componenda processit. Interfectisque consternationis auctoribus, quarto die ad flumen Oxum perventum est. Hic, quia limum vehit, turbidus semper, et insalubris est potui. Itaque puteos miles cœperat fodere, nec tamen humo altè egestâ existebat humor, cum in ipso tabernaculo Regis conspectus est fons, quem, quia tardè notaverant, subito extitisse finxerunt. Rexque ipse credi voluit, donum Dei id fuisse. Superatis deinde omnibus Ocho, et Oxo, ad urbem Maginiam pervenit. Circa eam sex oppidis conden-

dis electa sedes est. Duo ad meridiem versa, quatuor spectantia Orientem modicis inter se spatiis distabant, ne procul repetendum esset mutuum auxilium. Hæc omnia sita sunt in editis collibus. Tum velut fræni domitarum gentium, nunc originis suæ oblita serviunt, quibus imperaverant.

NOTAS.

Consternationis auctoribus. Los autores ó cabezas de la rebelion.

Nec tamen. Ni hallaban agua aun hechos pozos muy hondos.

Ne procul. Para que no estuviesen lejos para socorrerse y ayudarse mutuamente.

Velut fræni. Para que sirviesen de freno: para contener.

CAPÍTULO XXIX.

Descripcion de la Petra: industria y temeridad de Alexandro para conquistarla.

Et cetera quidem pacaverat. Una erat Petra, quam Arimazes Sogdianus cum triginta millibus armatorum obtinebat, alimentis antè congestis, quæ tantæ multitudinis vel per biennium suppetent. Petra in altitudinem triginta eminent stadia: circuitu centum, et quinquaginta complectitur. Undique abscissa, et abrupta, semitâ perangustâ aditur. In medio altitudinis spatio habet specum, cujus os arctum, et obscurum est, paulatim dein-

de ulteriora panduntur, ultima etiam altos recessus habent. Fontes per totum ferè specum manant, è quibus collatæ aquæ per prona montis flumen emittunt. Rex, loci difficultate spectatâ, statuerat inde abire: cupido deinde incessit animo naturam quoque fatigandi. Priùs tamen, quàm fortunam obsidionis experiretur, Cophem (Artabazi hic filius erat) misit ad Barbaros, qui suaderet, ut derederent rupem. Arimaces loco fretus, superbè multa respondit: ad ultimum, an Alexander etiam volare possit, interrogat. Quæ nuntiata Regi, sic accendere animum, ut adhibitis, cum quibus consultare erat solitus, indicaret insolentiam Barbari illudentis ipsos, quia pinnas non haberent, *se autem proximâ nocte effecturum, ut crederet, Macedonas etiam volare. Trecentos, inquit; pernicissimos juvenes ex suis quisque copiis perducite ad me, qui per calles, et pene invias rupes domi pecora agere consueverint.* Illi præstantes et levitate corporum, et ardore animorum strenuè adducunt. Quos intuens Rex: *Vobiscum, inquit, ô juvenes, et mei æquales, urbium invictarum ante munimenta superavi; montium juga perenni nive obruta emensus sum, angustias Ciliciæ intravi, Indiæ sine lassitudine vim frigoris sum perpessus. Et mei documenta vobis dedi, et vestri habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem Barbari obsident; cetera negligunt. Nullæ vigiliæ sunt, nisi quæ castra nostra spectant. Invenietis viam, si soletter rimati fueritis aditus ferentes ad cacumen. Nihil tam altè natura constituit, quò virtus non possit eniti. Experiendo, quæ ceteri desperaverunt, Asiam habemus in potestate. Evadite in cacumen: quod cum cœperitis, candidis velis signum mihi dabit. Ego, copiis admotis, hostem in nos à*

vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta decem: uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad decem homines servabitur portio. Certum habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quàm voluntatem.

NOTAS.

Cujus os. Cuya entrada.

Ultima. Lo último de la cueva tiene grandes escondrijos y concavidades.

Fatigandi. De vencer las dificultades que puso naturaleza.

Mei documenta. Tenemos muchas pruebas recíprocas de nuestro valor y esfuerzo.

Eademque servabitur portio. Y así á proporcion.

CAPÍTULO XXX.

Manifesto peligro de la vida á que se exponen trescientos soldados de Alexandro.

His animis Regem audierunt, ut jam cepisse verticem viderentur. Dimissique ferreos cuneos, quos inter saxa defigerent, validosque funes parabant. Rex circumvectus Petram, qua minimè asper, ac præruptus aditus videbatur, secundâ vigiliâ (quod bene verteret) ingredi jubet. Ille alimentis in biduum sumptis, gladiis modò, atque hastis armati subire cœperunt. Ac primò pedibus ingressi sunt: deinde, ut in prærupta perventum est, alii manibus eminentia saxa complexi levavere semet,

alii adjectis funium laqueis evasere, cùm cubeus inter saxa defigerent, queis gradus subinde insisterent. Diem inter metum, laboremque consumpserrunt. Per aspera enixis duriora restabant; et crescere altitudo Petræ videbatur. Illa verò miserabilis erat facies, cùm ii, quos instabilis gradus fefellerat, ex præcipiti devolverentur: mox eadem in se patienda alieni casus ostendebat exemplum. Per has tamen difficultates enituntur in verticem montis, omnes fatigatione continuati laboris affecti, quidam mulctati parte membrorum. Pariterque eos et nox, et somnus oppressit. Stratis passim corporibus in viis, et in asperis saxorum, periculi instantis oblit, in lucem quieverunt. Tandemque velut ex alto sopore excitati occultas, subjectasque ipsis valles rimantes, ignaris in qua parte Petræ tantavis hostium condita esset, fumum infra se evolutum, et eos specus notaverunt. Ex quo intellectum est, illam hostium latebram esse. Itaque hastis imposuere, quòd convenerat signum. Totoque è numero duos, et triginta in ascensu interiisse cognoscunt.

N O T A S.

His animis. Con tanto ánimo y confianza.

Levaverunt. Subieron por sí mismos. Tambien: ayudábanse unos á otros.

Queis. Por los cuales iban subiendo como por escaleras.

Fefellerat. Que no habian asentado bien el pie, y resbalaban.

Periculi. Y sin atender al peligro en que se hallaban, y se habian de ver el dia siguiente, durmieron hasta entrado ya el dia.

CAPÍTULO XXXI.

Descubre el Rey sus banderas en lo alto, consternacion de los Barbaros: entréganse: suplicio de Arimazes y otros.

Rex non cupidine magis potiundi loci, quam vicem eorum, quos ad tam manifestum periculum miserat, sollicitus, toto die cacumina montis intuens restitit. Noctu demum, cum obscuritas conspectum oculorum ademisset, ad curandum corpus recessit. Postero die nondum satis clara luce, primus vela, signum capri verticis conspexit. Sed, ne falleretur acies, dubitare cogebat varietas caeli, nunc internitente lucis fulgore, nunc condito. Verum ut liquidior lux apparuit caelo, dubitatio exempta est; vocatumque Cophem, per quem Barbarorum animos tentaverat, mittit ad eos, qui moneret, nunc saltem salubrius consilium inirent. Sin autem fiducia loci perseverarent, ostendi a tergo jussit, qui ceperant verticem. Cophes ad eos missus, suadere coepit Arimazi Petram tradere, gratiam Regis inituro, si tantas res molientem in unius rupis obsidione haerere non coegisset. Ille ferocius, superbiusque, quam antea locutus, abire Cophem jubet. At is prehensum manu Barbarum rogat, ut secum extra specum prodeat. Quo impetrato, juvenes in cacumine ostendit, ejusque superbiae haud immerito illudens, pinnas ait habere milites Alexandri. Jamque e Macedonum castris signorum concentus, et totius exercitus clamor audiebatur. Ea res, sicut pleraque belli vana, et inania, Barbaros ad deditiorem traxit. Quippe oc-

cupati metu , paucitatem eorum , qui à tergo erant , æstimare non poterant. Itaque Cophem (nam trepidantes reliquerat) strenuè revocant , et cum eo triginta principes mittunt , qui Petram tradant, et , ut incolumibus abire liceat , paciscantur. Ille quamquam verebatur , ne conspecta juvenum paucitate deturbarent eos Barbari ; tamen et fortunæ suæ confisus , et Arimazis superbiæ infesus , nullam se conditionem deditiois accipere respondit. Arimazes , desperatis magis , quàm perditis rebus , cum propinquis , nobilissimisque gentis suæ descendit in castra. Quos omnes verberibus affectos sub ipsis radicibus Petræ crucibus jussit affigi. Multitudo deditorum incolis novarum urbium cum pecunia capta dono data est. Artabazus in Petræ regionisque , quæ apposita est ei , tutela relictus est.

NOTAS.

Ne falleretur. No fuese que le engañase la vista.

Por falta de luz se confunde la vista , y así esta variedad se representa entre dos luces , ya al anohecer , ya al querer rayar el dia.

Ea res. Fuélo en realidad , pues no habia sobre la peña mas que trescientos hombres , cuando juzgaban ellos que tenian sobre sí un ejército entero.

Ille quamquam. Alexandro sí bien temia.

Desperatis. Mas por la ninguna esperanza que tenia , que por estar en realidad perdido.

LIBER OCTAVUS.

CAPÍTULO PRIMERO.

Sujétanse los Bárbaros , unos espontáneamente , otros por fuerza : rebelion de algunos Bactrianos ; muerte de Atinas : acude prontamente Cratero con toda la caballería , y sujeta los rebeldes.

Alexander majore famâ , quàm gloriâ in ditionem redactâ , cùm propter vagum hostem spargendæ manus essent , in tres partes divisit exercitum. Hephæstionem uni , Cœnon alteri duces dederat : ipse ceteris præerat. Sed non eadem mens omnibus Barbaris fuit. Armis quidam subacti : plures ante certamen imperata fecerunt , quibus eorum , qui in defectione perseveraverant , urbes agrosque jussit attribui. At exules Bactriani cum octingentis Massagetarum equitibus proximos vicos vastaverunt. Ad quos coercendos Attinas , regionis ejus Præfectus trecentos equites , insidiarum , quæ parabantur , ignarus , eduxit. Namque hostis in sylvis , quæ erant fortè campo junctæ , armatum militem condidit , paucis propellentibus pecora , ut improvidum ad insidias præda perduceret. Itaque incomposito agmine , solutisque ordinibus , Attinas prædabundus sequebatur. Quem prætergressum syl-

vam, qui in ea consederant, ex improvise adorti; cum omnibus interemerunt. Celeriter ad Craterum hujus cladis fama perlata est, qui cum omni equitatu supervenit. Et Massagetæ quidem jam refugerant. Dabæ mille oppressi sunt. Quorum clade, totius regionis finita defectio.

NOTAS.

Spargenda. Como hubiese de dividir sus tropas.
Ut improvidum. Para que el deseo de la presa le hiciese ir incautamente al lugar donde se había puesto la emboscada.

CAPÍTULO II.

Embaxadores enviados por los Scitas á Alexandro: sale á caza de fieras, y mata un leon de grandezá extraordinaria.

Alexander quoque Sogdianis rursus subactis, Maracanda repetit. Ibi Berdes, quem ad Scythas super Bosphorum colentes miserat, cum legatis gentis occurrit. Phrataphernes quoque, qui Chorasmiis præerat, Massagetis, et Dabis regionum confinio adjunctis, miserat, qui facturum imperata pollicerentur. Scythæ petebant: *Ut Regis sui filiam matrimonio sibi jungeret: si dedignaretur affinitatem, principes Macedonum cum primoribus suæ gentis connubio coire pateretur.* Ipsum quoque Regem venturum ad eum pollicebantur. Utrâque legatione benignè auditâ, Hephæstionem, et Artabazum op-

periens, stativa habuit: quibus adjunctis, in regionem, quæ appellatur Bazaria, pervenit. Barbaræ opulentia in illis locis haud ulla sunt majora indicia, quam magnis nemoribus, saltibusque nobilium ferarum greges clausi. Spatiosas ad hoc eligunt sylvas, crebris perennium aquarum fontibus amœnas. Muris nemora cinguntur, turresque habent venantium receptacula. Quatuor continuis ætatibus intactum saltum fuisse constabat. Quem Alexander cum toto exercitu ingressus, agitari undique feras jussit. Inter quas cum leo magnitudinis raræ ipsum Regem invasurus incurreret, fortè Lysimachus, qui postea regnavit, proximus Alexandro, venabulum objicere feræ cœperat. Quo Rex repulso, et abire jusso, adjecit: *Tam à semet uno, quam à Lysimacho leonem interfici posse.* Lysimachus enim quondam, cum venaretur in Syria, occiderat eximiæ magnitudinis feram solus, sed lævo humero usque ad ossa laceratus, ad ultimum periculi pervenerat. Id ipsum exprobrans ei Rex, fortius, quam locutus est, fecit. Nam feram non excepit modò, sed etiam uno vulnere occidit. Fabulam, quæ objectum leoni à Rege Lysimachum temerè vulgavit, ab eo casu, quem supra diximus, ortam esse crediderim. Ceterum Macedones, quamquam prospero eventu defunctus erat Alexander, tamen scivère, gentis suæ more, ne pedes venaretur sine delectis principum, amicorumque. Ille, quatuor millibus ferarum dejectis, eodem saltu cum toto exercitu epulatus est.

NOTAS.

Turresque. Tienen á trechos torres; refugio y acogida de los cazadores.

Ætatis. Los antiguos entendian comunmente por edad el espacio de treinta años: aqui puede significar la vida de cuatro Reyes.

Ceterùm. Pero los Macedonios, aunque habia muerto Alexandro con felicidad la fiera, resolvieron, segun su estilo y costumbre, no permitirle ir á caza á pie y sin buena escolta.

CAPÍTULO III.

Vuelve Alexandro á Maracanda: hace un convite: desprecia las acciones de su padre Filipo por ensalzar las suyas.

Inde Maracanda reditum est. Acceptaque ætatis excusatione ab Artabazo, provinciam ejus destinat Clyto. Hic erat, qui apud Granicum amnem nudo capite Regem dimicantem clypeo suo textit, et Rhosacis manum capiti Regis imminentem gladio amputavit, vetus Philippi miles, multisque bellicis operibus clarus. Hellanice, quæ Alexandrum educaverat, soror ejus, haud secus, quam mater à Rege diligebatur. Ob has causas validissimam Imperii partem fidei ejus, tutelæque commisit. Jamque iter parare in posterum jussus, solemni, et tempestivo adhibetur convivio. In quo Rex, cum multo incaluisset mero, immodicus æstimator sui,

celebrare, quæ gesserat, coepit, gravis etiam eorum auribus, qui sentiebant vera memorari. Silentium tamen habuere seniores, donec Philippi res orsus obterere: *Nobilem apud Cheronem victoriam sui operis fuisse jactavit, ademptamque sibi malignitate, et invidia patris tantæ rei gloriam. Illum quidem, seditione inter Macedonas milites, et Græcos mercenarios orta, debilitatum vulnere, quod in ea consternatione acceperat, jacuisse, non aliàs, quàm simulatione mortis tutiorem, se corpus ejus protexisse clypeo suo, ruentesque in illum sua manu occisos. Quæ patrem nunquam æquo animo esse confessum, invitum filio debentem salutem suam. Itaque post expeditionem, quam sine eo fecisset ipse in Illyrios; victorem scripsisse se patri, fusos, fugatosque hostes, nec affuisse usquam Philippum. Laude dignos esse, non qui Samothracùm initia viserent, cum Asiam urì, vastarique oporteret; sed eos, qui magnitudine rerum fidem antecesissent.*

N O T A S.

Acceptâ. Y admitiendo la excusa de su mucha edad, que le dió Artábazo.

Tempestivo. Que empezó muy temprano: contra el uso antiguo.

Gravis. Oíánle con poco gusto aun aquellos que juzgaban ser verdad lo que decia.

Simulatione. Haciendo del muerto; fingiéndose muerto.

Ruentesque. Y maté (Alexandro) con mi espada á los que iban á echarse sobre Filipo.

Sine eo....ipse. Sin Filipo Alexandro.

Se patri. Alexandro á Filipo.

Initia. Los misterios y ceremonias secretas que usaban en los sacrificios de Júpiter, en cuyo templo quiso iniciarse de ellos Filipo.

Qui magnitudine. Que hiciesen hazañas tan heróicas, que pareciesen increíbles.

CAPÍTULO IV.

Discurso de Clito ofensivo á Alexandro: indignacion y enojo de Alexandro; manda á Clito se vaya de su presencia.

Hæc, et his similia læti audiere juvenes, ingrata senioribus erant, maximè propter Philippum, sub quo diutiùs vixerant. Tum Clytus, ne ipse quidem satis sobrius, ad eos, qui infra ipsum cubabant, conversus, Euripidis retulit carmen, ita ut sonus magis, quàm sermo exaudiri posset à Rege, quo significabatur: *Male instituisse Græcos, quòd trophæis Regum duntaxat nomina inscriberentur. Alieno enim sanguine partam gloriam intercipi.* Itaque, Rex, cùm suspicaretur maligniùs habitum esse sermonem, percontari proximos cœpit, quid ex Clyto audissent. Et illis ad silentium obstinatis, Clytus paulatim majore voce Philippi acta, bellaque in Græcia gesta commemorat, omnia præsentibus præferens. Hinc inter juniores, senesque orta contentio est. Et Rex, velut patienter audiret, queis Clytus obterebat laudes ejus, ingentem iram conceperat. Ceterùm cùm animo videretur imperaturus, si finem procaciter orto sermoni Clytus imponeret, nihil eo remittente, magis exasperaba-

tur. Jamque Clytus etiam Parmenionem defendere audebat, et Philippi de Atheniensibus victoriam Thebarum præferebat excidio, non vino modò, sed etiam animi pravâ contentione proventus. Ad ultimum: *Si moriendum, inquit, est pro te, Clytus est primus: at, cum victoriæ arbitrium agis, præcipuum ferunt præmium, qui procacissimè patris tui memoriæ illudunt. Sogdianam regionem mihi attribuis, toties rebellem, et non modò indomitam, sed quæ ne subigi quidem possit. Mittor ad feras bestias præcipitia ingenia sortitas: sed, quæ ad me pertinent, transeo. Philippi milites spernis, oblitus, nisi hic Atharias senex juniores pugnam detractantes revocasset, adhuc nos circa Haucarnassum hæsueros fuisse. Quomodo ergo Asiam etiam cum istis junioribus subjecisti? Verùm est, ut opinor, quod avunculum tuum in Italia dixisse constat, ipsum in viros incidisse, te in fæminas.*

NOTAS.

Cubabant. Antiguamente usaban de una especie de camas, en que se recostaban para comer, como ahora de sillas en que sentarse.

Trophæis. El que en las inscripciones ó columnas &c., que se levantaban en señal de alguna victoria y triunfo, se pusiesen solo los nombres de los Reyes, pues era esto apropiarse y levantarse con la gloria adquirida a costa de sangre agena y de sus soldados.

Imperaturus animo. Que se venceria y contendria á si mismo.

Revocasset. Hubiera hecho volver á la batalla.

Ipsam. Que Filipo peleó con soldados valientes; tú con afeminados.

CAPÍTULO V.

Prosigue Clito hablando con libertad: monta en ira Alexandro, levántase de la mesa, y le mata por sí mismo.

Nihil ex omnibus inconsultè, ac temerè actis Regem magis moverat, quàm Parmenionis cum honore mentio illata. Dolorem tamen Rex pressit, contentus jussisse, ut convivio excederet. Nec quidquid aliud adjecit, quàm *forsitam eum, si diutius locutus foret, exprobaturum sibi fuisse vitam à semetipso datam: hoc enim superbè sæpè jactasse.* Atque illum cunctantem adhuc surgere, qui proximi ei cubuerant, injectis manibus, jurgantes, monentesque conabantur abducere. Clytus, cùm abstraheretur, ad pristinam violentiam ira quoque adjecta: *Suo pectore tergum illius esse defensum, nunc posteaquàm tanti meriti præteriit tempus, etiam memoriam invisam esse proclamat. Attali quoque cædem objiciebat. Et ad ultimum Jovis, quem patrem sibi Alexander assereret, Oraculum eludens, veriora se Regi, quàm patrem ejus respondisse dicebat.* Jam tantum iræ conceperat Rex, quantum vix sobrius ferre potuisset. Enim verò mero sensibus victis, ex lecto repente prosiluit. Attoniti amici, ne positus quidem, sed abjectis poculis, consurgunt, in eventum rei, quam tanto impetu acturus esset, intenti Alexander, raptâ lanceâ ex manibus armigeri, Clytum adhuc eâdem linguæ intemperantiâ furentem percutere conatus à Ptolomæo, et Perdiccâ inhibetur. Medium complexi, et obluctari perseverantem morabantur. Lysimachus, et Leonatus

etiam lanceam abstulerant. Ille militum fidem implorans: *Comprehendi se à proximis amicorum, quorum Dario nuper accidisset*, exclamat: *signumque tubâ dari, ut ad Regiam armati coirent*, jubet. Tum verò Ptolomæus, et Perdicas genibus advoluti orant, *ne tam in præcipiti ira perseveret, spatiumque potius animo det, omnia postero die justius executurum*. Sed clausæ erant aures, obstrepente irâ. Itaque impotens animi percurrit in Regiæ vestibulum, et vigili excubanti hastâ ablatâ, constitit in aditu, quò necesse erat iis, qui simul cœnarent, egredi. Abierant ceteri: Clytus ultimus sine lumine exhibat. Quem Rex, quisnam esset, interrogat. Eminebat etiam in voce, sceleris, quod parabat, atrocitas. Et ille jam non suæ, sed Regis iræ memor, Clytum se esse, et de convivio exire respondit. Hæc dicentis latus hastâ transfixit, morientisque sanguine aspersus: *I nunc, inquit, ad Philippum, et Parmenionem, et Attalum.*

NOTAS.

Actis. Que habia dicho.

Quem. El cual aseguraba Alexandro que era su padre.

Mero. Fuera de sí por el vino: entorpecido y embargados los sentidos.

A proximis. De sus mayores amigos y mas íntimos.

Spatium. Y dé tiempo á que se sosiegue y pase la ira.

Eminebat. Dexábase conocer en el desentono de la voz la atroz maldad que iba á executar.

CAPÍTULO VI.

*Arrepíentese Alexandro de su hecho: quiere matarse,
y se lo estorban los suyos.*

Malè humanis ingeniis natura consuluit, quòd plerumque non futura, sed transacta perpendimus. Quippè Rex, posteaquam ira mente decesserat, etiam ebrietate discussâ, magnitudinem facinoris ferâ æstimatione perspexit. Videbat tunc immodicâ libertate abusum, sed alioqui egregium bello virum, et nisi erubesceret fateri, servatorem sui occisum. Detestabile carnificis ministerium occupaverat Rex, verborum licentiam, quæ vino poterat imputari, nefanda cæde ultus. Manabat toto vestibulo cruor paulò antè convivæ. Vigiles attoniti, et stupentibus similes procul stabant; liberioresque pœnitentiam solitudo exciebat. Ergo hastam ex corpore jacentis evulsam retorsit in semet. Jamque admoverat pectori, cùm advolant vigiles, et repugnanti è manibus extorquent, allevatumque in tabernaculum deferunt. Ille humi prostraverat corpus, gemitu, ejulatuque, miserabili totâ personante Regiâ. Laniare deinde os unguibus, et circumstantes rogare, ne se tanto dedecori superstitem esse paterentur. Inter has preces tota nox exacta est. Scrutantemque, num ira Deorum ad tantum nefas actus esset, subit, anniversarium sacrificium Libero Patri non esse redditum stato tempore: itaque inter vinum, et epulas cæde commissa, iram Dei fuisse manifestam. Ceterùm magis eò movebatur, quòd omnium amicorum animos videbat attonitos: neminem cum ipso sociare sermo-

nem postea ausurum: vivendum esse in solitudine, velut feræ bestiæ terrenti alias, alias timenti. Prima deinde luce tabernaculo corpus, sicut adhuc cruentum erat, jussit inferri. Quo posito, ante ipsum lacrymis obortis, *Hanc, inquit, nutrici meæ gratiam retulit, cujus duo filii apud Miletum pro mea gloria occubuerunt, mortem? Hic frater, unicum orbitatis solatium, à me inter epulas occisus est. Quo nunc se conferet misera? Omnibus ejus unus supersum, quem solum æquis oculis videre non poterit. Et ego servatorum meorum latro revertar in patriam, ut ne dexteram quidem nutrici sine memoria calamitatis ejus offerre possim?* Et, cum finis lacrymis, querelisque non fieret, jussu amicorum corpus ablatum est. Rex triduum jacuit inclusus. Quem ut armigeri, corporisque custodes ad moriendum obstinatum esse cognoverunt, universi in tabernaculum irrumpunt, diuque precibus ipsorum reluctatum ægrè vicerunt, ut cibum caperet. Quoque minus cædis puderet, jure interfectum Clytum Macedones decernunt, sepultura quoque prohibentur, ni Rex humari jussisset.

NOTAS.

Non futura. No lo que hemos de hacer, sino lo que hemos hecho ya.

Abusum. A Clito que habia hablado sí con mucha libertad, pero que por lo demas era gran soldado.

Liberiorem. Y el verse tan solo en palacio le daba lugar, y convidaba á hacer algunas demostraciones de su mucho sentimiento.

Subit. Y vino á la memoria á Alexandro, que andaba pensando si el justo enojo y castigo de los

dioses le habia impelido á tan enorme maldad, el que &c.

Velut. Semejante á una fiera, que espanta á unas, y huye de otras.

Latro. Asesino de los que han guardado mi vida.

CAPÍTULO VII.

Descripcion de los Genipas: batalla que da Amintas, y gana á los rebeldes: vuelve á admitirlos Alexandro en su gracia.

Igitur decem diebus, maximè ad confirmandum pudorem, apud Maracanda consumptis, cum parte exercitus Hephæstionem in Regionem Bactrianam misit, commeatus in hyemem paraturum. Quam Clyto autem destinaverat provinciam, Amyntæ dedit. Ipse Xenippa pervenit. Scythiæ confinis est regio, habitaturque pluribus, ac frequentibus vicis, quia ubertas terræ non indigenas modò detinet, sed etiam advenas invitat. Bactrianorum exulum, qui ab Alexandro defecerant, receptaculum fuerat. Sed, posteaquam Regem adventare comperit, pulsus ab incolis, ducenti et duo millia fere congregantur. Omnes equites erant, etiam in pace latrociniis assueti. Tum ferocia ingenia non bellum modò, sed etiam veniæ desperatio efferverat. Itaque ex improvise adorti Amyntam Prætorem Alexandri, diu anceps prælium fecerant. Ad ultimum DCC suorum amissis, quorum CCC hostis cepit, dedere terga victoribus, hæud sanè multi. Quippè LXXX Macedonum interfecerunt, præ-

terque eos quinquaginta et trecenti saucii facti sunt. Veniam tamen etiam post alteram defectio-
nem impetraverunt.

NOTAS.

Ad confirmandum. Para dar mas pruebas de su empacho: para que se confirmasen mas en el rubor y vergüenza que le causaba aquella accion suya.
Post alteram. A la segunda: aun siendo ya la segunda vez que &c.

CAPÍTULO VIII.

Llega Alexandro á Naura: describese la region: entrégase el gobernador: vuélvele Alexandro el gobierno, y pasa adelante.

His in fidem acceptis, in regionem, quam *Naura* appellant, Rex cum toto exercitu venit. Satripes erat Sysimithres, duobus ex sua matre filiis genitis. Quippè apud eos parentibus strupo coire cum liberis fas est. Duobus millibus armatis popularibus, fauces regionis, quà in arctissimum cogitur, valido munimento sepserat. Præterfluebat torrens amnis, qui terga *Petræ* claudebat. Hanc manu perviam incolæ fecerant. Sed aditu specus accipit lucem: interiora, nisi illato lumine, obscura sunt. Perpetuus cuniculus iter præbet in campos ignotum, nisi indigenis. At Alexander, quamquam angustias naturali situ munitas, valida manu Barbari tuebantur, tamen arietibus admotis, muni-

menta, quæ manu adjuncta erant, concussit, fundisque, et sagittis propugnantium plerosque dejecit. Quos ubi dispersos fugavit, ruinas munimentorum supergressus, ad Petram admovit exercitum. Ceterum interveniebat fluvius coeuntibus aquis ex superiore fastigio in vallem. Magnique operis videbatur tam vastam voraginem explere. Cædi tamen arbores, et saxa congeri jussit. Ingensque Barbaros pavor rudes ad talia opera concusserat, excitam molem subito cernentes. Itaque Rex ad deditionem metu posse compelli ratus, Oxartem misit nationis ejusdem; sed ditionis suæ, qui suaderet duci, ut traderet Petram. Interim ad augendam formidinem et turres admovebantur, et excussa tormentis tela emicabant. Itaque verticem Petræ omni alio præsidio damnato, petiverunt. Ad Oxartes trepidum, diffidentemque rebus suis Sysimithrem cœpit hortari: *Ut fidem, quàm vim Macedonum mallet experiri, neu moraretur festinationem victoris exercitus in Indiam tendentis: cui quisquis semet offerret, in suum caput alienam cladem esse versurum.* Et ipse quidem Sysimithres deditionem annuebat. Ceterum mater, eademque conjux morituram se antedenucians, quàm in ullius veniret potestatem, Barbari animum ad honestiora, quàm tutiora converterat. Pudebatque, libertatis majus esse apud fœminas, quàm apud viros pretium. Itaque dimisso internuncio pacis, obsidionem ferre decreverat. Sed, cum hostis vires, suasque pensaret, rursus muliebris consilii, quod præceps magis, quàm necessarium esse credebat, pœnitere eum cœpit. Revocatoque strenuè Oxarte, futurum se in Regis potestate respondit, unus precatus, ne voluntatem, et consilium matris suæ proderet, quo

facilius venia illi quoque impetraretur. Præmissum igitur Oxartem cum matre liberisque, et totius cognationis grege, sequebatur, ne expectato quidem fidei pignore, quod Oxartes promiserat. Rex, equite præmisso, qui reverti eos juberet, opperiri- que præsentiam ipsius, supervenit, et victimis Minervæ, ac victoriæ cæsis, Imperium Sysimithri restituit, spe majoris etiam provinciæ facta, si cum fide amicitiam ipsius coluisset. Duos illi juvenes patre tradente, secum militaturos sequi jussit.

NOTAS.

Manu. Con trabajo é industria.

Cuniculus. Camino por debaxo de la tierra.

Ditionis suæ. Vasallo suyo.

Damnato. Sin fiarse, ni tenerse por seguros.

Cui. Al qual ejército quien quisiese oponerse traería sobre su cabeza los males y daños que habian de llover sobre otros.

Opperiri. Y que le esperasen en la plaza, donde iría él en persona.

CAPÍTULO IX.

Pone en huida á los desertores Alexandro: nobles acciones de Filipo: muerte de éste y de Erigio.

Relicta deinde phalange, ad subigendos, qui defecerant, cum equite processit. Arduum, et impeditum saxis iter primo ut cumque tolerabant. Mox equorum non unguis modo atritis, sed cor-

poribus etiam fatigatis, sequi plerique non poterant, et rarius subinde agmen fiebat, pudorem (ut ferè fit) immodico labore vincente. Rex tamen subinde equos mutans, sine intermissione fugientes insequabatur. Nobiles juvenes commitari eum soliti defecerant, præter Philippum. Lysimachi erat frater, tum primum adultus, et quod facilè appareret, indolis raræ. Is pedes, incredibile dictu, per D stadia vectum Regem comitatus est, sæpè equum suum offerente Lysimacho: nec tamen, ut digrederetur à Rege, effici potuit, cum lorica indutus arma gestaret. Idem, cum perventum esset in saltum, in quo se Barbari abdiderant, nobilem edidit pugnam, Regemque cominus cum hoste dimicantem protexit. Sed, posteaquam Barbari in fugam effussi deseruere sylvas, animus, qui in ardore pugnæ corpus sustentaverat, liquit. Subitoque ex omnibus membris profuso sudore, arboris proximæ stipiti se applicuit. Deinde, ne illo quidem adminiculo sustinente, manibus Regis exceptus est, inter quas colapsus extinguitur. Mœstum Regem alius haud levis dolor exceptit. Erigyus inter claros duces fuerat, quàm extinctum esse paulò, antequàm reverteretur in castra, cognovit. Utriusque funus omni apparatu, atque honore celebratum est.

N O T A S.

Et rariùs. A cada paso se iban disminuyendo y minorando mas las tropas, pudiendo mas en ellas el excesivo trabajo, que el empacho y vergüenza de quedarse atrás.

Defecerant. No habian podido seguirle faltos de fuerzas por el cansancio.

Is pedes. Éste á pie acompañó al Rey, que iba á caballo.

Animus. Aquellos espíritus.

Ne illo. Ni bastando aquel arrimo para que no cayese.

CAPÍTULO X.

Corta á Espítámenes la cabeza su muger, y la presenta á Alexandro: entréganse los Dahas: depone unos ministros, y eleva á otros.

Dahas deinde statuerat petere. Ibi namque Spítamenem esse cognoverat. Sed hanc quoque expeditionem, ut pleraque alia, fortuna indulgendo ei nunquam fatigata, pro absente transegit. Spítamenes uxoris immodico amore flagrabat: quam ægrè fugam, et nova subinde exilia tolerantem, in omne discrimen comitem trahebat. Illa magis fatigata, identidem muliebres adhibere blanditias, ut tandem fugam sisteret, victorisque Alexandri clementiam expertus, placaret, quem effugere non posset. Tres adulti erant liberi ex eo geniti: quos cum pectori patris admovisset, ut saltem eorum misereri vellet, orabat. Et, quo efficaciores essent preces, aut procul erat Alexander. Ille se prodi, non moneri ratus, et formæ profecto fiducia cupere eam quamprimùm dedi Alexandro, acinacem strinxit, percussurus uxorem, nisi prohibitus esset fratrum ejus occursum. Ceterum abire è conspectu jubet, addito metu mortis, si se oculis ejus obtulisset. Et ad desiderium levandum noctes inter pellices agere

cœpit. Sed penitus hærens amor, fastidio præsen-
 tium accensus est. Itaque rursus, uni ei deditus,
 orare non destitit, ut tali consilio abstineret, pa-
 tereturque sortem, quamcumque ipsis fortuna fe-
 cisset: sibi mortem deditioe esse levioem. At illa
 purgare se, quod, quæ utilia esse censebat, mulie-
 briter forsitan, sed fida tamen mente, suasisset: de
 cetero futuram in viri potestate. Spitamenes simu-
 lato captus obsequio, de die convivium apparari
 jubet, vinoque, et epulis gravis semisomnus in
 cubiculum fertur. Quem ut alto, et gravi somno
 sopitum esse sensit uxor, gladium, quem veste oc-
 cultaverat, stringit, caput que ejus abscissum, cruo-
 re respersa, servo suo conscio facinoris tradit. Eo-
 dem comitante (sicut erat cruenta veste) in Mace-
 donum castra pervenit, nuntiarique Alexandro ju-
 bet, esse, quæ ex ipsa deberet agnoscere. Ille pro-
 tinus Barbaram jussit admitti. Quam ut aspersam
 cruore conspexit, ratus ad deplorandam contume-
 liam venisse, dicere, quæ vellet, jubet. At illa ser-
 vum, quem stare in vestibulo jusserat, introduci
 desideravit. Qui, quia caput Spitamenis veste tec-
 tum habebat, suspectus, scrutantibus, quid occu-
 leret, ostendit. Confuderat oris exanguis notas
 pallor; nec, quis esset, nosci satis poterat. Ergo
 Rex certior factus, humanum caput afferre eum,
 tabernaculo excessit, percontatusque, quid rei sit,
 illo profitente cognoscit. Variæ hinc cogitationes
 invicem animum diversâ agitantem commoverant.
 Meritum ingens in semet esse credebat, quod trans-
 fuga, et proditor, tantis rebus, si vixisset, injec-
 turus moram, interfectus esset. Contra facinus in-
 gens aversabatur, cum optimè meritum de ipsa,
 communium parentem liberorum, per insidias in-

teremisset. Vicit tamen gratiam meriti sceleris atrocitas. Denuntiarique jussit, ut excederet castris, neu licentiæ Barbaræ exemplar in Græcorum mores, et mitia ingenia transferret. Dahæ, Spitamenis cæde comperta, Dataphernem defectionis ejus participem victum Alexandro, seque dedunt. Ille maxima præsentium curarum parte liberatus, convertit animum ad vindicandas injurias eorum, quibus à Prætoribus suis avarè, ac superbè imperabatur. Ergo Phratapherni Hyrcaniam, et Mardos cum Tapyris tradidit, mandavitque, ut Phradatem, cui succedebat, ad se in custodiam mitteret. Arsami Cariæ Præfecto substitutus est Stasanor. Arsaces in Mediam missus, ut Oxidates inde discederet Babylonia, mortuo Mazæo, Deditameni subjecta est.

NOTAS.

Fortuna. La fortuna, sin cansarse jamas en favorecerle, le acabó y concluyó por Alexandro, que estaba ausente.

Patereturque. Y se conformase con: y se acomodase al tiempo.

Esse, quæ. Que tenia que decirle.

Ad deplorandum. A quejarse del desprecio que habia hecho de ella Espitámenes.

In semet. Tenia Alexandro por gran merced: creia deberla mucho.

Contra. Por el contrario: por otra parte.

Communium. De un mismo padre y madre.

CAPÍTULO XI.

Marcha de Alexandro á Gabaza: padece una tempestad terrible en el camino: cuidado de Alexandro por los suyos.

His compositis, tertio mense ex hibernis movit exercitum, regionem, quæ Gabaza appellatur, aditurus. Primus dies quietum iter præbuit: proximus ei nondum quidem procellosus, et tristis, obscurior tamen pristino non sine minis crescentis mali, præterit: tertio ab omni parte cœli emicare fulgura, et nunc internitente luce, nunc condita non oculos modò meantis exercitus, sed etiam animos terrere cœperunt. Erat propè continuus cœli fragor, et passim cadentium fulminum species visebatur, attonitisque auribus stupens agmen, nec progredi, nec consistere audebat, cum repente imber grandinem incutiens, torrentis modò effunditur. Ac primo quidem armis suis tecti exceperant. Sed jam nec retinere arma lubrica rigentes manus poterant, nec ipsi destinare, in quam regionem obverterent corpora, cum undique tempestatis violentia major, quàm vitabatur, occurreret. Ergo ordinibus solutis, per totum saltum errabundum agmen ferebatur. Multique prius metu, quam labore defatigati, prostraverant humi corpora, quamquam imbrem vis frigoris concreto gelu astrinxerat. Alii se stipitibus arborum admoverant: id plurimis et adminiculum, et suffugium erat. Nec fallebat ipsos, morti locum eligere, cum immobiles vitalis calor linqueret. Sed grata erat pigritia corporum fatigatis, nec recusabant extingui quies-

cendo. Quippè non vehemens modo, sed etiam pertinax vix mali insistebat: lucemque, naturale solatium, præter tempestatem haud disparem nocti, sylvarum quoque umbræ suppresserant. Rex unus tanti mali patiens, circuire milites, contrahere dispersos, allevare prostratos, ostendere procul evolutum ex tuguriis fumum, hortarique, ut proxima quæque suffugia occuparent. Nec ulla res magis saluti fuit, quàm quod multiplicato labore sufficientem malis, quibus ipsi cesserant, Regem deserere erubescabant. Ceterum efficacior in adversis necessitas, quàm ratio, frigoris remedium invenit. Dolabris enim sylvas sternere aggressi, passim acervos, struesque accenderunt. Continenti incendio ardere crederes saltum, et vix inter flammæ agminibus relictum locum. Hic calor stupentia membra commovit, paulatimque spiritus, quem continuerat rigor, meare liberè cœpit. Excepere alios tecta Barbarorum, quæ in ultimo saltu abdita necessitas investigaverat: alios castra, quæ in humido quidem, sed jam cœli mitescente sævitia locaverunt. Mille militum, atque lixarum, calonumque pestis illa consumpsit. Memoriam proditum est, quosdam applicatos arborum truncis, non solum viventibus, sed inter se colloquentibus similes esse conspectos, durante adhuc habitu, in quo mors quemque deprehenderat. Fortè Macedo gregarius miles, seque, et arma sustentans, tandem in castra pervenerat. Quo viso, Rex, quamquam ipse tunc maximè admoto igne refovebat artus, sella sua exsiluit, torpentemque militem, et vix competentem mentis, demptis armis, in sua sede jussit considerare. Ille diu, nec ubi quiesceret, nec à quo esset exceptus, agnovit. Tandem recepto calore

vitali, ut Regiam sedem, Regemque vidit, territus surgit. Quem intuens Alexander: *Ecquid intelligis, miles, inquit, quanto meliore sorte, quam Persæ sub Rege vivatis? Illis enim in sella Regis consedissee capitale foret, tibi saluti fuit.*

N O T A S.

Proximus ei. El dia inmediato, el dia siguiente.

Tertio. Al tercero dia.

Rigentes manus. Las manos hiertas, hechas un cámbano.

Destinare. Determinarse, á qué parte habian de ir.

Quamquam. Aun en medio de que el mucho frio habia helado ó congelado el agua.

Suffugium. Lo mismo que *perfugium ad tempus.*

Ne fallebat. Y bien conocian que ellos mismos venian á darse la muerte.

Sufficientem. Superior á tantos contratiempos y calamidades, aun quando se multiplicaban y aumentaban mas y mas.

Necessitas. Les hizo buscar y hallar la necesidad.

Pestis. Aquel frio intensísimo.

Capitale. Tenian pena de la vida por delito de lesa Magestad.

CAPÍTULO XII.

Premia Alexandro á sus soldados: recompeusa á Sisimitres.

Postero die convocatis amicis, copiarumque ducibus, pronuntiari jussit, ipsum omnia, quæ amissa essent, redditurum. Et promisso fides extitit. Nam Sysimithres multa jumenta, et camellorum duo millia adduxit, pecoraque, et armenta, quæ distributa pariter militem et damno, et fame liberaverunt. Rex gratiam sibi relatam à Sysimithre præfatus, sex dierum cocta cibaria ferre milites jussit. Sagas petens, totam hanc regionem depopulatus, triginta millia pecorum ex præda Sysimithri dono dat. Inde pervenit in regionem, cui Cohortanus Satrapes nobilis præerat, qui se Regis potestati, fideique permisit. Ille imperio ei reddito, haud amplius, quàm ut duo ex tribus filiis secum militarent, exegit. Satrapes etiam eum, qui penes ipsum relinquebatur, tradit.

NOTAS.

Et promisso. Y cumplió su palabra.

Damno. De la pérdida ocasionada de la tempestad.

CAPÍTULO XIII.

Disposiciones de Alexandro para la conquista de la India: nuevas reclutas: quiere ser tenido por hijo de Júpiter: discurso de Cleon á este intento.

Ceterùm Indiam, et inde Oceanum petiturus, ne quid à tergo, quòd destinata impedire posset, moveretur, ex omnibus provinciis triginta millia juniorum legi jussit, et ad se armata produci, obsides simul habiturus, et milites. Craterum autem ad persequendos Haustanem, et Catenem, qui ab ipso defecerant, misit. Quorum Haustanes captus est, Catenes in prælio occisus. Polypercon quoque regionem, quæ *Bubocene* appellatur, in deditionem redegit. Itaque omnibus compositis, cogitationes in bellum Indicum vertit. Dives regio habebatur, non auro modo, sed gemmis quoque, margaritisque ad luxum magis, quàm ad magnificentiam ex-culta. Clypei militares auro, et ebore fulgere dicebantur. Itaque, necubi vinceretur, cum ceteris præstaret, scutis argenteas laminas, equis franos aureos addidit, loricas quoque alias auro, alias argento adornavit. CXX millia armatorum erant, quæ Regem ad id bellum sequebantur. Jamque omnibus præparati, quod olim prava mente conceperat, tunc esse maturum ratus, quonam modo cælestes honores usurparet, cœpit agitare. Jovis filium non dici tantum se, sed etiam credi volebat, tamquam perinde animis imperare posset, ac linguis. Itaque more Persarum, Macedonas venerabundos ipsum salutare jussit, prosternentes humi corpora. Non deerat talia concupiscenti perniciosam adulationem, per-

petuum malum Regum, quorum opes sæpius assentatio, quàm hostis evertit. Nec Macedonum hæc erat culpa (nemo enim illorum quidquam ex patrio more labare sustinuit), sed Græcorum, qui professionem honestarum artium malis corrupe- rant moribus. Hages quidam Argivus, pessimorum carminum post Chærilum conditor, et ex Sicilia Cleo, hic quidem non ingenii solum, sed etiam nationis vitio adulator, et cetera urbium suarum purgamenta, quæ propinquis etiam, maximorum- que exercituum ducibus à Rege præferbantur, hi tum cælum illi aperiebant, Herculemque, et Patrem Liberum, et cum Polluce Castorem novo Numini cessuros esse jactabant. Igitur festo die omni opulentia convivium exornari jubet, cui non Macedones modò, et Græci principes amicorum, sed etiam nobiles adhiberentur. Cum quibus cum discubisset Rex, paulisper epulatus, convivio egreditur. Cleo, sicut præparaverat, sermonem cum admiratione laudum ejus instituit. Merita deinde percensuit, quibus uno modo referri gratiam posse, si quem intelligerent Deum esse, confiterentur, exigua thuris impensa tanta beneficia pensaturi. *Persas quidem non piè solum, sed etiam prudenter, Reges suos inter Deos colere. Majestatem enim Imperii, salutis esse tutelam. Ne Herculem quidem, et Patrem Liberum prius dicatos Deos, quam vicissent secum viventium invidiam. Tantundem quoque posteros credere, quantum præsens ætas spopondisset. Quod si ceteri dubitent, semetipsum, cum Rex inisset convivium, prostraturum humili corpus, debere idem facere ceteros, et in primis sapientia præditos. Ab illis enim cultus in Regem esse prodendum exemplum.*

NOTAS.

Cum ceteris. En lo demas: en las demas cosas.

Tunc esse. Persuadido que era ya tiempo y sazón: era buena ocasión.

Agitare. A discurrir.

Tamquam. Como si pudiera obligarlos á que lo sintieran así en su ánimo y corazón, como podía mandarles, que lo dixeran así: *Perpetuum*: inseparable.

Purgamenta. Hombres viles: la hez y sentina de las repúblicas.

Cessuros. Harian lugar en el cielo estos cuatro hijos de Júpiter á Alexandro, que era quinto.

Quibus. A los cuales podian corresponder bien de un solo modo; y era reconociendo por Dios al que conocian serlo.

Majestatem. La autoridad soberana y divina.

CAPÍTULO XIV.

Respuesta de Calistenes á Cleon, de que el Rey se da por ofendido: manda prender á Polipercon.

Haud perplexè in Callisthenem dirigebatur oratio. Gravitas viri, et prompta libertas invisæ erat Regi, quasi solus Macedonas paratos ad tale obsequium moraretur. Is tum, silentio facto, unum illum intuentibus ceteris: *Si Rex*, inquit, *sermonibus affuisset, nullus profectò vox responsuri tibi consideraretur. Ipse enim peteret ne in peregrinos ritus*

degenerare se cogeres, neu rebus felicissimè gestis invidiam talia adulatione contraheres. Sed, quoniam abest, ego tibi pro illo respondeo, nullum esse eundem et diuturnum, et præcocem fructum, cœlestesque honores non dare te Regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur Deus. Semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor Regi, ut et vita diuturna sit, et æterna majestas. Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Herculem modo et Patrem Liberum, consecratæ immortalitatis exempla referebas. Credisne illos unius convivii decreto Deos factos? Prius ab oculis mortalium amolita natura est, quàm in cœlum fama perveheret. Scilicet ego, et tu, Cleo, Deos facimus? à nobis divinitatis suæ auctoritatem accepturus est Rex? Potentiam tuam experiri libet. Fac aliquem Regem, si Deum potes facere. Facilius est Imperium dare, quàm cœlum. Dii propitii sine invidia, quæ Cleo dixit, audierint, eodemque cursu, quo fluxere adhuc res, ire patiantur. Nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patriæ, nec desiderio, ad quem modum Rex mihi colendus sit, à Persis discedere. Quos equidem victores esse confiteor, si ab illis leges, queis vivamus, accipimus. Æquis auribus Callisthenes, veluti vindex publicæ libertatis, audiebatur. Expresserat non assensionem modo, sed etiam vocem, seniorum præcipuè, quibus gravis erat inveterati moris externa mutatio. Nec quidquam eorum, quæ invicem jactata erant, Rex ignorabat, cum post aulæa, quæ lectis obduxerat, staret. Igitur ad Agim, et Cleonem misit, ut, sermone finito, Barbaros tantum, cum intrasset, procumbere suo more paterentur. Et paulo post,

quasi potiora quædam egisset, convivium repetit. Quem venerantibus Persis, Polypercon, qui cubabat super Regem, unum ex his mento contingentem humum, per ludibrium cœpit hortari, ut vehementius id quateret ad terram, elicuitque iram Alexandri, quam olim animo capere non poterat. Itaque Rex, *Tu autem*, inquit, *non veneraberis me? an tibi uni digni videmur esse ludibrio?* Ille *nec Regem ludibrio, nec se contemptu dignum esse* respondit. Tum detractum eum lecto, Rex præcipitat in terram. Et cum is pronus corruisset, *Videsne*, inquit, *idem te fecisse, quod in alio paulo ante ridebas?* Et tradi eo in custodiam jusso, convivium solvit. Polyperconti quidem postea, prius castigato ignovit. In Callisthenem olim contumacia suspectum, pervicacioris iræ fuit, cujus explendæ matura obvenit occasio.

N O T A S.

Haud perplexè. Ciertamente; no habia razon de dudar.

Quasi. Como si él fuera solo el que.

Nullius. No hubiera sido necesario el que alguno te respondiese.

Pro illo. En nombre del Rey: por Alexandro.

Nullum. Fruto temprano no es para durar.

Prius. La muerte los apartó de entre los mortales antes que.

Dii. Oxalá que propicios los dioses hayan oido sin indignacion.

Expresserat. No solo se mereció la aprobacion, sino tambien el aplauso de todos.

Quæ invicem. Que unos y otros habian dicho.

Potiora. Como si hubiera estado ocupado en negocios de importancia.

Olim. Mucho tiempo habia.

CAPÍTULO XV.

Manda Alexandro castigar á Hermolao: conjúrase éste contra el Rey: peligro de Alexandro, del qual se libra por un raro caso.

Mos erat (ut suprâ dictum est) principibus Macedonum, adultos liberos Regibus tradere ad munia haud multùm servilibus ministeriis abhorrentia. Excubabant servatis noctium vicibus proximi foribus ejus ædis, in qua Rex acquiescebat. Per hos pellices introducebantur alio aditu, quàm quem armati obsidebant. Idem acceptos ab agasonibus equos, cum Rex ascensurus esset, admovebant: comitabanturque et venantem, et in præliis, omnibus artibus studiorum liberalium exculi. Præcipuus honor habebatur, quòd licebat sedentibus vesci cum Rege: castigandi verberibus eos nulli jus, nisi potestas per ipsum erat. Hæc cohors velut seminarium Ducum, Præfactorumque apud Macedonas fuit. Hinc habuere posteri Regis, quorum stirpi per multas ætates Romani opes ademerunt. Igitur Hermolaus puer nobilis ex Regia cohorte, cum aprum telo occupasset, quem Rex ferire destinaverat, jussu ejus verberibus affectus est. Quam ignominiam ægrè ferens, deflere apud Sostratum cœpit. Ex eadem cohorte erat Sostratus amore ejus ardens: qui cum laceratum corpus, in quo deperi-

bat, intueretur, forsitan olim ob aliam quoque causam Regi infestus, juvenem sua sponte jam motum, data fide, acceptaque perpulit, ut occidendi Regem consilium secum iniret. Nec puerili impetorem exequuti sunt. Quippè solerter legerunt, quos in societatem sceleris asciscerent. Nicostratum, Antipatrum, Asclepiodorumque, et Philotam placuit assumi. Per hos adjecti sunt Elaptonius, et Epimenes. Ceterum agendæ rei haud sanè facilis patebat via. Opus erat eadem omnes conjuratos nocte excubare, ne ab expertibus consilii impedirentur. Fortè autem alius alia nocte excubabat. Itaque in permutandis stationum vicibus, ceteroque apparatu exequendæ rei, triginta et duo dies absunt sunt. Aderat nox, qua conjurati excubare debebant, mutua fide læti, cujus documentum tot dies fuerant. Neminem metus, spesve mutaverat. Tanta omnibus vel in Regem ira, vel fides inter ipsos fuit. Stabant igitur ad fores ædis ejus, in qua Rex vescebatur, ut convivio egressum in cubiculum deducerent. Sed fortuna ipsius, simulque epulantium comitas, provexit omnes ad largius vinum. Ludi etiam convivales extraxere tempus, nunc lætis conjuratis, quod sopitum aggressuri essent, nunc sollicitis, ne in lucem convivium extraheretur. Quippè alios in stationem oportebat prima luce succedere, ipsorum post septem dies reditura vice: nec sperare poterant, in illud tempus omnibus duraturam fidem. Ceterum, cum jam lux appeteret, et convivium solvitur, et conjurati exceperunt Regem, læti occasionem exequendi sceleris admotam, cum mulier attonitæ, ut creditum est, mentis conversari in Regia solita; quia instinctu videbatur futura prædicere, non occurrit modo

abeunti, sed etiam semet objecit, vultuque, et oculis motum præferens animi, ut rediret in convivium, monuit. Et ille per ludum, *bene Deos suadere*, respondit. Revocatisque amicis, in horam diei fermè secundam convivii tempus extraxit. Jam alii ex cohorte in statione successerant, ante cubiculi fores excubaturi. Adhuc tamen conjurati stabant, vice officii sui expleta. Adeò pertinax spes est, quàm humanæ mentes, quam ingentes concupiscentiæ devoraverunt. Rex benigniùs, quàm aliàs alloquutus, discedere eos ad curanda corpora, quoniam tota nocte perstitissent, jubet. Data sunt singulis quinquaginta sestertia, collaudatique, quod etiam aliis tradita vice, tamen excubare perseverassent. Illi tanta spe destituti domos abeunt. Et ceteri quidem expectabant stationis suæ noctem.

N O T A S.

Agasonibus. Mozos de caballos.

Cum occupasset. Habiendo muerto.

Solenter. Escogieron con todo cuidado.

Per hos. Estos mismos persuadieron á que conspirasen Anticles &c.

Cujus. De la cual habia sido prueba su constancia y resolucion, que duró por tantos dias.

Ad largius vinum. A beber mas: á echar mas brindis.

Per ludum. Como por gracia; jocosa y festivamente.

Adeò pertinax. Tan tenazmente constante: tan obstinada.

Et ceteris. Todos los conjurados, á excepcion de

Epímenes, esperaban la noche en que les tocaba estar de guardia.

CAPÍTULO XVI.

Sabe el Rey la traicion por uno de los conjurados : prision de estos : consejo de guerra , donde mandó comparecer los reos.

Epímenes, sive comitate Regis, quâ ipsum inter conjuratos exceperat, repente mutatus, sive quia cœptis Deos obstare credebat, fratri suo Eurylocho, quem antea expertem esse consilii voluerat, quid pararetur, aperit. Omnibus Philotæ supplicium in oculis erat. Itaque protinùs injicit fratri manum, et in Regiam pervenit: excitatisque custodibus corporis, ad salutem Regis pertinere, quæ afferret, affirmat. Et tempus, quo venerant, et vultus haud sanè securi animi index, et mœstitia è duobus alteriùs, Ptolomæum, ac Leonatum excubantes ad cubiculi limen excitaverunt. Itaque apertis foribus, et lumine illato, sopitum mero, ac somno excitant Regem. Ille, paulatim mente collectâ, quid afferrent, interrogat. Ne cunctatus Eurylochus, non ex toto domum suam aversari Deos, dixit, quia frater ipsius, quamquam impium facinus ausus foret, tamen et pœnitentiam ejus ageret, et per se potissimum profiteretur indicium, in eam ipsam noctem, quæ decederet, insidias comparatas fuisse. Auctores scelesti consilii esse, quos minimè crederet Rex. Tum Epímenes cuncta ordine, consociorumque nomina exponit. Callisthenem, non ut

participem facinoris nominatum esse constabat, sed solitum puerorum sermonibus vituperantium, criminantiumque Regem faciles aures præbere. Quidam adjiciunt, cum Hermolaus apud eum quoque verberatum se à Rege quereretur, dixisse Callisthenem, meminisse debere, eos jam viros esse: idque, ad consolandam patientiam verberum, an ad incitandum juvenum dolorem dictum esset in ambiguo fuisse. Rex, animi, corporisque sopore discusso, cum tanti periculi imago oculis oberraret, Eurylochum quinquaginta talentis, et cujusdam Trydati opulentis bonis protinus donat; fratremque antequam pro salute ejus precaretur, restituit. Sceleris autem auctores, interque eos Callisthenem, vinctos asservari jubet. Quibus in Regiam adductis, toto die, et nocte proximâ, mero, ac vigiliis gravis acquievit. Postero autem die frequens concilium adhibuit, cui patres, propinque eorum, de quibus agebatur, intererant, ne de suâ quidem salute securi. Quippè Macedonum more perire debebant, omnium devotis capitibus, qui sanguine contigissent reos. Rex introduci conjuratos, præter Callisthenem jussit. Atque, quæ agitaverant, sine cunctatione confessi sunt. Increpantibus deinde universis eos, ipse Rex, quo suo merito tantum in semet cogitassent facinus, interrogat. Stupentibus ceteris, Hermolaus, *Non verò, inquit, quoniam, quasi nescias, quæris, occidendi te consilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare cœpisti, sed quasi in mancipia dominaris.* Primus ex omnibus pater ipsius, Sopolis, patricidam etiam parentis sui clamitans esse, consurgit, et ad os manu objecta, scelere, et malis insanientem ultra negat audiendum. Rex, inhibito patre, dicere

Hermolaum jubet, quæ ex magistro didicisset
Callisthene.

NOTAS.

Ipsum inter. Habia hecho distincion con él entre los conjurados.

Expertem. Que no se le comunicase la conjuracion.

E duobus alterius. De uno de losdos: de Epímenes.

Excitaverunt. Pusieron en cuidado: conmovieron.

Et per se. Y voluntariamente venia á delatar á los conjurados.

Ad consolandum. Para consolarle de los azotes que habia llevado.

Devotis. Siendo reos de muerte todos los parientes de estos.

Quo suo merito. Por qué culpa suya: qué motivo les habia dado para &c.

Ingenuis. No como á hombres libres y honrados.

Malis insanientem. Desatinado: fuera de sí de ira y de despecho.

CAPÍTULO XVII.

*Razonamiento de Hermolao: declara inocente á
Callistenes.*

Et Hermolaus, Utor, inquit, beneficio tuo, et dico, quæ nostris malis didici. Quota pars Macedonum sævitæ tuæ superest? quotus quisque non è vilissimo sanguine? Attalus, et Philotas, et Parmenio, et Lyncestes Alexander, et Clytus, quantum ad hostem pertinent, vivunt, stant in acie, te clypeis

suis protegunt, et pro gloria tua, pro victoria vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti. Alius mensam tuam sanguine suo aspersit: alius ne simplici quidem morte defunctus est. Duces exercituum tuorum in equulecum impositi, Persis, quos vicerant, fuere spectaculo. Parmenio, indicta causa, trucidatus est, per quem Attalum occideras. Invicem enim miserorum uteris manibus ad expetenda supplicia. Et quos paulò ante ministros cædis habuisti, subito ab aliis jubes trucidari. Obstrepunt subinde cuncti Hermolao. Pater supremum strinxerat ferrum, percussurus haud dubiè ni inhibitus esset à Rege. Quippè Hermolaum dicere jussit, petitque, ut causas supplicii augentem, patienter audirent. Ægrè ergo coercitis, rursus Hermolaus: Quàm liberaliter, inquit, pueris rudibus ad dicendum agere permittis. At Calisthenis vox carcere inclusa est, quia solus potest dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confessi audiuntur? Nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil cum fecisse contendo. Sunt hic, qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt. Nemo est, qui consciùm fuisse nobis Callisthenem dicat, cum mortì olim destinatus sit à justissimo, et patientissimo Rege. Hæc ergo sunt Macedonum præmia, quorum ut supervacuo, et sordido abuteris sanguine. At tibi triginta millia mulorum captivum aurum vehunt, cum milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi sint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos Barbaris dederes, et novo more victores sub jugum mitteres. Persarum te vestis, et disciplina delectat: patrios mores exosus es. Persarum ergo, non Macedonum Regem occidere voluimus, et te transfugam, belli jure, persequimur. Tu Macedo-

nas voluisti genua tibi ponere, veneravique te, ut Deum. Tu Philippum patrem aversaris, et, si qui Deorum ante Jovem haberetur, fastidires etiam Jovem. Miraris, si liberi homines superbiam tuam ferre non possumus? Quid speramus ex te, quibus aut insontibus moriendum est, aut, quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes. Ex me enim scire cœpisti, quid ingenui homines ferre non possint. De cetero parce his, eorum orbam senectutem suppliciiis ne oneraveris. Nos jube duci, ut, quod ex tua morte petieramus, consequamur ex nostra. Hæc Hermolaus.

N O T A S.

Malis nostris. Lo que me han enseñado mis trabajos y miserias.

Quotusquisque. Qué nobleza es la que ha quedado contigo ya? Cuántos hay contigo que no sean de baxa esfera?

Quantum ad. No les quitaron la vida sus enemigos.

Alius mensam. Clito.

Altus. Filotas no con una muerte, sino con tantas cuantos fueron sus tormentos.

Supremum. Desenvainó su espada para matarle.

Justissimo. Por el mas injusto. Es ironía.

Gratuitas. No premiadas ni remuneradas. Tambien voluntarias.

His. A todos los parientes. *Duci:* al suplicio, á la muerte.

Quod petieramus. Verse libres de la esclavitud y de un Rey tirano.

CAPÍTULO XVIII.

Respuesta de Alexandro á Hermolao.

At Rex, Quàm falsa sint, inquit, quæ iste tradita à magistro suo dixit, patientia mea ostendit. Confessum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non solum ipse, audiretis, expressi, non imprudens, cum permissem huic latroni dicere, usum eum rabie, qua compulsus est, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper cum procacius se in venatione gessisset, more patrio, et ab antiquissimis Macedonia Regum usurpato, castigare eum jussi. Hoc et oportet fieri, et ut à tutoribus pupilli, à maritis uxores, servis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc est sævitia in ipsum mea, quam impia cæde voluit ulcisci. Nam in ceteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quàm mitis sim, non ignoratis: commemorare supervacuum est. Hermolao parricidarum supplicia non probari, cum eadem ipse meruerit, minime hercule admiror. Nam cum Parmenionem, et Philotam laudat, suæ servit causæ. Lyncestem verò Alexandrum bis insidiatum capiti meo, à duobus iudiciis liberavi. Rursus convictum, per biennium tamen distulit, donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Attalum, antequàm Rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clytus utinam non cogisset me sibi irasci: cujus temerariam linguam probra dicentem mihi, et vobis, diutius tuli, quàm ille eadem me dicentem tulisset. Regum, Ducumque clementia non in ipsorum modo, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniis sita est. Obsequio mitigantur

Imperia. Ubi verò reverentia excessit animis, et summa imis confundimus, vi opus est, ut vim repellamus. Sed quid ego mirer, istum crudelitatem mihi objecisse, qui avaritiam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestrum excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum aspiciate. Qui paulò ante nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis. Mensas auro onerant, greges servorum ducunt, spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persæ, quos vicimus, in magno honore sunt. Apud me quidem, moderationis meæ certissimum indicium est, quòd ne victis quidem superbe impero. Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum solitudinem facerem, sed ut illos quoque, quos bello subegissem, victoriæ meæ non pæniteret. Itaque militant vobiscum; pro Imperio vestro sanguine fundunt; qui superbe habitati rebellarent. Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur: beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asiam, non transire volumus, cum his communicanda nostra clementia. Horum fides stabile, et æternum facies Imperium. Et sane plus habemus, quam cupimus. Insatiabilis autem avaritia est, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Veruntamen eorum mores in Macedonas transfundo. In multis enim gentibus esse video, quæ non erubescamus imitari. Nec aliter tantum Imperium apte regi potest, quàm ut quædam et tradamus illis, et ab iisdem discamus. Illud pene dignum risu fuit, quod Hermolaus postulabat à me, ut aversarer Jovem, cujus Oraculo agnoscor. An etiam quid Dii respondeant, in mea potestate est? Obtulit nomen filii mihi: recipere, ipsis rebus,

quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum esse me credant. Famâ enim bella constant. Et sæpe etiam, quòd falsò creditum est, vericem obtinuit. An me luxuriæ indulgentem putatis arma vestra auro, argentoque adornasse? Assuetis nihil vilius hac materia. Volui ostendere, Macedonas invictos ceteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primùm eorum, sordida omnia, et humilia spectantium capiam; et docebo nos non auri, aut argenti cupidos, sed orbem terrarum subacturos venisse. Quam gloriam tu parricida intercipere voluisti, et Macedonas, Rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam. Non oportebat quidem vos scire, quid de his statuissem, quò tristiores periretis, si qua vobis parentum memoria, et cura est. Sed olim istum morem occidendi cum scelestis insontes propinquos, parentesque solvi: et profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Jam tuum Callisthenem, cui univir videris, quia latro es, scio cur produci velis, ut coram his probra, quæ modò in me jecisti, illius quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum. Nunc Olynthio non idem juris est. Post hæc concilium dimisit, tradique damnatos hominibus, quæ ex eadem cohorte erant, jussit. Illi, ut fidem suam sævitiâ Regi approbarent, excruciatos necaverunt. Callisthenes quoque ante tortus interiit, initi consilii in caput Regis innoxius, sed haudquaquam aulæ, et assentantium accommodatus ingenio. Itaque nullius cædes majorem apud Græcos Alexandro excitavit invidiam, quàm quòd præditum optimis moribus, artibusque, à quo revocatus ad vitam erat, cùm interfecto Clyto mori persevera-

ret, non tantùm occiderit, sed etiam torserit, indictâ quidem causâ. Quam crudelitatem sera pœnitentia consecuta est.

NOTAS.

Servis. Ayos, pedagogos.

Qui mihi. Que no me precisan á usar con ellos de rigor.

Suæ servit causæ. Mira por sí y por su causa: la defiende: hace su negocio.

Non in. No se ha de medir solamente por lo que son ellos, sino por lo que son sus súbditos: no solo por su proceder, sino tambien por el de los suyos.

Ubi verò. Pero cuando falta en ellos el respeto debido á la Magestad.

Auro. Con vasijas de oro, siendo de oro el servicio de mesa.

Apud me quidem. A lo menos yo: es mucha verdad que lo hago asi.

Superbè. Tratados con soberanía y arrogancia.

Si habere. Si queremos sea nuestra el Asia siempre, y no de paso ó mientras pasamos por ella.

Ut aversaret. Que no quisiese ser tenido por hijo de Júpiter.

Luxuriæ. Dexándome llevar de la profanidad.

Eorum. De los Indios.

Cui uni. El que solo te tiene por hombre de valor y prendas.

Non idem. No debe gozar del mismo privilegio y gracia.

CAPÍTULO XIX.

Parte Alexandro para la India: descripcion de sus tierras, rios, animales y frutos.

Sed, ne otium serendis rumoribus natum aleret, in Indiam movit, semper bello, quam post victoriam, clarior. India tota ferme spectat Orientem, minus in latitudinem, quam rectam regione spatiosa. Quae Austrum accipiunt, in altius terrae fastigium excedunt. Plana sunt cetera, multisque inclytis annibus, Caucaso monte ortis, placidum per campos iter praebent. Indus gelidior est, quam ceteri. Aquas vehit a colore maris haud multum abhorrentes. Ganges omnium ab ortu maximus, a Meridianam regione decurrit, magnorum montium juga recto alveo stringit. In eum objectae rupes inclinant ad Orientem. Uterque Rubro mari accipitur findens ripas, multasque arbores cum magna soli parte exsorbet. Saxis quoque impeditus, crebro reverberatur. Ubi mollius solum reperit, stagnat, insulasque molitur. Acesines eum auget. Ganges decursurum in mare intercipit. Magnoque motu amnis uterque colliditur: quippe Ganges asperum os influenti objicit, nec repercussae aquae cedunt. Dyardenes minus celebris auditu est, quia per ultima Indiae currit. Ceterum non crocodilos modo, uti Nilus, sed etiam delphines, ignotasque aliis gentibus belluas alit. Erimanthus crebris flexibus subinde curvatus, ab accolis rigantibus carpitur. Ea causa est, cur tenues reliquias jam sine nomine in mare emittat. Multis praeter hos annibus tota regio dividitur, sed ignobilibus, quia non

adeo interfluunt. Ceterum, quæ propria sunt mari, Aquilones maximè deurrunt. Si cohibiti jugis montium, ad interiora non penetrant, ita alendis frugibus mitiora. Sed adeò in illâ plagâ mundus statur temporum vices mutat, ut, cùm alia fervore Solis exæstuant, Indiam nives obruant, rursusque ubi cetera rigent, illic intolerandus æstus existat. Nec cur, ulli se naturæ causa ingessit. Mare certè, quo alluitur, ne colore quidem abhorret à ceteris. Ab Erythro Rege inditum est nomen, propter quod ignari rubere aquas credunt. Terra lini ferax: inde plerisque sunt vestes. Libri arborum teneri, haud secùs quàm ceræ litterarum notas capiunt. Aves ad imitandum humanæ vocis sonum dociles sunt. Animalia inusitata ceteris gentibus, nisi invecta. Eadem terra et rhinocerotas alit, non generat. Elephantorum major est vis, quàm quos in Africa domitant: et viribus magnitudo respondet. Aurum flumina vehunt, quæ leni, modicoque lapsu segnes aquas ducunt. Gemmas, margaritasque mare litoribus infundit. Neque alia illis major opulentia causa est: utique posteaquàm vitiorum commercium vulgavere in exteras gentes. Quippè æstimantur purgamenta æstuantis freti pretio, quod libido constituit.

NOTAS.

Minus. Menos ancha que larga. La parte que mira al Mediodia es montuosa.

Inclinant. Le hacen torcer.

Acésines. El rio Acésines aumenta las aguas del Ganges, y se junta con éste al ir á entrar el Acésines en el mar.

Os asperum. Una entrada muy dificultosa por las muchas peñas.

Carpitur. Le desangran.

Deurunt. Quemán la tierra , haciéndola estéril , y aun herial.

Ii. Los vientos Septentrionales. El Aquilon.

Nec cur. Y nadie ha sabido la causa por qué sucede esto así.

Libri. Las cortezas mas tiernas y delicadas de los árboles.

Nisi invecta. Si no se llevan de allí á otras partes.

Purgamenta. Las heces que el mar hinchado arroja.

El mar en las crecientes arroja á la playa las conchas , de las cuales se sacan las perlas.

CAPÍTULO XX.

Descripcion de los Indios y sus costumbres.

Ingenia hominum , sicut ubique , apud illos quoque locorum situs format. Corpora usque pedes carbasso velant. Soleis pedes , capita linteis vinciunt. Lapilli ex auribus pendent. Brachia quoque , et lacertos auro colunt , quibus inter populares aut nobilitas , aut opes eminent. Capillum pectunt sæpiùs , quàm tondent. Mentum semper intonsum est : reliquam oris cutem ad lævitatem exæquant. Regum tamen luxuria , quam ipsi magnificentiam appellant , supra omnium gentium vitia. Cùm Rex se in publico conspici patitur , thuribula argentea ministri ferunt , eorumque iter , per quod ferri destinavit . odoribus complent , Aurèâ lecticâ marga-

xitis circum pendentibus recubat. Distincta sunt auro, et purpurâ carbassa, quæ indutus est. Lecticam sequuntur armati, corporisque custodes. Inter quos ramis aves pendent, quas cantu seriis rebus obstrepere docuerunt. Regia auratas columnas habet; totas eas vitis auro cælata percurrit. Aviumque, quarum visum maximè gaudent, argenteæ effigies opera distinguunt. Regia adeuntibus patet. Cùm capillum pectit, atque ornat, tunc responsa legationibus, tunc jura popularibus reddit. Demp-tis soleis, odoribus illinuntur pedes. Venatus maximus labor est, inclusa vivario animalia inter vota, cantusque pellicum figere. Binum cubitorum sagittæ sunt, quas emittunt majore nisu, quàm effectu. Quippè telum, cujus in levitate vis omnis est, inhabili pondere oneratur. Breviora itinera equo conficit. Longior ubi expeditio est, elephantum vehunt currum: et tantarum belluarum corpora tota contegunt auro. Ac, ne quid perditis moribus desit, lecticis aureis pellicum longus ordo sequitur. Separatum à Reginæ ordine agmen est, æquatque luxuriâ. Fœminæ epulas parant. Ab iisdem vinum ministratur, cujus omnibus Indiis largus est usus. Regem mero, somnoque sopitum in cubiculum pellices referunt, patrio carmine noctium invocantes Deos. Quis credat inter hæc vitia curam esse sapientiæ? Unum agreste, et horridum genus est, quos Sapientes vocant. Apud hos occupari fati diem, pulchrum: et vivos se cremari jubent, quibus aut segnitas ætas, aut incommoda valetudo est. Expectatam mortem pro dedecore vitæ habent. Nec ullus corporibus, quæ senectus solvit, honos redditur. Inquinari putant ignem, nisi qui spirantes recipit. Illi, qui in urbibus publicis moribus de-

gunt, siderum motus scitè spectare dicuntur, et futura prædicere. Nec quemquam admovere lethi diem credunt, cui expectare interrito liceat. Deos putant, quidquid colere cœperunt; arbores maximè quas violare capitale est. Menses in quinos denos descripserunt dies. Anni plena spatia servant. Lunæ cursu notant tempora, non ut plerique, cùm orbem sidus implevit, sed cùm se curvare cœpit in cornua. Et idcirco breviores habent menses, qui spatium eorum ad hunc Lunæ modum dirigunt. Multa et alia traduntur, quibus morari ordinem rerum haud sanè operæ pretium videbatur.

NOTAS.

Ingenia. La índole de los hombres corresponde al clima y naturaleza de la tierra.

Auro colunt. Adornan de oro á aquéllos que hacen distinguir del pueblo.

Exequant ad. La alisan.

Distincta. Estan recamados de oro y púrpura sus vestidos.

Vivario. En montes ó selvas cercadas, donde las crian.

Noctium Deos. El Erebo y la Noche, cuyos hijos son el Hado, el Sueño, las Parcas, la Muerte &c. *Cic. de nat. Deor.*

Occupare. Matarse, anticipar la muerte natural es cosa honrosa.

Senectus solvit. Que muertos de viejos.

Spirantes. A los que viven aún y estan para éspirar.

Nec quemquam. Y se persuaden que los que se matan á sí mismos son los que no tienen valor para esperar la muerte.

Cùm orbem. No cuando es luna llena, sino cuando nace: en el novilunio.

Qui. Los que cuentan los meses por la luna nueva.

CAPÍTULO XXI.

Entréganse algunos Régulos: escaramuza en que vence Alexandro: es ligeramente herido: destruye á sangre y fuego una ciudad.

Igitur Alexandro fines Indiæ ingresso, gentium suarum Reguli occurrerunt, imperata facturi, illum tertium Jove genitum ad ipsos pervenisse memorantes. Patrem Liberum, atque Herculem famâ cognitos esse, ipsum coram adesse, cernique. Rex benignè exceptos sequi jussit, iisdem itinerum ducebibus usus. Ceterùm, cùm ampliùs nemo occurreret, Hephæstionem, et Perdiccam cum copiarum parte præmisit ad subigendos, qui aversarentur imperium: jussitque ad flumen Indum procedere, et navigia facere, quæ in ulteriora transportari posset exercitus. Illi, quia plura flumina superanda erant, sic junxere naves, ut solutæ plaustris vehi possent, rursusque conjungi. Post, se Cratero cum phalange jusso sequi, equitatum, ac levem armaturam eduxit. Eosque, qui occurrerunt, lævi prælio in urbem proximam compulit. Jam supervenerat Craterus. Itaque, ut principio terrorem incuteret genti nondum arma Macedonum expertæ, præcepit, ne cui parceretur, munimentis urbis, quam obsidebat, incensis. Ceterùm, dum obequitabat mœnibus, sagittâ ictus est. Cepit tamen op-

pidum. Et omnibus incolis ejus trucidatis, etiam in tecta sævitum est.

NOTAS.

Tertium. El tercero hijo de Júpiter. Baco, hijo de Júpiter y Semele. Hércules de Júpiter y Alcmena. Alexandro de Júpiter y Olímpias.

Junxere. Armaron.

Solutæ. Desarmadas.

Se. A Alexandro.

CAPÍTULO XXII.

Descripcion de Nisa: entrégase á Alexandro: hace sacrificios al dios Baco por diez dias.

Inde domitâ ignobili gente, ad Nisam urbem pervenit. Fortè castris ante mœnia ipsa in sylvestri loco positis, nocturnum frigus vehementiùs, quàm aliàs horrore corpora affecit. Opportunumque remedium ignis oblatum est. Cæsis quippè sylvis flammam excitaverunt: quæ igni alita, oppidanorum sepulchra comprehendit. Vetustâ cedro facta erant. Conceptumque ignem latè fudère, donec omnia solo æquata sunt. Et ex urbe primùm canum latratus; deinde etiam hominum fremitus auditus est. Tum et oppidani hostem, et Macedonas ipsos ad urbem venisse cognoscunt. Jamque Rex eduxerat copias, et mœnia obsidebat, cum hostium, qui discrimen tentaverant, obruti telis sunt. Aliis ergo deditioem, aliis pugnam experiri

placebat. Quorum dubitatione compertâ, circum-
sideri tantùm eos, et abstineri cædibus jussit.
Tandemque obsidionis malis fatigati dedidere se.
A Libero Patre conditos se esse dicebant. Et vera
hæc origo erat. Sita est sub radicibus montis, quem
Meron incolæ appellabant. Inde Græci mentiendi
traxere licentiam, Jovis femore Liberum Patrem
esse celatum. Rex, situ montis cognito ex incolis,
cum toto exercitu, præmissis com meatibus, verti-
cem ejus ascendit. Multa hedera, vitisque toto
gignitur monte. Multæ perennes aquæ manant.
Pomorum quoque varii, salubresque succi sunt,
suâ sponte fortuitorum seminum fruges humore
nutriente. Lauri, baccæque, et multa in illis rupi-
bus agrestis est sylva. Credo equidem non divino
instinctu, sed lasciviâ esse provectos, ut passim
hederæ, ac vitium folia decerperent, redimitique
fronde toto nemore similes bacchantibus vagaren-
tur. Vocibus ergo tot millium præsidem nemoris
ejus Deum adorantium juga montis, collesque re-
sonabant, cùm orta licentia à paucis (ut ferè fit)
in omnes se repentè vulgasset. Quippè velut in
mediâ pace, per herbas, congestamque frondem
prostraverant corpora. Et Rex fortuitam licentiam
non aversatus, largè ad epulas omnibus præbitis,
per decem dies Libero Patri operatum habuit exer-
citur. Quis neget, eximiam quoque gloriam sæ-
piùs fortunæ, quàm virtutis esse beneficium? Quip-
pè ne epulantes quidem, et sopitos mero aggredi
ausus est hostis, haud secus bacchantium, ululan-
tiumque fremitu perterritus, quàm si præliantium
clamor esset auditus. Eadem felicitas ab Oceano
revertentes temulentos, comessantesque protexit,

NOTAS.

Hostium. Algunos de los enemigos.

Femore. En la parte interior del muslo de Júpiter.

Sed lascivia. Sino que les movió la gana de divertirse y meter bulla.

Operatum. Sacrificando: ofreciendo sacrificios.

CAPÍTULO XXIII.

Industria de Alexandro para dar alcance á los Bárbaros fugitivos y sorprender á otros: llega á Mazagas: descripcion de esta ciudad.

Hinc ad regionem, quæ *Dædala* vocatur, per-
ventum est. Deseruerant incolæ sedes, et in avios,
sylvestresque montes confugerant. Ergo Acadera
transit, æquè vasta, et destituta incolentium fugâ.
Itaque rationem belli necessitas mutavit. Divisis
enim copiis, pluribus simul locis arma ostendit:
oppressisque, et qui non expectaverant hostem,
omni clade perdomiti sunt. Ptolomæus plurimas
urbes, Alexander maximas cepit. Rursusque, quas
distribuerat copias, junxit. Superato deinde Coas-
que amne, Cœnon in obsidione urbis opulentæ
(Beziram incolæ vocant) reliquit: ipse ad Mazagas
venit, nuper Assacano (cujus regnum fuerat) de-
mortuo, regioni, urbique præerat mater ejus
Cleophes. Triginta millia peditum tuebantur urbem
non situ solùm, sed etiam opere munitam. Nam,
quæ spectat Orientem, cingitur amne torrenti, qui

præruptis utrimque rupibus aditum ad urbem impedit. Ab Occidente, et à Meridie, velut de industria, rupes præaltas admolita natura est: infra quas cavernæ, et voragines longâ vetustate in altum cavatæ jacent, quaque desinunt, fossa ingentis operis objecta est. Triginta quinque stadia murus urbem complectitur, cujus inferiora saxo, superiora crudo latere sunt structa: Lateri vinculum lapides sunt, quos interposuere, ut duriori materiæ fragilis incumberet, simulque terra humore diluta, ne tamen universa consideret, interpositæ erant trabes validæ, quibus injecta tabulata muros tegebant, et pervios fecerant.

NOTAS.

Vasta. Desierta.

Et qui. Aun los que; los que estaban y no estaban prevenidos.

Admolita. Puso naturaleza como de industria.

Crudo. Por cocer. Adobes.

Interposuere. Mezclaron, para que mantuviesen las piedras la poca resistencia del barro ó ladrillos: para que sostuviese la materia mas fuerte de las piedras la mas débil del barro.

Terra diluta aqua. Adobes.

CAPÍTULO XXIV.

Es herido Alexandro desde el muro: cerca la ciudad: levanta máquinas: acobárdanse los sitiados, piden la paz, y la consiguen.

Hæc munimenta contemplantem Alexandrum, consiliique incertum (quia nec cavernas, nisi aggere, poterat implere, nec tormenta aliter muris admovere) quidam è muro sagittâ percussit. Forte in suram incidit telum, cujus spiculo evulso admoveri equum jussit: quo vectus, ne obligato quidem vulnere, haud segniùs destinata exequebatur. Ceterùm, cùm crus saucium penderet, et cruore siccato frigescens vulnus aggravaret dolorem, dixisse fertur: *Se quidem Jovis filium dici, sed corporis ægri vitia sentire.* Non tamen ante se recepit in castra, quam cuncta perspexit, et quæ fieri vellet, edixit. Ergo, sicut imperatum erat, alii extra urbem tecta demoliebantur, ingentemque vim materiæ faciendo aggeri detrahebant; alii magnarum arborum stipites cumulis, ac moles saxorum in cavernas dejiciebant. Jamque agger æquaverat summæ fastigium terræ. Itaque turres erigebantur, quæ opera ingenti militum ardore intra nonum diem absoluta sunt. Ad ea visenda Rex, nondum obductâ vulneri cicatrice, processit. Laudatisque militibus, admoveri machinas jussit, è quibus ingens vis telorum in propugnatores effusa est. Præcipuè rudes talium operum terrebant mobiles turres: tantasque moles nullâ ope, quæ cerneretur, adductas, Deorum numine agi credebant. Pila quoque muralia, et excussas tormentis prægraves

hastas, negabant convenire mortalibus. Itaque desperatâ urbis tutelâ, concessere in arcem. Inde, quia nihil obsessis præter deditioem placebat, legati ad Regem descenderunt, veniam pêtituri. Quâ impetratâ, Regina cum magno nobilium foeminarum grege aureis pateris vina libantium processit. Ipsa genibus Regis parvo filio admoto, non veniam modò, sed etiam pristinæ fortunæ impetravit decus. Quippè appellata est Regina. Et credere quidam, plus formæ, quàm miserationi datum. Puerò, quòque certè, postea ex eâ utcumque genito, *Alexandro* nomen fuit.

N O T A S.

Ne obligato. Sin dar lugar á que le atasen la herida.
Extra urbem. Las casas que habia fuera de la ciudad.

Detrahebant. Sacabân de estas casas.

Cumulis. En montones.

Adductas. Estaban ocultas las ruedas en la parte interior de la máquina.

Pila muralia. Lanzas de que usaron los Romanos; cuyo hierro pesaba nueve onzas.

Negabant. Decian que era cosa mas que humana; no creian que pudiesen unos puros hombres.

CAPÍTULO XXV.

Retranse los Bárbaros á Aornon : descúbrese esta piedra : pretende en vano conquistarla Alexandro.

Hinc Polypercon ad urbem Noram cum exercitu missus, inconditos oppidanos prælio vicit, intra munimenta compulsos secutus, urbem in deditiorem rededit. Multa ignobilia oppida deserta à suis venire in Regis potestatem. Quorum incolæ armati, Petram Aornim nomine occupaverunt. Hanc ab Hercule frustra obsessam esse, terræque motu coactum absistere, fama vulgaverat. Inopem consilii Alexandrum, quia undique præceps, et abruta rupes erat, senior quidam peritus locorum cum duobus filiis adiit, si præcium operi esset, aditum se monstraturum esse promittens. Octoginta talenta constituit daturum Alexander, et altero ex juvenibus obside recepto, ipsum ad exequenda, quæ obtulerat, dimisit. Leviter armatis dux datus est Mullinus scriba Regis. Hos enim circuitu, qui fallerent hostem, in summum jugum placebat evadere. Petra non, ut pleraque modicis, ac mollibus clivis in sublime fastigium crescit, sed in metæ maximè modum erecta est: cujus ima spatiosiora sunt, altiora in arctius coeunt, summa in acutum cacumen exurgunt. Radices ejus Indus amnis subit, præaltis utrinque, et asperis ripis. Ab altera parte voragines, eluviesque præruptæ sunt. Nec alia expugnandi patebat via, quam ut replerentur. Ad manum sylva erat, quam Rex ita cædi jussit, ut nudi stipites jacerentur. Quippè rami fronde vestiti impedissent ferentes.

Ipsè primus truncam arborem jecit; clamorque exercitus, index alacritatis, secutus est, nullo detrectante munus, quod Rex occupasset. Intra septimum diem cavernas expleverant, cum Rex sagittarios, et Agrianos jubet per ardua niti. Juvenesque fortissimos ex sua cohorte triginta delegit. Duces his dati sunt Charus, et Alexander, quem Rex nominis, quod sibi cum eo commune esset, admonuit. Ac primò, quia tam manifestum periculum erat, ipsum Regem discrimen subiere non placuit. Sed ut signum tuba datum est, vir audaciæ promptæ, conversus ad corporis custodes, sequi se jubet, primusque invadit in rupem. Nec deinde quisquam Macedonum substitit: relictisque stationibus sua sponte Regem sequebantur. Multorum miserabilis fuit casus, quos ex prærupta rupe lapsos amnis præterfluens hausit. Triste spectaculum etiam non periclitantibus. Cum verò alieno exitio, quid ipsis timendum foret, admonerentur, in metu misericordia versa, non extinctos, sed semetipsos deflebant. Et jam eo perventum erat, unde sine pernicie, nisi victores redire non possent, ingentia saxa in subeuntes provolventibus Barbaris: qui percussi, instabili, et lubrico gradu præcipientes recidebant. Evaserant tamen Alexander, et Charius, quos cum triginta delectis præmiserat Rex; et jam pugnare cominus cœperant. Sed, cum supernè tela Barbari ingererent, sæpius ipsi feriebantur, quàm vulnerabant. Ergo Alexander et nominis sui, et promissi memor, dum acrius, quàm cautius dimicat, confossus undique obruitur. Quem ut Charus jacentem respexit, ruere in hostem, omnium præter ultionem

immemor, cœpit: multosque hastâ, quosdam gladio interemit. Sed, cum tot unum incesserent manus, super amici corpus procubuit exanimis. Haud secus, quàm par erat, promptissimorum juvenum, ceterorumque militum interitu commotus Rex, signum receptui dedit. Saluti fuit, quod sensim, et intrepidè se receperunt, et Barbari hostem depulisse contenti, non institere cedentibus. Ceterum Alexander, cum statuisset desistere incepto, quippè nulla spes potiundæ petræ offerebatur, tamen speciem ostendit in obsidione perseverantis. Nam et itinera obsideri jussit, et turres admoveri, et fatigatis alios succedere.

NOTAS.

Ignobilia. De poco nombre: desconocidas.

Si gratiam. Si te pagasen bien la diligencia.

Circuito. Por rodeos, rodeando, para no ser vistos del enemigo.

Modicis. No tiene las laderas cortas y faciles: no son cordilleras de mucha espalda: no son faciles de subir.

Metæ. Máquina redonda, que termina en punta.

Vir audaciæ. Alexandro.

Omnium. Sin pensar en otra cosa que en vengarse.

Non institere. No persiguieron á los que se retiraban.

Speciem ostendit. Hizo del que.

CAPÍTULO XXVI.

Determina Alexandro levantar el sitio : huyen los Bárbaros : entra en Aornon : sacrificios á los dioses por la conquista.

Cujus pertinacia cognita, Indi per biduum quidem, ac duas noctes, cum ostentatione non fiducia modo, sed etiam victoriae, epulati sunt, tympana suo more pulsantes. Tertia verò nocte tympanorum quidem strepitus desierat audiri, ceterum ex tota petra faces refulgebant, quas accenderant Barbari, ut tutior esset ipsis fuga obscura nocte per invia saxa cursuris. Rex, Balacro, qui specularetur, præmisso, cognoscit petram fuga Indorum esse desertam. Tum dato signo, ut universi clamarent, in compositè fugientibus metum incussit. Multique, tamquam adesset hostis, per lubrica saxa, perque invias cotes præcipitati occiderunt. Plures aliqua membrorum parte mulctati, ab integris deserti sunt. Rex locorum magis, quam hostium victor, tamen magnæ victoriae sacrificiis, et cultu Deum satisfacit. Aræ in petra locatæ sunt Minervæ victoriaeque. Ducibus itineris, quos subire jusserat leviter armatos, etsi promissis minora præstiterant, pretium cum fide redditum est. Petrae, regionisque ei adjunctæ, Sosocosto tutela permissa.

N O T A S.

Integris. Los que no habian recibido dafio alguno.
Ducibus. A los guias.

CAPÍTULO XXVII.

Pasa á Ecbolima, y de alli al Indo, sálele al encuentro Omphis, hace entrega de su reyno en manos de Alexandro.

Inde processit Ecbolima. Et, cum angustias itineris obsideri viginti millibus armatorum ab Eryce quodam comperisset, gravius agmen exercitus Cæno ducendum modicis itineribus tradidit. Ipse prægressus cum funditore, ac sagittario, deturbatis, qui obsederant saltum, sequentibus se copiis viam fecit. Indi sive odio Ducis, sive gratiam victoris Regis inituri, Erycen fugientem adorti interemerunt, caputque ejus, atque arma ad Alexandrum detulerunt. Ille facto impunitatem dedit, honorem denegavit exemplo. Hinc ad flumen Indum sextis decimis castris pervenit, omniaque, ut præceperat, ad trajiciendum præparata ab Hephæstione reperit. Regnabat in ea regione Omphis, qui patri quoque fuerat auctor dedendi Regnum Alexandro, et post mortem parentis legatos miserat, qui consulerent eum, regnare se interim vellet, an privatum opperiri ejus adventum? permissoque, ut regnaret, non tamen jus datum usurpare sustinuit. Is benignè quidem exceperat Hephæstionem, gratuitum frumentum copiis ejus admensus: non tamen ei occurrerat, ne fidem ullius, nisi Regis experiretur. Itaque venienti obviam cum armato exercitu egressus est. Elephantum quoque per modica intervalla militum agmini immixti, procul castellorum fecerant speciem. Ac primo Alexander non socium, sed hostem adventare cre-

debat. Jamque et ipse arma milites capere, et equites discedere in cornua jusserat, paratos ad pugnam. At Indus, cognito Macedonum errore, jussis subsistere ceteris, ipse concitat equum, quo vehabatur. Idem Alexander quoque fecit, sive hostis, sive amicus occurreret, vel sua virtute, vel illius fide tutus. Coivère, quod ex utriusque vultu posset intelligi, amicis animis: ceterum sine interprete non poterat conseri sermo. Itaque adhibito eo, *Barbarus occurrisse se dixit cum exercitu, totas Imperii vires protinus traditurum, nec expectasse, dum per nuntios daretur fides. Corpus suum, et Regnum permittere illi, quem sciret gloriæ militantem, nihil magis, quam famam timere perfidiæ.*

N O T A S.

Cum funditore. Con la tropa de arco y honda.

Privatum. De particular: como un particular, no como Rey.

Gratuitum....admensus. Dando de valde.

Venienti. Salió al encuentro á Alexandro, que iba llegando.

Fecerant speciem. Parecian desde lejos.

Militantem. Que no perdonaba á trabajo por adquirir gloria.

Famam. La nota de no ser hombre de su palabra: de ser tenido por infiel y traidor.

CAPÍTULO XXVIII.

Hæc Omphis magnificos presentes á Alexandro, y éste mayores á Omphis: sentimiento de los Macedonios: libertad que se tomó Meleagro.

Lætus simplicitate Barbari Rex, et dexteram fidei suæ pignus dedit, et Regnum restituit. LVI elephantum erant, quos tradidit Alexandro, multaque pecora eximie magnitudinis, tauros ad tria millia, pretiosam in ea regione, acceptumque animis regnantium, armentum. Quærenti Alexandro, plures agricultores haberet, an milites, cum duobus Regibus bellanti, sibi, majore militum, quam agrestium manu opus esse respondit. Abisares, et Porus erant. Sed in Poro eminebat auctoritas. Uterque ultra Hydaspem amnem regnabat. Et belli fortunam, quisquis arma inferret, experiri decreverat. Omphis, permittente Alexandro, et Regium insigne sumpsit: et more gentis suæ, nomen quod patris fuerat, Taxilem appellavere populares, sequente nomine Imperium, in quemcumque transiret. Ergo, cum per triduum hospitaliter Alexandrum accepisset: quarto die, et quantum frumenti copiis, quas Hephæstion duxerat, præbitum à se esset, ostendit, et aureas coronas ipsi, amicisque omnibus, præter hæc signati argenti octoginta talenta dono dedit. Qua benignitate ejus Alexander mirè lætus, et quæ his dederat, remisit, et mille talenta ex præda quam vehebat, adjecit, multaque convivalia ex auro, et argento vasa, plurimum Persicæ vestis, triginta equos ex suis cum iisdem insignibus, quæ assueverant, cum ipsum vehe-

rent. Quæ liberalitas, sicut Barbarum obstrinxerat, ita amicos ipsius vehementer offendit. E quibus Meleager super cœnam largiore vino usus, *gratulari se Alexandro dixit, quod saltem in India reperisset dignum talentis mille.* Rex haud oblitus, quàm ægrè tulisset, quod Clytum ob linguæ temeritatem occidisset, iram quidem tenuit, sed dixit, *invidos homines nihil aliud, quàm ipsorum esse tormenta.*

NOTAS.

Simplicitate. Gustando y agradándose de la sencillez de Omphis.

Patris. Que habia tenido su padre; con que se habia llamado su patria.

Sequente. Siendo consiguiente el nombre de Taxiles al ser Rey.

Convivalia. Vasos para los convites: vasos de mesa.

Quam ipsorum. Que de consumirse á sí mismos: de pudrirse las entrañas.

CAPÍTULO XXIX.

Embaxadores de los Abisares: consiguen la paz: no quiere sujetarse Poro: descripcion del ejército de este gran Rey.

Postero die legati Abisaræ adiêre Regem. Omnia ditioni ejus, ita, ut mandatum erat, permittebant, firmataque invicem fide, remittuntur ad Regem. Porum quoque nominis sui fama ratus ad deditiorem posse compelli, misit ad eum Cleocha-

rem, qui denuntiaret ei, ut stipendium penderet, et in primo finium suorum aditu occurreret Regi. Porus alterum ex his facturum sese respondit, ut intranti Regnum suum præsto esset, sed armatus. Jam Hydaspem Alexander superare decreverat, cum Barzaentes defectionis Aracosiis auctor, victus, trigintaque elephanti simul capti perducuntur, opportunum adversus Indos auxilium; quippè plus in belluis, quàm in exercitu spei, aut virium illis erat. Gamaxusque Rex exiguæ partis Indorum, qui Barzaenti se conjunxerat, victus adductus est. Igitur transfuga et Regulo in custodiam dato, elephantis autem Taxili traditis, ad amnem Hydaspem pervenit. In cujus ulteriore ripa Porus consederat, transitu prohibiturus hostem LXXXV elephantos objecerat eximio corporum robore, utraque eos currus CCC et peditum XXX ferè millia, in quèis erant sagittarii (sicut antè dictum est, gravioribus telis, quàm ut aptè excuti possent. Ipsum vehebat elephante super ceteras belluas eminens armaque auro, et argento distincta corpus raræ magnitudinis honestabant. Par animus robori corporis, et quanta inter rudes poterat esse, sapientia. Macedonas non conspectus hostium solùm, sed etiam fluminis, quod transeundum erat, magnitudo deterrebat. Quatuor in latitudinem stadia diffusum profundo alveo, et nusquam vada aperiente, speciem vasti maris fecerat. Nec pro spatio aquarum latè stagnantium impetum coercebat, sed quasi in arctum coeuntibus ripis, torrens, et elisum ferebatur: occultaque saxa inesse ostendebant pluribus locis undæ repercussæ. Terribilior erat facies ripæ, quam equi, virique compleverant. Stabant ingentes vastorum corporum moles, et de

industria irritatæ horrendo stridore aures fatigabant. Hinc hostis, hinc amnis, capacia quidem bonæ sp̄ei pectora, et sæpè se experta improviso tamen pavore percusserant. Quippè instabiles rates nec dirigi ad ripam, nec tuto applicari posse credebant. Erant in medio amne insulæ crebræ, in quas Indi, et Macedones nantes, levatis super capita armis, transibant. Ibi levia prælia conferebantur, et uterque Rex parvæ rei discrimine, summæ experiebatur eventum.

N O T A S.

Ratur. Pensando Alexandro.

Ut. Es á saber, el estar pronto.

Corpus. El del Rey Poro.

Et quanta. Y sabio, en quanto cabia en hombres tan salvages.

Sed quasi. Sino que como si vinieran á juntarse las riberas y le estrechasen la madre, corre rápido, con remolinos; y las aguas, que en muchas partes se estrellan, daban á conocer que habia ocultos bagíos y peñas.

Capacia. Habia acobardado repentinamente el corazon de los Macedonios, aunque capaces de grandes cosas, aunque podian prometerse grandes cosas, y tener buenas esperanzas; y se conocian muy bien por la experiencia que de sí mismos tenian.

CAPÍTULO XXX.

Temeridad de Simmaco y Nicanor: extratagema de Alexandro.

Ceterum in Macedonum exercitu temeritate, atque audacia insignes fuere Symachus, et Nicanor, nobiles juvenes, et perpetua partium felicitate ad spernendum omne periculum accensi: queis ducibus, promptissimi juvenum lanceis modo armati tranavere in insulam, quam frequens hostis tenebat, multosque Indorum nulla re magis, quam audacia armati, interemerunt. Abire cum gloria poterant, si unquam temeritas felix inveniret modum. Sed, dum supervenientes contemptim, et superbe quoque expectant, circumventi ab his, qui occulti enataverant, eminus obruti telis sunt. Qui effugerant hostem, aut impetu amnis ablata sunt, aut vorticibus impliciti. Eaque pugna multum fiduciam Pori erexit, cuncta cernentis è ripa. Alexander inops consilii, tandem ad fallendum hostem talem dolum intendit. Erat insula in flumine amplior ceteris, sylvestris eadem, et tegendis insidiis apta. Fossa quoque præalta, haud procul à ripa: quam tenebat ipse, non pedites modò, sed etiam cum equis viros poterat abscondere. Ut igitur à custodia hujus opportunitatis oculos hostium averteret, Ptolomæum cum omnibus turmis obequitare jussit procul insula, et subinde Indos clamore terrere, quasi flumen tranaturus foret. Per complures dies Ptolomæus id fecit, eoque consilio Porum quoque agmen suum ei parti, quam se petere simulabat, coegit advertere. Jam extra conspectum hostis insula erat.

Alexander in diversa parte ripæ statui suum tabernaculum jussit, assuetamque comitari ipsum cohortem ante id tabernaculum stare, et omnem apparatus Regiæ magnificentiæ hostium oculis de industria ostendi. Attalum etiam æqualem sibi et haud disparem habitu oris, et corporis, utique cum procul viseretur, veste Regia exornat, præbiturum speciem, ipsum Regem illi ripæ præsidere, nec agitare de transitu. Hujus consilii effectum primò morata tempestas est, mox adjuvit, incommoda quoque ad bonos eventus vertente fortuna. Trajicere amnem cum ceteris copiis in regionem insulæ, de qua antè dictum est, parabat, averso hoste in eos, qui cum Ptolomæo inferiorem obsederant ripam, cum procella imbrem vix sub tectis tolerabilem effudit, obrutique milites nimbo in terram refugerunt, navigiis ratibusque desertis. Sed tumultuantium fremitus, obstrepentibus ripis, ab hoste non poterat audiri. Deinde momento temporis repressus est imber. Ceterum adeò spissæ intendere se nubes, ut conderent lucem, vixquè colloquentium inter ipsos facies noscigaretur. Terruisset alium obducta nox cælo, cum ignoto amne navigandum esset, forsitam hoste eam ipsam ripam, quam cæci, atque improvidi, et ex periculo gloriam accersentes petebant, occupante: obscuritatem, quæ ceteros terrebat, suam occasionem ratus, dato signo, ut omnes silentio ascenderent in rates, eam, qua ipse vehebatur, primam jussit expelli. Vacua erat ab hostibus ripa, quæ petebatur. Quippè adhuc Porus Ptolomæum tantum intuebatur. Una ergo navi, quàm petræ fluctus illiserat, hærente, ceteræ evadunt. Armaque capere milites, et ire in ordinem jussit.

NOTAS.

Aut impetu. O los arrebató la corriente.

Fiduciam erexit. Dió nuevos ánimos y mayores esperanzas.

Talem dolum intendit. Pensó esta estratagema : dió en este ardid.

Advertere. Mover sus tropas ácia aquella parte.

Custodia. Para esconder de la vista de los enemigos la ventaja de este lugar.

Averso. Divertido el enemigo , y haciendo frente á los.

Ex periculo. Y buscando mayor gloria de su mayor peligro.

Ratus. Pensando Alexandro que era aquella ocasion.

Tantum intuebatur. Tenia puesta toda su mira y cuidado.

CAPÍTULO XXXI.

Dáse la batalla: disposiciones de Poro: leve daño de ambas partes: nuevas providencias de Poro: órdenes de Alexandro.

Jamque agmen in cornua divisum ipse ducebat, cum Poro nuntiatur, armis virisque ripam obtineri, et rerum adesse discrimen. Ac primò humani ingenii vitio, spei suæ indulgens, Abisarem belli socium (et ita convenerat) adventare credebat. Mox liquidiore luce aperiente hostem, centum quadrigas, et quatuor millia equitum venienti ag-

mini objecit. Dux erat copiarum, quas præmisit, Hages frater ipsius. Summa virium in curribus. Senos viros singuli vehebant, duos clypeatos, duos sagittarios ab utroque latere dispositos, ceteri aurigæ erant haud sane inermes. Quippè jacula complura, ubi cominùs præliandum erat, omissis habenis, in hostem ingerebant. Ceterum vix ullus usus hujus auxilii eo die fuit. Namque (ut suprâ dictum est) imber violentius, quàm aliàs fusus, campos lubricos, et inequitabiles fecerat: gravesque, et propemodum immobiles currus illuvie, et voraginibus hærebant. Contra Alexander, expedito, ac levi agmine strenuè invectus est. Scythæ, et Dahæ primi omnium invasêre Indos. Perdiccam deinde cum equitibus in dextrum cornu hostium emisit. Jam undique pugna se moverat, cum ii, qui currus agebant, illud ultimum auxilium suorum rati, effussis habenis, in medium discrimen ruere cœperunt. Anceps id malum utrisque erat. Nam et Macedonum pedites primo impetu obterebantur, et per lubrica, atque invia immissi currus excutiebant eos, à quibus tegebantur. Aliorum turbati equi non in voragines modò, lacunasque, sed etiam in annem precipitavere curricula. Pauci tamen hostium tenus exacti penetravere ad Porum, acerrimè pugnam cientem. Is ut dissipatos tota acie currus vagari sine rectoribus vidit, proximis amicorum distribuit elephantos. Post eos posuerat pedites, ac sagittarios tympana pulsare solitos. Id pro cantu tubarum Indis erat: nec strepitu eorum movebantur, olim ad notum sonum auribus mitigatis. Herculis simulacrum agmini peditum præferbatur. Id maximum erat bellantibus incitamentum: et deseruisse gestantes militare flagitium ha-

bebatur. Capitulis enim sanxerant pœnam iis, qui ex acie non retulissent, metu, quem ex illo hoste quondam conceperant, etiam in religionem, venerationemque converso. Macedonas non belluarum modo, sed etiam ipsius Regis aspectus parumper inhibuit. Belluæ dispositæ inter armatos speciem turrium procul fecerant. Ipse Porus humanæ magnitudinis propemodum excesserat formam. Magnitudini Pori adjicere videbatur bellua, qua vehebatur, tantum inter ceteras eminens, quantum aliis ipse præstabat. Itaque Alexander contemplatus et Regem, et agmen Indorum: *Tandem, inquit, par animo meo periculum video. Cum bestiis simul, et cum egregiis viris res est.* Intuensque Cœnon: *Cum ego, inquit, Ptolomæo, Perdiccaque, et Hephæstione comitatus, in levium hostium cornu impetum facere, viderisque me in medio ardore certaminis, ipse dextrum move, et turbatis signa infer. Tu, Antigone, et tu, Leonate, et Tauron, invehimini in mediam aciem, et urgebitis frontem. Hastæ nostræ prælongæ, et validæ, non aliàs magis, quàm adversus belluas, rectoresque earum usui esse poterunt. Deturbate eos, qui vehuntur, et ipsas confodite. Anceps genus auxilii est, et in suos acrius furit. In hostem enim imperio, in suos pavore agitur.*

NOTAS.

Spei suæ. Fiándose de sus esperanzas: dando por hecho lo que esperaba.

Liquidiore. Descubriendo luz mas clara al enemigo.

Pauci. Pocos carros rompiendo por medio de los enemigos volvieron.

Nec strepitu. Ni alborotaba los elefantes el ruido

de los tambores, hechos ya sus oídos á su sonido.
Gestantes. A los que llevan el ídolo, á Hércules.

Retulissent. El simulacro de Hércules.

Ex illo. De Hércules, que hizo su expedicion á la India.

Anceps. Son los elefantes defensa peligrosa, y vuelven con mas furia contra los suyos.

CAPÍTULO XXXII.

*Inclínase la victoria ácia Alexandro: vuelven á reba-
 cerse los vencidos, y á retirarse los vencedores: ven-
 ce finalmente Alexandro.*

Jamque (ut destinatum erat) invaserat ordines hostium, cum Cœnus ingenti vi in lævum cornu invehitur. Phalanx quoque in mediam Indorum aciem uno impetu prorupit. At Porus, quâ equitem invehî senserat, belluas agi jussit. Sed tardum, et penè immobile animal, equorum velocitatem æquare non poterat. Nec sagittarum quidem ullus erat barbaris usus. Quippè longas, et prægraves, nisi prius in terra statuerent arcum, haud satis aptè, et commodè imponunt: tum humo lubrica, et ob id impediende conatum, molientes ictus, celeritate hostium occupabantur. Ergo spreto Regis imperio (quod ferè fit, ubi turbatis acrius metus, quàm dux imperare cœpit) totidem erant Imperatores, quot agmina errabant. Alius jungere aciem, alius dividere, stare quidam, et nonnulli circumvehi terga hostium jubebant. Nihil in medium consulebatur. Porus tamen cum paucis, quibus metu po-

tior fuerat pudor, colligere dispersos, obuius hosti ire pergit, elephantosque ante agmen suorum agi iubet. Magnum belluæ injicere terrorem, insolitusque stridor non equos modo, tam pavidum ad omnia animal, sed viros quoque, ordinesque turbaverat. Jam fugæ circunspiciebant locum paulò antè victores, cum Alexander Agrianos, et Thracas leviter armatos, meliorem concursatione, quàm cominùs militem, emisit in belluas. Ingentem ii vim telorum injecere et elephantis, et regentibus eos. Phalanx quoque instare constanter territis cœpit. Sed quidam avidius persequuti, belluas in semet irritavere vulneribus. Obtriti ergo pedibus earum, ceteris, ut parcius instarent, fuerunt documentum. Præcipuè terribilis illa facies erat, cum manu arma, virosque corripent, et super se regentibus traderent. Anceps ergo pugna nunc sequentium, nunc fugientium elephantos, in multum diei varium certamen extraxit, donec securibus (id namque genus auxilii præparatum erat) pedes amputare cœperunt. Copidas vocant gladios leviter curvatos falcibus similes, quæ appetebant belluarum manus. Nec quidquam inexpertum, non mortis modo, sed etiam in ipsa morte novi supplicii timor omittebat. Ergo elephantis vulneribus tandem fatigati, suos impetu sternunt, et qui rexerant eos, præcipitati in terram ab ipsis obterebantur. Itaque pecorum modo magis pavidus, quàm infesti ultra aciem exigebantur; cum Porus destitutus à pluribus, tela multo ante præparata, in circumfusos ex elephanto suo cœpit ingerere. Multisque eminus vulneratis, expositus ipse ad ictus undique petebatur. Novem jam vulnera hinc tergo, illinc pectore exceperant: multoque sanguine pro-

fuso, languidis manibus magis elapsa, quàm excussa tela mittebat. Nec segnius bellua instincta rabie nondum saucia invehebatur ordinibus, donec rector belluæ Regem conspexit fluentibus membris, omissisque armis vix compotem mentis. Tum belluam in fugam concitat, sequente Alexandro. Sed equus ejus multis vulneribus confossus, deficiensque procubuit, posito magis Rege, quàm effuso. Itaque, dum equum mutat, tardius insequutus est.

N O T A S.

Molientes ictus. Haciendo la puntería: antes de disparar.

Nihil in. Nada se hacia de comun acuerdo.

Meliorem. Mejores para las correrías que para pelear á pie firme.

Cum manu. Cuando agarraban con su trompa armas y armados.

Novi. De algun nuevo tormento en la muerte que temian les diesen estas irritadas fieras.

Exigebantur. Echábanlos fuera del campo de batalla.

Languidis. No tanto parecia que disparaba los dardos, como que los dexaba caer de sus manos débiles y sin fuerzas.

Instinctâ rabie. Con la rabia, instigada de su natural fiereza.

CAPÍTULO XXXIII.

Nobles acciones de Poro: es hecho prisionero: responde á Alexandro con grande entereza y valor: honorable mucho Alexandro, y extiende sus dominios.

Interim frater Taxilis Regis Indorum præmissus ab Alexandro, monere cœpit Porum: *Ne ultima experiri perseveraret, dederetque se victori.* At ille quamquam exhaustæ erant vires, deficiebatque sanguis, tamen ad notam vocem excitatus: *Agnosco,* inquit, *Taxilis fratrem, Imperii, Regisque sui proditorem:* et telum, quod unum fortè non effugerat, contorsit in eum, quod per medium pectus penetravit ad tergum. Hoc ultimo virtutis opere edito, fugere acrius cœpit. Sed elephantus quoque, qui multa exceperat tela, deficiebat. Itaque sistit fugam, peditemque sequenti hosti objicit. Jam Alexander consecutus erat, et pertinacia Pori cognita, vetabat resistentibus parci. Ergo undique et in pedites, et in ipsum Porum tela congesta sunt, queis tandem gravatus, labi ex bellua cœpit. Indus elephantum regebat, descendere eum ratus, more solito elephantum procumbere jussit in genua. Qui ut se submisit, ceteri quoque (ita enim instituti erant) demisere corpora in terram. Ea res et Porum, et ceteros victoribus tradidit. Rex spoliari corpus Pori, interemptum esse credens, jussit, et qui detraherent loricam, vestemque concurrere; cum belluas dominum tueri, et spoliantes cœpit appetere, levatumque corpus ejus rursus dorso suo imponere. Ergo telis undique obruitur, confossoque eo, in vehiculum Porus imponitur.

Quem Rex ut vidit allevantem oculos, non odio, sed miseratione commotus: *Quæ, malum, inquit, amentia te coegit, rerum mearum cognita fama, belli fortunam experiri, cum Taxilis esset in deditos clementiæ meæ tam propinquum tibi exemplum?* At ille, *Quoniam, inquit, percontaris, respondebo ea libertate, quam interrogando fecisti. Neminem me fortiorem esse censebam. Meas enim noveram vires, nondum expertus tuas. Fortiorem esse te, belli docuit eventus. Sed ne sic quidem parùm felix sum, secundus tibi.* Rursus interrogatus, quid ipse victorem statuere debere censeret: *Quod hic, inquit, dies tibi suadet, quo expertus es, quàm caduca felicitas esset.* Plus monendo profecit, quàm si precatus esset. Quippè magnitudinem animi ejus interritam, ac nec fortuna quidem infractam, non misericordia modò, sed etiam honore excipere dignatus est. Ægrum curavit haud secus, quàm si pro ipso pugnasset: confirmatum, contra spem omnium, in amicorum numerum recepit: mox donavit ampliore Regno, quàm tenuit. Nec sanè quidquam ingenium ejus solidius, haud constantius habuit, quam admirationem veræ laudis, et gloriæ. Simplicius tamen famam æstimabat in hoste. Quippè à suis credebat magnitudinem suam destrui posse, eadem clariorem fore, quò majores fuissent, quos ipse vicisset.

NOTAS.

Effuxerat. Tenia aún en sus manos: no habia dexado caer.

Peditemque. Y opuso sus infantiles al enemigo, que iba á su alcance.

Jussit in. Hizo se postrase.

Confossoque. Y muerto el elefante.

Que, malum. Qué locura fue la tuya, noramala para ella, que quisiste: que fueses tan loco, mal pecado, que quisieses.

Sed ne. Pero no es poca honra mia que no haya otro mayor que yo, sino es tú.

Confirmatum. Convalecido ya.

Nec sanè. Nada tuvo á la verdad Alexandro mas fixo en su corazon, ni le fue mas natural.

Simplicius. Hacia mas justicia en la gloria y fama que se debia á sus enemigos, que á los Macedonios.

LIBER NONUS.

CAPÍTULO PRIMERO.

*Premia Alexandro à sus soldados : funda-
dos ciudades : embaxada de Abisares : res-
puesta de Alexandro.*

Alexander tam memorabili victoria lætus, quã sibi Orientis fines apertos esse censebat, Soli victimis cæsis, milites quoque, quò promptioribus animis reliqua belli munia obirent, pro concione laudatos docuit: *Quidquid Indis virium fuisset, illa dimicatione prostratum, ceteram optimam prædam fore, celebratasque opes in ea regione eminere, quam peterent: proinde jam vilia, et obsoleta esse spolia de Persis: gemmis, margaritisque, et auro, atque ebore Macedoniam, Græciamque, non suas tantum domos repleturum.* Avidi milites et pecuniæ, et gloriæ, simul, quia nunquam affirmatio ejus fefellerat eos, pollicentur operam. Dimissisque cum bona spe, navigia ædificari jubet, ut cum totam Asiam percurrisset, finem terrarum mare inviseret. Multa materia navalis in proximis montibus erat. Quam cædere aggressi, magnitudinis inusitatæ reperere serpentes. Rhinocerotes quoque, rarum alibi animal, in iisdem montibus erant: ceterum hoc nomen belluis eis inditum à Græcis, sermonis ejus ignari aliud linguã suã usurpant. Rex duabus ur-

bibus conditis in utrâque fluminis, quod superaverant, ripâ, copiarum duces coronis, et mille aureis singulos donat. Ceteris quòque proportione, aut gradu, quem in militia obtinebat, aut navatæ operæ, honos habitus est. Abisares, qui priùs, quàm cum Poro dimicaretur, Legatos ad Alexandrum miserat, rursus alios misit, pollicentes omnia facturum, quæ imperasset, modò ne cogeretur corpus suum dedere. Neque enim aut sine Regio Imperio victurum, aut regnaturum esse captivum. Cui Alexander nuntiarî jussit, si gravaretur ad se venire, ipsum ad eum esse venturum.

NOTAS.

Celebratas. Y en aquella tierra, adonde iban, eran mas las riquezas que lo que se ponderaba y decia.
Mare. Al mar, que pone fin á la tierra.
Materia navalis. Madera para construir navíos.
Rarum. Que se halla en pocas partes.

CAPÍTULO II.

Descripcion de lo interior de la India: sujeta algunas ciudades y entrégansele otras.

Hinc Poro, amneque superato, ad interiora Indiæ processit. Sylvæ erant propè in immensum spatium diffussæ; procerisque, et in eximiam altitudinem editis arboribus umbrosæ. Plerique rami instar ingentium stipitum flexi in humum, rursus, quâ se curvaverant, erigebantur, adeò, ut species

esset non rami resurgenti, sed arboris ex sua rade dice generata. Cœli temperies salubris; quippè, et vim Solis umbræ levant, et aquæ largæ manant è fontibus. Ceterum hic quoque serpentium magna vis erat, squamis fulgorem auri redentibus. Virus haud ullum magis noxium est. Quippè morsum præsens mors sequebatur, donec ab incolis remedium oblatum est. Hinc per deserta ventum est ad flumen Hydraotem. Junctum erat flumini nemus opacum arboribus alibi inusitatis, agrestiumque pavonum multitudine frequens. Castris inde motis, oppidum haud procùl positum corona capit; obsidibusque acceptis, stipendium imponit. Ad magnam deinde (ut in ea regione) urbem pervenit, non muro solùm, sed etiam palude munitam. Ceterum Barbari vehiculis inter se junctis dimicaturi occurrerunt. Aliis tela, aliis hastæ, aliis secures erant. Transiliebantque in vehicula strenuo saltu, cum succurrete laborantibus suis vellent. Ac primò insolitum genus pugnae Macedonas terruit, cum eminus vulnerarentur. Deinde spreto tam incondito agmine, ab utroque latere vehiculis circumfusi, repugnantes fodere cœperunt. Et Rex vincula, quæ conserta erant, jussit incidi, quò facilius singula circumvenirentur. Itaque octingentis suorum amissis, in oppidum refugerunt. Postero die scalis undique admotis, muri occupantur. Paucis pernicitas saluti fuit, qui cognito urbis excidio, paludem tranaverè, et in vicina oppida ingentem intulere terrorem, invictum exercitum, et Deorum profectò, advenisse, memorantes. Alexander, ad vastandam eam regionem, Perdicca cum expedita manu misso, partem copiarum Eumeni tradit, ut is quoque Barbaros ad deditionem compelleret. Ipse

ceteros ad urbem validam, in quam aliarum quoque confugerant incolæ, duxit. Opptidani, missis, qui Regem deprecarentur, nihilominus bellum parabant. Quippè orta seditio in diversa consilia diduxerat vulgum. Alii omnia deditioe potiora, quidam nullam opem in ipsa esse ducebant. Sed, dum nihil in commune consulitur, qui deditioe imminebant, apertis portis hostem recipiunt. Alexander, quamquam belli auctoribus jure poterat irasci, tamen omnibus veniâ datâ, et obsidibus acceptis, ad proximam deinde urbem castra movit. Obsides ducebantur ante agmen: quos cum è muris agnovissent, utpote gentis ejusdem, in colloquium convocaverunt. Illi clementiam Regis, simulque vim commemorando, ad deditioem eos compulere. Ceterasque urbes simili modo deditas in fidem accepit.

N O T A S.

Præsens. Repentina, luego al punto.

Tam incondito. Tan sin órden.

Fodere. A herir.

Seditio. Hizo una sedicion el que fuesen muy varios y diversos los pareceres del vulgo.

In commune. De comun acuerdo y para el comun.

Imminebant. Se inclinaban á entregarse.

CAPÍTULO III.

Costumbres de los Sofitos: trage de su Rey y su entrega: perros notables en hacer presa: entrégase Fegelas Rey.

Hinc in Regnum Sophitis perventum est. Gens, ut Barbari, sapientia excellit, bonisque moribus regitur. Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt, aluntque, sed eorum, quibus spectandi infantium habitum cura mandata est. Si quos insignes, aut aliqua membrorum parte inutiles notaverunt, necari jubent. Nuptiis coeunt, non genere, ac nobilitate conjunctis, sed electa corporum specie: quia eadem æstimatur in liberis. Hujus gentis oppidum, cui Alexander admovent copias, ab ipso Sophite obtinebatur. Clausæ erant portæ, sed nulli in muris, turribusque et armati ostendebant. Dubitabantque Macedones, deseruissentne urbem incolæ, an fraude se occulerent: cum subito præfata porta Rex Indus cum duobus adultis filiis occurrit, multum inter omnes Barbaros emittens corporis specie. Vestis erat auro, purpuræque distincta, quæ etiam crura velabat. Aureis soleis insuerat gemmas. Lacerti quoque, et brachia margaritis ornata erant. Pendebant ex auribus insignes candore, et magnitudine lapilli. Baculum aureum berylli distinguebant. Quo tradito, precatus, ut sospes acciperet, se liberosque, et gentem suam dedit. Nobiles ad venandum canes in ea regione sunt. Latratu abstinere dicuntur, cum videre feram, leonibus maximè infesti. Horum vim ut ostenderet Alexandro, in conspectu leonem exi-

miæ magnitudinis jussit emitti, et quatuor omninò admoventi canes. Qui celeriter occupaverunt feram: cum ex iis, qui assueverant talibus ministeriis unus, canis leoni cum aliis in hærentis crus avellere, et quia non sequebatur, ferro amputare cœpit, nec sic quidem pertinaciâ victâ, rursus aliam partem secare instituit, et inde non segniùs in hærentem, ferro subinde cædebat. Ille in vulnere feræ dentes moribundus quoque infixerat. Tantam in illis animalibus ad venandum cupiditatem ingenerasse naturam memoriæ proditum est. Equidem plura transcribo, quàm credo. Nam nec affirmare sustineo, de quibus dubito, nec subducere, quæ accepi. Relicto igitur Sophite in suo Regno, ad fluvium Hypasin processit, Hephæstione, qui diversam regionem subegerat, conjuncto. Phegeles erat gentis proximæ Rex, qui popularibus suis colere agros, ut assueverant, jussis, Alexandro cum donis occurrit, nihil, quod imperaret, detrectans.

NOTAS.

Insignes. Disformes: contrahechos.

Ut sospes. Que lo recibiese en buen hora.

Cum ex his. El régimen es éste: *Cum unus* (un cazador) *ex iis, qui assueverant talibus ministeriis, cœpit avellere crus canis in hærentis leoni cum aliis.* Cuando uno de los monteros, hechos á la caza, tiró de una pierna á un perro, que con otros habia hecho presa del leon; y porque no soltaba y le seguia, empezó á cortar &c.

Subducere. Pasar en blanco: omitir.

CAPÍTULO IV.

Infórmase Alexandro de cosas pertenecientes á su marcha: descripción de los Gangáridas y Farrasios: no acierta á resolverse en lo que ha de hacer.

Biduum apud eum substitit Rex: tertio die amnem superare decreverat, transitu difficilem, non spatio solùm aquarum, sed etiam saxis impeditum. Percontatus igitur Phegelem, quæ noscenda erant, undecim dierum ultra flumen per vastas solitudines iter esse cognoscit: excipere deinde Gangem maximum totius Indiæ fluminum: ulterio-rem ripam colere gentes Gangaridas, et Pharrasios; eorumque Regem esse Agrammen, viginti millibus equitum, ducentisque peditum obsidentem vias: ad hæc quadrigarum duo millia trahere, et præcipuum terrorem elephantos, quos trium milium numerum explere dicebat. Incredibilia Regi omnia videbantur. Igitur Porum (nam cum eo erat) percontantur, an vera essent, quæ dicerentur. Ille vires quidem gentis, et Regni haud falsò jactari affirmat, ceterum qui regnaret, non modò ignobilem esse, sed etiam ultimæ sortis: quippè patrem ejus tonsorem vix diurno quæstu propulsantem famem, propter habitum haud indecorum, cordi fuisse Reginæ, ab ea in propriorem ejus, qui tum regnasset, amicitiae locum admotum, interfecto eo per insidias, sub specie tutelæ liberum ejus, invasisse Regnum, necatisque pueris, hunc qui nunc regnat, generasse, invisum, vilemque popularibus, magis paternæ fortunæ, quàm suæ memorem. Assertio Porì multiplicem animo Regis injecerat curam. Hostem, bel-

luasque spernebat; situm locorum, et vim fluminum extimescebat. Relegatos in ultimum penè rerum humanarum persequi terminum, et eruere, arduum videbatur. Rursùs avaritia gloriæ, et insatiabilis cupido famæ nihil invium, nihil remotum videri sinebat. Et interdum dubitabat, an Macedones tot emensi spatia terrarum, in acie, et in castris senes facti, per objecta flumina, per tot naturæ obstantes difficultates, secuturi essent. *Abundantes, onustosque prædâ, magis partâ frui velle, quàm acquirenda fatigari. Non idem sibi, et militibus animi esset. Se totius orbis imperium mente complexum, adhuc in operum suorum primordio stare, militem labore defatigatum, proximum quemque fructum finito tandem periculo expetere.* Vicit ergo cupido rationem, et ad concionem vocatis militibus, ad hunc maximè modum disseruit.

N O T A S.

Excipere. Se viene despues á dar: síguese despues. *Quipe.* Como quien tenia por padre á un barbero, que apenas sacaba para comer con su trabajo.

In propriam. A los mayores ascensos y mas de su confianza.

Magis. Y que procedia mas como hijo de tan vil padre, que como Rey.

Eruere. Buscar con diligencia.

Parta. Del botín y despojo habido y por haber.

Proximam. Como diese fin á las guerras, el mas pronto y primer fruto de ellas era el que les contentaba ó deseaban mas.

Rationem. La fuerza de las razones que acababa de proponerse.

CAPÍTULO V.

Oracion de Alexandro á sus soldados para animarlos á mayores empresas.

Non ignoro, milites, multa, quæ terrere vos possent, ab incolis Indiæ per hos dies de industria esse jactata. Sed non est improvisa vobis mentientium vanitas. Sic Ciliciæ fauces, sic Mesopotamiæ campos, Tigrim, et Eufratem, quorum alterum vado transivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Persæ. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia, illa tradente, majora sunt vero. Nostra quoque gloria, cum sit ex solido, plus tamen habet nominis, quam operis. Modo quis belluas offerentes mœnium speciem, quis Hydaspen amnem, quis cetera auditu majora, quam vero, sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asia, si vos fabulæ debellare potuissemus. Creditisne elephantorum greges majores esse, quam usquam armentorum sunt? Cum et rarum sit animal, nec facile capiatur, multoque difficilius mitigetur. Atqui eadem vanitas copias peditum, equitumque numeravit. Jam flumen quo latius fusum est, hoc placidus stagnat. Quippè angustis ripis coercita, et in arctiorem alveum elisa, torrentes aquas invadunt: contra spatium alvei segnior cursus est. Præterea in ripa omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis expectat. Ita quantumcumque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus. Utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, præsens habemus exemplum: in suos vehementius, quam in nos incur-

rerunt. Tam vasta corpora securibus, falcoibusque mutilata sunt. Quid autem interest, totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia, cum, uno, aut altero vulneratis, ceteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque incommodè regunt: congregata verò tot millia ipsa se elident, ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsi, ut, cum haberem, ipse non opposuerim satis gnarus, plus suis, quam hostibus periculi inferre. At enim equitum, peditumque multitudo vos commovet. Cum paucis enim pugnare soliti estis, et nunc primum inconditam sustinebitis turbam: Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis, et Cilicia inundata cruore Persarum, et Arbella, cujus campi devictorum à nobis ossibus strati sunt. Serò hostium legiones numerare cœpistis, posteaquam solitudinem in Asia vincendo fecistis. Cum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogitandum fuit. Nunc nos Scythæ sequuntur: Baetriana auxilia præstò sunt: Dahæ, Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido. Vestras manus intueor: vestram virtutem, rerum, quas gesturus sum, vadem, prædamque habeo. Quandiu vobiscum in acie stabo, nec meos, nec hostium exercitus numeraverò. Vos modò animos mihi plenos alacritatis, ac fiduciæ adhibete. Non in limine operum, laborumque nostrorum, sed in exitu stamus. Pervenimus ad Solis ortum, et Oceanum: nisi obstat ignavia inde victores, perdomito sine terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quòd pigri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora sunt periculis præmia. Dives eadem, et imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quàm

ad prædam. Digni estis, qui opes, quas illud mare littoribus invehit, referatis in patriam. Digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis. Per ego vos, gloriamque vestram, qua humanum fastigium exceditis, perque et mea in vos, et in me vestra merita, quibus invicti contendimus, oro quaesoque, ne humanarum rerum terminos aduentem, alumnum, commilitonemque vestram, ne dicam Regem, deseratis. Cetera vobis imperavi, hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil umquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui sæpe aciem clypeo meo texti, ne infringeretis in manibus meis palmam, qua Herculem, Liberumque Patrem, si invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, et tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor, alacritatis vestræ index? Ubi est ille meorum Macedonum vultus? Non agnosco vos, milites, nec agnosci videor à vobis. Surdas jamdudum aures pulso. Adversos animos, et infractos excitare conor. Cùmque illi in terram dimissis capitibus tacere perseverarent: Nescio quid, inquit, imprudens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem vultis. In solitudine mihi videor esse. Nemo respondet, nemo saltem negat. Quos alloquor? Quid autem postulo? vestram gloriam, et magnitudinem vindicamus. Ubi sunt illi, quorum certamen paulo ante vidi, contendentium, qui potissimum vulnerati Regis corpus exciperent? Desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quoque ire perseverabo. Objicite me fluminibus, et belluis, et illis gentibus, quarum nomina horretis. Inveniam, qui desertum à vobis sequantur. Scythæ, Bactrianique erunt mecum, hostes paulo ante, nunc milites nostri. Mori præstat, quàm precario Imperatorem esse. Ita

reduces domos, ite, deserto Rege, ovantes. Ego hic à vobis desperatæ victoriæ, aut honestæ morti locum inveniam. Nec sic quidem ulli militum vox exprimi potuit. Expectabant, ut duces, principesque ad Regem perferrent, vulneribus, et continuo labore militiæ fatigatos, non detrectare munia, sed sustinere non posse. Ceterùm illi metu attoniti in terram ora defixerant. Igitur primò fremitus suâ sponte, deinde gemitus quoque oritur, paulatimque liberius dolor erigi cœpit, manantibus lacrymis; adeò ut Rex, irâ in misericordiam versâ, nec ipse quidem, quamquam cuperet, temperare oculis potuerit.

NOTAS.

Sed non. Pero no os causará novedad, sabeis y conoceis ya muy bien cuán al aire van sus mentiras.

Ad liquidum. Como son: jamas llega á liquidarse lo que por la fama se sabe.

Vero. Que lo que hay en realidad de verdad.

Ex solido. Aun siendo sólida y bien fundada.

Ita. Y asi sea grande ó pequeña la madre del rio, el mismo peligro ha de haber al saltar en tierra.

Cum paucis. Es ironía; como consta por lo que luego dice.

Amittere è manibus. Malograr: perder por su culpa.

Alumnum. Llamábanse asi los que desde niños se criaban en el ejército.

Imprudens. Inadvertidamente.

Contententium. Que andaban en porfias y disputas sobre quiénes habian de llevar.

CAPÍTULO VI.

Lágrimas de los Macedonios: respuesta de Ceno: indignacion de Alexandro.

Tandem universa concione effussiùs flente, Cœnus ausus est, cunctantibus ceteris, propiùs tribunal accedere, significans se loqui velle. Quem ut videre milites detrahentem galeam capiti (ita enim Regem alloqui mos est) hortari cœperunt, ut causam exercitus ageret. Tum Cœnus: *Dii prohibeant, inquit, à nobis impias mentes, et profectò prohibent. Idem animus est tuis, qui fuit semper: ire, quò jusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque, et nudi, et exangues, utcumque tibi cordi est, sequimur, l. antecedimus. Sed, si audire vis non fictas tuorum militum voces, verùm necessitate ultima expressas, præbe, quæso, propitias aures, imperium, atque auspicium tuum constantissime secutis, et, quocumque pergis, secuturis. Vicisti, Rex, magnitudine rerum non hostes modò, sed etiam milites. Quidquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emensis maria, terrasque, melius nobis, quàm incolis omnia nota sunt. Pene in ultimo mundi fine consistimus. In alium orbem paras ire, et Indiam quæris, Indis quoque ignotam. Inter feras, serpentesque degentes eruere ex latebris, et cubilibus suis expetis, ut plura, quàm Sol videt, victoria illustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo, sed altior nostro. Virtus enim tua semper in incremento erit; nostra vis in finem jam est. Intuere corpora exanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus*

turpia. Jam tela hebetia sunt, jam arma deficient. Vestem Persicam induimus, quia domestica subvohi non potest. In externum degeneravimus cultum. Quot cuique lorica est? Quis equum habet? Jube quæri, quàm multos servi ipsorum persecuti sint, quid cuique supersit ex præda. Omnium victores, omnium inopes sumus. Nec luxuriâ laboramus, sed bello instrumenta belli cõsumpsimus. Hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies belluis? Quarum ut multitudinem augeant de industria Barbari, magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quod si adhuc penetrare in Indiam certum est, regio à Meridie minus vasta est. Qua subacta, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum posita est? Hic quoque occurrit Oceanus. Nisi mavis errare, pervenimus, quo tua fortuna ducit. Hæc tecum, quàm sine te cum his loqui malui, non ut inirem circumstantis exercitus gratiam, sed ut vocem loquentium potius, quàm ut gemitum murmurantium audires. Ut finem orationi Cœnus imposuit, clamor undique cum ploratu oritur, Regem, Patrem, dominum, confusis appellantium vocibus. Jamque et alii duces, præcipuèque seniores, quibus ob ætatem et excusatio honestior erat, et auctoritas major, eadem precabantur. Ille nec castigare obstinatos, nec mitigare poterat iratos. Itaque inops consilii desilit è tribunali, claudique Regiam jussit, omnibus, præter assuetos, adire prohibitis.

NOTAS.

Sed necessitate. Sino dicha en fuerza de la necesidad extrema á que se ven reducidos.

Quidquid. Hemos hecho cuanto cabe en puros hombres.

Jube quæri. Averígüese á cuántos acompañan sus esclavos, cuántos son los que mantienen esclavos, y qué los ha quedado del botín.

Ut. Aunque.

Certum est. Está ya determinado y resuelto.

Nisi mavis errare. A no ser que quieras ir torciendo de una en otra parte.

CAPÍTULO VII.

Memoria que dexó de sí Alexandro: muerte de Ceno: nuevas reclutas y ciudades edificadas: reconcilia á dos Reyes: embárcase.

Biduum iræ datum est, tertio die processit. Erigique duodecim aras ex quadrato saxo, monumentum expeditionis suæ, munimenta quoque castrorum jussit extendi, cubiliaque amplioris formæ, quàm pro corporum habitu, relinqui, ut speciem omnium auget posteritati fallax miraculum præparans. Hinc repetens, quæ emensus erat, ad flumen Acesinem locat castra. Ibi fortè Cænus morbo extinctus est. Cujus morte ingemuit Rex quidem, adjecit tamen: *Propter paucos dies longam orationem cum exorsum, tamquam solus Macedoniam visu-*

rus esset. Jam in aqua classis, quam ædificari juss-
 erat, stabat. Inter hæc Memnon ex Thracia in
 supplementum equitum VI millia, præter eos ab
 Harpalo peditum septem millia adduxerat, arma-
 que viginti quinque millia auro, et argento cælata
 pertulerat: queis distributis vetera cremari jussit,
 mille navigiis aditurus Oceanum. Discordes, et
 vetera odia retractantes Porum, et Taxilem Indiæ
 Reges, firmata per affinitatem gratiâ, reliquit in
 suis Regnis, summo in ædificanda classe amborum
 studio usus. Oppida quoque duo condidit, quorum
 alterum Nicæam appellavit, alterum *Bucephalon*,
 equi, quem amiserat, memoriæ, ac nomini dedi-
 cans urbem. Elephantis deinde, et impedimentis
 terra sequi jussis, secundo amne defluxit, quingen-
 ta ferme stadia singulis diebus procedens, ut op-
 portunis locis exponi subinde copiæ possent.

NOTAS.

Cubilia. Tiendas de campaña, mayores de lo que
 pedia la disposicion y altura suya, para que hi-
 cieran mayor concepto de lo que eran.

Retractantes. Que volvian á renovar ódios y espe-
 cies antiguas.

Per affinitatem. Emparentándolos.

CAPÍTULO VIII.

Descripcion de los Sobios: apoderase de algunas ciudades: peligro en que se vió Alexandro en el agua.

Perventum erat in regionem, in qua Hydaspes annis Acesini committitur. Hinc decurrit in fines Sobiorum. Hi de exercitu Herculis majores suos esse commemorant, ægros relictos esse, cepisse sedem, quam ipsi obtinebant. Pelles ferarum pro veste, clavæ pro telo erant. Multaque, etiam cum Græci mores exolevissent, stirpis ostendebant vestigia. Hic exscensione factâ, CCL stadia processit. Depopulatusque regionem, oppidum caput ejus corona cœpit. XL peditum millia alia gens in ripâ fluminis opposuerat, quæ amne superato in fugam compulit, inclusosque mœnibus expugnat. Puberes interfecti sunt, ceteri venierunt. Alteram deinde urbem expugnare adortus, magnâque vi defendentium pulsus, multos Macedonum amisit. Sed, cum in obsidione perseverasset, oppidani, desperatâ salute, ignem subjecere tectis, se quoque, ac liberos, conjugesque incendio cremant. Quod cum ipsi auferent, hostes extinguerent, nova forma pugnæ erat. Delebant incolæ urbem, hostes defendebant. Adeò etiam naturæ jura bellum in contrarium mutat. Arx erat oppidi intacta, in quâ præsidium dereliquit, ipse navigio circumvectus est arcem. Quippè tria in flumina tota India præter Gangem maxima, munimento arcis applicant undas. A Septentrione Indus alluit, à Meridie Acesines Hydaspî confunditur. Ceterum annium coitus maritimis similes fluctus movet.

Multoque, ac turbido limo, quod aquarum concursu subindè turbatur, iter, quà meant navigia, in tenuem alveum cogitur. Itaque, cùm crebri fluctus se inveherent, et navium hinc proras, hinc latera pulsarent, subducere nautæ cœperunt. Sed ministeria eorum hinc metu, hinc prærapida celeritate fluminum occupantur. In oculis duo majora omnium navigia submersa sunt: leviora cùm et ipsa nequirent regi, in ripam tamen innoxia expulsa sunt. Ipse Rex in rapidissimos vertices incidit, quibus intorta navis obliqua, et gubernaculi impatiens agebatur. Jam vestem detraxerat corpori, projecturus semet in flumen, amicique, ut exciperent eum, haud procul nabant. Apparebatque anceps periculum tam nataturi, quam navigare perseverantis. Ergo ingenti certamine concitant remos, quantaque vis humana esse poterat, admotata est, ut fluctus, qui se invehebant, everberarentur. Findi crederes undas, et retro gurgites cedere. Quibus tandem navis erepta, non tamen ripæ applicatur, sed in proximum vadum illiditur. Cum amne bellum fuisse crederes. Ergo, aris pro numero fluminum positis, sacrificioque facto, triginta stadia processit.

N O T A S.

De exercitu. Dicen que sus mayores y antepasados habian militado en el ejército de Hércules, y dexados alli por enfermos.

Exscessione. Habiendo desembarcado aqui, fue por tierra.

Venierunt. Vendieron los demas.

Circumvectus. Dió una vuelta por la plaza para reconocerla.

Applicant. Bañan con sus aguas las murallas.

Subducere. A llevarlos á tierra ; pero no les daba lugar el rumor y la rapidez de los dos rios para aprovecharse de su trabajo.

Quibus. En los cuales dando vueltas la nave , y volviendo el costado , perdido el gobernalle , ó no rigiendo el timon , zozobraba.

Anceps. Igual peligro.

Ut fluctus. Para cortar la fuerza de las olas , que se estrellaban contra la nave.

CAPÍTULO IX.

Para Alexandro á nuevas regiones : alboroto de sus soldados : sosiégalos Alexandro , y se ofrecen prontos á quanto quisiere el Rey. Fuga de los enemigos.

Inde ventum est in regionem Oxydracorum, Mallorumque. Quos aliàs bellare inter se solitos, tunc periculi societas junxerat. Novem millia juniorum peditum in armis erant, præter hos equitum decem millia, nongentæque quadrigæ. At Macedones, qui omni discrimine jam defunctos se esse crediderant, posteaquàm integrum bellum cùm ferocissimis Indiæ gentibus superesse cognoverunt, improvisso metu territi, rursus seditiosis vocibus Regem increpare cœperunt. Gangem amnem, et quæ ultra essent, coactos transmittere, non tamen finisse, sed mutasse bellum. Indomitis gentibus se objectos, ut sanguine suo aperirent ei Oceanum. Trahi extra sidera, et Solem, cogique adire, quæ mortalium oculis natura subduxerit. Novis identidem armis novos

hostes existere. Quos ut omnes fundant, fugentque, quod præmium ipsos manere? Caliginem, ac tenebras, et perpetuam noctem profunda incubantem, repletum immanium belluarum gregibus fretum, immobiles undas, in quibus emoriens natura defecerit. Rex non suâ sed militum solitudine anxius, concione advocatâ, docet: Imbelles esse, quos metuant. Nihil deinde præter has gentes obstare, quominus terrarum spatia emensis, ad finem simul mundi, laborumque perveniant. Cessisse illis metuentibus Gangem, et multitudinem nationum, quæ ultra amnem essent: declinasse iter eò, ubi per gloriam, minus periculum esset. Jam prospicere se Oceanum, jam perflare ad ipsos auram maris. Ne inviderent sibi laudem, quam peteret, Herculis, et Liberi Patris terminos transituro. Ipsos Regi suo parvo impendio immortalitatem famæ daturos. Paterentur se ex Indiâ redire, non fugere. Omnis multitudo, et maxime militaris, mobili impetu fertur. Ita seditionis non remedia, quàm principia majora sunt. Non aliàs tam alacer clamor ab exercitu est redditus, jubentium: Duceret Diis secundis, et æquaret gloriâ, quos emularetur. Lætus his acclamationibus ad hostes protinùs castra movit. Validissimæ Indorum gentes erant, et bellum impigre parabant; ducemque ex natione Oxydracarum spectatæ virtutis elegerant, qui sub radicibus montis castra posuit, latèque ignes, ut speciem multitudinis augeret, ostendit, clamore quoque, ac sui moris ululatu identidem acquiescentes Macedonas frustra terrere conatus. Jam lux appetebat, cum Rex fiduciæ, ac spei plenus, alacres milites arma capere, et exire in aciem jubet. Sed metu ne, an seditione abortâ inter ipsos, subito profugerunt Barbari. Certe a-

vios montes, et impeditos occupaverunt. Quorum agmen Rex frustra persecutus, impedimenta cœpit.

NOTAS.

Integrum. De nuevo: una nueva guerra.

Transmittere. Dexar á un lado: ir á la otra parte de.

Extra solem. Adonde no alumbraba y se veía el sol.

Oculis. Porque estando siempre en tinieblas, á falta del sol, no se podía ver.

Ut fundant. Y aun dado caso que desbaratasen y pusiesen en huida.

Profundo. En el mar.

Emoriens. Cansada ya: á punto de acabarse.

Cessisse. Que habia dexado él de pasar el Ganges por el temor que tenían ellos.

Declinasse. Que habia torcido y dirigido su marcha ácia donde fuese.

Non remedia. No necesitan de otro remedio que cortarlas al principio: basta una ligera providencia á un principio ligero y de poca monta.

CAPÍTULO X.

Acción temeraria de Alexandro y peligro en que se ve: es gravemente herido: vénganse los Macedonios de la herida del Rey.

Perventum deinde est ad oppidum Oxydracurum, in quod plerique confugerant, haud majore fiducia mœnium, quàm armorum. Jam admovebat Rex, cùm Vates monere eum cœpit, ne committeret, aut certè differret obsidionem: vitæ ejus periculum ostendit. Rex Demophoonta (is namque Vates erat) intuens: *Si quis, inquit, te arti tuæ intentum, et extra spectantem sic interpellet, non dubitem, quin incommodus, ac molestus videri tibi possit.* Et, cùm ille ita prorsus futurum respondisset: *Censesne, inquit, tantas res, non pecudum fibras, ante oculos habenti, ullum esse majus impedimentum, quàm Vatem superstitione captum?* Nec diutiùs, quàm respondit, moratus, admoventi jubet scalas: cunctantibusque ceteris, evadit in murum. Angusta muri corona erat. Non pinnæ, sicut alibi, fastigium ejus dixtrinxerant, sed perpetuâ lorica obducta transitum sepebat. Itaque Rex hærebat magis, quàm stabat in margine, clypeo undique incidentia tela propulsans. Nam ubique emittens ex turribus petebatur. Nec subire milites poterant, quia supernè vi telorum obruebantur. Tandem magnitudinem periculi pudor vicit. Quippè cernebant cunctatione suâ dedi hostibus Regem. Sed festinando morabantur auxilia. Nam, dum pro se quisque certat evadere, oneravere scalas: queis non sufficientibus, devoluti, unicam spem Regis

fefellerant. Stabat enim in conspectu tanti exercitus, velut in solitudine destitutus. Jamque lævam, quâ clypeum ad ictus circumferebat, lassaverat, clamantibus amicis, ut ad ipsos desiliret, stabantque excepturi, cum ille rem ausus est incredibilem, atque inauditam, multoque magis ad famam temeritatis, quàm gloriæ, insignem. Namque in urbem hostium plenam præcipiti saltu semet ipse immisit, cum vix sperare posset, dimicantem certè, et non inultum esse moriturum. Quippè, antequam assurgeret, opprimi poterat, et capi vivus. Sed fortè ita liberaverat corpus, ut se pedibus exciperet. Itaque stans init pugnam. Et, ne circumiri posset, fortuna providerat. Vetusta arbor haud procul muro ramos multâ fronde vestitos, velut de industriâ Regem protegentes, objecerat. Hujus spatioso stipiti, ne corpus circumiri posset, applicuit, clypeo tela, quæ ex adverso ingerebantur, excipiens. Nam, cum unum procul tot manus peterent, nemo tamen audebat propiùs accedere. Missilia ramis plura, quàm clypeo incidebant. Pugnabat pro Rege primùm celebrati nominis fama, deinde desperatio, magnum ad honestè moriendum incitamentum. Sed, cum subinde hostis afflueret, jam ingentem vim telorum exceperat clypeo, jam galeam saxa perfregerant, jam continuo labore gravia genua succiderant. Itaque contemptim, et incautè, qui proximi steterant, incurrerunt. E quibus duos gladio ita excepit, ut ante ipsum exanimis procumberent. Ne cuiquam deindè propiùs incessendi eum animus fuit. Procul jacula, sagittasque emittebant. Ille ad omnes ictus expositus, ægrè jam exceptum poplitibus corpus tuebatur, donec Indus duorum cubitorum sagittam (namque Indis, ut ante diximus, hujus magnitu-

dinis sagittæ erant) ita excussit, ut per thoracem paulum super latus dexterum infingeretur. Quo vulnere afflicto, magnâ vi sanguinis emicante, remisit arma moribundo similis, adeoque resolutus, ut ne ad vellendum quidem telum sufficeret dextera. Itaque ad expoliandum corpus, qui vulneraverat, alacer gaudio accurrit. Quem ut injicere corpori suo manus sensit, credo, ultimi dedecoris indignitate commotus, linquentem revocavit animum, et nudum hostis latus subjecto mucrone hausit. Jacebant circa Regem tria corpora, procul stupentibus ceteris. Ille, ut, antequam ultimus spiritus deficeret, dimicans jam extigueretur, clypeo se allevare conatus est: et posteaquàm ad conitendum nihil supererat virium, dexterâ impendentes ramos complexus, tentabat assurgere. Sed ne sic quidem potens corporis, rursus in genua procumbit, manu provocans hostes, si quis congrédi auderet. Tandem Peucestes per aliam oppidi partem, deturbatis propugnatoribus muri, vestigia persequens Regis supervenit. Quo conspecto Alexander jam non vitæ suæ, sed mortis solatium supervenisse ratus, clypeo fatigatum corpus excepit. Subit inde Timæus, et paulò post Leonatus: huic Aristonus supervenit. Indi quoque, cùm intra mœnia Regem esse comperuissent, omissis ceteris, illuc concurrerunt, urgebantque protegentes. Ex quibus Timæus, multis adverso corpore vulneribus acceptis, egregiâque editâ pugnâ, cecidit. Peucestes quoque tribus jaculis confossus, non se tamen scuto, sed Regem tuebatur. Leonatus, dum avidè ruentes Barbaros submovet, cervice graviter ictâ, semianimis procubuit ante Regis pedes. Jam et Peucestes vulneribus fatigatus submiserat clypeum. In Aristono spes ulti-

ma hærebat. Hic quoque graviter saucius tantam vim hostium ultra sustinere non poterat. Inter hæc ad Macedonas, Regem cecidisse, fama perlata est. Terruisset alios, quod illos incitavit. Namque periculi omnis immemores, dolabris perfregere murum, et, quâ moliti erant aditum, irrupere in urbem; Indosque plures fugientes, quàm congregari ausos, occiderunt. Non senibus, non fœminis, non infantibus parcitur. Quisquis occurreret, ab illo vulneratum Regem esse credebant. Tandemque interneccione hostium justæ iræ parentatum est. Ptolomæum, qui postea regnavit, huic pugnae affuisse, auctor est Clitarchus, et Timagenes. Sed ipse, scilicet gloriæ suæ non refragaturus, abfuisse se, missum in expeditionem, memoriæ tradidit. Tanta componentium vetusta rerum monumenta vel securitas, vel, par huic vitium, credulitas fuit.

N O T A S.

Si quis. Si al tiempo que dedicado á tu facultad, y observando las entrañas de los animales, alguno te interrumpiese, no hay duda que.

Non pinnae. No habia almenas de trecho en trecho, sino que dando vuelta al muro un continuo caballote, embarazaba el ir por él.

Dimicantem. Que á lo menos moriria con las armas en la mano, y vendiendo cara su vida.

Ut se. Que quedó de pies, que cayó de pies.

Gravia. Se le doblaban las rodillas, entorpecidas y sin fuerzas.

Ægrè jam. Apenas podia ya defenderse de rodillas.

Emicante. Saliendo.

Adeoque. Y tan débil y sin fuerzas, que no las tuvo para sacar el dardo con su propia mano.

Nec sic. Y no pudiendo aun así levantarse.

Vestigia. Siguiendo el camino que habia por el muro.

Mortis. Para consuelo de su muerte, para tener algun alivio en aquella hora.

Scilicet. Que ciertamente no habia de negar lo que cedia en mayor gloria suya.

Componentium. De los que componian los anales antiguos.

CAPÍTULO XI.

Llega Alexandro á los últimos de resultas de la herida: no bien convalecido se pone á vista de sus enemigos: llega á una region desierta, en que fixa sus reales.

Rege in tabernaculum relato, medici lignum hastæ corpori infixum, ita, ne spiculum moveretur, abscindunt. Corpore deinde nudato, animadvertunt hamos inesse telo, nec alter id sine pernicie corporis extrahi posse, quàm ut secundo vulnus auferent. Ceterùm, ne secantes profluvium sanguinis occuparet, verebantur. Quippè ingens telum adactum erat, et penetrasse in viscera videbatur. Critobulus inter medicos artis eximiæ, sed in tanto periculo territus, manus admoveere metuebat, ne in ipsius caput parùm prosperæ curationis recideret eventus. Lacrymantem eum, ac metuentem, et solitudine propemodùm exan-

guem Rex conspexerat. *Quid, inquit, quodve tempus expectas, et non quàm primum hoc dolore me saltem moriturum liberus? An times, ne reus sis, cum insanabile vulnus acceperim?* At Critobulus tandem vel finito, vel dissimulato metu hortari eum cœpit, ut se continendum præberet, dum spiculum evelleret, etiam levem corporis motum noxium fore. Rex cùm affirmasset nihil opus esse iis, qui semet continerent, sicut præceptum erat, sine motu præbuit corpus. Igitur, patefacto latius vulnere, et spiculo evulso, ingens vix sanguinis manare cœpit, linquique animo Rex, et caligine oculis offussa, veluti moribundus extendit. Cùmque profluvium medicamenta frustra inhiherent, clamor simul atque ploratus amicorum oritur, Regem expirasse credentium. Tandem constitit sanguis, paulatim animum recepit, et circumstantes cœpit agnoscere. Toto eo die, ac nocte, quæ secuta est, armatus exercitus Regiam obsedit, confessus omnes unius spiritu vivere. Nec priùs recesserunt, quàm compertum est, somnò paulisper acquiescere. Hinc certio rem spem salutis ejus in castra retulerunt. Rex, septem diebus curato vulnere, nedum obducta cicatrice, cùm audisset convaluisse apud Barbaros famam mortis suæ, duobus navigiis junctis, statui in medium undique conspicuum tabernaculum jussit, ex quo se ostenderet periisse credentibus. Conspectusque ab incolis, spem hostium falso nuntio conceptam inhibuit. Secundo deinde amne defluxit, aliquantum intervalli à ceterâ classe præcipiens, ne quies corpori invalido adhuc necessaria, pulsu remorum impediretur. Quarto, posteaquam navigare cœperat, die, per venit in regionem desertam quidem ab incolis, sed

frumento, et pecoribus abundantem. Placuit is locus, et ad suam, et ad militum requiem.

NOTAS.

Ita ne. De suerte que no se llegó á mover la punta de la flecha.

Hamos inesse. Que tenia dientes la flecha.

Ne secantes. Temian el que al abrir la herida saliese gran porcion y copioso flujo de sangre.

Adactum. Estaba metido del todo.

Nihil. Que no eran menester razones para que se mantuviese inmoble.

Convaluisse. Que iba tomando cuerpo entre los Bárbaros la noticia.

Præcipiens. Delante de su armada por algun trecho.

Quarto. Cuatro dias despues de haberse embarcado.

CAPÍTULO XII.

Costumbre de los Macedonios cuando el Rey estaba enfermo: súplica que hace Cratero en nombre de sus amigos.

Mos erat principibus amicorum, et custodibus corporis excubare ante Prætorium, quoties Regi adversa valetudo incidisset. Hoc tum more quoque servato, universi cubiculum ejus intrant. Ille sollicitus, ne quid novi afferrent, quia simul venerant, percontatur, num hostium recens nuntiaretur adventus. At Craterus, cui mandatum erat, ut amicorum preces perferret ad eum: *Credisne*, inquit,

*adventu magis hostium, ut jam in vallo consistere-
 rent, quàm curâ salutis tuæ, ut nunc est tibi vi-
 lis, nos esse sollicitos? Quantalibet vis omnium gen-
 tium conspiret in nos, impleat armis, virisque totum
 orbem, classibus maria consternat, inusitatas bel-
 lual inducat, tu nos præstabis invictos. Sed quis Deo-
 rum hoc Macedoniae columen, ac sidus diuturnum fore
 polliceri potest? cum tam avidè manifestis periculis
 offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te
 in casum? Quis enim tibi superstes aut optat esse,
 aut potest? Eo pervenimus, auspiciis, atque Imper-
 rium secuti tuum, unde, nisi te reduce, nulli ad
 Penates suos iter est. Qui si adhuc de Persidis Reg-
 no cum Dario dimicares, et si nemo vellet, tamen ne
 admirari quidem posset, tam promptæ esse te ad omne
 discrimen audaciæ. Nam ubi paria sunt periculum,
 ac præmium, et secundis rebus amplior fructus est,
 et adversis solatium majus. Tuo verò capite ignobi-
 lem vicum emi, quis ferat non tuorum modò militum,
 sed ullius etiam gentis barbaræ, qui tuam magnitu-
 dinem vorit? Horret animus cogitatione rei, quàm
 paulò ante vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis
 spoliis inertissimos manus fuisse injecturos, nisi te
 interceptum misericors in nos fortuna servasset. To-
 tidem proditores, totidem desertores sumus, quot te
 non potuimus persequi. Universos licet milites igno-
 minia notes, nemo recusabit luere id, quod ne ad-
 mitteret, præstare non potuit. Patere nos, quæso,
 alio modo esse viles tibi. Quocumque jusseris, ibi-
 mus. Obscura bella, et ignobiles pugnas nobis depos-
 cimus, temetipsum ad ea serva, quæ magnitudinem
 tuam capiunt. Citò gloria obsolescit in sordidis hos-
 tibus: nec quidquam indignius est, quàm consumi
 eam, ubi non possit ostendi. Eadem fere Ptolom-*

mæus, et similia iis ceteri. Jamque confusis vocibus flentes eum orabant: *Ut tandem exsatiatæ laudis modum faceret, ac salutis suæ, id est, publicæ parceret.*

NOTAS.

Ut jam. Aunque se hubieran apoderado ya de nuestras trincheras.

Tam avidè. Con tanto arrojo y osadía.

Oblitus. Sin tener presente el peligro manifiesto á que expone á tantos Macedonios.

Ad penates suos. A sus casas, Significa los dioses domésticos, y de aqui las casas.

Et si nemo. Aunque ninguno lo quisiese, no debia admirarse de tanta prontitud y arrojo tuyo á los mayores peligros, porque donde son iguales el peligro y el premio que se espera, si se sale con felicidad, es mas sazonado el fruto, y si desgraciadamente, es por lo menos motivo de mayor consuelo. Pero comprar á costa de tu vida y de tu persona.

Persequi. Seguirte y acompañarte.

Luere id. Todos estamos prontos á llevar la pena, aun por aquello que no pudimos dexar de hacer.

Exsatiatæ. Pusiese término y moderase el deseo de mas y mas gloria, aun despues de haber adquirido tanta.

CAPÍTULO XIII.

Respuesta benigna de Alexandro á sus capitanes.

Grata erat Regi pietas amicorum. Itaque singulos familiaritè amplexus considerare jubet, altiùsque sermone repetito, *vobis quidem*, inquit, *ò fidiſſimi, piſſimique civium, atque amicorum, grates ago, habeoque, non solum eo nomine, quod hodie salutem meam vestræ præponitis, sed quod à primordiis belli, nullum erga me benevolentie pignus, atque indicium omisistis; adeò, ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam charam, quam esse cæpit, ut vobis diu frui possim. Ceterum non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, et mea, qui quidem hanc benevolentiam vestram virtute meruisse me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitam etiam perpetuum, percipere cupitis: ego me metior non ætatis spatio, sed gloriâ. Licuit paternis opibus contento, intra Macedonia terminos per otium corporis expectare obscuram, et ignobilem senectutem. Quamquam ne pigri quidem sibi fato disponunt, sed unicum bonum diuturnam vitam æstimantes sæpe acerba mors occupat. Verum ego, qui non annos meos, sed victorias numero, si munera fortunæ benè computo, diu vixi, Orsus à Macedonia Imperium, Græciam teneo: Thraciam, et Illyrios subegi: Thribalis, Medisque imperito: Asiam, quæ Rubro mari alluitur, possideo. Jamque haud procul absum à fine mundi. Quem egressus, aliam naturam, alium orbem aperire mihi statui. Ex Asiâ in Europa terminos momento unius horæ transivi. Victor utriusque regionis post nonum Regni mei, post XXVIII*

ætatis annum, videor ne vobis in excolenda gloria,
 cui me uni devovi, posse cessare? Ego verò non
 deero, et ubicumque pugnabo, in theatro terrarum
 orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus
 locis, aperiam cunctis gentibus terras, quas natura
 longè submoverat. In his operibus extingui me, si
 fors ita feret, pulchrum est. Eâ stirpe sum genitus,
 ut multam gloriam prius, quàm longam vitam de-
 beam optare. Obsecro vos, cogitate, nos pervenisse
 in terras, quibus fœminæ, ob virtutem celeberrimum
 nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas
 gentes redegit in potestatem? quanta opera molita
 est? Nondum fœminam æquavimus gloriâ, et jam
 nos laudis satietas capit? Dii faveant, majora ad-
 huc restant. Sed ita nostra exunt, quæ nondum atti-
 gimus, si nihil parvum duxerimus, in quo magnæ
 gloriæ locus est. Vos modò me ab intestina fraude,
 et domesticorum insidiis præstate securum. Belli,
 Martisque discrimen impavidus subibo. Philippus in
 acie tutior, quàm in theatro fuit. Hostium manus
 sæpe vitavit; suorum effugere non valuit. Aliorum
 quoque Regum exitus si reputaveritis, plures à suis,
 quàm ab hoste interemptos numerabitis. Ceterum,
 quoniam olim rei agitæ in animo meo, nunc pro-
 mende occasio oblata est, mihi maximus laborum,
 atque operum meorum erit fructus, si Olympias ma-
 ter immortalitatis consecretur, quancumque exces-
 serit vitâ. Hoc si licuerit, ipse præstabo: si me præ-
 ceperit fatum, vobis mandasse mementote. Ac tum
 quidem amicos dimisit. Ceterum per complures dies
 ibi stativa habuit.

Quam esse. Como lo es y será desde ahora.

Ego me. Y yo mido mi fortuna y felicidad, no por los años de mi vida, sino por la mucha gloria y fama que adquiriera en ellos.

Licuit. Bien pude yo, contentándome con lo que me dexó mi padre.

Acerba. Una muerte temprana y antes de tiempo suele acabar con los que ponen su bienaventuranza en vivir mucho.

Excolenda. En no perder ocasion de aumentar mi gloria.

Ego vero. Por mí no ha de quedar; y sea donde sea la batalla, haré cuenta que estoy delante de todo el mundo: ennobleceré así.

Fœminæ. De Semíramis.

Quam in theatro. Fue muerto en el teatro, adonde habia ido para ver los juegos que habian de hacerse.

CAPÍTULO XIV.

Rebellion de los Griegos cerca de los Bactrianos.

Hæc dum in India geruntur, Græci milites, nuper in colonias à Rege deducti ortâ inter ipsos seditione, defecerant non tam Alexandro infensi, quàm metu supplicii. Quippè occisis quibusdam popularium, qui validiores erant, arma spectare cœperunt, et Bactriana arce, quæ casu negligenti-

tiùs asservata erat, occupatâ, Barbaros quoque in societatem defectionis impulerant. Athenodorus erat princeps eorum, qui Regis quoque nomen assumpserat, non tam Imperii cupidine, quàm in patriam revertendi cum iis, qui auctoritatem ipsius sequebantur. Huic Bicon quidam nationis ejusdem, sed ob æmulationem infestus, comparavit insidias, invitatumque ad epulas, per Boxum quemdam Maratianum in convivio occidit. Postero die concione advocatâ, Bicon ultrò insidiatum sibi Athenodorum plerisque persuaserat. Sed aliis suspecta fraus erat Biconis, et paulatim in plures cœpit manare suspicio. Itaque Græci milites arma capiunt, occisuri Biconem, si daretur occasio. Ceterùm princeps eorum iram multitudinis mitigaverunt. Præter spem suam Bicon præsentî periculo ereptus, paulò post insidiatus auctoribus salutis suæ est. Cujus dolo cognito, et ipsum comprehenderunt, et Boxum. Ceterùm Boxum protinùs placuit interfici, Biconem etiam per cruciatum necari. Jamque corpori tormenta admovebantur, cùm Græci milites, incertum ob quam causam, lymphatis similes ad arma discurrunt. Quorum fremitu exaudito, qui torquere Biconem jussi erant, omisère; veriti, ne id facere tumultuantium vociferatione prohiberentur. Ille, sicut nudatus erat, pervenit ad Græcos, et miserabilis facies supplicio destinati in diversum animos repentè mutavit. Dimittique eum jusserunt. Hoc modo pœnâ bis liberatus, cum ceteris, qui colonias à Rege attributas reliquerunt, revertit in patriam. Hæc circa Bactra, et Scytharum terminos gesta.

NOTAS.

- Arma spectare.* A inclinarse á tomar las armas.
Eorum. De los Griegos alborotados y rebeldes.
Paulatim. Poco á poco llegaron á sospechar lo mismo muchos.
Principes. Los mas principales de los Griegos.
Auctoribus. A estos mismos Griegos mas principales.

CAPÍTULO XV.

Dones que envian á Alexandro dos Reyes: desafia un Macedonio á un Ateniese.

Interim Regem duarum gentium (de quibus antè dictum est) C legati adeunt. Omnes curru vehebantur, eximiâ magnitudine corporum, decore habitu: lineæ vestes intextæ auro, purpurâque distinctæ. *Ei se dedere ipsos, urbes, agrosque referebant: per tot ætates inviolatam libertatem, illius primùm fidei, ditionique permissuros. Deos sibi deditiois auctores, non metum: quippè intactis viribus jugum excipere.* Rex, concilio habito, deditos in fidem accipit, stipendio, quòd Arachosii utraque natio pensitabat, imposito. Præterea duo millia, et D equites imperati. Et omnia obedienter à Barbaris facta. Invitatis deinde ad epulas legatis gentium, Regulisque, exornari convivium jussit. Centum aurei lecti modicis intervallis positi erant. Lectis circumdederat aulæa, purpurâ, au-

roque fulgentia; quidquid aut apud Persas vetere luxu, aut apud Macedonas novâ immutatione corruptum erat, confusis utriusque gentis vitis in illo convivio ostendens. Intererat epulis Dioxippus Atheniensis pugil nobilis, et ob eximiam virtutem virium jam Regi pernotus, et gratus. Invidi, malignique increpabant per seria, et ludum, *saginati corporis sequi inutilem belluam: cum ipsi prælium inirent, oleo madentem præparare ventrem epulis.* Eadem igitur in convivio Horratas Macedo jam temulentus exprobrare ei cœpit, et postulare, *ut, si vir esset, postero die secum ferro decerneret, Regem tandem vel de suâ temeritate, vel de illius ignaviâ judicaturum.* Et à Dioxippo contemptim militarem eludente ferociam, accepta conditio est.

NOTAS.

Intactis. Teniendo aún enteras sus fuerzas.

Lectis....aulæa, en lugar de *Lectos aulæis*. Cométese la figura hipálage.

Per seria et ludum. De burlas y veras.

Oleo. Antiguamente los luchadores se untaban con aceite, para que desliziéndose las manos, no pudiesen asirles.

De suâ. Si fuese vencido el Macedonio.

De illius. Si fuese vencido Dioxipo.

CAPÍTULO XVI.

Salen los dos al desafío, y victoria del Ateniese.

Ac postero die Rex, cùm etiam acriùs certamen exposcerent, quia deterrere non poterat, destinata exequi passus est. Ingens hùc militum, inter quos erant Græci, qui Dioxippo studebant, convenerat multitudo. Macedo justa arma sumpserat, æreum clypeum, hastam, quam *sarisam* vocant lævâ tenens, dexterâ lanceam; gladioque cinctus, velut cum pluribus simul dimicaturus. Dioxippus oleo nitens, et coronatus, lævâ puniceum amiculum, dextra validum, nodosumque stipitem præferebat. Ea ipsa res omnium animos expectatione suspenderat: quippè armato congredi nudum, dementia, non temeritas videbatur. Igitur Macedo haud dubius, eminùs interfici posse, lanceam emisit, quam Dioxippus cùm exiguâ corporis declinatione vitasset, antequàm ille hastam transferret in dextram, assiluit, et stipite mediam fregit. Amisso utroque telo, Macedo gladium cœperat stringere: quem occupatum complexu, pedibus repente subductis, Dioxippus arietavit in terram, ereptoque gladio, pedem super cervicem jacentis imposuit, stipitem intentans, elisurusque eo victum, ni prohibitus esset à Rege. Tristis spectaculi eventus non Macedonibus modò, sed etiam Alexandro fuit, maximè, quia Barbari affuerant: quippè celebratam Macedonum fortitudinem ad ludibrium recidisse verebatur. Hinc ad criminationem invidorum adapertæ sunt aures Regis. Et post paucos dies inter epulas aureum poculum ex composita

subducitur: ministrique, quasi amisissent, quod admoverant, Regem adeunt. Sæpè minus est constantiæ in rubore, quàm in culpa. Conjectum oculorum, quibus ut fur destinabatur, Dioxippus ferre non potuit. Et, cùm excessisset convivio, litteris conscriptis, quæ Regi redderentur, ferro se interemit. Graviter mortem ejus tulit Rex, existimans indignationis esse, non pœnitentiæ testem; utique, posteaquàm falsò insimulatum eum, nimium invidorum gaudium ostendit.

NOTAS.

Deterrevit. Quitárselo de la cabeza: apartarles de su resolucion y empeño.

Studebant. Favorecian: estaban de parte de Dioxipo.

Justa. Armas correspondientes: iba bien armado.

Coronatus. Asi salian los que habian conseguido antes alguna victoria luchando en el teatro.

Et stipite. Y con su porra ó clava la rompió por el medio.

Pedibus. Y armándole una zancadilla echó en tierra.

Intentans. Levantando la porra para estrellar con ella á Horratas, que estaba ya vencido.

Ex composito. De industria: mancomunados.

Sæpe. Mas veces se turba un inocente vergonzoso que un culpado: mas disimula éste que aquel.

El mirarle como á ladron no lo pudo sufrir Dioxipo.

Indignationis. Era mas argumento de su sentimiento y enojo, que de pesar y arrepentimiento.

CAPÍTULO XVII.

Presentes que le hacen unos embaxadores: pasa á los Mallos y Sabracas: descripcion de estos: pónense en manos de Alexandro.

Indorum legati dimissi domos paucis post diebus cum donis revertuntur. CCC erant equi, MXXX currus, quos quadrjugi equi ducebant, lineæ vestis aliquantum, mille scuta Indica, et ferri candidi talenta centum, leonesque raræ magnitudinis, et tigres, utrumque animal ad mansuetudinem domitum, lacertarum quòque ingentium pelles, et dorsa testudinum. Cratero deinde imperat Rex haud procul amne, per quem erat ipse navigaturus, copias duceret: eos autem, qui comitari eum solebant, imponit in naves. Et in fines Mallo- rum secundo amne devehitur. Inde, Sabracas adiit, validam Indiæ gentem, quæ populi, non Regum imperio regebatur. LX millia peditum habebant, equitum VI millia: has copias currus D sequebantur. Tres duces spectatos virtute bellicâ elegerant. At qui in agris erant proximi flumini (frequentes autem vicos maximè in ripa habebant) ut videre totum amnem, quâ prospici poterat, navigiis con- stratum, et tot militum arma fulgentia, territi novâ facie, Deorum exercitum, et alium Liberum Pa- trem, celebre in illis gentibus nomen, adventare credebant. Hinc militum clamor, hinc remorum pulsus, variæque nautarum voces hortantium, pa- vidas aures impleverant. Ergo universi ad eos, qui in armis erant, currunt, furere clamitantes, et cum Diis prælium inituros. Navigia non posse numera-

ri, quæ invictos veherent. Tantumque in exercitum suorum intulere terroris, ut legatos mitterent, gentem dedituros.

NOTAS.

Candidi. De finísimo acero.

Dorsa. Y conchas de tortugas.

Constratum. Lleno de navios.

Furere. Diciendo á voz en grito que no sabian lo que se iban á hacer: que estaban locos, pues iban á pelear con los mismos dioses.

CAPÍTULO XVIII.

Condena á muerte á un guberndor, y absuelve á otro: hácese señor de muchas naciones.

His in fidem acceptis, ad alias deinde gentes quanto die pervenit. Nihilo plus animi his fuit, quàm ceteris fuerat. Itaque oppido ibi condito, quod *Alexandriam* appellari jusserat, fines eorum, qui *Musicani* appellantur, intravit. Hic de Teriolte Satrape, quem Paropamisadis præfecerat, iisdem arguentibus, cognovit, multaque avarè, ac superbè fecisse convictum, interfici jussit. Oxatres Prætor Bactrianorum non absolutus modo, sed etiam jure amplioris Imperii donatus est. Finibus Musicanis deinde in deditioem redactis, urbi eorum præsidium imposuit. Inde Præstos, et ipsam Indiæ gentem, perventum est. Oxycanus Rex erat, qui se munitæ urbi cum magnâ manu popularium in-

cluserat. Hanc Alexander, tertio die, quam cœperat obsidere, expugnavit. Et Oxycanus, cùm in arcem confugisset, legatos de conditione deditio- nis misit ad Regem. Sed, antequàm adirent eum, duæ turres ingenti fragore prociderant, per quarum ruinas Macedones evasere in arcem, quâ captâ, Oxycanus cum paucis repugnans occiditur. Dirutâ igitur arce, et omnibus captivis venundatis, Sabi Regis fines ingressus est. Multisque oppidis in fidem acceptis, validissimam gentis urbem cuniculo cepit. Barbaris simile monstri visum est, rudibus militarium operum. Quippè in media fermè urbe è terra existebant, nullo suffossi specus antè vestigio facto. Octoginta millia Indorum in ea regione cæsâ, Clitarchus est auctor, multosque captivos sub coronâ venisse. Rursùs Musicani defecerunt, ad quos opprimendos missus est Pithon. Qui captum Principem gentis, eundemque defectionis auctorem, adduxit ad Regem. Quo Alexander in crucem sublato, rursùs anem, in quo classem expectare se jusserat, repetit. Quarto deinde die secundo anne pervenit ad oppidum, quâ iter in Regnum erat Sabi. Nuper se ille dediderat; sed oppidani detrectabant imperium, et clausurant portas. Quorum paucitate contemptâ, Rex D Agrianos moenia subire jusserat, et sensim recedentes elicere extra muros hostem, sequuturum profectò, si fugere eos crederet. Agriani (sicut imperatum erat) lacessito hoste, subitò terga verterunt: quos Barbari effusè sequentes, in alios, inter quos ipse Rex erat, incidunt. Renovato ergo prælio, ex tribus millibus Barbarorum sexcenti cæsi sunt, mille capti, ceteri mœnibus urbis inclusi,

NOTAS.

Isdem. Conoció de la causa , acusándole los mismos Parapamanes.

Quippè in. Porque aparecian por debaxo de tierra, en medio de la ciudad , sin haberse descubierto antes señal alguna de la mina.

Sub coronâ. Fueron vendidos por esclavos.

Subire. De que se acercasen á las murallas.

CAPÍTULO XIX.

Mueren los Macedonios de heridas que parecian ligeras: peligro en que se vió Ptolomeo: sentimiento de todo el ejército: sánale Alexandro con una yerba que vió en sueños.

Sed non , ut primâ specie læta victoria , ita eventu quoque fuit. Quippè Barbari veneno tinxerant gladios. Itaque saucii subinde expirabant. Nec causa tam strenuæ mortis excogitari poterat à medicis , cùm etiam leves plagæ insanabiles essent. Barbari autem speraverant , incautum , et temerarium Regem excipi posse. Et fortè inter promptissimos dimicans , intactus evaserat. Præcipuè Ptolomæus lævo humero leviter quidem saucius , sed majore periculo , quàm vulnere affectus , Regis solitudinem in se converterat. Sanguine conjunctus erat , et quidam Philippo genitum esse credebant. Certè pellice ejus ortum constabat. Idem corporis custos , promptissimusque bellator , et pacis artibus , quam militiæ major , et clarior , modico , civilique cultu , liberalis in primis , adituque facilis , nihil ex

fastu Regio assumpserat. Ob hæc Regi, an popularibus charior esset, dubitari poterat, tum certè primum expertus suorum animos, adeò ut fortunam, in quam postea ascendit, in illo periculo Macedones ominati esse videantur. Quippè non levior illis Ptolomæi fuit cura, quàm Regis. Qui et prælio, et solitudine fatigatus cum Ptolomæo assideret, lectum, in quo ipse acquiesceret, jussit inferri. In quem ut se recepit, protinus altior insequutus est somnus. Ex quo excitatus, *per quietem vidisse se exponit speciem draconis oblatam herbam ferentis ore, quam veneni remedium esse monstrasset.* Colorem quoque herbæ referebat; agniturum, si quis reperisset, affirmans. Inventamque deinde, quippè à multis erat requisita, vulneri imposuit, protinusque dolore finito intra breve spatium cicatrix quodque obducta est. Barbaros ut prima spes fefellerat, seipsos, urbemque dederunt. Hinc in proximam gentem Pathaliam perventum est. Rex erat Mœris, qui urbe desertâ, in montes profugerat. Itaque Alexander oppido potitur, agrosque populatur. Magnæ inde prædæ actæ sunt pecorum, armentorumque, magna vis reperta frumenti. Ducibus deinde sumptis amnis peritis, defluxit ad insulam medio fermè alveo enatam.

N O T A S.

Tam strenue. Tan pronta y repentina.

Excipi posse. Que podia ser herido.

Intactus. Habia salido libre y sin herida algunk.

Sanguine. Era pariente suyo.

Modico. Su modo de vivir era moderado y vulgar.

Adituque. Y daba entrada á qualquiera. Hombre accesible.

Fórtunam. La dignidad Real á que despues llegó.
Ducibus. Dexándose llevar de pilotos diestros.
Medio. Nacida en medio del rio.

CAPÍTULO XX.

No hallando pilotos que gobiernen sus naves, se embarca sin ellos para el Océano, y llega á él.

Ibi diutiùs subsistere coactus, quia duces so-
 cordiùs asservati profugerant, misit, qui conquire-
 rent alios: nec repertis, pervicax cupido visendi
 Oceanum, adeundique terminos mundi adegit sine
 regionis peritis, ut flumini ignoto caput suum, tot-
 que fortissimorum virorum salutem permetteret.
 Navigabant ergo omnium, per quæ ferebatur, ig-
 nari. Quantum inde abesset mare, quæ gentes co-
 lerent, quàm placidum amnis os, quàm patiens lon-
 garum navium esset, anceps, et cæca æstimatio
 augurabatur. Unum erat temeritatis solatium, per-
 petua felicitas. Jam CCCC stadia processerant,
 cùm gubernatores agnoscere ipsos auram maris, et
 haud procul videri sibi Oceanum abesse, indicant
 Regi. Lætus ille hortari nauticos cœpit, *incumbe-*
rent remis. Adesse finem laboris omnium votis expe-
titum. Jam nihil gloriæ deesse, nihil obstarè virtuti.
Sine ullo Martis discrimine, sine sanguine orbem
terræ ab illis capi. Nec naturam quidem longiùs pos-
se procedere. Brevi incognita, nisi immortalibus, es-
se visuros. Paucos tamen navigio emisit in ripam,
 qui agrestes vagos exciperent, è quibus certiora
 nosci posse sperabat. Illi scrutati omnia tuguria,

tandem latentes reperere. Qui interrogati, quàm procul abesset mare, responderunt: *nullum ipsos mare ne fama quidem accepisse, ceterùm tertio die perveniri posse ad aquam amaram, quæ corrumpet dulcem.* Intellectum est mare destinari ab ignaris naturæ ejus. Itaque ingenti alacritate nautici remigant, et proximo quòque die, quò propiùs spes admovebatur, crescebat ardor animorum. Tertio jam die mistum flumini subibat mare, leni adhuc æstù confundente dispares undas. Tum aliam insulam medio amni sitam eVecti paulò leniùs, quia cursus æstu reverberabatur, applicant classem, et ad com meatus petendos discurrunt, securi casus ejus, qui supervenit ignaris.

N O T A S.

Ignoto. Exponiendo su vida y la de tantos valientes hombres en un rio desconocido, y que no habian fondeado aún.

Ignari. Sin saber qué tierras ó lugares eran aquellos por donde pasaban.

Quàm patiens. De qué baxeles era capaz, solo lo sabian por conjeturas poco ciertas y mal fundadas.

Perpetua. La continua felicidad del Rey y de ellos.

Brevis. Que en breve verian con sus ojos lo que está solo patente á los dioses.

Navigio. Hizo desembarcar á algunos para que tomasen lengua.

Nullum ipsos. Que ni aun de oidas sabian qué cosa era mar.

Leni. Con el fluxo sosegado aún.

Tum aliam. Llevólos despues á una isla que estaba dentro del mar; pero con mas lentitud, porque

detenia el curso de la nave y del rio el fluxo ó la alta marea.

Securi. Bien descuidados de lo que les sucedió despues.

CAPÍTULO XXI.

Peligro en que se vieron las naves del Rey en la alta marea.

Tertia fermè hora erat, cùm statâ vice Oceanus exæstuanus invehi cœpit, et retrò flumen urgere. Quod primò coercitum, deinde vehementiùs pulsum, majore impetu adversum agebatur, quàm torrentia præcipiti alveo incurrunt. Ignota vulgo freti natura erat, monstraque, et iræ Deum indicia cernere videbantur. Identidem intumescere mare, et in campos paulò antè siccos descendere superfusum. Jamque levatis navigiis, et totâ classe dispersâ, qui expositi erant, undique ad naves trepidi, et improvise malo attoniti recurrunt. Sed in tumultu festinatio quòque tarda est. Hi contis navigia appellabant; hi, dum considerent, remos aptari prohibebant. Quidam enavigare properantes, sed non expectatis, qui simul esse debebant, clauda et inhabilia navigia languidè moliebantur. Aliæ navium inconsultè ruentes non receperant. Pariterque et multitudo, et paucitas festinantes morabatur. Clamor hinc expectare, hinc ire jubentium; dissonæque voces nusquam idem, ac unum tendentium, non oculorum modò usum, sed etiam aurium abstulerant. Ne in gubernatoribus quidem quidquam

opis erat, quorum nec exaudiri vox à tumultuantibus poterat, nec imperium à territis, incompositisque servari. Ergo collidi inter se naves, abstergerique invicem remi, et alii aliorum navigia urgere cœperunt. Crederes non unius exercitus classem vehi, sed duorum navale inisse certamen. Incutiebantur puppibus proræ: premebantur à sequentibus, qui antecessentes turbaverant. Jurgantium ira perveniebat etiam ad manus. Jamque æstus totos circa flumen campos inundaverat, tumulis duntaxat eminentibus, velut insulis parvis, in quos plerique trepidi, omissis navigiis, enare cœperunt. Dispersa classis partim in præaltâ aquâ stabat, quâ subsederant valles; partim in vado hærebat, utcumque inæquale terræ fastigium occupaverant undæ, cum subito novus, et pristino major terror incutitur. Reciprocare cœpit mare, magno tractu aquis in suum fretum recurrentibus; reddebatque terras paulò antè profundo sâlo mersas. Igitur destituta navigia, alia præcipitantur in proras, alia in latera procumbunt. Strati erant campi sarcinis, armis, avulsarum tabularum, remorumque fragmentis. Miles nec egredi in terram, nec in nave subsistere audebat, identidem præsentibus graviora, quæ sequerentur, expectans. Vix, quæ perpetiebantur, videre ipsos posse credebant: in sicco naufragia, in amni mare. Nec finis majorum: quippè æstum paulò post mare relaturum, quo navigia allevarentur, ignari; famem et ultima sibimet ominabantur. Belluæ quoque fluctibus destitutæ terribiles vagabantur.

N O T A S.

Quod. La cual corriente del rio, contenida no mas

al principio, impeliéndola despues con mayor violencia la hizo retroceder con mayor ímpetu.

Ignota. No entendian nada los soldados de este fluxo y refluxo del mar.

Levatis. Los que estaban en las orillas, los cuales se iban levantando mas, conforme iba levantándose la alta marea.

Properantes. Se daban priesa á remar, pero no esperando á los que juntamente y á una debian hacerlo, apenas podian mover los navíos, faltos de remos y otros instrumentos.

Inconsulte. A los que se echaban de tropel en ellas.

Tendentium. Y unas voces opuestas, y que jamas pedian una misma cosa.

Abstergerique. Y á rozarse y romperse unos remos con otros.

Incutiebantur. Las proas de los unos daban contra las popas de los otros, y los que hacian daño en los que iban delante de sí, lo recibian de los que iban detrás.

Tumulis. Descubriéndose solo sobre el agua algunas alturas de tierra.

In præaltâ. En bastante fondo de agua, en la parte que habia cubierto el agua los valles, y estos estaban mas profundos.

Utrumque. Conforme á la mayor ó menor altura de aquella tierra en que habia entrado el agua.

Reciprocare. Empezó la baxa marea, el refluxo.

Reddebatque. Y dexaba en seco las tierras, sumergidas antes por las aguas.

Destituta. Faltos de agua.

Quippè æstum. Porque no sabiendo que el dia siguiente volveria la alta marea.

Ultima. Y la muerte.

CAPÍTULO XXII.

Providencias de Alexandro para asegurar su armada: entra en el Océano, y vuelve despues á los suyos: envia quiénes averiguen las propiedades del Océano.

Jamque nox appetebat, et regem quoque desperatio salutis ægritudine affecerat. Non tamen invictum animum curæ obruunt, quin totâ nocte præsideret in speculis, equitesque præmitteret ad os amnis, ut, cùm mare rursùs exæstuarè sensissent, procederent. Navigia quoque lacerata refici, et eversa fluctibus erigi jubet, paratosque esse, et intentos, cùm rursùs mare terras inundasset. Totâ eâ nocte inter vigilias, adhortationesque consumptâ, celeriter equites ingenti cursu refugere. Et secutus est æstus. Qui primo, aquis leni tractu subeuntibus, cœpit levare navigia, mox totis campis inundans, etiam impulit classem: plaususque militum, nauticorumque insperatam salutem immodico celebrantium gaudio, litoribus, ripisque resonabat. *Unde tantum redisset subito mare? quò pridie refugisset? quenam esset ejusdem elementi natura, modò discors, modò imperio temporum obnoxia? mirabundi requirebant.* Rex, cùm ex eo, quod acciderat, conjectaret, post Solis ortum statim tempus esse, media nocte ut æstum occuparet, cum paucis navigiis secundo amne defluxit, evectorumque os ejus, CCCC stadia processit in mare. Tandem voti sui compos, præsidibus et maris et locorum Diis sacrificio facto, ad classem rediit. Hinc adversum flumen subiit classis. Et altero die apulsa

est haud procul lacu salso: cujus ignota natura plerosque decepit temerè ingressos aquam. Quippè scabies corpora invasit, et contagium morbi etiam in alios vulgatum est. Oleum remedio fuit. Leonato deinde præmisso, ut puteos foderet, quà terrestri itinere ducturus exercitum videbatur (quippe sicca erat regio) ipse cum copiis substitit, verum tempus expectans. Interim urbes plerasque condidit. Nearcho, atque Onesicrito, nauticæ rei peritis, imperavit, ut *validissimas navium deducerent in Oceanum, progressique, quoad tutò possent, naturam maris noscerent: vel eodem anse, vel Euphrate subire eos posse, cum reverti ad se vellent.*

NOTAS.

In speculis. En la gavia ó combes de atalaya.

Os amnis. La desembocadura del rio. Por donde entra en el mar.

Modò. Ya opuesta, ya sujeta.

Post solis. Que el tiempo de la alta marea era despues de amanecer; para prevenirse y anticiparse al fluxo se hizo á la vela á la media noche, y entrando en la desembocadura del rio.

Voti sui compos. Saliendo con su intento.

Præsilibus. A Neptuno, Glauco, Ino Ninfa, y Melicerta su hijo &c. Vide Cic. quæst. 1. Tuscul.

Adversum flumen. Contra la corriente del rio: rio arriba; *secundo anse* es rio abaxo, dexándose llevar de la corriente.

CAPÍTULO XXIII.

Entrégansele varias gentes : funda una ciudad : saquea los Indios : hambre de su ejército.

Jamque mitigatâ hyeme, et navibus, quæ inu- tiles videbantur, crematis, terrâ ducebat exercitum. Nonis castris in regionem Abaritarum, inde toti- dem diebus in Gedrosiorum regionem perventum est. Liber hic populus, concilio habito, dedit se. Nec quidquam deditis præter commeatus imperatum est. Quinto hinc die venit ad flumen, *Arabon* incolæ appellant. Regio deserta, et aquarum inops exci- pit, quam emensus in Horitas transit. Ibi majorem exercitus partem Hephæstioni tradidit; levem ar- maturam cum Ptolomæo, Leonatoque partitus est. Tria simul agmina populabantur Indos: magnæque prædæ actæ sunt. Maritimos Ptolomæus; ceteros ip- se Rex, et ab aliâ parte Leonatus urebant. In hâc quòque regione urbem condidit, deductique sunt in eam Arachosii. Hinc pervenit ad maritimos In- dos. Desertam, vastamque regionem latè tenent, ac ne cum finitimis quidem ullo commercii jure miscentur. Ipsa solitudo naturâ quòque immitia ef- feravit ingenia. Prominent unguens nunquam reci- si, comæ hirsutæ, et intonsæ sunt. Tuguria, contis, et ceteris purgamentis maris struunt. Ferarum pel- libus tecti, piscibus Sole duratis, et majorum quò- que belluarum, quas fluctus ejicit, carne vescun- tur. Consumptis igitur alimentis, Macedones pri- mò inopiam, deinde ad ultimum famem sentire cœperunt, radices palmarum (namque sola ea ar- bor gignitur) ubique rimantes. Sed, cùm hæc quò- que alimenta defecerant, jumenta cædere aggressi,

ne equis quidem abstinebant. Et, cum deessent quæ sarcinas veherent, spolia de hostibus, propter quæ ultima Orientis peragraverant, cremabant incendio.

NOTAS.

Levem. Los que iban armados á la ligera.

Efferavit. Los hace mas feroces de lo que fueran por su natural.

Purgamentis. Y con lo que arroja el mar á las playas.

Rimantes. Buscando y arrancando por todas partes.

CAPÍTULO XXIV.

Peste en el ejército de Alexandro, de que mueren muchos.

Famem deinde pestilentia sequuta est. Quippè in salubrium ciborum novi succi; ad hoc itineris labor, et ægritudo animi vulgaverant morbos. Et nec manere sine clade, nec progredi poterant. Manentes fames, progressos acrior pestilentia urgebat. Ergo strati erant campi penè pluribus semivivis, quam cadaveribus. Ac ne leviùs quidem ægri sequi poterant: quippè agmen raptim agebatur: tantum singulis ad spem salutis ipsos proficere credentibus, quantum itineris festinando præciperent. Igitur qui defecerant, notos, ignotosque, ut allevarentur, orabant. Sed nec jumenta erant, quibus excipi possent, et miles vix arma portabat, imminentisque etiam ipsi facies mali ante oculos erat. Ergo sæpiùs revocati, ne respicere quidem suos sustinebant, misericordiâ in formidinem versâ. Illi relictî Deos testes, sacra communia, Regisque implorabant

opem. Cùmque frustrà surdas aures fatigarent, in rabiem desperatione versi, parem suo exitum, similesque ipsis amicos, et contubernales precabantur. Rex dolore simul, et pudore anxius, quia causa tantæ cladis ipse esset, ad Phrataphernem Parthienorum Satrapem misit, qui juberet camelis cocta cibaria afferre. Alios quòque finitimarum regionum Præfectos, certiores necessitatis suæ fecit. Nec cessatum est ab his. Itaque fame duntaxat vindicatus exercitus, tandem in Gedrosiæ fines perducitur. Omnium rerum solo fertili regio est, in qua stativa habuit, ut vexatos milites quiete firmaret,

N O T A S.

Ad hoc. Ademas de esto el trabajo.

Raptim. A toda priesa.

Quantum. Cuanto camino pudiesen adelantar, dándose priesa.

Excipi. En que pudiesen ponerlos.

Sacra. El que profesaban una misma religion.

Parem exitum. Muerte semejante á la suya.

Nec cessatum. No dexaron estos de hacerlo prontamente.

Vindicatus. Libre de la hambre.

CAPÍTULO XXV.

Cartas de Leonato y Cratero: resarce Alexandro el daño que habia padecido su gente: á imitacion de Baco dispone un triunfo: muerte de Astatpe.

Hic Leonati litteras accipit, conflixisse ipsum cum octo millibus peditum, et CCCC equitibus

Oritarum, prospero eventu. A Cratere quoque nuntius venit, *Ozinem, et Zariaspen nobiles Persas defectionem molientes oppressos à se, in vinculis esse.* Præposito igitur regioni Siburtio (namque Memnon Præfectus ejus nuper interierat morbo) in Carmaniam ipse processit. Aspastes erat Satrapes gentis, suspectus res novare voluisse, dum in indiâ Rex esset. Quem occurrentem, dissimulatâ irâ, comiter alloquutus, dum exploraret, quæ delata erant, in eodem honore habuit. Cum Indiæ Præfecti (sicut imperatum erat) equorum, jumentorumque jugalium vim ingentem ex omni, quæ sub Imperio erat, regione misissent, quibus deerant impedimenta, restituit. Arma quoque ad pristinum refecta sunt cultum. Quippè haud procul à Perside aberant, non pacatâ modò, sed etiam opulentâ. Igitur (ut suprâ dictum est) æmulatus Patris Liberi non gloriam solùm, quam ex illis gentibus deportaverat, sed etiam famam (sive illud triumphus fuit ab eo primum institutus, sive bachantium lusus statuit imitari) animo super humanum fastigium elato; *vicos, per quos iter erat, floribus, coronisque sterni jubet, liminibus ædium crateras vino repletos, et alia eximie magnitudinis vasa disponi; vehicula deinde constrata, ut plures capere milites possent, in tabernaculorum modum ornari, alia candidis velis, alia veste pretiosa.* Primi ibant amici, et cohors Regia, variis redimita floribus, coronisque. Alibi tubicinum cantus, alibi lyræ sonus audiebatur. Ibat in vehiculis pro copia cujusque adornatis, commessabundus exercitus, armis, quæ maximè decora erant, circumpendentibus. Ipsum, convivasque currus vehebat, crateris aureis, ejusdemque materiæ ingentibus pocu-

lis prægravis. Hoc modo per dies septem bacchabundum agmen incessit. Parata præda, si quid victis saltem adversus commessantes animi fuisset. Mille herculè viri modò, et sobrii, septem dierum crapulâ graves in suo triumpho capere poterunt. Sed fortuna, quæ rebus famam pretiumque constituit, hîc quòque militiæ probrum vertit in gloriam. Et præsens ætas, et posteritas deinde mirata est, per gentes nondum satis domitas incessisse temulentos, Barbaris, quod temeritas erat, fiduciam esse credentibus. Hunc apparatus carni-fex sequebatur. Quippè Satrapes Aspastes (de quo ante dictum est) interfici jussus est. Adeò nec luxuriæ quidquam crudelitas, nec crudelitati luxuria obstat.

N O T A S.

Dum in. Mientras Alexandro habia estado en la India.

Vim ingentem. Mucho número: muchas bestias de carro.

Deerant. A los que les hacian falta para llevar sus cargas.

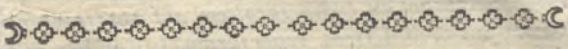
Sive illud. O ya fuese que esto fue una especie de triunfo, inventado por él.

Sive. O representacion de lo que se hace en las fiestas del dios Baco.

Pro copia. Segun la posibilidad de cada uno.

Parata præda. Despojo y víctimas dispuestas, si hubieran tenido los vencidos algun ánimo.

Mille. Solo mil, con tal que fueran hombres, y estuvieran sobre sí.

LIBER DECIMUS.

CAPÍTULO PRIMERO.

*Hace Alexandro justicia contra algunos go-
bernadores suyos y contra seiscientos minis-
tros de sus injusticias.*

Iisdem ferè diebus Cleander, et Sitalces, et cum Agathone Eracon superveniunt, qui Parmenionem jussu Regis occiderant: quinque millia peditum cum equitibus mille. Sed et accusatores eos, provinciâ, cui præfuerant, sequebantur. Nec tot facinora, quot admiserant, compensare poterant cædis perquam gratæ Regi ministerio. Quippè cum omnia profana spoliassent, nec sacris quidem abstinerat: virginesque, et principes fœminarum stupra perpressæ, corporum ludibria deflebant. Invisum Macedonum nomen avaritia eorum, ac libido Barbaris fecerat. Inter omnes tamen eminebat Cleandri furor, qui nobilem virginem constupratam servo suo pellicem dederat. Plerique amicorum Alexandri, non tam criminum, quæ palàm objiciebantur, atrocitatem, quàm memoriam occisi per eos Parmenionis, quod tacitum prodesse reis apud Regem poterat, intuebantur, læti recidisse iram in iræ ministros, nec ullam potentiam scelere quæsitam cuiquam esse diuturnam. Rex, cognitâ causâ, pronuntiavit, *ab accusatoribus unum, et id maximum crimen esse præteritum, desperationem salutis suæ. Nunquam enim talia ausu-*

ros, qui ipsam ex India sospitem aut optassent reverti, aut credidissent reversuram. Igitur hos quidem vinxit: DC autem militum, qui sævitæ eorum ministri fuerant, interfici jussit. Eodem die sumptum est supplicium de his quòque, quos auctores defectionis Persarum Craterus adduxerat.

NOTAS.

Quinque millia. Súplase el verbo *adducebant* ú otro equivalente.

Tantum. En su corazon y ánimo: en el interior.

Recidisse. Alegres de que fuesen el objeto de la indignacion de Alexandro aquellos de quienes se habia servido para satisfacer á su enojo.

Desperationem. El haber creido ellos que no volveria vivo de la India.

CAPÍTULO II.

Adquiere Alexandro muchas noticias del Océano y de una de sus islas: marchas ideadas de Alexandro por sujetar todo el mundo.

Haud multo post Nearchus, et Onesicritus, quos longiùs in Oceanum procedere jusserat, supervenerunt. Nuntiabant autem quædam audita, alia comperta. Insulam ostio amnis subjectam auro abundare, inopem equorum esse. Singulos equos ab iis, qui ex continenti trajicere auderent, singulis talentis emi. Plenum esse belluarum mare, æstu secundo eas ferri, magnarum navium

corpora æquantes, truci cantu deterritas sequi classem, cum magno æquoris strepitu, velut demersa navigia, subisse aquas. Cetera incolis crederant: inter quæ Rubrum mare non à colore undarum, ut plerique crederent, sed ab Erythro Rege appellari. Esse haud procul à continenti insulam palmetis frequentibus consitam, et in medio ferè nemore columnam eminere, Erythri Regis monumentum, litteris gentis ejus scriptam. Adiciebant, navigia, quæ lixas, mercatoresque vexissent, famam auri sequutis gubernatoribus, in insulam esse transmissa, nec deinde ab iis postea visa. Rex cognoscendi plura cupidine accensus, rursùs eos terram legere jubet, donec ad Euphratem appellerent classem, inde adverso amne Babylonem subituros. Ipse animo infinita complexus, statuerat, omni ad Orientem maritimâ regione perdomitâ, ex Syriâ petere Africam, Carthagini infensus. Inde Numidiæ solitudinibus peragratis, cursum Gades dirigere (ibi namque columnas Herculis esse, fama vulgaverat) Hispaniam deinde, quam *Iberiam* Græci à flumine Ibero vocabant, adire; et prætervehi Alpes, Italiæque oram, unde in Epirum brevis cursus est. Igitur Mesopotamiæ Prætoribus imperavit, materiâ in Libano monte cæsâ, devectâque ad urbem Syriæ Tapsacum, ingentium carinas navium ponere, septiremes omnes esse, deducique Babylonem. Cypriorum Regibus imperatum, ut æs, stupamque, et vela præberent. Hæc agenti, Pori, et Taxilis Regum litteræ traduntur, Abisarem morbo, Philippum Præfectum ipsius ex vulnere interisse, oppresosque, qui vulnerassent eum. Igitur Philippo substituit Eudæmonem. Dux erat Thracum. Abisaris Regnum filio ejus attribuit.

NOTAS.

Subjectam. Que estaba á la desembocadura del rio Indo.

Truci. Que espantadas con voces descompasadas y alaridos para que no siguiesen el navío, se habian zabullido.

In insulam. Habian aportado á la isla, sin que los volviesen despues á ver.

Legere terram. Ir costeando hasta la boca del Eúfrates, y que de alli rio arriba fuesen á Babilonia.

CAPÍTULO III.

Presentes que hace Orsino á Alexandro y sus amigos: es intcuamente acusado y muerto.

Ventum est deinde Pasargadas. Persica est gens, cujus Satrapes Orsines erat, nobilitate, ac divitiis inter omnes Barbaros eminens. Genus ducebat à Cyro quondam Rege Persarum. Opes et à majoribus traditas habebat, et ipsa longá Imperii possessione cumulaverat. Is Regi cum omnis generis donis, non ipsi modò ea, sed etiam amicis ejus daturus, occurrit. Equorum domiti greges sequebantur, currusque argento, et auro adornati, pretiosa supellex, nobiles gemmæ, aurea magni ponderis vasa, vestesque purpureæ, et signati argenti talentum quatuor millia. Ceterùm tanta benignitas Barbaro causa mortis fuit. Nam, cùm omnes amicos Regis donis super ipsorum vota coluisset, Ba-

goæ spadoni, qui Alexandrum obsequio corporis devinxerat sibi, nullum honorem habuit. Admonitusque à quibusdam, quàm Alexandro cordi esset, respondit: *amicos Regis, non scorta se colere; nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro affamarentur.* His auditis, spado potentiam flagitio, et dedecore quæsitam, in caput nobilissimi, et insontis exercuit. Namque gentis ejusdem levissimos falsis criminibus adstruxit, monitos tum demùm ea deferre, cùm ipse jussisset. Interim, quoties sine arbitris erat, credulas Regis aures implebat, dissimulans causam iræ, quò gravior criminantis auctoritas esset. Nondum suspectus erat Orsines, jam tamen vilior. Reus enim in secreto agebatur, latentis periculi ignarus. Jam matura erant in perniciem innocentis mendacia, et fatum, cujus inevitabilis sors est, appetebat. Fortè enim sepulchrum Cyri Alexander jussit aperiri, in quo erat conditum ejus corpus, cui dare volebat inferias. Auro, argentoque repletum esse crediderat. Quipè ita famâ Persæ vulgaverant. Sed præter clypeum ejus putrem, et arcus duos Scythicos, et acinacem, nihil reperit. Ceterùm coronâ aurea impositâ, amiculo, cui assueverat ipse, solium, in quo corpus jacebat, velavit; miratus tanti nominis Regem, tantis præditum opibus, haud pretiosius sepultum esse, quàm si fuisset è plebe. Proximus erat lateri spado, qui Regem intuens. *Quid mirum, inquit, est, inania sepulchra esse Regum, cum Satraparum domus aurum inde egestum capere non possint? Quod ad me attinet, ipse hoc bustum antea non videram, sed ex Dario ita accepi, tria millia talentum condita esse cum Cyro. Hinc illa benignitas in te, ut quod impunè habere non poterat Orsines, donando etiam gra-*

tiam iniret. Concitaverat jam animum in iram, cum hi, quibus negotium idem dederat, superveniunt. Hinc Bagoas, hinc ab eo subornati falsis criminibus occupant aures. Antequàm accusari se suspicaretur Orsines, in vincula traditus est. Non contentus supplicio insontis spado, ipse morituro manum injecit. Quem Orsines intuens. *Audieram*, inquit, *in Asia olim regnasse fœminas, hoc vero novum est, regnare castratum.* Hic fuit exitus nobilissimi Persarum, nec insontis modo, sed eximia quoque benignitatis in Regem.

N O T A S.

Donis super. Habiéndoseles regalado mas de lo que podian desear y prometerse.

Potentiam. Se valió y usó de su mucho poder, habido por malos medios contra Orsines, hombre muy distinguido é inocente.

Levissimos. Sobornó é instruyó en falsos testimonios á los mas viles de su nacion.

Dzferre. Avisados de que fuesen á hacer la acusacion, quando.

Nondum. Nada sospechaba aún Alexandro de Orsines, sí bien no le estimaba ya tanto.

Agebatur. Le acusaban como á reo, quando el Rey estaba á solas.

Et fatum. Y habia llegado el dia de su muerte, de que ninguno puede verse libre.

Solium. Urna ó caxa para poner en ella los difuntos.

Bustum. Sepulcro.

CAPÍTULO IV.

*Muerte de Fradates: crueldad y vicios de Alexandro:
rebelion de casi toda la Tracia y parte de la Grecia:
muere Harpalo á traicion.*

Eodem tempore Phradates Regnum effectasse suspectus occiditur. Cœperat esse præceps ad representanda supplicia, idem ad deteriora credenda. Scilicet res secundæ valent commutare naturam: et raro quisquam erga bona sua satis cautus est. Idem enim paulò ante Lyncestem Alexandrum, delatum à duobus indicibus, damnare non sustinuerat, humiliores quoque reos, contra suam voluntatem, quia ceteris videbantur insontes, passus absolvi. Hostibus victis regna reduxerat. Ad ultimum à semetipso degeneravit usque adeò, ut adversus libidinem animi, arbitrio scorti aliis Regna daret, aliis adimeret vitam. Iisdem ferè diebus literas à Cœno accipit de rebus in Europa gestis, dum ipse Indiam subigit. Zopyrio Thraciæ præpositus, dum expeditionem in Getas faceret, tempestatibus, procellisque subito cohortis, cum toto exercitu oppressus erat. Qua cognita clade, Seuthes Odrysas populares suos ad defectionem compulerat. Amissa propemodum Thracia, nec Græcia quidem erat in fide. *** Igitur triginta navibus Sunium transmittunt. Promontorium est Atticæ terræ, undè portum urbis petere decreverant. His cognitis, Rex Harpalo, Atheniensibusque juxta infestus, classem parari jubet. Athenas protinus petiturus. Quod consilium dum agitatur, clam literæ ei redduntur. *Harpalum intrasse quidem Athe-*

nas, pecunia conciliasse sibi principum animos, mox concilio plebis, jussum urbe excedere, ad Græcos milites pervenisse, à quibus interceptum, et trucidatum à quodam viatore per insidias.

N O T A S.

Cæperat. Era ya precipitado Alexandro en castigar, y en echarlo todo á la peor parte, y dar asenso siempre á lo peor.

Et rarò. Y es muy raro el hombre que sabe usar bien de su felicidad.

Hostibus. Habia conservado en sus reynos y en la dignidad de Reyes á los enemigos que habia vencido.

Transmittunt. Pasaron en treinta naves á Sanio Harpalio y los que llevaban á sueldo.

CAPÍTULO V.

Altéranse los Atenienses por un orden del Rey: paga las deudas de su ejército: envia á su patria á los soldados mas viejos; quieren todos lo mismo, y se alborotan.

His lætus in Europam trajiciendi consilium omisit. Sed exules, præter eos, qui civili sanguine aspersi erant, recipi ab omnibus Græcorum civitatibus, queis pulsati erant, jussit. Et Græci haud ausi imperium aspernari, quamquam solvendarum legum id principium esse censebant, bona quoque, quæ extarent, restituere damnatis. Soli Athenien-

ses non suæ modo, sed etiam publicæ vindices libertatis, colluvionem hominum, quia ægre ferebant, non Regio Imperio, sed legibus, moribusque patriis regi assueti, prohibuere finibus, omnia potius toleraturi, quàm purgamenta quondam urbis suæ, tunc etiam exilii admitterent. Alexander, senioribus militum in patriam remissis, tredecim millia peditum, et duo millia equitum, quæ in Asia retineret, eligi jussit, existimans, modico exercitu contineri posse Asiam, quia pluribus locis præsidia disposuisset, nuperque conditas urbes, quas colonis repleret, res renovare cupientibus obstare. Ceterùm, priusquam excerneret, quos erat retenturus, edixit, ut omnes milites æs alienum profiterentur. Grave plerisque esse compererat. Et, quamquam ipsorum luxu contractum erat, dissolvere tamen ipse decreverat. Illi tentari ipsos rati, quò facilius ab integris sumptuosos discerneret, prolatando aliquantum extraxerant temporis. Et Rex satis gnarus, professioni æris pudorem, non contumaciam obstare, mensas totis castris poni jussit, et decem millia talentorum proferri. Tum demum fide facta professi sunt. Nec amplius ex tanta pecunia, quàm XXX et C talenta superfuere. Adeo ille exercitus, tot ditissimarum gentium victor, plus tamen victoriæ, quàm prædæ deportavit ex Asia. Ceterùm, ut cognitum est, alios remitti domum, alios retineri, perpetuam eum Regni sedem in Asia habiturum rati, vecordes, et disciplinæ militaris immemores, seditionis vocibus castra complent, Regemque ferocius, quàm aliàs adorti, omnes simul missionem postulare cœperunt, deformia ora cicatricibus, canitiemque capitum ostentantes. Nec aut Præfectorum castigatione, aut

verecundia Regis deterriti, tumultuoso clamore, et militari violentia volentem loqui inhibebant, palam professi, nusquam inde, nisi in patriam vestigium esse moturos. Tandem silentio facto, magis, quia motum esse credebant, quàm quia ipsi moveri poterat, quidnam acturus esset, expectabant.

N O T A S.

Solvendarum. De quitarles la libertad, y dexar sin fuerza sus leyes.

Quia agrè. Porque se les hacia muy cuesta arriba el obedecer al órden de Alexandro.

Grave. Que se hallaban los mas con muchas deudas.

Quò faciliùs. Para poder distinguir así facilmente los pródigos y cargados de deudas, de los moderados y que no debian nada.

Professione. Que no por tema, sino por vergüenza dexaban de declarar y confesar sus deudas.

Vecordes. Furiosos.

Verecundia. Ni conteniéndoles el respeto debido al Rey.

Inhibebant. No le querian dexar hablar.

CAPÍTULO VI.

Reprehende Alexandro á los suyos : quéjense estos uniformemente del discurso del Rey.

Ille, *quid hæc, inquit, repens consternatio? et tam procax atque effusa licentia denuntiat? Eloqui timeo. Palàm certè rupistis imperium, et precariò Rex sum, cui non alloquendi, non noscendi, monendique, aut intuendi vos jus reliquistis. Equidem cum alios dimittere in patriam, alios mecum paulò post deportare statuerim, tam illos acclamantes video, qui habituri sunt, quàm vos, cum quibus præmissos subsequi statui. Quid hoc est rei? Dispari in causa idem omnium clamor est. Perverlim scire, utrum, qui discedunt, an qui retinentur, de me querantur? Crederes uno ore omnes substulisse clamorem: ita pariter ex tota concione responsum est, omnes queri. Tum ille, non herculè, inquit, potest fieri, ut adducar, querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis, in qua major pars exercitus non est, utpote cum plures dimiserim, quàm retenturus sum. Subest nimirum altius malum, quod omnes avertit à me. Quando enim Regem universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos, sed est quidam in illis pudor à ceteris destitutos relinquendi. Verum ego tam furiosæ consternationis oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem herculè spem, quam ex vobis conceperam, damno: nec ut cum militibus meis (jam enim esse desistis) sed ut cum ingratis civibus porrò agere decrevi. Secundis rebus, quæ circumfluant vos, insanire cœpistis, oblitì status ejus, quem beneficio*

exuistis meo. Digni herculè, qui in eodem consenes-
catis, quoniam facilius est vobis adversam, quàm
secundam regere fortunam. En tandem Illyriorum
paulò antè, et Persarum tributariis, Asia, et tot
gentum spolia fastidio sunt. Modo sub Philippo se-
minudis, amicula ex purpura sordent: aurum, et ar-
gentum oculi ferre non possunt. Lignea enim vasa
desiderant, et ex cratibus scuta, rubiginemque gla-
diorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, et quingenta
talenta æris alieni, cum omnis Regia supellex haud
amplius, quàm sexaginta talentorum esset, meorum
mox operum fundamenta. Quibus tamen (absit invi-
dia) imperium maximè terrarum partis imposui.
Asiæne pertæsum est, quæ vos gloria rerum gesta-
rum Diis pares fecit? In Europam ire properatis,
Rege deserto, cum pluribus vestrum defuturum via-
ticum fuerit, ni æs alienum luissem, nempe ex Asia-
tica prædæ. Nec pudet profundo ventre devictarum
gentium spolia circumferentes reverti velle ad libe-
ros, conjugesque, quibus pauci præmia victoriæ po-
testis ostendere. Nam ceterorum, dum etiam spei ves-
træ obviam istis, arma quoque pignori sunt. Bonis
verò mililibus cariturus sum, pellicum suarum con-
cubinis: quibus hoc solum ex tantis opibus superest,
quod impenditur. Proinde, fugientibus me, pateant
limites: facessite hinc ocyùs. Ego cum Persis abeun-
tium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos
meos, ingratisimi cives. Læti vos excipient paren-
tes, liberique, sine vestro Rege redeuntes, obviam
ibunt desertoribus, transfugisque. Triumphabo me-
herculè de fuga vestra, et ubicumque ero, expetam
pænas, hos, cum quibus me relinquitis, colendo, præ-
ferendoque vobis. Jam autem scietis, et quantum si-
ne Rege valeat exercitus, et quid opis in me uno sit.

Desiluit deinde frendens de tribunali, et in medium armatorum agmen se immisit. Notatos quoque, qui ferocissimè oblocuti erant, singulos manu corripuit, nec ausos repugnare, tredecim asserandos custodibus corporis tradidit.

NOTAS.

Quid hæc. Qué quiere decir este alboroto repentino, esa desvergonzada y desenfrenada libertad que os tomáis?

Quid hoc est rei? Qué es esto? Cómo es esto?

Uno ore omnes. Que todos á una.

Non herculè. No puedo ciertamente persuadirme y creer.

Utpote cum. Supuesto que.

Subest. Otra es la causa, y peor.

Destitutos. A sus amigos y dueños desamparados de los demas esclavos.

Omnem herculè. Ya no tengo confianza en vosotros, ni esperanza de vosotros.

Hoc cultu. En este estado os hallábais cuando yo tomé la corona empeñada en quinientos talentos, no teniendo el erario sino sesenta, con los que dí principio, y (no es por alabarme, puedo decirlo sin vanidad) me he hecho señor de casi todo el mundo.

Nempe. Y esto de lo que he sacado de la Asia.

Profundo. Habiendo gastado en comer y beber tanto botín y despojo de las naciones vencidas.

Nam ceterorum. Porque los demas han empeñado sus armas, dándose priesa por la esperanza de volverse.

In quod. Que aquellos y aquellas en quien lo gastan y emplean.

Liberate. Quitaos de mis ojos: apartaos de mí.

Hos. Los Persas y regimientos de naciones.

CAPÍTULO VII.

Castiga el Rey á algunos, sin que nadie ose oponérsele: piden perdón los Macedonios, y el Rey no se lo da.

Quis crederet sævam paulò ante concionem obtorpuisse subito metu, et, cum ad supplicium videret trahi, nihilo áusos graviora, quàm ceteros, * tam effusam antea licentiam, atque seditiosam militum violentiam ita compressam, ut non modo nullus ex omnibus irruenti Regi restiterit, verum etiam cuncti pavore exanimati, attoniti similes, quid de ipsis quoque Rex statuendum censeret, suspensa mente expectarent? Itaque * sive Regii nominis, quod gentes, quæ sub Regibus sunt, inter Deos colunt; sibi propria ipsius veneratio, sive fiducia tanta vi exercentis imperium, conterruit eos: singulare certè ediderunt patientiæ exemplum. Adeoque non sunt accensi supplicio commilitonum, cum sub noctem interfectos esse nossent, ut nihil omiserint, quod singuli magis obedienter, ac piè facerent. Nam, cum postero die prohibiti aditu venissent, Asiaticis modo militibus admissis, lugubrem totis castris edidere clamorem, denuntiantes, protinus esse morituros, si Rex perseveraret irasci. At ille pervicacis ad omnia, quæ agitasset, animi, peregrinorum militum concionem advocari jubet, Macedonibus intra castra co-

hibitis. Et, cùm frequentes coissent, adhibito interprete, talem orationem habuit.

NOTAS.

Savam. Que aquella junta atrevida é insolente.
Inter Deos. Respetan como á dioses á sus reyes.
Ipsius. El respeto que tenían á Alexandro.
Adeoque non. Y estuvieron tan lejos de irritarse.

CAPÍTULO VIII.

Oracion de Alexandro á los Persas.

Cum ex Europa trajicerem in Asiam, multas nobiles gentes magnam vim hominum Imperio meo me additurum esse sperabam. Nec deceptus sum, quòd de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoque accessit, quid video fortes viros erga Reges suos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere credideram, et nimia felicitate mergi in voluptates. At herculè munia militiæ hoc animorum, corporumque robore impigrè toleratis. Et, cum fortes viri sitis, non fortitudinem magis, quàm fidem colitis. Hoc ego nunc primum profiteor, sed olim scio. Itaque et delectum et vobis juniorum habui, et vos meorum militum corpori immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis: obsequium verò, et patientia imperii longè præstantior est, quàm ceteris. Ergo ipse Oxatris Persæ filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatus ex captiva liberos tollere. Mox deinde, cum stirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorem Darii filiam

dux: proximisque amicorum auctor fui ex captivis generandi liberos, ut hoc sacro fœdere omne discrimen victi, et victoris excluderem. Proinde genitos esse vos mihi, non ascitos milites credite. Asiæ, et Europæ unum, atque idem Regnum est. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem: et cives mei estis, et milites. Omnia eundem ducunt colorem. Nec Persis Macedonum mores adumbrare, nec Macedonibus Persarum imitari indecorum est. Ejusdem juris esse debent, qui sub eodem Rege victuri sunt.

N O T A S.

Sed ad illa. Pero á esto que yo esperé y que creí, se añade tambien.

At herculè. Pero ciertamente que llevais las fatigas que trae de suyo la milicia con igual ánimo que resistencia.

Hoc ego. Esta es la primera vez que digo esto, pero há mucho tiempo que lo sé.

Corpori immiscui. Incorporé.

Obsequium. Aunque vuestra obediencia y sujecion es mayor que la de los otros, y Macedonios.

Liberos tollere. Tener sucesion.

Ut hoc. Para que por medio del vínculo del matrimonio.

Inveteravi. Hice que pasasen á ser usos recibidos las modas de los extrangeros.

Omnia eundem. Ya no os diferenciais de los Macedonios ni en el vestido, ni armas, ni costumbres: en nada os diferenciais ya &c.

CAPÍTULO IX.

Fia la guarda de su persona á los Persas: arrepentimiento de sus soldados: perdónalos Alexandro: llama á Antípatro de la Macedonia, y envia en su lugar á Cratero.

“ ***Hac oratione habita, Persis corporis sui custodiam credidit, Persas satellites, Persas apparitores fecit. Per quos cum Macedones, qui huic seditioni occasionem dedissent, vincti ad supplicia traherentur, unum ex iis, auctoritate, et ætate gravem, ad Regem ita locutum ferunt.***” *Quousque, inquit, animo tuo, etiam per supplicia, et quidem externi moris obsequeris? Milites tui, cives tui, incognita causa, captivis suis ducentibus, trahuntur ad pœnam. Si mortem meruisse judicas, saltem ministros supplicii muta.* Amico animo, si veri patiens fuisset, admonebatur. Sed in rabiem ira pervenerat. Itaque rursus (nam parumper, quibus imperatum erat, dubitaverant) mergi in amnem, sicut vincti erant, jussit. Nec hoc quidem supplicium seditionem militum movit. Namque copiarum duces, atque amicos ejus manipuli adeunt, petentes: *Ut si, quos adhuc pristina noxa judicaret esse contactos, juberet interfici, offerre se corpora iræ, trucidaret.* *** Postquàm verò cognitum est, Persis ducatus datos, Barbaros in varios ordines distributos, atque Macedonica iis imposita nomina, se verò ignominiosè penitus rejectos esse, non jam amplius conceptum animi dolorem perferre potuerunt. Sed concursu in Regiam facto, interiori duntaxat retenta tunica, arma ante januam, pre-

nitentiæ signum, projecerunt, ac præ foribus stantes intromitti se, sibi que ignosci suppliciter, atque flentes orabant, utque Rex suppliciiis suis potius saturaret se, quàm contumeliis: ipsos, nisi venia impetrata, non discessuros. Quæ cum Alexandro nuntiata essent, apertis Regiæ foribus ad ipsos est egressus. Postquàm vero ipsorum ejulatum, atque pœnitentiam, nec non miserandum, atque afflictum habitum vidisset, diu quoque collacrymatus est. Eaque modestia, ut ipsis ignosceret, obtinuerunt. Eis deinde nunc modestè incusatis, nunc comiter appellatis, complures bello inutiles exauctoravit, magnificentissimè que donatos dimisit. Scribens quoque ad Antipatrum Macedoniæ Præfectum, eis ad spectanda certamina priores in teatro sedes assignari, coronatosque sedere jussit. Defunctorum quoque liberos pupillos paterna contrahere stipendia voluit; Cratero iis præposito, quem etiam Antipatri loco, Macedonibus, Thesalis, Thracibusque præesse jussit. Antipatrumque cum supplemento tyronum in Crateri locum vocavit.

NOTAS.

Quousquè. Hasta cuándo ha de durar el dexarte llevar y saciar tu rabia.

Manipuli. Acudian en cuadrillas, escuadras de soldados.

Postquàm verò. Desde aqui hasta la muerte de Alexandro pereció, y echamos de menos la historia de nuestro autor; y nosotros por no privar á los lectores de la mejor parte de la historia de Alexandro, nos conformamos y ponemos aqui el suplemento que corre en las mas de las impresiones.

Ducatus. Los oficios mas honrosos, dentro y fuera de palacio.

Saturet. Satisfaga antes á su justa indignacion, castigándolos, que tratándolos con tanta ignominia y afrenta.

Eâque modestiâ. Y con estas humildes demostraciones.

Exauctoravit. Dió libertad á muchos soldados: dió la dimisoria ó licencia para volverse á sus casas.

CAPÍTULO X.

Diferencia entre Olimpias y Antipatro: para Alexandro á Echatana: muerte de Efestion: sentimiento de Alexandro: entra en Babilonia con presagios de alguna desgracia.

Jam pridem quidem Alexandro litteræ et ab Olympiade matre, et ab Antipatro redditæ erant, ex quibus mutnam inter ipsos simultatem perceperat. Mater Antipatrum affectati Regni insimulabat. Antipater Olympiadem multa præter ipsius decorum gerere scripserat. Itaque evocari se valdè iniquo ferens animo, Alexandrum veneno interficere statuit. Peractis his rebus omnibus, Alexander ad Echatana Mediæ profectus, Regni necessaria disposuit: spectacula denuo, et solemnes indixit dies. Illis fortè diebus Hephæstion, quem Rex unicè, ac fratris loco diligebat, febricitans moritur. Ex quo Alexander incredibili affectus dolore multa, quæ Regiam majestatem minimè decerent, admisisse

dicitur. Miserum quippè medicum, tamquam in curando negligentior fuisset, suspendi jussit. Super amici corpus exanime ejulans procubuit: vixque inde ab amicis abstractus est. Diem, atque noctem luctum continuavit. Aliaque nonnulla feruntur, quæ quidem ego minimè credo. Illud tamen verum est, quod Alexander Hephæstioni, tamquam Heroi, sacrificari jusserit. In funus, atque monumentum ei faciendum, plus, quàm duodecim millia talentorum impensa sunt. Revertenti Babylonem Chaldæi Vates occurrerunt, monentes, ne Babylonem ingrederetur. Profectionem enim ejus per id tempus vitæ periculum ei portendere. Quibus spretis, quo destinaverat ire, pergit. Nuntiabatur enim ei, legatos ex diversis terrarum orbis partibus undique Babylonem confluisse, ejusque adventum expectare. Adeò totum orbem nominis ejus terror invaserat, ut cunctæ gentes, velut destinato sibi Regi, adularentur. Igitur tamquam conventum universi orbis acturus, Babylonem pervenire festinabat. Quò cùm venisset, legatos omnes benignè susceptos domum remisit.

N O T A S.

Præter ipsius. Que descendian de una Reyna y madre de Alexandro.

Velut destinato. Como si estuviese ya destinado para Rey suyo.

Tamquam. Como para hacer alli Cortes generales de todo el mundo.

CAPÍTULO XI.

Dan veneno á Alexandro en un convite : quiere matarse : entra á verle su ejército antes de su muerte.

Iisdem ferè diebus convivium apud Thessalum Medium institutum est : ad quod Rex quoque cum sodalibus vocatus venit. Ibi nondum Herculis scypho epoto, repentè velut telo confixus, ingemuit. Elatus è convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret. Amici causam morbi intemperiem ebrietatis divulgant. Revera autem insidiæ fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit. Antipater enim præparatum venenum Cessandro filio, qui cum fratribus Philippo, et Jolla Regi ministrare solebat, dederat, præmonito eo, ne aliis, quàm Thessalo, et fratribus crederet. Philippus itaque, et Jollas, potum Regis prægustare soliti, in aqua frigida venenum habentes, eam prægustatæ potioni Regis supermiserunt. Quarto deinde die, cum milites partim mortuum suspicarentur, idque celari crederent, partim ejus desiderium ferre non possent, mœsti sese in Regiam contulerunt, ut sibi Regis videndi copia fieret, orantes. Atque à custodibus ex mandato Regis intromissi sunt.***

N O T A S.

Herculis. El vaso consagrado á Hércules. *Alii:* habiendo bebido en honor de Hércules.

Crederet. No fiase de otros el secreto: no lo comunicase.

Eam. Echaron el agua fria en la bebida del Rey, que habian gustado ya.

Desiderium. El deseo que tenian de ver á Alexandro.

CAPÍTULO XII.

Prosigue la historia de Curcio. Despidese Alexandro de su ejército: últimas disposiciones suyas, y su muerte.

Intuentibus lacrymæ obortæ præbuere speciem jam non Regem, sed funus ejus visentis exercitus. Mœror tamen circumstantium lectum eminebat. Quos ut Rex aspexit: *Invenietis*, inquit, *cum excessero, dignum talibus viris Regem?* Incredibile dictu, auditoque, in eodem habitu corporis, in quem se composuerat, cum admissurus milites esset, durasse, donec à toto exercitu illo ad ultimum persalutatus est. Dimissoque vulgo, velut omni vitæ debito liberatus, fatigata membra rejecit. Propiusque adire jussis amicis (nam et vox deficere jam cœperat) detractum anulum digito Perdiccæ tradidit, adjectis mandatis, ut corpus suum ad Hammonem ferri juberet. Quærentibusque his, cui relinqueret Regnum, respondit: *Et, qui esset optimus: ceterum prævidere jam se, ob id certamen magnos funebres ludos parari sibi.* Rursus, Perdicca interrogante: *Quando cælestes honores haberi sibi vellet*, dixit: *Tum velle, cum ipsi felices essent.* Suprema hæc vox fuit Regis, et paulò post extinguitur.

Præbuere. Ofrecieron á la vista un ejército, que miraba mas á su Rey muerto que vivo.

Habitu. En la misma postura; del modo mismo.

A toto....ad ultimum. Todos uno á uno: desde el primero hasta el último.

Ob id certamen. Que por las diferencias y altercaciones que habria sobre su sucesor, se dispondria un teatro en que se derramaria mucha sangre: muchas guerras civiles. Alude tambien á los espectáculos de gladiadores, que solian celebrar los Romanos en las exéquias de los grandes hombres.

CAPÍTULO XIII.

Sentimiento universal en la muerte de Alexandro, y demostraciones de ello.

Ac primo ploratu, lamentisque, et planctibus tota Regia personabat. Mox, velut in vasta solitudine, omnia tristi silentio muta torpebant, ad cogitationes, quid deinde futurum esset, dolore converso. Nobiles pueri custodiae corporis ejus assueti, nec doloris magnitudinem capere, nec seipsum intra vestibulum Regiae retinere potuerunt: vagique, et furentibus similes: totam urbem luctu, ac mœrore compleverant, nullis questibus omissis, quos in tali casu dolor suggerit. Ergo qui extra Regiam adstiterant, Macedones pariter, Barbarique concurrunt. Nec poterant victi á victoribus in

communi dolore discerni. Persæ justissimum, ac mitissimum Dominum, Macedones optimum, ac fortissimum Regem invocantes, certamen quoddam mœroris edebant. Nec mœstorum solùm, sed etiam indignantium voces exaudiebantur, tam viridem, et in flore ætatis, fortunæque invidia Deum ereptum esse rebus humanis. Vigor ejus, et vultus educens in prælium milites, obsidentis urbes, evadentis in muros, fortes viros pro concione donantis, occurrebant oculis. Tum Macedonas divinos honores negasse ei pœnitebat; impiosque, et ingratos fuisse se confitebantur, quod aures ejus debita appellatione fraudassent. Et, cum diu nunc in veneratione, nunc in desiderio Regis hæssissent, in ipsos versa miseratio est. Macedonia profecti ultrà Euphratem, mediis hostibus novum Imperium aspènantibus, destitutos se esse cernebant: sine certo Regis hærede, publicas vires ad se quemque tracturum. Bella deinde civilia, quæ secuta sunt, mentibus augurabantur. Iterum non de Regno Asiæ, sed de Rege, ipsis sanguinem esse fundendum. Novis vulneribus veteres rumpendas cicatrices. Senes debiles modo petita missione à justo Rege, nunc morituros pro potentia forsitan satellitis alicujus ignobilis. Has cogitationes volventibus nox supervenit, terroremque auxit. Milites in armis vigilabant. Babylonii, alius è muris, alius è culmine sui quisque tecti prospectabant quasi certiora visuri. Nec quisquam lumina audebat accendere. Et, quia oculorum cessabat usus, fremitus, vocesque auribus captabant. Ac plerumque vano metu territi, per obscuras semitas alius alii occurrentes: invicem suspecti, et solliciti ferebantur. Persæ comis suo more detonsis, in lugubri veste cum conjugibus, ac liberis,

non ut victorem, et modo hostem, sed ut gentis suæ justissimum Regem vero desiderio lugebant. Assueti sub Rege vivere, non alium, qui imperaret ipsis, digniorem fuisse confitebantur. Nec muris urbis luctus continebatur, sed proximam regionem, ab ea deinde magnam partem Asiæ eis Euphratem, tanti mali fama pervaserat.

NOTAS.

- Ad cogitationes.* A pensar en lo que.
Invocantes. Llamándole.
Tam viridem. Tan jóven: en sus verdes años.
Pro concione. A vista de todos, en públicos consejos de guerra.
In ipsos. Lloraban y se lastimaban de sí mismos.
Sine certo. No sabiéndose quién sería su sucesor: que no habiendo nombrado sucesor.
De rege. Por quien había de ser Rey: por el Rey y reyno.

CAPÍTULO XIV.

Déxase morir Sisigambis de sentimiento.

Ad Darii quoque matrem celeriter perlata est. Abscissa ergo veste, qua induta erat, lugubrem sumpsit: laceratisque crinibus, humi corpus abjecit. Assidebat ei altera ex neptibus, nuper amissum Hephæstionem, cui nupserat, lugens; propriasque causas doloris in communi mœstitia retractabat. Sed omnium suorum mala Sysigambis una capiebat. Illa suam, illa neptium vicem flebat.

Recens dolor etiam præterita revocaverat. Crederes modo amissum Darium, et pariter miseræ duorum filiorum exequias esse ducendas. Flebat mortuos simul, vivosque. *Quem enim puellarum acturum esse curam? Quem alium futurum Alexandrum? Iterum esse se captas, iterum excidisse Regno. Qui mortuo Dario ipsas tueretur, reperisse: qui post Alexandrum respiceret, utique non reperturas.* Subibat inter hæc animum, octoginta fratres suos eodem die ab Ocho sævissimo Regum trucidatos, adjectumque stragi tot filiorum patrem; è septem liberis, quos genuisset ipsa, unum superesse, ipsum Darium floruisse paulisper, ut crudelius posset extingui. Ad ultimum dolori succubuit, obvolutoque capite accidentes genibus suis neptem, nepotemque aversata, cibo pariter abstinuit, et luce. Quinto, postquam mori statuerat, die extincta est. Magnum profectò Alexandri indulgentiæ in eam, justitiæque in omnes captivos documentum est mors hujus, quæ cum sustinisset post Darium vivere, Alexandro esse superstes erubuit.

N O T A S.

Perlata est. Llegó la noticia.

Retractabat. Renovaba: volvia á traer á la memoria.

Reperisse. Habian hallado en Alexandro quien cuidase de ellas; pero que muerto Alexandro no hallarian ciertamente quien mirase por ellas.

Adjectumque. Y se siguió despues la muerte de su padre; éste fue Artaxérxes Memnon, que murió de pesadumbre y pena.

Accidentés. Postrados á sus pies.

Fortè. Echados en su regazo.

CAPÍTULO XV.

Alaba el autor las grandes prendas y virtudes de Alexandro, y excusa sus defectos y vicios.

Et herculè justè æstimantibus Regem liquet, bona naturæ ejus fuisse, vitia vel fortunæ, vel ætatis. Vis incredibilis animi, laboris patientia propemodum nimia, fortitudo non inter Reges modò excellens, sed inter illos quoque, quorum hæc sola virtus fuit, liberalitas sæpè majora tribuentis, quàm à Diis petuntur, clementia in devictos, tot Regna, aut reddita, quibus ea dempserat bello, aut dono data, mortis, cujus metus ceteros exanimat, perpetua contentio, gloriæ, laudisque ut justo major cupido, ita ut juveni, et in tantis admittenda rebus, jam pietas erga parentes, quorum Olympiada immortalitati consecrare decreverat, Philippum ultus erat, jam in omnes ferè amicos benignitas, erga milites benevolentia, consilium par magnitudini animi, et quantum vix poterat ætas ejus capere, solertia, modus immodicarum cupiditatum, veneris intra naturale desiderium usus, nec ulla, nisi ex permissio, voluptas, ingentes profectò dotes erant. Vitia fortunæ, Diis æquare se, cœlestes honores accersere, et talia suadentibus Oraculis credere, et dedignantibus venerari ipsum vehementius, quàm par esset irasci, in externum habitum mutare corporis cultum, imitari devictarum gentium mores, quas ante victoriam spreverat. Nam iracundiam, et cupidinem vini sicut juvena irritaverat, ita senectus mitigare potuisset. Fatendum est tamen, cum plurimum

virtuti debuerit, plus debuisse fortunæ, quàm solus omnium mortalium in potestate habuit. Quoties illum à morte revocavit? Quoties, temere in pericula, vectum perpetua felicitate protexit? Vitæ quoque finem eundem illi, quem gloriæ, statuit. Expectavere eum fata, dum, Oriente perdomito, aditoque Oceano, quidquid mortalitas capiebat, impleret. Huic Regi, ducique successor quærebatur. Sed major moles erat, quàm ut unus subire eam posset. Itaque nomen quoquè ejus, et fama rerum, in totum propemodum orbem Reges, ac Regna diffudit: clarissimique sunt habiti, qui etiam minimæ parti tantæ fortunæ adhæserunt.

N O T A S.

Iste. Conocerán bien los que hicieren de Alexandro el juicio que se debe, que sus grandes prendas fueron propias de su genio é índole.

Ut justo. Aunque es verdad fue mayor de lo que debía ser, pero algo se ha de disimular en un jóven, y jóven tan feliz.

Immortalitate. Hacer diosa: poner en el número de los dioses y diosas.

Vitia fortunæ. Los vicios, de que fue causa la fortuna suya, fueron.

Diffudit. Dió Reyes y reynos: hizo Reyes, y dió remos.

CAPÍTULO XVI.

*Consejo de guerra para la eleccion de nuevo Rey:
discurso de Perdiccas al mismo fin.*

Ceterum Babylone (inde enim divertit oratio) corporis ejus custodes in Regiam principes amicorum, ducesque copiarum advocavere. Secuta est militum turba cupientium scire, in quem Alexandri fortuna esset transitura. Multi duces frequentia militum exclusi, Regiam intrare non poterant, cum præco, exceptis, qui nominatim citarentur, adire prohibuit. Sed precarium spernebatur imperium. Ac primum ejulatus ingens, ploratusque renovatus est. Deindè futuri expectatio, inhibitis lacrymis, silentium fecit. Tunc Perdicca, Regia sella in conspectum vulgi data, in qua diadema, vestisque Alexandri cum armis erant, annulum sibi pridie traditum à Rege, in eadem sede posuit. Quorum aspectu rursus obortæ omnibus lacrymæ integravere luctum. Et Perdicca: *Ego quidem, inquit, annulum, quo ille Regni, atque Imperii vires obsignare erat solitus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Ceterum, quamquam nulla clades huic, qua affecti sumus, par ab iratis Diis excogitari potest: tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus, credere licet, tantum virum Deos accommodasse rebus humanis, quarum sorte completa, cito repeterent eum suæ stirpi. Proinde, quoniam nihil aliud ex eo superest, quàm quod semper ab immortalitate seducitur, corpori, nominique quàm primum justa solvamus; haud oblitum, in qua urbe, inter quos simus, quali Rege, ac Præsidente spoliati. Tractandum est,*

commilitones, cogitandumque, ut, victoriam partam inter hos, de quibus parta est, obtinere possimus. Capite opus est. Hoc ne uno, an pluribus, in vestra potestate est. Illud scire debetis, militarem sine duce turbam, corpus esse sine spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane prægna est. Optamus, ut marem enitatur. Cujus Regnum Diis approbantibus futurum, quando adoleverit, interim, à quibus regi velitis, destinate. Hæc Perdiccas.

NOTAS.

Custodes. Siete de los mas principales y amigos de Alexandro, que siempre le asistian para guarda y consejeros suyos.

Fortuna. Quien habia de suceder á lo que habia dado la fortuna á Alexandro.

Integravere. Renovaron: volvieron á mover.

Accommodasse. Lo dieron como de prestado al mundo.

Suæ stirpi. Al cielo y dioses, de quienes descendia.

Quàm quod. Que lo que es mortal: que su cuerpo.

Obtinere. Asegurar: mantener en el mismo estado.

Capite. De uno que sea cabeza de los demas.

CAPÍTULO XVII.

Varios pareceres de los capitanes de Alexandro, sobre quién habia de sucederle.

Tum Nearchus, Alexandri sanguinem, ac stirpem Regiæ majestati convenire neminem, ait, posse mirari: ceterum expectari, nondum ortum Regem, et qui jam sit, præteriri, nec animis Macedonum

convenire, nec temporì rerum, esse è Barsine filium Regis, huic diadema dandum. Nulli placebat oratio. Itaque suo more hastis scuta quatientes, obstrepere perseverabant. Jamque prope seditionem pervenerant, Nearchò pervicacius tuente sententiam. Tum Ptolomæus, *Digna prorsus est soboles, inquit, quæ Macedonum imperet genti, Roxanes, vel Barsines filius, cujus nomen quoque Europam dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Persas vicerimus, ut stirpi eorum serviamus? Quod justì illi Reges Darius, et Xerxes tot millium agminibus, tantisque classibus nequicquam petiverunt. Mea sententia hæc est, ut sede Alexandri in Regia posita, qui consiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune consulto opus fuerit; eoque, quò major pars eorum decreverit, stetur: duces, Præfectique copiarum his pareant.* Ptolomæo quidam, pauciores Perdiccæ assentiebantur. Tum Aristonùs orsus est dicere: *Alexandrum consultum, cui relinqueret Regnum, voluisse optimum deligi, judicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset. Nec enim unum eum assedissee morienti, sed circumferentem oculos ex turba amicorum delegisse, cui traderet. Placere igitur summam Imperii ad Perdiccam deferri. Nec dubitavere, quin vera censeret. Itaque universi procedere in medium Perdiccam, et Regis annulum tollere jubebant. Hærebat inter cupiditatem, pudoremque, et quò modestius, quò expectabat, appeteret, pervicacius oblaturus esse credebat. Itaque cunctatus, diuque, quid ageret, incertus, ad ultimum tamen recessit, et post eos, qui sedebant proximi, constitit. At Meleager, unus è ducibus, confirmato animo, quem Perdiccæ cunctatio crexerat: *Nec Dii siverint, inquit, ut Alexandri**

fortuna, tantique Regni fastigium in istos humeros ruat: homines certè non ferent. Nihil dico de nobilioribus, quàm hic est, sed de viris tantum; quibus inuitis, nihil perpeti necesse est. Nec verò interest, Roxanes filium, quancumque genitus erit, an Perdiccam Regem habeatis, cum iste sub tutelæ specie Regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei Rex placet, nisi qui nondum natus est. Et in tanta omnium festinatione, non justa modò, sed etiam necessaria, exactos menses solus expectat, et jam divinat marem esse conceptum, quem vos dubitatis paratum esse, vel subdere? Si medius filius Alexander hunc nobis Regem pro se reliquisset, id solum ex his, quæ imperasset, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurritis? harum enim opum Regiarum utique populus est hæres. Hæc elocutus, per medios armatos erupit. Et qui abeunti viam dederant, ipsum ad prænuntiatam prædam sequebantur.

N O T A S.

Alexandri. Que convenia descendiese de Alexandro el que hubiese de ser Rey.

Et qui jam. Excluyendo al que habia nacido ya: pasando en blanco.

A Barsine. Que habia tenido Alexandro de Barsines.

Digna prorsus. Par diez que es digna: es mucha razon por cierto sea nuestro Rey el hijo de Barsines, ó el que esperamos de Roxanes, quando solo de nombrarle en Europa se nos habia de caer la cara de vergüenza, siendo prisionero nuestro de parte de madre.

Nec quidquam. En vano intentaron: no pudieron conseguir.

Eoque quod. Y estése á lo que: y hágase lo que.

Unum eum. El solo.
Ruat. Venga á parar en Perdicas la dignidad de Alexandro.

Quàm hic est. Nada digo de otros mas nobles que Perdicas.

Sed de illis. Sino de aquellos que son verdaderamente hombres, y contra cuya voluntad no nos veremos precisados á sujetarnos á esto.

Exactos menses. Los tres meses que faltaban para el parto.

Vel subdere? Aun á poner en su lugar á otro, en caso que no sea varon?

Quin igitur. Antes bien.

CAPÍTULO XVIII.

Habla un soldado en favor de Arideo: proclámale por Rey el ejército: diligencias de Meleagro para lo mismo: preséntalo, y llámanle Filipo.

Jamque armatorum circa Meleagrum frequens globus erat, in seditionem, ac discordiam versa concione, cum quidam plerisque Macedonum ignotus ex infimâ plebe: inquit: *Quid opus est, inquit, armis, civilique bello, habentibus Regem, quem queritis? Arideus Philippo genitus, Alexandri paulò antè Regis frater, sacrorum, caeremoniarumque consors modò, nunc solus hæres, præteritur à vobis. Quo meritò suo? Quidve fecit, cur etiam genitum communi jure fraudetur? Si Alexandro similem queritis numquam reperitis: si proximum, hic*

solus est. His auditis, concio primò silentium velut jussa habuit. Conclamant deinde pariter: *Aridæum vocandum esse, mortemque meritos, qui concionem sine ea habuissent.* Tum Pithon, plenus lacrymarum, orditur dicere: *Nunc vel maximè miserabilem esse Alexandrum, qui tam bonorum civium, militumque fructu, et præsentia fraudatus esset.* Nomen enim, memoriamque Regis sui tantum intuentes ad cetera caligare eos. Haud ambiguè in juvenem, cui Regnum destinabatur, impensa probra, quæ * magis ipsi odium, quàm Aridæo contemptum attulerunt. Quippè, dum miserentur, etiam favere cœperunt. Igitur non alium se, quàm eum, qui ad hanc spem genitus esset, regnare passuros, pertinaci acclamatione declarant, vocarique Aridæum jubent. Quem Meleager infestus, invisusque Perdiccæ, strenuè perducit in Regiam, et milites Philippum consalutatam Regem appellant.

N O T A S.

Frequens globus. Un grueso cuerpo de soldados.

Sacrorum. De la misma religion que vosotros.

Fructu. A quien privó la muerte de ver y gozar de tan buenos soldados y ciudadanos suyos; porque mirando solo al nombre y memoria de Alexandro (haciendo Rey á un hermano suyo) lo erraban en lo demas (da á entender que no tenia Arideo partidas de Rey).

Impensa. Se dirige la malicia de estas palabras contra el jóven Arideo.

Se. Que ellos no permitirian.

Miserentur. De Arideo.

CAPÍTULO XIX.

*Nuevos alborotos y altercaciones sobre el nuevo Rey:
viste Arideo las insignias Reales.*

Ceterum hæc vulgi erat vox, Principum alia sententia. E quibus Pithon consilium Perdiccæ exequi cœpit, tutoresque destinat filio ex Roxane futuro, Perdiccam, et Leonatum stirpe Regia genitos. Adjecit, ut in Europa Craterus, et Antipater rex administrarent. Tum jusjurandum à singulis exactum, futuros in potestate Regis geniti Alexandro. Meleager haud injuria metu supplicii terditus, cum suis secesserat. Rursus Philippum trahens secum, irrupit in Regiam, clamitans: *Suffragari spei publ. de novo Rege paulò ante concepto, robur ætatis experirentur modò stirpem Philippi, et filium, ac fratrem Regem duorum semetipsis potiore credent.* Nullum profundum mare, nullum vastum fretum, et procellosum tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet, utique si nova, et brevi duratura libertate luxuriat. Pauci Perdiccæ modo electo, plures Philippo, quàm speraverat. Imperium dabant. Nec velle, nec nolle quidquam diu poterant, pœnitebatque modò consilii, modò pœnitentiæ ipsius. Ad ultimum tamen in stirpem Regiam inclinavere studlis. Cesserat ex concione Aridæus Principum auctoritate conterritus: et abeunte illo conticuerat magis, quàm languerat militaris favor. Itaque revocatus, vestem fratris, eam ipsam, quæ in sella posita fuerat, induitur. Et Meleager, thorace sumpto, capit arma, novi Regis satellites. Sequitur phalanx hastis clypeos

quatiens. *Expletura se sanguine illorum, qui affectaverant nihil ad ipsos pertinens Regnum, minabatur: In eadem domo, familiaque Imperii vires remansuras: hæreditarium imperium stirpem Regiam vindicaturam: assuetos esse nomen ipsum colere, venerarique, nec quemquam id capere, nisi genitum, ut regnaret.*

N O T A S.

Philippum. A Arideo, llamado Filipo en aquel género de coronacion.

Sibimetipsis. Que se gobernasen por sí mismos, y no por otros.

Multitudo. Cuantas revoluciones mueve el vulgo.

Luxuriat. Está insolente: atrevidamente se propasa.

Illorum qui. De aquellos que pretendian la corona, á que no tenian derecho.

CAPÍTULO XX.

Nuevas disposiciones de Perdicas: intenta matarlo Meleagro: sale Perdicas inmediatamente de Babilonia, y se junta con Leonato y la caballería.

Igitur Perdicca territus, conclave, in quo Alexandri corpus jacebat, obserari jubet. Sexcenti cum ipso erant spectatæ virtutis. Ptolomæus quoque se adjunxerat ei, puerorumque Regia cohors. Ceterum haud difficulter à tot millibus armatorum claustra perfracta sunt. Et Rex quoque irruperat, stipatus satellitum turba, quorum princeps erat Meleager. Iratusque Perdicca, hos, qui Alexandri

corpus tueri vellent, se vocat. Sed qui irruperant, eminus tela in ipsum jaciebant. Multisque vulneratis, tandem seniores, demptis galeis, quò facilius nosci possent, precari, qui cum Perdicca erant, cœpere, ut abstinerent bello, Regique, et pluribus cederent. Primus Perdicca arma deposuit, ceterique idem fecere. Meleagro deinde suadente, ne à corpore Alexandri discederent, insidiis locum quæri rati, diversa Regiæ parte ad Euphratem fugam intendunt. Equitatus, qui ex nobilissimis juvenum constabat, Perdiccam, et Leonatum frequens sequebatur, placebatque excedere urbe, et tendere in campos. Sed Perdicca ne pedites quidem secuturos ipsum desperabat. Itaque, ne abduciendo equites, abruptisse à cetero exercitu videretur, in urbe substitit. At Meleager Regem mone-re non destitit: *Jus imperii Perdiccæ morte sanc-
ciendum esse: ne occupetur impotens animus re-
rum novarum: meminisse eum, quid de Rege me-
ruisset: neminem autem ei satis fidum esse, quem
metuat.* Rex patiebatur magis, quàm assentieba-
tur. Itaque Meleager silentium pro imperio ha-
buit, misitque Regis nomine, qui Perdiccam ac-
censerent. Iisdem mandatum, ut occiderent, si
venire dubitaret. Perdicca, nuntiato satellitum
adventu, sexdecim omninò pueris Regiæ cohortis
comitatus, in limine domus suæ constitit:
castigatosque, et Meleagri mancipia identidem
appellans: sic animi, vultusque constantia ter-
ruit, ut vix mentis compotes fugerent. Perdicca
pueros jussit equos conscendere, et cum paucis
amicorum ad Leonatum pervenit, jam firmiore
præsidio vim propulsaturus, si quis inferret.

Satellitum. De sus alabarderos y guardias de corps.

Qui cum. A los que acompañaban á Perdicas.

Insidiis. Creyendo querian tenerlos en un lugar citados para alguna traicion, por una parte secreta y puerta falsa.

Tendere in. Y poner sus reales en campo raso.

Jus. Que debia asegurar la corona, quitando á Perdicas la vida, que si no cortaba los pasos á un hombre tan impetuoso y ambicioso, levantaria alguná sedicion: que tenia Perdicas muy en la memoria lo que habia hecho por el que era Rey: lo mucho que habia hecho porque no fuese Rey.

Castigatos. Reprehendiéndolos ásperamente.

CAPÍTULO XXI.

Quieren vengar los soldados el atentado de matar á Perdicas: nuevas indecisiones y temores del Rey y los suyos.

Postero die indigna res Macedonibus videbatur, Perdiccam ad mortis periculum adductum: et Meleagri temeritatem armis ultum ire decreverant. Atque illi seditione professa, cum Regem adissent, interrogare eum cœpere: *An Perdiccam comprehendi ipse jussisset. Ille Meleagri instinctu se jussisse, respondit, ceterum non debere tumultuari eos, Perdiccam enim vivere. Igitur concione*

dimissa, Meleager, equitum maximè defectione perterritus inopsque consilii (quippè in ipsum periculum reciderat, quod inimico paulò ante intendebat) triduum ferè consumpsit incerta consilia volendo. Et pristina quidem Regiæ species manebat. Nam et Legati gentium Regem adibant, et copiarum duces aderant, et vestibulum satellites, armatique compleverant. Sed ingens sua sponte mœstitia, ultimæ desperationis index erat. Suspectique invicem non adire propius, non colloqui audebant, secretas cogitationes intra se quoque volventes. Et ex comparatione Regis novi desiderium excitabatur amissi. *Ubi ille esset, cujus imperium, cujus auspiciū sequuti erant, requirebant. Destitutos se inter infestas, indomitasque gentes. Expetituras tot cladum suarum pœnas, quodocumque oblata esset occasio.* His cogitationibus animos exedebant, cum annuntiatur, equites, qui sub Perdicca essent, occupatis circa Babylonem campis, frumentum, quod in urbem invehebatur, retinuisse. Itaque inopia primum, deinde fames esse cœpit. Et, qui in urbe erant, aut reconciliandam gratiam cum Perdicca, aut armis certandum esse censebant.

NOTAS.

Ultum ire. Vengarse: tomarse por sí mismo la satisfaccion.

Seditione professâ. Confesando el tumulto que se habia levantado y lo alborotados que estaban todos.

Instinctu. Por sugestion: á persuasion.

In ipsum. Habia recaido sobre él el mal que habia maquinado contra.

Suâ sponte. No fingida y postiza, sino verdadera y natural.

Animos exedebant. Se affligian y consumian á sí mismos.

CAPÍTULO XXII.

Pide el Rey á Perdicas la paz por sus embaxadores; no la alcanza: alborótanse los soldados: sosiégalos: el Rey viene en las condiciones de la segunda embaxada.

Fortè ita acciderat, ut qui in agris erant, populationem villarum, vicorumque veriti, confugerent in urbem: oppidani, cum ipsos alimenta deficerent, urbe excederent, et utrique generi tutior aliena sedes, quàm sua videretur. Quorum consternationem Macedones veriti in Regiam coeunt, quæque ipsorum sententia esset, exponunt. Placebat autem legatos ad equites mitti, definienda discordia, armisque ponendis. Igitur à Rege legatur Padas Thessalus, et Amissas Megalopolitanus, et Perilaus. Qui cum mandata Regis edidissent; *non aliter posituros arma equites, quàm si Rex discordiæ auctores dedisset*, tulere responsum. His renuntiatis, sua sponte milites arma capiunt. Quorum tumultu è Regia Philippus excitus, *nihil, inquit, seditione est opus. Nam inter se certantium præmia, qui quieverint, occupabunt. Simul mementote rem esse cum civibus, quibus spem gratiæ cito abrumpere, ad bellum civile properantium est. Altera legatione, an mitigari possint, experiamur. Et credo nondum Regis corpore sepulto ad præstanda ei justa omnes esse coituros. Quod ad me attinet, reddere hoc imperium ma-*

lo, quàm exercere civium sanguine. Et si nulla alia concordie spes est, oro, quæsoque, eligite potiore. Obortis deinde lacrymis diadema detrahit capiti, dextram, qua id tenebat, protendens, ut, si quis se digniorem profiteretur, acciperet. Ingentem spem indolis ante eum diem fratris claritate suppressam ea moderata excitavit oratio. Itaque cuncti instare cœperunt, ut, quæ agitasset, exequi vellet. Eosdem rursus legat, petituros ut Meleagrum tertium Ducem acciperent. Haud ægrè id impetratum est. Nam et abducere Meleagrum Perdicca à Rege cupiebat, et unum duobus imparem futurum esse censebat. Igitur Meleagro cum phalange obviam egresso, Perdicca equitum turmas antecedens occurrit. Utrumque agmen, mutua salutatione facta, coit, in perpetuum (ut arbitrabantur) concordia, et pace firmata.

NOTAS.

Qui in agris erant. Los aldeanos.

Utrique generi. A aldeanos y Babilonios, á unos y á otros.

Ponendis. Y de dexar las armas.

Quam si. Que entregándoles el Rey á las cabezas del alboroto.

Qui quieverint. Los que se estuvieron quietos y neutrales.

Quibus spem. A los cuales no darles treguas, y dexarles sin esperanza del perdon y de la paz.

Properantium est. Es propio de los que atropellan por todo, y no reparan en tomar las armas para una guerra civil.

Ad præstanda. Para hacerla las exéquias y funerales.

Suppressæ. Obscurecida hasta entonces con la gloria de su hermano.

Duobus. A Perdicas y Leonato.

CAPÍTULO XXIII.

Quéjase el autor del estado en que se hallaban los Macedonios: ardid de Perdicas para perder á Meleagro.

Sed jam fatis admovebantur Macedonum genti bella civilia. Nam et insociabile est Regnum, et à pluribus expetebatur. Primum ergo collegere vires, deinde disperserunt; et cum pluribus corpus, quàm capiebat, onerassent, cetera membra deficere cœperunt. Quodque Imperium sub uno stare potuisset, dum à pluribus sustinetur, ruit. Proinde jure, meritoque Populus Romanus salutem se Principi suo debere profitetur; cui noctis, quàm penè supremam habuimus, novum sidus illuxit. Hujus herculè, non Solis, ortus lucem caliganti reddidit mundo, cum sine suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum extinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempestatem subita serenitate discussit? Non ergo revirescit solum, sed etiam floret Imperium. Absit modò invidia, excipiet hujus sæculi tempora ejusdem domus, utinam perpetua, certè diuturna posteritas. Ceterum, ut ad ordinem, à quo me contemplatio publicæ felicitatis averterat, redeam, Perdicca unicum spem salutis suæ in Meleagri morte deponebat: vanum eundem, et infidum, celeriterque res novaturum, et sibi maximè infes-

tum, occupandum esse. Sed alta dissimulatione consilium premebat, ut opprimeret incautum. Ergo clam quosdam ex copiis, quibus præerat, subornavit; ut, quasi ignoraret ipse conquererentur palam, Meleagrum æquatam esse Perdiccæ. Quorum sermone Meleager ad se relato, furens ira, Perdiccæ, quæ comperisset, exponit. Ille, velut nova re exterritus, admirari, queri, dolentisque speciem ostentare ei cœpit. Ad ultimum convenit, ut comprehenderentur tam seditiosæ vocis auctores. Agit Meleager gratias, amplexusque Perdiccam, fidem ejus in se, ac benevolentiam collaudat. Tum communi consilio rationem opprimendi noxios ineunt. Placet exercitum patrio more lustrari: et probabilis causa videbatur præterita discordia.

NOTAS.

Insociabile est. No admite dos cabezas que igualmente manden, ni compañeros en reynar.

Et cum. Y poniendo en el vasto cuerpo de aquellos reynos mas cabezas de las que admitia su capacidad, cada Rey y miembro de por sí flaqueó, y se vió falto de aquellas fuerzas que tenian quando estaban unidos.

Principi. Segun unos Vespasiano, segun otros Claudio, segun otros Augusto.

Cui. Al qual pueblo Romano.

Hujus herculè. El nacimiento de esta estrella, de este Príncipe.

Ejusdem domus. O la de Vespasiano ó Claudio &c.

Absit modo. Si lo consienten los dioses, llenará este siglo y muchos años la posteridad y sucesores de esta casa, que á lo menos será de larga duracion, y oxalá que sea eterna.

Convenit. Convinieron : se concertaron los dos en que.

Ejus in se. De Perdicas para con Meleagro.

Lustrari. Se purificase ; y parecia ser bastante razon para ello.

CAPÍTULO XXIV.

Modo de purificarse el ejército : quita Perdicas la vida á trescientos que habían seguido á Meleagro, y despues á éste.

Macedonum Reges ita lustrare soliti erant milites, ut discissæ canis viscera ultimo in campo, in quem deduceretur exercitus, ab utraque abjicerentur parte : intra id spatium armati omnes starent ; hinc equites, illinc phalanx. Itaque eo die, quem huic sacro destinaverant, Rex cum equitibus elephantisque constiterat contra pedites, quibus Meleager præerat. Jam equestre agmen movebatur, et pedites subita formidine, ob recentem discordiam haud sanè pacati quidquam expectantes, parumper addubitavere, an in urbem subducerent copias. Quippè pro equitibus planities erat. Ceterum veriti, ne temerè commilitonum fidem damnarent, substitere ; præparatis ad dimicandum animis, si quis vim inferret. Jam agmina coibant, parvumque intervallum erat, quod aciem utramque divideret. Itaque Rex cum una ala obequitare pedibus cœpit, discordiæ auctores, quos tueri ipse debebat, instinctu Perdicæ ad supplicia deposcens ; minabaturque, omnes turmas cum ele-

phantis inducturum se in recusantes. Stupebant improvise malo pedites, nec plus in ipso Meleagro erat aut consilii, aut animi. Tutissimum ex presentibus videbatur expectare potius, quam movere fortunam. Tum Perdicca, ut torpentes, et obnoxios vidit, trecentos ferè, qui Meleagrum erumpentem ex concione, quæ prima habita est post mortem Alexandri, sequuti erant, à ceteris discretos, elephantis in conspectu totius exercitus objecit. Omnesque belluarum pedibus obtriti sunt, nec prohibente Philippo, nec auctore. Apparebatque, id modò pro suo vindicaturum, quod approbasset eventus. Hoc bellorum civilium Macedonibus et omen, et principium fuit. Meleager, serò intellecta fraude Perdiccæ, tum quidem, quia ipsius corpori vis non afferebatur, in agmine quietus stetit: at mox, damnata spe salutis, cum ejus nomine, quem ipse fecerat Regem, in perniciem suam abutentes videre inimicos, confugit in templum. Ac ne loci quidem religione defensus, occiditur.

NOTAS.

Ab utrâque. De una y otra parte: á mano izquierda y derecha.

Ultimo. En las dos extremidades del campo.

Sacro. Destinado para esta funcion, ceremonia sagrada.

Pacati. No dándose por seguros, ni esperando cosa favorable: temiendo algun mal suceso.

Pro equitibus. Era ventajosa á la caballería.

Obequitare. A acercarse con una ála de caballería á la infantería.

Tutissimum. Tuvo por mas seguro en las circuns-

tancias presentes acomodarse á cualquiera suerte, que moverse á nada.

Torpentes. Sin saber qué hacerse, y preocupados del miedo.

Vindicaturum. Que solo se atribuiria á sí como cosa suya lo que tuviese feliz éxito.

Damnata. No teniendo esperanza ya de librarse de sus enemigos, cuando abusando de la autoridad de aquel á quien él habia hecho Rey.

CAPÍTULO XXV.

Dividense los reynos y provincias entre los mas principales: entran estos en otros grandes reynos, y al cabo se intitulan y llaman Reyes.

Perdicca, perducto in urbem exercitu, concilium Principum virorum habuit. In quo Imperium ita dividi placuit, ut Rex quidem summam ejus obtineret. Satrapes Ptolomæus Ægypti, et Africæ gentium, quæ in ditione erant. Laomedonti Syria cum Phœnice data est: Philotæ Cilicia destinata: Lyciam cum Pamphilia, et majore Phrygia obtinere jussus Antigonus: in Cariam Cassander, Menander in Lydiam missi: Phrygiam minorem Hellesponto adjunctam Leonati provinciam esse jusserunt: Cappadocia Eumeni cum Paphlagonia cecit. Præceptum est, ut regionem eam usque ad Trapezunta defenderet, bellum cum Arbate gereret. Solus hic detrectabat Imperium. Pithon Mediam, Lysimachus Thraciam, appositasque Thraciæ Ponticas gentes obtinere jussi. Qui Indiæ,

quique Bactris, et Sogdianis, ceterisque Oceani, aut Rubri maris accolis præerant, quibus quisque finibus habuisset, Imperii etiam jus obtineret. Decretum est, ut Perdicca cum Rege esset, copiisque præesset, quæ Regem sequebantur. Credidere quidam, testamento Alexandri distributas esse provincias: sed famam ejus rei (quamquam ab auctoribus tradita est) vanam fuisse comperimus. Et quidem suas quisque opes, divisis Imperii partibus, tuebantur, quas ipsi fundaverant; si unquam adversus immodicas cupiditates terminus staret. Quippè paulò antè Regis ministri, specie Imperii alieni procurandi, singuli ingentia invaserant Regna, sublatis certaminum causis, cum et omnes ejusdem gentis essent, et à ceteris sui quisque Imperii regione discreti. Sed difficile erat eo contentos esse, quod obtulerat occasio: quippè sordent prima, cum majora separantur. Itaque omnibus expeditius videbatur augere Regna, quàm fuisset accipere.

NOTAS.

Solus hic. Este Arbates era el único que quería sujetarse á los Macedonios.

Appositas. Adyacentes: confinantes.

Qui Indie. Los que estaban en la India por gobernadores tuviesen tambien el mismo derecho y autoridad que los demas en las tierras y términos que gobernaban.

Sed famam. Engañase Curcio, porque la Escritura I. Machab. c. I. v. 7. dice: *Et vocavit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à juventute, et divisit illis regnum cum adhuc viveret.*

Fundaverant. Habian establecido.

Specie. Con el pretexto de administrar un reyno no suyo, sino del Rey, se hallaban en posesion de grandes reynos.

Sublatis. Quitada toda ocasion de disensiones y diferencias.

CAPITULO XXVI.

Embalsaman el cuerpo de Alexandro: dicese que murió de veneno, y de qué especie: trasladan el cadáver á Menfis, y despues á Alexandria.

Septimus dies erat, ex quo corpus Regis jacebat in solio, curis omnium ad formandum publicum statum à tam solemnium munere aversis. Et non aliis, quàm Mesopotamiæ regioni fervidior æstus existit, adeò, ut pleraque animalia, quæ in nudo solo deprehendit, extinguat. Tantus est vapor Solis, et cœli, quo cuncta, velut igne, torrentur. Fontes aquarum, et rari sunt, et incolentium fraude celantur. Ipsi usus patet, ignotus est advenis. Ut tandem curare corpus exanimam amicis vacavit, nulla tabe, ne minimo quidem livore corruptum videre, qui intraverant. Vigor quoque, qui constat ex spiritu, non destituerat vultum. Itaque Ægyptii, Chaldæique jussi corpus suo more curare, primò non sunt ausi admovere, velut, spiranti, manus: deinde precati, ut jus fasque esset mortalibus atrectare eum, purgavere corpus. Repletumque est odoribus. Aureum solium, et capiti adjecta fortunæ ejus insignia. Veneno necatum esse credidere: plerique, filium Antipatri inter minis-

tros, *Jollam* nomine, patris jussu dedisse. Sæpè certè audita erat vox Alexandri, *Antipatrum Regium affectare fastigium, majoremque esse Præfecti opibus; ac titulo Spartanæ victoriæ inflatum, omnia à se data asserentem sibi.* Credébant etiam, Craterum cum veterum militum manu ad interficiendum eum missum. Vim autem veneni, quod in Macedonia gignitur, talem esse constat, ut ferrum quoque exurat, ungu læ jumentum duntaxat patiens. Stygem appellant fontem, ex quo pestiferum virus emanat. Hoc per Cassandrum allatum, traditumque fratri Jollæ, et ab eo supremæ Regis potioni inditum. Hæc, utcumque sunt tradita, eorum, quos rumor aspersione, mox potentia extinxit. Regnum enim Macedoniae Antipater, et Græciam quoque invasit. Soboles deinde excepit, interfectis omnibus, quicumque Alexandrum etiam longinqua cognatione contingerent. Ceterum corpus ejus à Ptolomæo, cui Ægyptus cesserat Memphin, et inde paucis post annis Alexandria translatum est. Omnisque memoriæ, ac nomini honos habetur.

NOTAS.

Curis. Dexando todos á un lado las exêquias, por ordenar la administracion del reyno y mirar por el bien comun.

Tantus est. Tanto es el ardor del sol y calor del aire, y está éste tan abochornado.

Curare tandem. Embalsamar, hacer los funerales y enterrar.

Mortalibus. Dan á entender en esto, que le tenian por dios é inmortal.

Vigor. Dexábase ver en su semblante aquel color,

espíritu y vigor que tenia quando vivo.

Velut. Al que parecia estaba aún con vida.

Inter ministros. Uno de los que servian á la mesa.

Majoremque. Y que era mas poderoso de lo que llevaba de suyo el estado de gobernador, y que orgulloso con la victoria que habia alcanzado de los Espartanos, decia que todo se lo debia á sí mismo y á sus puños.

Inditum. Echado y mezclado en el último vaso que bebió el Rey.

Quos rumor. A los cuales se les atribuia por la fama y rumores que corrian. La Escritura 1. *Machab.* c. 1. v. 6. dice sencillamente: *Et post hæc decidit in lectum, et cognovit quia moreretur.*

FINIS.

Ha parecido poner este Índice á lo último, y no en el cuerpo del libro, asi por no amontonar notas en algunos capítulos en que Curcio nombra seguidamente muchos reynos y provincias; como tambien y principalmente porque repitiéndose tantas veces unas mismas ciudades, rios, montes &c. era forzoso el repetir las notas, ó remitir al lector con trabajo molesto á las primeras, y no sin peligro de errar los números, y de no hallarse lo que se buscaba.

A

- Abii.* Pueblos de la Scitia; segun otros de Tracia.
Acadera. Region sita entre los Mazages y Dédalos.
Acarnan. Region de la Grecia.
Acesines. Rio que entra en el Indo.
Achæi. Naturales de Acaya.
Achaia. Mayor y menor en el Peloponeso.
Ægyptus. Reyno; su capital es el Cayro, divídese en el alto y baxo.
Ætiopia. Superior é inferior, reyno de Africa.
Ætolia. Region de la Acaya mayor.
Africa. Una de las cuatro partes del mundo.
Agriani. Pueblos de la Tracia.
Alauni. Pueblos de los Scitas.
Alpes. Montes que dividen la Italia de Francia.
Amanicus. Cosa del monte Amano, el cual es parte del monte Tauro.
Amazonas. Mugerres guerreras, que se gobernaban por si mismas.
Ancyra. Ciudad de la Frigia mayor.
Andron. Una de las islas cicladas en el mar Egeo ó Archipiélago.

- Arabia.* Parte de Asia; península. Divídese en la Petrea, desierta y feliz.
- Arabon.* Rio que da nombre á la region.
- Aracosia.* Region de la Scitia Asiática.
- Aradus.* Isla de la Fenicia.
- Araxes.* Aras ó Araxe, rio que nace en la Turquía Asiática.
- Arbella.* Ciudad mas allá del rio Tigre, y que dió nombre á toda la comarca.
- Aria.* Herat, Hera ó Heri, ciudad de Persia.
- Armenia.* Mayor y menor: region del Asia.
- Arvas.* Segun Ptolomeo la ciudad de Armusa.
- Asia.* Mayor y menor: una de las cuatro partes del mundo.
- Athenæ.* Ciudad de Grecia; célebre en otro tiempo.
- Attica.* Lo que pertenecia á la region de Atenas.

B

- Babilonia.* Ciudad célebre: edificóla Belo, y perficionóla Semíramis.
- Bactra.* Ciudad dicha tambien Zariaspes, donde tomó nombre la region.
- Barcani.* Gentes del Asia junto al mar Caspio.
- Bazaria.* Region confinante con los Sogdianos.
- Becina.* Ciudad bien murada y populosa junto á los Asacenos.
- Belitæ.* Pueblos de Asia, asi dichos ó del Rey ó del rio Belo.
- Bæotia.* Parte de la mayor Achoria.
- Bosphorus.* Estrecho del mar, uno en Tracia, otro en Cimmericia.
- Byblon.* Ciudad de la Fenicia.

C

- Calusii*. Pueblos á la izquierda del mar Caspio.
- Cappadocia*. Region del Ponto.
- Caria*. Lango, ciudad del Asia menor.
- Carmania*. Kerman, provincia en el golfo Pérsico.
- Carthago*. Ciudad célebre de Asia, que edificó Dido.
- Caspii*. Pueblos de los Scitas junto al mar Caspio.
- Castabalum*. Ciudad de la Cilicia.
- Cataonas*. Parte de la Capadocia ó menor Arménia.
- Caucasus*. Monte de Asia; divide la India de los Scitas.
- Celenas*. Ciudad de Asia en un collado del mismo nombre.
- Cercetæ*. Pueblos junto al Ponto Euxîno.
- Cheronea*. Ciudad de Acaya.
- Chalibes*. Pueblos del Ponto, que forjaban el hierro.
- Chius*. Isla del mar Egeo: llámase ya São.
- Chorasmia*. Ciudad de los Partos.
- Cilicia*. Hoy Caramania, ciudad del Asia menor junto á la Siria.
- Cælen*. Parte Meridional de la Siria.
- Coaspe*. Rio de la India; otro en Persia.
- Corycium*. Una ciudad y un promontorio en Cilicia.
- Cos*. Isla del mar Egeo; hoy Lango.
- Creta*. Isla del Mediterráneo: hoy Candia; y es la capital.
- Cydnus*. Rio cristalino, que nace en el monte Tauro.
- Cyprus*. Chipre, célebre isla del Mediterráneo.
- Cyrens*. Hoy Mesrata, ciudad célebre, que dió nombre á la region.

D

- Dedala*. Ciudad de Licia: otra en la India: otra en la Creta.

- Dabæ.* Pueblos de Scitia que vienen de los Humidas.
Damascus. Capital de la Siria y reyno de Damasco.
Dervices. Gentes de la Asia, á orillas del mar Caspio.
Dydimeon. Templo en Didima, lugar cerca de Mileto.
Drangæ. Pueblos de Persia.
Dyardenes. Rio de la India, que cria peces extraordinarios.

E

- Ecbatana.* Ciudad capital de la Media.
Epirus. Region de Grecia; antes dicha Molosia y Chaonia, hoy Albania.
Eubæa. Isla en el Archipiélago; hoy Negro Ponto.
Evergetas. Pueblos de la Scitia.
Euphrates. Rio que nace en Armenia, y entra en el golfo Pérsico.
Europa. Una de las cuatro partes del mundo.
Erimanthus. Monte y ciudad de Arcadia, pero Curcio le hace rio.

G

- Gades.* Puerto y ciudad de España en Andalucía.
Gangaridæ. Reyno de Bengala en Asia, junto al Ganges.
Ganges. Rio de Asia, que entra en el golfo de Bengala.
Gaza. Ciudad de Asia en la Palestina.
Godrosia. Region de la Turquía Asiática; hoy Tarso.
Getæ. Pueblos de la Scitia Europea; y son los de Valaquia, Moldavia y Transilvania.
Gordium. Ciudad de la Frigia en Capadocia.
Græcia. Region de Europa, sujeta á los Turcos.
Granicus. Rio de la Frigia menor, nace en el monte Ida.

H

- Hallicarnasus.* Isla, capital del reyno de Lango.
- Hecatompilos.* Ciudad de cien puertas, es palabra griega.
- Hellespontus.* Estrecho de Gallípoli y las tierras vecinas.
- Heneti.* Pueblos de la Paflagonia.
- Hiarotis.* Rio que entra en el rio Accesino.
- Hydaspes.* Rio de la India, que entra en el Indo.
- Hypasis.* Rio de la India, que entra en el Indo.
- Hyrcania.* Region célebre del Asia.

I

- Iber.* Rio Ebro, que entra en el Mediterráneo.
- Iberia.* España ulterior y citerior.
- Illyrii.* Hoy los de Dalmácia.
- Imber.* Isla del mar Egeo, á las costas de Francia.
- India.* La una mas acá, la otra mas allá del Ganges; dióla nombre el rio Indo.
- Indus.* Rio, nace en el Cáucaso, y entra en el mar Indico.
- Iones.* Pueblos de Grecia.
- Issus.* Ciudad de Cilicia, donde fue vencido Darío.
- Italia.* Bien conocido reyno de la Europa.

L

- Lacedæmon.* Ciudad de Grecia, capital de la Moria.
- Laconia.* Region del Peloponeso.
- Leucosyria.* Capadocia.
- Libanus.* Monte de Siria.
- Locris.* Region de Grecia, á las faldas del Parnaso.

- Lycaonia.* Region del Asia, parte de la Capadocia.
Lycia. Region del Asia menor, junto á la Panfilia.
Lycus. Rio de la Frigia mayor: otro en los Asirios,
 que desagua en el Tigre.
Lydia. Region Mediterránea del Asia.
Lyrnesus. Ciudad del Asia menor en la Panfilia.

M

- Macedonia.* Region dilatada de la Turquía Europea.
Mæotis. Laguna muy celebrada de los Poetas.
Malica. Ciudad de Tesalia, que dió nombre á la
 region.
Malos. Ciudad ilustre de la Cilicia.
Maracanda. Capital de la region de los Sogdianos.
Marathon. Ciudad antigua de Atenas.
Maratianum. Region confinante con los Sogdianos.
Mardi. Pueblos del Asia en el Ponto.
Mare Ægeum. El Archipiélago, dicho tambien el
 mar blanco: es parte del Mediterráneo.
Mare Caspium. El mar Caspio en el Asia.
Mare Hyrcanum. El mar Caspio, que muda de
 nombre al pasar por la Hircania.
Mare Oceanum. Mar y nombre general á todos los
 mares.
Mare Ponticum. El mar Pónico ó Euxino.
Mareotis. Grande lago de Egipto.
Marginia. Ciudad vecina á los Bactros.
Marsipus. Rio del Asia menor.
Masageta. Pueblos de Scitia en Asia, mas allá del
 mar Caspio.
Mazagas. Capital de la region de los Masacanos.
Media. Mayor y menor; region muy dilatada.
Medus. Rio que entra en el Arages, ó éste el Medo.

- Megalopolis.* Ciudad de Arcadia en el Peloponeso.
Memphis. Ciudad capital de Egipto, hoy Cairo.
Meros. Monte en lo último de la India.
Mesopotamia. Region del Asia menor entre el Eufrates y Tigre.
Metymna. Isla del Archipiélago, antes Lesbos, hoy Metelin.
Miletum. Ciudad del Asia menor, junto á Cango.
Milesii. Los de Mileto.
Mitilene. Ciudad en Lesbos, junto á Metelin.
Mosyni. Pueblos del Asia, ácia el Septentrion.
Musicani. Region de la India.
Myndus. Ciudad de la Asia menor.

N

- Nasamones.* Pueblos de la Libia.
Naura. Region entre los Bactros y Sogdianos.
Nicæa. Ciudad de Asia, cabeza de la Bitinia.
Nilus. Rio célebre, que baña el Egipto, y entra en el Mediterráneo.
Numidia. Reyno de Africa, hoy Constantina.
Nysa. Ciudad de Arabia, junto al Egipto.

O

- Odrysii.* Pueblos de la Tracia.
Olynthus. Ciudad de la Tracia.
Orithæ. Region de la Turquía Asiática.
Oxidracæ. Pueblos junto al río Acesines é Hidaspes.

P

- Pæonia.* Pueblos de la Macedonia.
Palætyron. La antigua Tiro.
Pamphilia. Hoy Caramandia, region del Mediterráneo.

- Paphlagonia.* Region del Asia menor.
- Parapamisadæ.* Los que habitan junto al monte Parapamiso.
- Parætacene.* Region confinante con la Persia y la Media.
- Parthiene.* Region del Asia.
- Parthia.* Region del Asia.
- Pasitigris.* El rio Tigris, que toma este nombre cuando vuelve á juntarse.
- Patalio.* La isla que hace el rio Indo cuando se divide en dos brazos.
- Peloponnesus.* Hoy la Morea. Península de Grecia.
- Pelusium.* Ciudad de Egipto, junto á una boca del Nilo.
- Persagadis.* Ciudad de Persia, que fundó Ciro, donde venció á los Medos.
- Persepolis.* Capital de la Persia, fundóla Perseo.
- Persis.* Reyno de Persia, asi dicha de Perseo.
- Pharus.* Isla de Faro en Egipto.
- Parrasii.* Region vecina al reyno de Bengala.
- Phasis.* Rio grande de la isla de Colcos.
- Phenice.* Region de la Asia.
- Phrigia.* Region de la Asia menor.
- Pæni.* Los de Cartago, como si dixera *Phœni.*
- Pyramus.* Rio célebre, pasa por la Cilicia.

R

- Rhidago.* Rio. Solo Curcio hace mencion de él.
- Rhodiæ.* Los de Rodas, isla en la Asia menor.
- Roma.* Ciudad bien conocida de Italia.

S

- Subraciæ.* Pueblos valientes de la India.
- Sacæ.* Pueblos de la Scitia Asiática.

- Sagæ.* Pueblos de la Scitia.
- Samaritæ.* Los de Samaria, ciudad de la Palestina.
- Samothracia.* Isla del mar Egeo; junto á la Tracia.
- Sangarius.* Rio de Asia; nace en el monte Dídimo.
- Sardes.* Ciudad de la Lidia, corte de Creso.
- Sarmatæ.* Pueblos de Scitia, junto al Danubio.
- Satrapenæ.* Region de Persia, segun Curcio.
- Scythia.* Region del Septentrion; divídese en Europea y Asiática.
- Sicilia.* Reyno; fundólo Sículo.
- Sidon.* Ciudad célebre de Fenicia.
- Siphnum.* Isla del mar Egeo.
- Sobii.* Pueblos de la India, á orillas del Acesines, río.
- Sogdiana.* Region de Asia, confina con los Scitas.
- Solos.* Ciudad en la Cilicia, que fundó Solon.
- Sparta.* Ciudad nobilísima del Peloponeso.
- Styx.* Fuente en Arcadia, muy fria y venenosa.
- Susa.* Ciudad célebre; antes cabeza de la Persia.
- Syria.* Region de Asia, fértil y abundante.

T

- Tabæ.* Ciudad de Cilicia: otra en la Lidia: otra en Caria.
- Tanais.* Rio que dividia antes el Asia de la Europa.
- Tassacus.* Ciudad de la Siria.
- Tapuri.* Pueblos vecinos á los Partos é Hircanos.
- Tarson.* Capital de la Cilicia, patria de S. Pablo.
- Tenedos.* Isla del mar Egeo.
- Thebes.* Ciudad de Tebas en Asia.
- Themiscira.* Ciudad de Capadocia, que da nombre á la region.
- Thermodoon.* Rio de Capadocia, entra en el mar Euxino.

Thessali. Los de Tesalia , region sujeta á la Macedonia.

Thraces. Lo mismo que Tracia.

Thracia. Region de Europa , sujeta al Turco.

Tigris. Rio ; nacia en el paraíso, y baña á la Media.

Trapezus. Ciudad de Capadocia , junto al mar Euxino.

Triballi. Pueblos de la inferior Mesia , entre el monte Hemo y Danubio , rio.

Tripolis. Region de Fenicia , de tres ciudades.

Trogloditæ. Pueblos de Etiópia , junto al Egipto.

Tyrus. Ciudad célebre de Fenicia , antes isla.

V

Veneti. Los de Veneci , república bien conocida.

Unchæ. Pueblos de la Siria , junto á Tapasco.

Uxii. Montes de Armenia , que dan nombre á la region.

X

Xenippa. Tierra del Asia , junto á los Scitas.

Z

Zioberis. Rio que nace en los montes de Hircania.

F I N.

